

ספר

ירימ'ם ש"ה
על מסכת אבות

למרנא ורכנא אביר האבירים . ראש הגבורים .
הרב המופלא שכסנהדרין . כל רז לא אניס ליה .
מגלה מצפוני מסתורין . ה"ה הרב הגאון הקדוש האלקי

רבינו משה אלשיך זצוקלה"ה

87608

ולשלימות יקר תפארת המלאכה

הוספנו פירוש הגאון המובהק מופת הדור והדרו . הרב המופלא וכבוד ה' מלא .
עיר וקדיש מן שמיא כמה"ר חיים יוסף דוד אזולאי הספרדי מעה"ק חברון חיוב"ב

נקרא בשם חסדי אבות

ותהי השלמת מלאכת הדפסת החיבור הנכבד הזה

ביום א' ד'ט' לספער בנין ושרא

סנת

ת"ה

פירוש רבינו הנאמן ז"ל בפרשת שמעני על הא' חשנה כל ישראל כו' וז"ל.
 הן אלה שבעה למודי ה' אשר בהם חיי רוח בני האדם העילה
 היא למעלה ולא בלעד אשר יוכה לכולם כי אם גם אשרי שיאחזו בזה גם
 באלו שכן חלקו בעוה"ב כי הלא ע"כ הרבה לנו ית' תורה ומצוות כי רצה
 הקד"ה לזכות את ישראל יש ואחזו בזה
 ויש בזה וכל אחד מהנה הלא הוא
 סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה
 חן העולם ועד העולם הבא והוא
 תאמר התבא אשר אחר כל ישראל יש
 להם חלק לעולם הבא שכן וצמח כולם
 צדיקים והוא בשום לב אל או' לעולם
 הבא ולא אחר בעולם הבא. (ב) מה
 ענין החלק הזה ויתר היות צדק ואמת
 זוכים לעולם הבא. (ג) הראיה שחביא
 באומרו ועמך כולם צדיקים וכו'
 שארצם מצנין הכתוב יראה כי בזהם
 כולם צדיקים ירשו ארץ אך לא שיחיו
 יהיו כולם צדיקים שאם כן בשלה
 הכחירה. (ד) יקשה בין לאשר אחר כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב בין על
 הפסוק עצמו שחומר ועמך כולם צדיקים שהרי כמה רשעים יש בכל דור.
 (ה) חומר נלך מטעמי מה הוא הנלך ומה הם מטעמיו ויתברך. (ו) שאפילו יראה
 בלתי מקומם אל האומר. (ז) חומרנו מעשה ידי להתפאר כי אם הוא על
 הנלך הנז' למה תחלה קראו נלך הבלתי נעשה בידים ואח"כ קראו מעשה
 ידיו ואם הוא דבר אחר מה עניינו פה. (ח) מה הוא התפארת הזה והיותו
 הוא שבו יתפאר: **אף** הדבר הראשון שיפול לב אדם עליו הוא לומר
 אל ותיאש איש מזכותו לעולם הבא כי הלא דע כי כל ישראל יש להם
 בעצמם חלק לזכות בו לעולם הבא היא הנפש הרוחנית כי היא חלק אלוה
 ממעל שהיא תתקנה עד יוכה לעולם הבא. ושיעור הענין כל ישראל יש להם
 בעצמם חלק הוא חלק אלוה ממעל לבא לעולם הבא וזוהי החשבות נפשו
 מהותה מתייחסת אל היות חלקו ית' בענין האפיקורסים כו'. או יהיה כמה
 שיראה הרוח בתיבות מחולפות לאישי ישראל יש חלק נפשו בתורה ויש
 בצדקה ויש בתיבות חסד והיקוש ביתר מצות. וגם בתופשי התורה יהיה
 חילוף זה חושק בתורה וזה בחמדה וזה בתלמוד וזה בחלודה וזה במעשה
 מירכבה ומה נשתנו זה מזה: **אף** הנה ידענו מרז"ל כי כל הנפשות אשר
 התפתרו לבא בעולם עד סוף כל הדורות הם נחמדם הר סיני היו ושם נמצאו
 וכל נפש וגשם מישראל יש לה אחיזה בתורה זה בתיבות חלק מצוה זו וזה
 ביולתה וההיקוש בכל השאר. וכל אחת מהנה בחלק שאחזה בו הוא תקינה
 ואחזקה לקנות בו חיי העוה"ב וכמאמרנו ז"ל על פסוק ונות בית תחלק שלל
 כי התירה הנקראת נות בית חילקה חלק לכל הנפשות במדבור ארצנו במקומו
 ובזכות התנא לומר אל יקשה לאיש השגת העולם הבא כי הנה ידמה לעיר
 שסביבותיה דרכים רבים אין מספר ובכל אחד ילך איש עדיה כן בכל דבר
 שיאחז צדיק הוא דרכו ללכת לעולם הבא כל אחד בתיבות חלק נפשו ומאילנו
 חושק בעולם הזה בצריך אל המתייחס אליה כי הוא חלקו לבא אל עולם
 הבא וזה חומרנו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שהוא לבא בחלק ההוא
 לעולם הבא וע"כ אל אחר בעולם הבא. והביא ראיה שלאחר ועמך כולם
 צדיקים לעולם ירשו ארץ שהוא ארץ העליזות שירושתו עולמית וזאת תאמר
 איך יתכן יהיו כל ישראל צדיקים והלא כמה וכמה רשעים בעולם לזה אחר
 נלך מטעמי כו' לומר אל התמה כי אם יש בלתי צדיקים כעת הלא לא ינצר
 מהיות צדיק כל איש ואיש מישראל כי אם הם עבירים ועומדים חלאת עון
 עמה הנה הנפש להיותה מנצח מטעמיו ויתברך העליונות אשר האניל ונטע
 כנודע מחכמי האמת על פסוק ישבעו עמי ה' וכו' (תהלים קד) וגם חומרנו
 מוכן לתקן אחר שתרשעו כשצדק עפרו וברא את אדם שמש' כלנו להיותן
 מעשה ידי ג"כ מעושה להתפאר הנפש והחומר הזכור מהלאת' כי עורכה
 בחיים ויש ע"י גלגולים עד אשר יסתר ויהיה צדיק. נמצא שהטוב אשר
 דבר באומרו כלם צדיקים כי כן הוא בהמשך הזמן שכולם מתקדשו ומטהרו
 עד יהיו צדיקים לבלתי ידח ממנו נדח ויוצטחו ליתקן ולהתפאר ע"י מה
 שלכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כמדובר:

ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצח מטעמי מעשה ידי להתפאר:

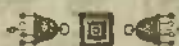
משה

המעשות הן שלשת חלקי הנפש והנצר שלהן הוא הנוף שהוא הנוף עם היות
 שהוא נשאר נקצץ במקום טומאה עם כל זה למה שהוא מעשה ידי ויתברך
 כד"א נעשה אדם (בראשית א) שגבלו בידיו ית' ע"כ גם שיראה שהוא נקצץ
 ומת וכלה בעפר אל יאמר כי אם מוכן הוא להתפאר כי ע"י המות ויתר
 בארץ כזה חוק כור עד תחום
 חלאת וזכות נחש ויצא אח"כ זך
 וזכיר להתפאר בו הוא ית' שגם מה
 שברא מן העפר נזדכך עד היותו
 כרוחני ממש וזהו נצח מטעמי מעש' ידי
 להתפאר:

עוד

פירש רבינו הגאון זללה"ה על
 משנה (בישע"י ביתח" פסוק
 (א) וז"ל ועמך כולם צדיקים וכו' הנה
 ידוע מאמרנו ז"ל שנמצא למה צדיק דומה
 בעולם הזה לחילין שהוא נטוע
 במקום טהור ונופו נוטה למקום טומא'
 נקצץ נופו נמצא כולו במקום טהור
 וכו'. והוא כי נפש כל איש ישראל
 למעלה נטועה בשורשה העליון ונופו הוא הנוף נוטה למקום טומאה הוא
 בעולם הזה נקצץ נופו שנשתלק הנוף נמצא כולו במקום טהור כי גם חלק
 נפש אשר הוא הנוף נמשך אחר השורש למקום נטועתה שהוא מקור טהרה
 ונבא אל הענין והוא כי בא להשיב על קושיא שמקשים בני אדם כי אחר
 שהצדיקים הם בעולם העליון באור החיים את ה' אלמיהם מה צנע
 להושיבים הוא ית' פה על עולם הזה לעמיד לבא: אמנם הן אחת כי מרום
 וקדוש תשכון נפש הצדיק למעלה למה שהוא ית' אינו מקפחם שכן כל צריח
 ע"כ גם את הנוף אשר טרה בעוה"ז עם הנפש לא יצאנו ריקם הוא ית' ע"כ
 ישוב ויבאנו ויטענו הוא ית' בעוה"ז משוכה ומפוזר זך האליכית כאשר היה
 אדם טרם יחטא ובתור יובא בו חומר ממש כל אחד משרשיו שהם שורשי
 הנפש הרוח והנשמה ויעשה אותן לאחדים ויתגברו הנוף להשתפשש בו עם ה'
 בעוה"ז אך שורש כל בחינה מהם לעולם יעמיד למעלה בשורשו העליון וזה
 ענין הכתוב והוא כי אחריו חומרנו כי ה' יהיה לך לאור עולם שהוא בעולם
 הזה אחר הלא כמו זר יחשב בענין לומר מה לנדיק עיני טובה מהותה
 נטועה למעלה במקורה ומה לה עוד לעצבים שירששו מביית מענוניה מביכול
 מלכו של עולם להלבישה בחומר עפר מן האדמה דע איפה כי הנה ועמך
 כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ העליזות כי עיקר נפשותם ורוחם ונשמתם
 שמה ישארו בזית מענוניהם וזהו לעולם ירשו ארץ אך נלך מטעמי שהוא ענין
 מחובר ממטעמי עם נפש רוח וגשמה שהם מטעמיו ויתברך שטעמיו במקום
 טהרה הקודש העליון נלך וענין מהמעשות ההם וגם מעשה ידי הוא הנוף
 שהוא מעשה ידיו מאז נצר עפר מן האדמה ועשה את האדם בידיו כביכול
 אשר נתעמר על ידי חטא אדם עשה עמיד להתפאר באשר היה טרם יחטא
 אדם וכמו שאמרנו ז"ל שלא חסרו ממנו כי אם יצאו וחייו וקומתו ויתעמר חומרנו
 ואז יתפאר ע"י שובו אל העולם הזה וזהו ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו
 ארץ הוא ארץ העליזות כי הם ישארו קבועים ויורשים אותה חלל שגמר מטעמי
 מעשה ידי להתפאר פה לעמיד למען גם הנוף יוכה אושר גדול ורצ כמדובר:
ואמר עוד הקטן יהיה כו' אחרי חומרנו כי יתפאר ה' באיכות באומרו
 מעשה ידי להתפאר אחר כי גם יבדורו בכמות כי הקטן וכו'
 לחלק כו' ולא יהיה הריבוי ע"י המשך הזמן רב כי חני ה' בעתה אחישנה
 את הכטבה הזאת. והנה ארז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה א"כ
 מהרצוי היה ואמר אחישנה בעתה. ואכזר לומר כי בעתה הוא ודאי שלא
 יבצר ממנו אך אחישנה היא ספק שהוא אם יזכי על כן הקדים הוודאי
 תחלה או מעין זה כי היות בעתה הוא כשלא זכו שאז עושה למען שמו
 אך אחישנה הווי למענו וע"כ אחר חני ה' בלומר למה שאני ה' עושה למען
 שמי הוא בעתה וגם שלא למען שמי שהוא למענכם אחישנה ויתכן לפי
 דבריהם כי מתחילה הזכיר שני קריצין אחר ועמך גם יהיו כולם צדיקים
 לעולם ירשו כלם ארץ שהוא אם יזכי ואם לא יזכו כולם רק נלך ממטעמי
 שהם הנשאר צנין וכו' שהוא בזמן שלא זכו שיחיו אחד מעיר כו' עם כל
 זה מעשה ידיו להתפאר באיכות וגם בכמות כי אם מעציהו הרבה אותם
 כי הקטן יהיה לחלק וכו' וזה שאני אומר חני ה' הוא בעתה ואשר אמרתי
 ועמך כולם צדיקים וכו' שהוא אם זכו מעצמם הוא כי אחישנה קודם אל
 עתה שהוא הקן והוא כי על תמי דמליק מיניה אחר בעתה ועל מאי
 דפתח ציב אחר החיטבה:

אף שיעור הכתובים ועמך כולם צדיקים שהוא דור שכולו זכאי לעולם
 יירשו ארץ בין בכמות בין באיכות כי לא אחר בין מלך נפשו שהוא נלך
 מטעמי שבעולם העליון ובין מעשה ידי שהוא הנוף שהוא מעשה ידי באדם
 הראשון כד"א נעשה אדם שכל הגופים נמשכים ממנו ליקרא מעשה ידיו ית'
 גם הוא עמיד להתפאר וגם באיכות כי הקטן ית' לחלק כו' אל יפלא צדיקים
 כי ה' בעתה שהוא בעת קץ שכלעדי לא יהיה בעתה גם אחישנה קודם אל
 העת כי אשר כח לעשות בעתה יכול להחשיבה:

משה קבל תורה כו' פי' רבינו זל"ה על משנה זו בפ' שמיני וז"ל.

עוד יתכן באומרו כי ה' נראה אליהם להורות לישראל כי לא יעלה על רוחם כי שווי הערך הם עם אהרן כי כמוהו כהם צריכים הקדשנות הנז' לשיראה ה' אליהם כי לא כן הוא כי בלעדי זה אהרן ראוי ליראות ה' אליו כי נביא הוא וחשוב לפניו ית' ע"כ צוה לאהרן לאמר אליהם קמו שעיר וכו' וזור ואילו וכו' וכל זה חתם צריכים למה כי היום ה' נראה אליהם כלומר כי ליראות אל אהרן אין צורך הכנת קרבנות כלומר כי קרבנות אהרן הם לעלות כמעלה יתורה מזו לחנך בקדושת כבוד גדולה

א משה קבל תורה כסיני ומסרה ליהושע ויהושע

דוקנים חקנים לגביאים וגביאים מסרוה לאנשי

בנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים ברין

והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיני לתורה:

שמעון

רבים דקדוקיה אולי לא יוכלו לקיים את כולם כי רבים מהם ויקצוץ חלקים על כולם וכמה עליהם ההר לקבצם כי אם לא יסמכו. הנה כי תורה שבע"פ היא אשר קבלו על יד ה' מינו שכמה עליהם הוא ית' את ההר והנה הקבלה הזאת אשר במשנה זו ידבר על שבע"פ. וזה ואמר פה משה קיבל תורה באינו אחרתו הלא היא תפסת סיני כי היא תושבע"פ וז"ל חסיני:

עוד יתכן וסוף הנראה אל ענין

הפרשה ובנייתו כל הספיקות שהזכרנו והוא בענין עוד קוש' אחרת

כי הלא משנה זו מקומה ה' בתחלת

סדר ורעיה כי אומרו קבל והיא תורה על כל שיתא סדרי משנה ידבר.

אמנם הנה ארז"ל בגמרא האי מאן דבעי למדוי מסידא לקיים מילי דאבות והנה ה' מקום יאמר נא ישראל מי יעמוד כח לקיים את כל אלה כי רבים מהם ע"כ הוחל ואמר אל תחושו כי הנני שם את כלם לפניכם וכל אחד יקבל לפי הכנתו אם מעט ואם הרבה כי מהקבלה של תושבע"פ תראו ותלמדו לעשות כן כי הלא משה קבל תורה וכו' לומר אינו אומר הקב"ה נתן תורה למשה כי הלא ה' נראה כי לו לבדו נתנה ולא כן הוא רק לכל אחד ואחד מישראל אלא ששם שכולם שמעו בסיני כל דבור ודבור וכל תושבע"פ התלוי בכל דבור עם כל שאר התורה כי כלם כלולה בעשרת הדברות כדודע עם כל זה משה ה' לבדו אשר קבל משא"כ כל שאר ישראל כי לא עצרו כח לקבל. והוא מארז"ל שאלו כי כל מה שתלמיד ויתקן ה' עתיד לחדש בתורה בכל דור נאמרה בסיני אלא שישראל לא עצרו כח לקבלה כ"א משה לבדו אך ישראל היו שומעים ושוכחים מיד כמ"ס ז"ל. או לאומרים שפרשה נשמעם לא כאשר בידם דבר וזהו קבל תורה והוא כי גם שהוא ית' את הכל שם לפני משה וישראל עם כל זה כל אחד מקבל לפי הכנתו וגם במשה אינו אומר למשה נמסרה התורה מאת הקב"ה כי הלא ח"ו לומר שלא תצדק לשון מסירה מאתו ית' אל משה למה שהוא בשר ודם כאשר נבאר כי מסירה הוא כאשר ביד המוסר כי הלא דבר בלתי אפשרי מקבל משה התורה לגמרי כאשר היא בחכמתו ויתברך אך קבלה תצדק גם בבלתי מקבל כמות שהוא ביד המוסר אותה כי אם עוד אני אומר כי גם במשה לא יצדק בעצם לומר קבל תורה מהקב"ה שהוא בתלמיד השומע מפי רבו כי אם קבל תורה מסיני. והענין הוא כהאמר רש"י ז"ל בפ' חומש על פסוק וישמע את הקול מדבר אליו שהוקשה לו ז"ל מדבר בחיור המ"ס ואומר כי אינו כבוד כלפי מעלה לומר שה' מדבר הוא ית' עם צ"ו כאשר ידבר רב עם תלמידו כי אם שה' הקול יוצא מפי ית' כאלו אינו מדבר עם משה ולאחריו כן הקול בעצמו הים כמתדבר מאליו עם משה והוא מאמרנו על פסוק וישמעו את קול ה' חלקים מתהלך בנן והוא כי אחר ששלטה וזהמת נהג באדם ובאשתו לא עצרו כח לשמוע קול ה' ממנו ית' אליהם כי אם שה' קול יוצא מאתו ית' ובמתהלך בנן ואח"כ ה' תתפשט כחאליו אליהם וזהו קול ה' מתהלך בנן ועד' ואמר פה משה קבל תורה ומה שאינו אומר לשון מסירה הלא הוא כי גדול כבוד ה' כי אפי' אינו מייחס הקבלה ממנו ית' כי אם מסיני כי ה' הקול יוצא כמתהלך בסיני ומתדבר עם משה על דרך וישמע את הקול מדבר אליו כפירש' ז"ל כמדובר. וא"כ אם אפי' שמיעת הקול ה' כללית יד למה שהוא צ"ו ומה גם עתה לימסר התורה ממנו ית' אולי לגמרי כאשר הוא אצלו ית' שהוא תואר מסירה הנה כי שלש סדרות ה' ה' מדרגת משה

חסדי אבות

והיתה מסבת הענוה מעין סיני בניתנה זו תורה מסיבת הענוה כמס' וגם מסיבת הענוה מסרה ליסודע שה' עניו וטרח לשמקו ולא לזקניו קלא ה"ל ענוה ולא שמקו כי היה מתצייקים ויהושע מסר' לזקנים שהיו עם משה ומי גרם לזה הענוה קל יהושע ולזה רמז התנא תחילת דיבר כי הענו' הוא יסוד הכל ובתלתא הוי"ל חזק' משק יהושע וסיני דזכו פ"י מרת הפנו' לכל הסבדו יותר מזולתם כדבר האמור:

וכבר זקניו הרצחם לאצרהם זל"ל פי' דאומרו ומסר' ליסודע כלו' דאף יהושע לא ה"ל משלמו בצנה שיוכל לקבל כל מושכלי התור' כולה לולי הסתדלות משק רבינו שהסתדל זו ומסר' בידו עכ"ל.

ואפשר כפי דרך זה לדקדק אמאי לא קתני ויהושע מסר' לזקני' וזקנים מסרוה לגביאים וגביאים מסרוה לאנשי כנה"ג.

ונקדים מ"ס פ"ב דתמור' בקמה הלכות ודקדוקי תור' נשתכחו בימי אבולו של משה רבינו והחזירן עתיאל צפולפו וכיון שהזקנים הם בעלמם צפולפולם זכו להחזיר חלק מה מהתור' ואפשר דגם הגביאים זאת עשו להכי לא קתני ויהושע מסר' לזקנים וזקנים מסרוה לגביאים להורות דהזקנים צלי מסירת יהושע זכו בחלק מה מפלפולם וזהו המעך הלשון משה קיבל תורה והוא הסתדל ומסרה ליסודע ועכ"ז יהושע לזקנים כי יהושע לא מסר' כולם לזקנים כי הם צפולפולס החזירו אצידתם וזקנים לגביאים אך הגביאים מסרוה כולם לאנשי כנה"ג כולם כמו קסית:

כי כל אחד מקבל שפע לפי הכנתו עם היות פעולת ההשגה שיה בכל כוהג הניתך בתוך הכור שכל הוכב עולה ומוזדך לפי הכנת ערכו וזה ענין משנה ראשונה שנמסכת אבות והוא משה קבל תורה מסיני ומסרה ליסודע ויהושע לזקנים וכו'. והוא בהעיר ראשונה כי ע"כ כל סדר הקבלה שנמסרה שמוכר המלמד באומרו ליסודע ויהושע לזקנים וכו' היה ראוי גם בהתמלה יאמר הקב"ה נתן תורה למשה ומשה ליסודע. צ' אומרו מסיני ולא אמר מהקב"ה כי לא מהר קבל. ג' שמתחיל בקבלה ומסיים במסירה וחוזר במשנה שאחריה אל לשון קבלה. ד' למה לא אמר ויהושע מסרה לזקנים ואם הוא כי סמך על המסירה הנזכר משה ליסודע וע"כ לא נזכרה מיהושע והלאה ח"כ יקשה על אומרו וגביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה שגם פה היה לו לקצר ולומר וגביאים לאנשי כנסת הגדולה. ה' לדקדק מלת הם אמרו שהי' דו יאמר ואמרו שלש' דברים: ו' מניינא למה לי. ז' כי מה שמביא דברים אלו בקצור ובייחוד לא יאומן כי לא אמרו וזולתם וא"כ לא נאמרו רק להיות להם חזיון יחס עם האמור ואינו לפי הנראה:

אמנם הנה על קוש'א השנית יש אמרו שכיון לומר שמה שזכה משה לקבל התורה ה' מהכניסה שזכה סיני שתנתן בו שהוא על היותו נמוך ושלל כמ"ס ז"ל על פסוק למה תצדקו כו' תאותה הבחינה וזה משה לקבלה שהוא להיותו עניו מאד ואפשר לנו לומר במה שכתבנו על פסוק ויתן שם ישראל נגד ההר (שמות יט) ועל תאמר המגיד אלו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו כי הלא כמו זר נחשב המאמר הלו כי מה בצע בהתקרב לפני ה' סיני אם לא לתת לנו את התורה: אך הוא כי ע"י שנת ישראל ששת ימים נגד ההר אשר שם האלקים שע"כ פסקה זוהמתן שהיתה מתמרקת חלאתם יום ויום עד תומו ביום הששי קבל משה את התורה לישראל שאם לא כן לא ה' מקבל' כי הלא גם לכל אחד מישראל היתה הנתינה וע"כ הוצרכה הכנתם לשיקבלנה משה. וזהו אלו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו כי בלעדי התורה דבר גדול קנו שם שהוא פיסוק הוזהמא וזה מארז"ל באומרו ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן כי יראה כי הר סיני ה' סיבת הפיסוק כי ה' ה' נגד פניהם דבר וזהו ויתן שם ישראל נגד ההר:

א יאמר במה שידענו מארז"ל כי לא היו ישראל מקבלים את התורה עד שכמה עליהם הוא ית' את ההר כגינית ואמר להם אם תקבלו וכו'.

והלא כמו זר נחשב כי אשר הקדימו עשייה לשמיעה מאנו לקבל את התורה עד שזו יתברך עליהם את ההר כגינית אך פירשו ז"ל בתמוזא פ' נח כי לא מאנו לקבל ישראל אלא תורה שבע"פ ולא בשנאה הדפוה כי אם להיות

א משה קבל תורה מסיני ומסרה וכו' כבר כתבו המפרשים

דמסכת זו נקראת אבות כי המוסרים אשר זה הם אבות לכל המוסרים אשר בעולם ומאבות ילאו תולדות עשר ידות מדובר גם נכבדות. ולהיות כי עיקר המדות הטובות הוא הענוה ואשכחן דמשה רבינו לא אהדריה קרא אלא זה והוא עיקר כל מעשה הטוב חי לזאת מראש מקדמי ארץ רמז התנא מרת הענוה ונקדים מארז"ל פני משה כו' יהושע כפני לבנה וזקנים קבדור אומרים חיו לה לאותה בוסה חיו לה לאותה כלימה ושמעתי שהכונה כלפי מה קאז"ל דיהושע הים משמך למשה רבינו וזכר יוס מתקן הספסלים ומכבד בית המדרש וכיוצא ומסר' זכה לירק כתר משה רבינו נזר תאנה יאכל פריה כמס' ז"ל ומסתמא הזקנים היו בוסים לשמך בית חולפנא כמעשהו ממנו ולכך נסוגו אחר וז"ל פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה כזכה יהושע לירק כתר וזיו אקונין קלו לורח הלבנה. אז ביום ההוא זקנים מצאוחו הדור שהיו מתצייקים לשמך למס' ד' יהושע וראו קלא כיונו ופה היו מנסערים ואומרים חיו לה לאות' בוסה וכלימה שהיינו מתצייקים לשמך למשה קאלמלא שקטנוהו יהושע הלא גם אנו יורשי' כתרו והיו מתאוננים לשפצר ע"כ קממתי:

ועפ"ז אפשר קזה רמז התנא משה כפי הנשמה המליו' עבו

כרמוזם באותיות משה כמ"ס חכמי האמת לזה קבל תורה

משה שם של חתיים קבלתו בעצם מהקצ"ה כי אם חסיני לפחות גדלה השגתו לפי הכנתו שקבל התורה כולה מש"כ כל יתר ישראל כי רבה היא גדולת משה על כל התן ישראל. אך יהושע לגדל הכנתו כי היה נער לא ימים מתוך האהל עזר כח לשתימה לו תורה לגמרי ממשה וע"כ נאמר ומסרה ליהושע וע"ד זה ה' ממנו והלאה עד אהבה"ג כי עד היום ההוא עליו כח לגמרי ללמוד זה מזה אך מהם והלאה ה' הפרש הדורות הרבה ביריד' מדור לדור כי כשמתו חגי וזכרי' ומלכאי שהיו מאנשי כהנ"ג פסקה זכויות לבנה ע"כ מהם והלאה לא נאמר קבלו מהם כי לשון קבלה יצדק גם זה מזה לגמרי ע"כ מאז והלאה נאמר קבלו מהם כי לשון קבלה יצדק גם בכלתי מקבל לגמרי בלי מגרעת כמדובר. וע"כ גם כי לא נאמר וזקנים מסרוה לנביאים כי לא הזכירו המסירה כי סמך אל המסירה הנו' עם כל זה חזרו לומר לשון מסירה מנביאים לאנשי כהנ"ג ואמרו מסרוה לאנשי כהנ"ג לומר עד כאן הגיע' מדרגת מסירה כי לא רבה מדרגת ידיעת ירידת דור אחד לשאחריו כ"כ שלא תצדק בהם מסירה משא"כ מהם והלאה הנה כי בשעת מתן תורה ומאז והלאה בכל דור ודור תמיד ה' הפרש בין המקבלים כי כל אחד מקבל לפי הכנת השגתו ע"כ בגלל הדבר הזה סידר רבינו הקדוש סדר הקבלה בתחילת מסכתו וזו למען ממנו נקה אל כל מילי דאבות כי כאשר בקבלת התורה שבע"פ כל אחד קבל לפי הכנתו ולא יאסר על מה שלא עזר כח לקבל כן במילי דאבות אל יאמר איש מי יוכל לקיים את כלם כי רבים מהם כי הלא לא יחויב כל איש לקבל את כולם כי אם איש ואיש לפי הכנתו. והנה בראות אנשי כהנ"ג כי מהם והלאה היו לבבות הדורות מתמעטים כי מחגי וזכרי' ומלכאי בטלה זכויות לבנה ולא היה עוד מי שיעזר כח שמתן ומסירה כל הקבלה בידו לומר ומסרוה לפלוני רק לשון קבל ע"כ אמרו כהנ"ג שני עיכובים לקיים התורה והמשפט ב' בלמודים ואחד אל כל העם אשר לומדים כי למיעוט הלבבות תעדר המהות ההוראה לאחד תשתי סיבות או מחמת שכתה שיסבחו תלמודם או שלא יעזרו כח לקבל הכל כי רב הוא שלישית אל ההמון בכל כללות התורה שיוכרח שלא יבצר מעדת ישראל שיסגנו להעדר מהם כל פרטי הדת כי אין מספר לגדודם ויוסגנו במעשה התפות על כן על האחד אמר הווי מתונים בדין ועל השני אמר והעמידו תלמידים הרבה שמה שלא יעזרו כח לקבל אחד יקבל חבירו ובין רבים ימצא הכל ועל השלישית אמר ועשו סייג לתורה. ולהיות כי דורות שלפניהם לא נעטערו כי ראש כי גם בשאריהם מקבלים גדולים שתצדק בהם מסירה אך אנשי כהנ"ג כי מהם ראו כי מהם והלאה תפוג תורה על העדר ראויים לתסור תורה בידם כראוי על כן נגע אל לבם ובקשו לתקן. וז"ל הם אמרו הם בייחוד שראו צורך שעה על כן הם אמרו ב' כי הם אשר הרגישו הצער. ובמה שכתבנו יתורץ מה שהערנו מניינא ל"ל שהוא שהיה נראה אם לא ה' אותם מנין שהיתה הכוונה או זה או זה לז"א שאמר ג' דברים לומר כי שלשתן כא' צריך כ"א משמש על צורך ענין א' כמדובר. ואמר והעמידו תלמידים וז"ל למדו תלמידים הרבה לרמוז מאר"ל על פסוק ויל חים גדלו וזכרו זבני עמים כי מהם תלמי תורה וזהו ואלאמר פה אל תפשו עיקר התלמידים מבעלי מחנן כי אם והעמידו את משוללי העמדה להקיים לעסוק בתורה כי הם העיקר:

שמעון הדיוק וכו'. תפרש ואזיל רבינו וזה"ל בפרש' הנ"ל וז"ל. ויבא משה וכו'. מש הקצ"ה על כבוד משה שם שצריך אהרן את העם לא ירדה האש עד שנתחבר לו משה ויזכרו שניהם את העם מיד וירא כבוד ה' ונא' אש וכו' ואז וירינו על ירידת האש ויפלו על פניהם על מראה כבוד ה'. **א** יחי' הענין על מה שכתוב אצלנו במשנת שמעון הצדיק שאמר על שלשה דברים העולם עומד וכו' והוא כי קיום העולם הלוה השפל אנוני כי אם על ידי בוא שפע מעולם העליון והשתלשל ע"י מלאכי אלקים שבעולם המלאכים ואחריו דרך עולם הגלגלים עד השפל וכתאמרנו פרשת ויחי וכו' על כן ברא אלקים אדם על הארץ בארבע הלוקי כפרה החומר מעולם השפל הכפש החיונית שבו יתנועע מעין עולם התנועה הוא עולם הגלגלים והרוח מעין עולם המלאכים כד"א עושה מלאכיו רוחות והנשמה מעין עולם העליון ואין ספק כי אלקים עשה את האדם דוגמת

העולמות למה שהוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה לשלשל על ידו בארבע מדרגותיו שפע העליון מן העולם אשר נשמת אדם משם וממנה אל עולם המלאכים שדות מתייחסת אליו ומשם אל עולם הגלגלים אשר הכפש מתייחס אליו ומשם אל הארץ אשר מחומרה קורץ אדמת חומרו אך אין כל אלה לו אם לא ע"י כשרון המעשה. והנה כן זאת חשנתי כי על כן שמעון הצדיק פקח עיניו על שלש אלה תורה כי וישת עליהם חבל והוא כי הנה ידוע כי התורה היא מעולם העליון ועל כן הוריד שפע מלמעלה צריך זכות התורה ולשלשלו ע"י עולם המלאכים ומה ג"כ ע"י עבודת ב"ה של מעלה כבוד אשר הוא בעולם המלאכים צריך זכות העבודה ולשלשלו בעולם הגלגלים צריך זכות ג"ח מעין עולם ההוא שזין בו רוחניות שכלי ליהנות ע"י עבוד בו כי הלא גשמי הוא ולא יהנה נמצא כי הנאה הנאה לעולם על ידו לגמילת חסד מתייחס ע"כ צריך זכות ג"ח וזה יחי' ענין הכתוב כי הנה ביום השמיני ההוא היה קיום העולם כי ע"י שפע העליון אז ה' בעצם בהתפסותו שכי' לארץ וירידת אש מן השמים שהוא קיום העולם בעצם ע"כ הורכו שלשתם. והנה תחלה עשה אהרן את העבודה וירקת דם והקטר המלכים המזבחה וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ברכת כהנים שגם הוא נקראת עבודה ולא ירד האש והוא כי למה שהשפע ההוא הוא מעולם העליון וגם להורידה עד לארץ ע"כ הורד זכות התורה המתייחסת בעצם למשה וגם להיות שהוא היה אשר הוריד השכינה מרקיע הראשון הוא וילון לארץ כבוד כי שבעה הורידו אברהם מהשביעי לשני וע"ד זה יצחק ויעקב לוי קחת עמרם משה ע"כ לא ירדה שכינה המתייחסת העולם עד שצטרף משה עם אהרן כי להיות השפע ההוא מעולם העליון הוצרך משה שהוא זכות התורה ולשלשלו דרך עולם הגלגלים עד לארץ הוצרכה עבודה וג"ח ע"כ בהתחבר עם משה נמצאו עמדה שלשה העמודים תורה ועבודה וג"ח כי לאהרן ה' ג"ח משה' משה' שלום זכות עבודה ולמשה זכות תורה וז"ל כי הכרעה שצריך משה עם אהרן היתה ויהי נועם ה' וכו' שהוא נועם שפע עליון שגא ע"י שלש אלה כמדובר. והנה בדרך הזה המתבונן בו צינה יסקיף וירא כי בו הותרו כל ההערות הראויות להעיר:

ועוד יתכן דרך אחרת קצרה במשנה זו ויחזירו ההערות הראויות הלא כמה (א) כי אחר שכלל כל אנשי כהנ"ג באחת ולא הזכיר כי אם מה שה' מאמר כללי את כלם באומרו הם אמרו ג' דברים א"כ לא היה לו להביא רק מאמר מי שקבל מהם ולא מאמר אחד מהם שאם הוא בא לשמיענו פרעות כל אחד מהם ה' ראו יצא מאמר כל אחד ואחד מכלם כי לא יאומן שגם אחד מהם לא אמר אפילו דבר א' שיהי' ראוי ליאמר. ואם הוא כי זה לבדו נשאר אחר כלם והביאו לשלשל בו סדר הבאים אחריו אנטיגנוס קבל משמעון הצדיק א"כ לא הל' משיירי אלא שמעון הצדיק ה' שויר לכנסת הגדולה. (ב) אומרו הוא ה' אותם ולא אמר הוא אמר ג' דברים מעין המעשה הקודמת שנאמר הם אמרו ג' דברים. (ג) מניינא למה לו. (ד) הפסיקו במלת על בין כל אחד ואחד ולא אמר תורה ועבודה וג"ח. (ה) למה סידר בסידור הזה ומה גם למאמר דל' כי גמילת חסדים קדמה לשלשלו כאשר נזכר בס"ד:

ורבה טרם נדבר בענין כוונת המשנה נבאר ארבע תיבות אלו שאמר ה' משיירי כנסת הגדולה ואומרו הוא ה' אומר ולא אמר הוא אמר. אך הנה רבינו הקדוש ע"ה מסדר המשנה ראה והנה מדבריו אנשי כהנ"ג יראה כי דעתם כי למדו גדול לבדו כי לא שמו לב לתקון עולם על הנוגע אל המעשה כלל כי אם על התורה לבדה שעל כן כל אזהרתם הית' עליה באומרו הווי מתונים בדין והעמידו תלמידים הרב' ועשו סייג לתורה על כן אמר אל תלמד מהם דבר הזה כי הלא שמעון הצדיק ה' משיירי כהנ"ג ולא האחרון שכלם אלא בכלל שיוריהם וגם לא אמר דבר זה פעם אחת כי אם הוא היה אומר שהית' מרגלא בפומיה לעיני כל הנשארם מהם עמו ולא חלקו עמו ואדרבא הוא הוראה כי גם כלם חשכתיים בדבר כי על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח הנה כי מלבד התורה שהוא עמוד אחד יש שני עמודים עוד עמה התלויים במעשה וא"כ אין לומר כי הסכמת אנשי כהנ"ג היתה שהתורה לבדה הוא העיקר כי לא

ב על התורה ועל העבודה ועל ג"ח. פי' מו"ה בעל חל"א ז"ל כי ע"י מחשב' ודיבור ומעשה יתקיימו כל חלקי העולם כי על ידי דיבור בתור' מתקיים עולם היצור וע"י העבוד' קבל' קרי' המחשב' קדוש' בעבור' מתקיים עולם הצור' וע"י המעשה דיינו גמילות חסדים מתקיים עולם הפשיה וז"ל על ג' דברים העולם קיים עכ"ד:

ואפשר כלפי מאי דכתיבנא בעניותין בספרי הקטן אומר קראתי ראש דוד פ' אומר כי מקור הילר הרע הוא ס"מ גילי"ת ג' תרי"א ולכן נלעיינו לעסוק בתור' והיא חבלין ליה"ר כי תור"ה ג' תרי"א וגם פיקר סכל יראת שמים כי יראת גית' קיום העולם:

אבות

תרי"א וגם נלעיינו גמילות חסדים גימטריא תרי"א באופן שהעיקר לבטל הנזכר במחשב' ודיבור ומעש' במחשב' ירא"ת הס"ס צלבו ומחשבתו לבטל הנזכר ג' ירא"ת וגם דיבור עוסק תורה ג' סג"כ להכניעם ולעשות גמילות חסדים"ס שהוא ג' סג"כ להכניעם במעשה ומזה חידשנו בעניותנו כמה תולדות ופירשנו כמה כתובים ומאמרי רז"ל ע"כ בס"ד ואפשר שזה רמז שמעון הצדיק על ג' דברים העול' עומד על התור' דיבור תור' ג' סג"כ ועל העבוד' צלב שהוא ירא' ד' ג' סג"כ ועל גמילות חסדים"ס שהוא ג' הנזכר לבטלם וזה קיום העולם:

כן הוא כי אם גם המעשה והוא תאמרם ו'ל באומרם לחוד גדול שמצא לידו מעשה הנה כי אם לא היה מצא לידו מעשה הוא בלי מעשה אינו שלמות וכמאמר התורה לשמור ולעשות כי שניהם יצטרכו :

ונבא

אל ענין כוונת המעשה והוא הכוונה לח'ל'ל בשמות דבר ו'ל קודם מ'ת' ה' העולם עומד כג"ח כשניתנה תורה היו שני דברים וה' העולם רותת עד שהוקם המסכן והיו ג' ע"כ. וראוי לשים לב אם על שלש' העולם עומד איך ה' ומן שפער באחד ואח"כ בשנים. ועוד איך על ה' לא ה' רותת עד שהיו שנים

וכהפוך הוא : תאמר הוא כי קודם מ'ת' עמוד ה' מספיק כי לא היו עומת כי עדיין לא נלטו כי אם אין תורה אין מצות ע"כ לא ה' העולם רותת בא' אך בהנחת התורה ה' רותת על עובדי מצותיה כי אין התורה מקיימת לעובדים ע"כ באה עבודה לכפר על המוטאים בה :

ונבא

אל הענין והוא כי הנה התורה כנשמה אל העולם לקיימו וע"כ עליה מתקיים אך יש עובדים שונג ויש מויד ואין יתקיים העולם כי אפס כי לא יתדלו עובדי מצותיה על כן על השונג צריך עבודה שהיא באה על השונג ולתקן המויד כל יתבטל עליו העולם ה' ה' כי הלא אין טעם לשימתיים העולם בהיות עובדים צמודים אם לא בתורת חסד ע"כ צריך ג"ח מזה כנגד מזה שבוטחם יעשה חסד הוא יח' ולא יביט אל המוידין ו'ל על ג' דברים וכו' לומר הלא תראה זמן עמוד אחד שעתה בו וזמן בשנים דע לך כי בזמן הזה צריך מעמד שלשון באחד והוא על ג' דברים העולם עומד ו'ל עומד על ההוה כי עתה צריך שלשון כמדובר. וגם אין ההתחלה מ'ל כ"ח מהתורה שהיא עיקר כי אין צור ירא חטא והשנים תקונו העובדים עליה ו'ל מניינא. ולהיות שלכ"א ענין כפ"ט הטיל מלת על בין כח"ל כי התורה היא בעיקר אך כל השאר הם כל ה' תיקון על דבר אחד מעובדי התורה זה על שונג וזה על מויד על כן לא נתחברו יחד. וזה אחשוב היתה הוונת ר"ל בשר' לומר על משנה זו שקודם מתן תורה ה' בא' וכו' כי הוונתה למו מה שהקטנו במשנה ואמרנו דע כי קודם מ'ת ה' מספיק ה' אך אח"כ ה' העולם רותת על עובדי מצותיה כמדובר והוצרך השלישית כלומר כי בזה נבין אומרו מניינא ועשותו עיקר מהתורה להתחיל בה לומר כי גם שעתה בזמן בא' וזמן בשנים עתה על ג' עומד כי ה' צריך תיקון כל יו' רותת משכ"כ מקודם :

עוד

אפשר בזה שכלל ואח"כ מפרסם במלת על כי בערך כללות העולם צריך ג' דברים תלו ימלאו בו אך לא יתוויי ימלאו שלשון בכל איש ואיש והוא על בכל אחד :

א' ויהי

ענין הכתוב כי בראות משה שצריך אהרן את ישראל ולא ירדה שכינה אחר אינו דומה זכות יחיד לזכות רבים כי אינו דומה מושעים העושים את המצוה למרובים העושים את המצוה ע"כ נתחבר עמו לצדך את ישראל שיהי' זכות שניהם יחד וזהו ויברכו את העם ואז זכות שניהם מיד וירא כבוד ה' וכו' . וליתוד זה למדנו החלל באומרו אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק וכו' והנה ראוי לשים לב אל החילו בלשון שיליה אל תהיו כעבדים וכו' ומתרגמו יאמר הו' כעבדים המשמשים שלא ע"מ לקבל פרס. (ב) אומרו שני חלוקות כי מכלל לאו ה' נשמע הן. (ג) אומרו כעבדים המשמשים ולא אחר כעבדים העובדים שה' צורך יותר : (ד) אומרו ל' רבים אל תהיו כעבדים המשמשים ולא אחר כעבד המשמש : (ה) אומרו לשון פרס ולא אחר שכן. (ו) אומרו אלל הו' וכו' וס"ל לקצר ולומר אלל כמשמשי את הרב שלא כו'. (ז) אומרו לקבל ולא תלה הדבר בזנות לומר על מנת שיתנו לו פרס. (ח) במיכות ויהי מורא שמים עליכם אלל הקודם. (ט) אומרו מורא שמים ולא אחר מורא ה' עליכם. (י) כי הלא טוב טוב הוא לעבוד תאבהב ולמה עשה עיקר מהיראה :

והנה

צדדיו דרך כלל בלשון רבים השריכו שזרש מאורשי העבודה את ה' והוא האומר בענין הכתוב הלא הוא כי טיב לגבד ושתתקף עלמו עם הרבים בכל מצוה ומצוה אשר יעשה כי גדול זכות הרבים כמאמרנו על פסוק ועבדתם את ה' אלליכם וכו' שהוקשה לנו כי החילו בלשון רבים ולאחר בלשון יחיד באומרו וברך את לחמד וכו' אך הוא כי ילמדנו דעת כי בעבוד את ה' ויהי רבים כי אינו דומה יחיד או מושעים המושעים את המצוה למרובים העושים את המצוה אך בשכר לא כן אכזביעמדי כי לא אתן השכר דרך הכלל כי אם לכל אחד ואחד כפ"ט וזהו וברך את לחמד וכו' והוא כי אלף יחד

חסרי אבות

ג אל תהיו כעבדים וכו' . אפשר לפרש דין ב' מדרגות עובד ע"מ לקבל פרס וב' עובד קלא על מנת לקבל פרס, והנה אנטיגנו' קלא דווקא עבד על מנת לקבל פרס אלל אם יעבוד כן טוב הוא אלל במדרגה המובחרת להיות עדין בעלמו קלא ע"מ לקבל פרס. וכונת אמרו אלל הו' כעבדים המשמשים את הרב קלא ע"מ לקבל פרס היינו קלא יהיה לקבל פרס אלל יהיו כמלאכים דעובדים ע"מ לעשות ליו' אחר כמ"ס פ"פ גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וכמאמרם שכן מצוה מצוה :

העושים את המצוה כאחד אין אחד מהם יקבל שכר כשעיר חזירו כי פלס ומאזני משפט לשקול צנינות עבודה כל אחד אשר נזדרז בה מחבירו או אשר שמח בה בלבו חולתו או אשר היה פטוי מהשאר וכיוצא על כן גם התנא על זאת פקח עיניו לבלתי אחר אל תהיה כעבד המשמש את הרב וגו' כי טיב לגבד יעבוד את ה' הצדיק ולא צדיק : ונבא אל ענין המשנה והוא כי הנה הוא ית' קרא את ישראל ביום כד"ה בני בכירי יס' בניס אחס לה' וגם ייחס אותנו לשכירים כמאמר ית' לאברהם שכרך הרבה מאד וגם קראנו עבדים כד"ה כי בני ישראל

עבדים. והנה אין שירות שום כי הלא שירות הן אינו מתחייב כי הלא כל בן יעבד באב ליסמט מעבודתי וזו מיומתי או יותר ואלל יאמינו אביו ולא זו עדין לעשות איש כן אלאו כשכמים חלילה וכן אשר יעבוד כשכיר לא טוב כי הלא אם שכיר הוא בא בשכרו ואם מאמר יאמר או אשפי להשכיר עלמי כי אם לא איננו במלאכות מה אפשר אם לא שלא יוסן לי שכר לא הן ולא שכרן אך אשר הוא עבד איש מקנת כסף לא יעבור כמו ליבטל מלעבוד את רבו בלא כסף ובלא מזון כי כספו הוא. והנה אשר יבחר וקרב איש הוא הצנינה השלישית הזאת. והנה בה צנינות מתחלפות עבדים יעבדו את הרב לפתח ולשדר אדמתו ולזרוע זרעתו ולקלור קליורו ויש לרעות את אביו שירו ואחריו ויש להטוב עליו ולשחב ומימי ויש לבוש כל משא בית עליהם לספוק בר וגם ומזון לרקוד ולכרור ולטמן בתבואה וכיוצא בכל עבודת עבודה ועבודת משא ויש למעלה מכל אלה וזה אשר צחר בהם לבלתי שום את כל מיני עבודות הנו עניהם כי אם לשרת את הרב לבדו כענין ערוך שלחן לפניו ושם לחם ויין וצשל מצויל ולילוך מ"ס על ידיו ולחמוג לו את הכים ולהקטיט לפניו או להלבישו וככו ולהיות אמו עמו צבואו ונלאתו ללוחו ולשמחו וכיוצא באלה. והנה שמים כמה הכפריים שצין השירות הזה האחרון ובין הראשונים באחד כי הראשונים כולם יתוארו צמור עבודה אך הסוג האחרון הלו לא יקרא עבודה רק שימנע כענין גדולה שימנעו יותר הלימודה ולמדו הדבר מפסוק אשר יק מים פ"י אליהו (ב) כי העובד את אדוניו מהסוגים הראשונים הנקראים עבודה אין עדרך הארון לתת לאחד מהם לא שכן ולא מתת לא שכן כי כספו הוא ולא מתת כי לא מהסוג המולאים הן ציותר המה לתת להם מתנות חנם. גי אם מונו ווכתו. אך אשר כמה מסוג האחרון כי מלאו הן צנינו לקרנם אליו ולהיותם משמשים לפניו ומאכליו שלהנו בכלל מליצת הן יקי' כי יראה בעיניו יתרון זריות ושמום בשמחה וצנינו לבד ומה גם כי יהיה אתו עמו צעת אכנו ושתותו וטוב לבו ינשלו לבו לתת פרס הוא מתנת חנם לפי ערך שמונו אותו זהו כי תרגום ערך הלא עורסן ע"כ פרס יקרא. והנה גם בחלוקה זו וזה כמשמשי את הרב בעלמו יש צנינו אדם ש י חלוקות יש רב בלתי נוגע גם לבעלי ס"ג זה שום פרס באומרו כי עבדיו המה קנין כספו ומה לו עוד מתת להם מלחם לאכול וכגד לנצות ויש רב נותן פרס לבניו זה המתהלכין לפניו. ובעבדים המשמשים את הרב כיוון פרס יש בהם ב' חלוקות אחד שגם הוא לא יעבוד רק לחמדת הפרס ב' יש אשר כי אע"פ שידע שיש לו פרס מרצו משמחו בשלית על לבו להשבת את רבו ואשר הוא חייב לו וגומר בלבו כי לו יונח שלא יתן לו פרס משמח תמיד כעבד החייב מאהבת לבו : (ה) כי שצעה המה פלוקות פרימות שרת איש את הוולת. (א) צנינות הן את האב שימנע ימים רבים מלשמחו כי יבטח לבו באביו כי לא יקפיד עמו. (ב) שירות השכיר כי גם שלא ישמח כ"כ כן כי יאבה את השכר. (ג) העבד כי לא יוכל ליסמט כי מקנת כספו הוא וגופו קנוי בלא כסף ובלא מחיר. (ד) בעבד עלמו יש עבודת לעבוד עבודה ועבודת משא ויש עבד שישמש את הרב עלמו כערוך לפניו שלחן וכיוצא. (ה) כי גם בנחניה זאת שהיא לשמש את הארון בעלאל שלחמו והלבישו וסדו וכיוצא יש בלתי נותן פרס ויש ארון נותן פרס. (ו) כי יש עבד שצנינו רבו ויש לו פרס ישמש לאהבת הכרם ויש חלוקה צנינות והוא של עבד שגם כי ידע כי יתן לו פרס לא יכוין צערותו לכך כי אם באילו לא היו נותנים לו כלום. והנה כוונת הקנא ללמדנו דעת איכה נעבוד את ה' ובחר בנחניה השביעית הזאת והמתיק הדבר בלשון באומרו הו' כעבדים כו' לומר אל תהיו מסוג הן או השכיר כי אם הו' כעבדים הרי דמה השני סיגוס הראשונים ובחר בשלישי. והנה עדיין היה אפשר נהיה מסוג העבדים העובדים אדמת עפר רבם לחרוש ולזרוע או לרעות מקנה קניינו אשר רכש או נהיה כעבדים

א' אפשר כמה סידות שהעבודה רריך קתה' דתחילו ורחימו ו"ש הו' כעבדים המשמשים שלא ע"מ לקבל פרס אלל מאהב' ככ"פ רצינו עיבדו' ויהי מורא שמים עליכם כי צוה תהי' הפעבוד' קלימה מאהב' ומירא' ומו"ס פי' ויהי מורא שמים עליכם קתה' מרכבה לשכני' הנקרא מורא שמים ותהיו כסא' לה ועליכם תורק השפט ותהיו כלינור לעילס פכ"ד ואפשר לרמוז כי ס"ת ויהי מורא שמים עליכם גי' ל"א כמנין קס' הוי' אדני לרמוז שכלל יס' לקצ"ה :

והנה שם המדבר כי גם עתה אחר תשובתו קושייתם במקומה עומדת ובי מי חשירו צעיריו שחמשה תלמידים גדולי עולם כלם יאמרו שמה יראני שום אדם ולא שמה יראני המקום . אך כבדנו כי יונן במו"ל שקרה לרב עמרים הסידה שפדה שתי רציות ייפויית והעלה אותן בעליה ויסר את

הסולם ממקומו וישי כיום ויהם לבן ועודנו נחלצע הסולם ויך לבן אותם כי רע עליו המעשה הוא אשר זמס לעשות ויחל לשבב אחר ולא יכול כי תקפתו יארו ויחמו בו להעלותו ולא הניחו לירד וירא כי לא יכול לירד ויקרא בקול גדול נורא כי עמרים נורא כי עמרים ויאספו אליו כל בני העיר ויאמרו אליו א ה האש והעלים ויאמר אליהם מורא דהא דהוה דלוק בקרבי אל' כספתין אחר להם מושב שאתנניש בעולם הזה ולא בעולם הבא :

והנה כי עם היות רב עמרים חסיד עם כל זה לא עלר כח מפני יראת ה' לשבב אחר מחשבו עד באו אנשים וממוראם ירד ממעלות אחר אחרנית והיעלה על לב כי גבר רב עמרים לא היה עליו מורא שמים שיה למורא צ"ו . אך היה זה שקודם כל הסתול לידו יותר ימנע ללכת לעשות את הרע מיראת אלקים מאשר מורא צ"ו . אך כשכבר העבירה בזה וגבוהות ויאמרו דלוק דרכו לעשותה אז יותר קל לימנע ממורא בשר ודם וסוף מעשה דרב עמרים חסידא כי אחר יחיותו במעשה הרעה היחל לעלות בעלת אורו כדר החוק יארו צו וקשה לחזר צו כי גם מן השמים יראו ממנו ומלשניו כי הואיל הכך אחר לוואת יארו וע"כ ממורא שמים לכד לא ישוב אך ישוב אס יראוהו אנשים כאשר ה' לו כי שב בבוא כל ישראל לראות אשר יבא באש וזה מאמר רבי' אדם עובר עבירה בסתר כלומר לא אמרתי טרם בא העבירה לידכם כי אס יארו סמוך ויעץ להדיח ולומר עשה עבירה פלוגי כי ימנע בלדוק מיראת אלקים אך אשר אמרתי בהיות כבר העבירה ביד האדם וזהו אומרו אדם עובר עבירה בסתר כלומר שכבר הוא עובר ובה יארו כי אז מינע לא יארו ממורא שמים כי אס ממורא צ"ו כעובדא דרב עמרים ואמר כי כיכ נכנס בו רוח שעות עד שהיחל בזה כי אחר שמה יראני האדם ולא שמה יראני המקום וזה כבדנו שם שנין בלמה בחכמתו באמרו אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וכו' לומר אל תהי חכם לומר כי מעלמך תדע להזהר מן ה"ה . מצלי מעלמך כי הנה צוה האנסה אותך . וסוף ירא את ה' וסור מרע כלומר תחמת יראת ה' בלי ב'ו ובור ופרוש מרע שאתה בו ואז יוכר אס חכם אתה :

בלל הדברים כי נור האדם מרע שבידו ממורא שמים ויראיו אנשים וממוראם יחיו וישוב ה' מדרגה שאין למעלה ממנה . וזאת תהיה כיונת התנא בלימודו ויהי מורא שמים עליכם כלומר זן לבדו ולא של צ"ו תמיד בין במקום רואים בין בסתר במקום שאין אנשים ולא שתהיה לפעמים קרובה ולפעמים רחוקה כמו שכתבנו מההפך שיש בין טרם בא מליאות העבירה לידו לאחר שכבר באה כי אחרי בואה תהיה מיראת שמים ויטערך מורא צ"ו כ"א שתהא עליכם ממש בלתי נעלה מעליכם כלל :

א יאמר הלא אמרתי אליכם הו כעבדים המשמשים שלא על מנת לקבל פרס והלא תאמרו נעש חכם כן שבעצדוהו שלא ע"מ לקבל טוב ותרצו שאין ל"ל העדר פרס כי אס גם רעה תבוא עליכם הלא גם צדק לא יברכנו אך גם קוצ לא יקצנו ולמה ירע לנו האס ו תורה וזו שברה כי הלא יהי מורא שמים עליכם והוא כי כאשר השמים לה' ואין בדם חטא עם כל זה לא יעדר מהם מורא פן כעשן ימלחו ויחזיר הוא ית' העולם לחבו וזהו מהשאת בני אדם אז לפחות פן ימנע שפט עליון משליש לאשמת העם ויתחפך בחקוק שפט טובה שהיה מתגלגל ע"י שמים יתגלגל רוגו ויומר להם כאשר בזמן ההרן כחאמרס ז"ל על הן אראלס לעקו הוזה מלאכי שלום וכו' נמלא כי לא יבאר מהם מורא שרעה תבא אליהם לאשמת ישראל כי אותה המורא יהי עליכם כי פס היוחסם חסידו עליון תראו מצא אליהם לרע בעון העולת כי כן דרך הלדיקים לסבול מן הדור עליהם צוה תרגו ואל תחטאו :

והנה בדרך הזה כי גם אסטיגנום על משנת שמעון הלדוק דבר כי מה שבעלי שלשת המדות ההם מקיימים העולם היינו בהיותם כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס . והנה על זה יש מקום לאיש אשר לא נתן לו ה' חכמה לדבר ולומר מה אשמה ואהיה מחקיימי בעולם ואיכבה אוכל ומן השמים באומרם טפה זו מה תהא עליה לא נתנו לי חכמה ל"א יוסי צן ויעור שמה בקולי איבעך והיה ציתך צית ועי לחכמים לקצוע מדרש וליונס צייתך כי צוה תהיה לך זכות מורא שולמנו ועצודת בנחת שולחך שלפניכם שכל האוכל בשולחן שת"ח מייבב צוה כאלוכל משלחו שם חקים וצוה ג"ח כי הוא הכנסת אורחים הרי שלשן צוה תאמר הלא אדרבא ע"י הקפדן דעתי מהם אבא לזולל ככגודס וגם בלמוד מהם תגמל נפשי לז"א הנה אתקנד בעלם טובה חלפני לזה והוא כי הוי שתחבק כעפר רגליהם שתערך

כעבדים המשמשים את הרב בעלמו בהאכילו והסקותו וכיוצא לז"א המשמשים את הרב וכו' כלומר לא כעבדים המשמשים במלאכה הקטנה כי כל אחת מהם עבודה הקרה כי אס כמשמין את הרב עלמו כי הוזה יקרא שמוס ולא עבודה כמדובר . וזה עיקר הדלל באמנא שהא כי כל מלה ומלה שוטרל עושים הם כמשמשים את הרב עלמו ככה כניכול באלקים נעשה חיל וכמאמר הנביא ואנכי מלאתי כח את רוח ה' ומשלימים בקדושה כאשר כל ספרי חכמת האמת מלאים מזה על כל גדוהם כנורע :

ד יוסי בן יעזר איש ציריה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם יוסי בן יעזר איש ציריה ואמר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי כתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם :

והנה כיוון בלמודו כעבדו המשמין את הרב הנה כי צוה דהה הסוג הד' ובאמרו שלא ע"מ לקבל פרס ולא אחר שלא ע"מ שיתנו לו פרס צוה דהה ה' ממליאת הנמלאות כדמי אדם שהוא כי גם כמשמשים את הרב עלמו יש בלתי נותן פרס לו"א שלא ע"מ לקבל כלומר אין שפק שיתן לך פרס אך בקבלה הוא הספק אס תכוין ע"מ לקבלו אס אין וסוף ענין הסוג החמישי וגם אודיעך כי גם בסוג השני תגמל נפשך שהוא ע"מ לקבל אלא שלא ע"מ לקבל והוא אשר היחל בחלוקה הראשונה באמרו אל תהיו כעבדים וכו' ע"מ לקבל פרס שהוא הכוונ השני רק בשנינו והנה עתה יבדל הכאב בייתור כי כל החלוקה הראשונה בלתי לריבה כלל כי כל אשר בחר בחלוקה השנישית ודמה השאר הכל הוה בשנית :

אמנם לזה נדקדק אומרו הוא הוה אומר ומכאן ואמר הוא אחר מאי היה חומר אך הנה שמעון הלדוק רבו היה אומר כי על ג' דברים העולם עומד שהוא כי העושים ה' דברים מקיימים את העולם והנה ידענו מרד"ל כי אסור נאדם לעשות מלאה כדי לקבל טובה או שבר בלבד כי בלדקה בלבד אחרו שמואל לומר כדי שיתיה בני וכיוצא באופן כי העוסק בתורה ועבודה וג"ח שעליהם העולם עומד אס וכוון בעסק המורה או בעבודה או בג"ח כדי שיעצ לו או אפילו כדי שיתקיים העולם על ידו לא יספיקו לקיים עולם רק שיעשו מאהבה וזה היה ענין אסטיגנום כי כאשר רבו היה אומר מרגל הפימיה על ג' דברים העולם עומד כו' צא תלמידו וכו' מרגל כסומי' גם הוא שהוא היה אומר אל תהיו כו' לומר הן באלה יתקיים העולם אך בזאת שאל תהיו כעבדים כו' על מנת לקבל פרס שהיה החלוקה השנישית שכתבנו אלא הו כעבדים כו' שהיה החלוקה השנישית ואס לא היה אומר החלוקה הראשונה רק הו כעבדים כו' היה נראה כמליה להם להמנהג בחסידות אך לא שגמלי היו דבריו כי אך בזאת יקיים המקום את העולם בשלשה דברים על כן היחל ואמר אל תהיו כו' לומר אשר שבעתם את שמעון הלדוק שהיה אומר מרגל צדומיה על ג' דברים וכו' הוא כתבנו שאל תהיו וכו' אלא הו וכו' ועדיין היה אפשר לומר כי לא היה צוה לורך תלמי ככול ומכלל אומרו אל תהיו כו' היתה השנית אך הנה אס היה שותק מהחלוקה השנית ה' אפשר לומר כי לא מיעט באמרו אל תהיו כעבדים וכו' אלא שאס יהיה לאדם צחינת עזר בעצדוהו את ה' שלא יהיה על מנת לקבל פרס אך עוב טוב הוא לעצור בהצחית בן את אביו כי תהי מאהבה ויתיר ע"כ חור ואמר אלא היו כעבדים וכו' לומר כי בכלל הליזוי הוא יהיו משרתי ה' בצחינת עבדים ולא בצחינת צן או שכיר . ועוד כיון לומר שלא יהי כוונת המקבל לזה אלא הו כעבדים המשמין את הרב ע"מ שלא לקבל וכו' כי אס היו וכו' שלא על מנת לקבל כלומר כי לא יבאר כי יש ויש פרס ודעתו לקבלו אלא שלא יהי השימוש על צחינת הכרס משא"כ באומרו על מנת שלא לקבל שיראה כנועל בו חלילה כי מי אשר לא יחפון לדבקה צו ית' בעוה"ב שהוא שבר האמתי :

והנה בכלל הדבר הוה אפשר לומר כי צא להשיב על הקושי הנופל על בלתי משים לב אל משמעות דבריו באמת ובתמים באומרו כי יראת סופר דברי התורה באומרת אס בחוקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם וכו' . וכן אמר כי הן זאת היתה רשעת לדוק וצייתות כי הנה הרשיעו ולא שמו לב להשכיל להטוי כי הלא דעת שפתיו ברור מללן כי לא יחמז ע"מ לקבל אלא שלא יכוונו לכך וזה היה אפשר כיוון כאשר אמר הנבא השניה כלומר אינו אומר ע"מ שלא לקבל שיראה כי אינו כי אס ע"מ לקבל כלומר שלא היה ע"מ כך כי אס שישנו . אך אין אינו לריכס כי גם חפחה דבריו יונן כמדובר כי לא יאמר על מנת שיתנו לו כרם רק ע"מ לקבל כלומר כי הנתינה לא אדבר בה כי אפיונות הוא רק דבריו בו הוא על כוונת הקבלה אס על מנת לקבל או שלא ע"מ לקבל . ואחרי דבריו על גדר שמוס מליש עשה צא וילמדו גדר השמר מעבוד מלות ל"ת ואמר ויהי מורא שמים עליכם והוא תכלית החסידות . והענין הוא אשר ביארנו בספר ביאור משלי על מאמר רבי' תלמידיהם באומרם אליו שיתרם וענה ואמר יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם ואמרו לו עד כאן רבינו ואמר להם אדם עובר עבירה בסתר ואומר שמה יראני שום אדם ואינו אומר שמה יראני המקום ע"כ :

חסדי

ד יוסי בן יעזר וכו' . כתב הר"ב אחד נקיא ופסני אב"ד וכתב הרב תוי"ט דלפניהם הוה אחד לראש ואין שני לו ואס דברי הר"ב כפסנן ק' דצמו"ק פילהי פ"ג אמרו על קאול זה נקיא

אבות

ועל יהונתן אב"ד וקוב רחמי שכ"כ הרב ס' יוחסין דף י' דלפולס סיו חב"ד אלא דלא היו ראשים והביא רח"י דמו"ק ע"ט : (בית)

שתערוך ערכך למטה מעפר שתחת רגליהם וצוה אין לל שלף תולול בהם
כי אם גם שתהיה שותה בלמא את דבריהם וכולא כטבע המתאבק נעפר
שהוא להם למא כן ע"י התאבקך נעפר רגליהם תהיה לך למא לשמוע מפיהם
ויעברו לך מרוב חשינותם שצקרב לך :

והנה יוסי בן יוחנן חולק ואומר

הלא לפי דברך הוא שיסתם
איש ביתו לת"ח וינעיל אותה בפני
שאר הבתן אך לא כן הוא דעתו כי
אם יהי ביתך פתוח לרוחה נין לחכמים
בין לכל שארית ישראל כי מלות
הלדקה כוללת בזה תספיק לקיום עולם
אך למען תהיה שלימה אועלך יהיו
עניים בני ביתך המכניסים האורחים
ומאכלים ומשקים איתם כי אם יהיו
אנשי ממון לא יכירו לרת נפש העני
כי לא נבו צעניות אך בהיותם עניים

אשר הניעו למדה זו ויודעים עד היכן חרידות נפש העני מעצת מרחמים
עליהם במזון ופיוס דברים צייתר ותלא מזוה י בפקנה ושחא תאמר הלא
טובה היתה עלת יוסי בן יוער לצלתי פתוח פתח רק לחכמים כי לא יהיה
סחד המשך מהמלוה עבירה אך לדעתך שלכל המן ישראל יפתח פתחו הלא
מי יודע אם צתיכם יהיו בלתי חכמים וקנו קרוב דעת עם בעלת הבית
ויקראם עון לו"ה הנה התקון הוא כי אתה הצעל הבית אל תרבה שיהא עם
האשה וצוה ממך ילמדו וישאלו ק"ו וזה אם זה שהוא אשתו מחמט שיחה
עמה ק"ו אנהו שהיא אשת הצירנו וישמרו מלדבר ולערב דעתם עמה וזהו
באשתו אמרו כי אשר באו לביתך ויראוך מחמט צטיחא אשתך ישאלו קל וחומר
ויאמרו אם באשתו אמרו חכמים לצלתי חכמות שיחה כי על כן הדין הזה
נשמר ואם כן ק"ו צאשת הצירנו כמונו אללה כי אשת חכירנו היא ועשה
הוקסה לו כי הלא יאמר איס היתכן כי לכל וכשל האורה באשתו מחמט
שיחה עם אשת נעורי והלא ע"צ טוב הוא לצלתי חכמים הא רחמיהם שאממט

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח
לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם
האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חכירנו מבאן אמרו חכמים
כל הסרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל
מרבירי תורה וסופו יורש גיהנם : ׀ יהושע בן פרחיה
ונתאי הארבלי קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר עשה
לך רב וקנה לך חבר
והיו

והנה

ואינם עולים וזהו יורש גיהנם שיהי לו גיהנם לירודה :
מאשר כתבנו כי כל התנאים האלו נמשכים אחר מאמר שמעון
הלדיק האמר על ג' דברים העלם עומד וראש השלשה היא התורה
כמדובר הלא שמה וולאת קשיא כי מה יעשה אשר איננו תלמיד חכם ואיך
יקום ויעמוד עמוד התורה לזה הביא דעת יוסי בן יוער שזאמר יהי ביתך
צית ויעד לחכמים כו' כי יעלו עליך כאלו חכמת לך ועסקת צורה ולהיות
פי לא כל אדם יכול לקיים זה כי אם איש אחד יכ' ביתו בית ועד לחכמים
מספיק לכל חכמי העיר ולכאס מן החוץ כחלאת עזה לאחד משור על כן
אמר יוסי בן יוחנן שארדבא יהי ביתך פתוח לרוחה לת"ח ולכל העולם כי
הכנסת אורחים כוללת בשלימות צוהת יהיה יסוד עולם גדול . והנה מדיון
ימלא בלי תורה ע"כ הביא התנא משנת ר' יהושע בן פרחיה שאומר שגזול
זכות החורה ואם אינך תלמיד חכם אל תהיה מקנהך היות ציחק בית ועד
לחכמים או פתוח לכל כי אם עשה לך רב כלומר אם כיוונך הולך למקום
בית

חסדי אבות

הוא דבקר הרי"ף אך אי לא חזינא כי הווא סימנא דלג"ת עבד
משלם במיטבא ובטעין זה איירי הרב צה"ד :

ומהר"א גאליקי בתשוב' הובא בכה"ג ח"מ סי' קכ"ח תריך יתיב
דהרי"ף איירי במאביל היתוס על שלחנו כי זה השלחן
דאשתא דבעה"ב סמיך מורה בא דלקס מתנה יסיב אכל אי קולח
הפרנסה לבית חצירו אז חייב ובכי הא אמרה הרב צה"ד :

אמור מעתה הוא הדבר אשר דיבר יוסי בן יוחנן איש ירושלי'
יהי ביתך פתוח לרוחה שיהא ניכר שהוא לג"ח וזהו לרוחה
למתנה ועוד אנכי מליך יהיו עניים ב"ב שתאכלים סביב לשלחןך כי
בהני תרי שביחך פתוח לרוחה וסימנא מילתא דלקס מתנה וזאת
שניה שתאכלים צייתך בזה כ"א ידעו אוכלים לשבוע בלי קוס מחשב'
שמה אחר זמן תחבט מהם דמי מזונות וגם ילך סמוך חדל להיות
מפתה ומסית לשאול דמיה"ס בזה כי בעשותך אחת משתים זו שמטנו
דלקס מתנה עשית והם פעורים ועיין בתשב"ץ ח"ד בעור הראשון
סי' מ"ב מה שפי' :

אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה וכו' יס
להעיר דהול"ל אמרו חכמים המרבה שיחה עם האש' גורם
וכו' ומה כל זמן דנראה כיחר וחו דבעל מד"ת פסיקא וחו דגס מרב'
שיחה עם האיש בטל מד"ת ואפשר דמרבה שיחה עם האש' הוא
מדבק בסט"א כי כלה דינין ודעתה קלה ואם צאשת חכירנו עבירה
היא צידו וע"י שמדבק בסט"א לא מבטיח כשהוא מדבר ואל האשה
אמר בידאי שהוא בטל ועובר הלא היינו רבותא דכנגד אותו שיעור'
סהרב' שיחה ע"י שמדבק בסט"א אינו יכול ללמוד ובטל מהחור' אף
סבבר אינו מדבר וז"ל כ"ז שאדם מרב' שיחה עם האש' ר"ל כנגד
אותו זמן גורם רעה שהוא הסט"א נוקבת לשלמו אף סבבר אינו
מקיים עמה מ"מ כל איתו זמן דבקתו הרעה וזה סבה שהוא בטל
מד"ת כי הדבקתו הרעה . ומ"ס וסופו יורש גיהנם אפשר דכיון
דלא נתקב צעניו עבירה כי הוא סובר אם דברתי והרבתי שיחה
עם האשה מה עשיתי לזה אינו חוזר בתשובה כי הוא סובר שאין בו
עון אשר חטא ולכן סופו יורש גיהנם כירופה והוא לא ידע ואשם :
ו עשה לך רב וקנה לך חבר וכו' . פי' מוז"ס דרש' כתב יס
אומרים ספרים וזהו המשך המסנה כמ"ס מפי סופרים
ומפי ספרים והקורא בספר לריך שילמד הרבה להמחיד דברי הספ'
ולא

ה יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך . אפשר צמה קו"ל
הזהר בדלתי ביתך שלא יהיו סגורים בצעה קצתה מיסב
באכיל' ופתי' מפני שדלתי ביתך מציין אותך לידי עניות וז"ל תה"ל
יהי ביתך פתוח לרוח' כלו' קשי' סון ועובר צביתו וסית' הרוח'
קשון וקמחה וזה יהי' קשיא עניים ב"ב קשיא יולאים וכנסים ונהנין
אז בזה יהי ביתך פתוח לרוחה :

א"נ אפשר כמ"ס פ"ק דב"ב רבי פתח אולרות צנטי צורת ואמר
יכנסו בעלי מקרא וכו' וע"ה אל יכנסו וכתב הריטב"א הביאו
מרב' ה"י וי"ד ס"ס רכ"א מסתברא בכה"א גונא שהיו קני צורות
ומה קשה אוכל ע"ה יחסר לת"ת אכל ודאי בל"ה חייב להחיות'
וכו' ע"ס , וזהו אפשר לפרש מאול' הביאו מהר"מ די לונאנו צס'
שתי ידות דף ק"ו ע"כ ר' ברכי' אמר חמינה חד ב"ג דהוה אחי
נפקנא לגבי' בדיקנא ליה במקרא וכו' ולא אשכחנא בי' חמינה הוא
וכללא ייכלון כחדתו וכו' . אמר ליוודאי מאורחוי דמרך אתרחקת
דאיהו חיקן פתורא עד לא ייחא אדם ועד לא יפקד לי' ועד לא צידוק
ליה וכו' דר' ברכי' הוי סבירא ליה כמו קהי' מאטער רבי חיי' לי
קנחתי פתי לפ"ה כמ"ס פ"ק דב"ב ולכן הוא וכללא ייכלון כחדא
ע"ד מ"ס קס' קאל יונתן בן עמרם לרבי פרנסני ככלב , אמנם האורח
הקובו שאין זה אלא צנטי צורות לא קשים קובע צעילס שאם עושה
כן קשים קובע מאורחוי דמרא אתרחק דאתקן פתורא עד לא ייחא
אדם וה"ט שהקב"ה יכול לזון והקביע לכל חי רלון ובכה"ג לריך
לזון הכל . ואפשר קו"ס יהי ביתך פתוח לרוחה פי' כקיש ריוח
צעולם ולא יס בלורת אז יהיו עניים ב"ב כל עניים במשמע אפי'
ע"ה . ועתה אמת אגיד כי בחדושי הריטב"א לב"ב כ"י לא ראיתי
שכתב מ"ס מרב' צב"י רק כתב דהא דרבי היינו כסימנא במקומות
אחרים ואפילו בעיר אחרת ולא ימות צרעב הא לאו הכי מלוא
להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך עכ"ד :

א"נ אפשר כמ"ס הרב תה"ד סי' מ' צס' רבינו אפרים דהמאביל
לחצירו סתם חייב לקלס לו ותמיהא להו לרבנן דתראי' שהרי"ף
כתב בחשיבה דמי שפרנס יתוס בחוך ביתו וכשהגדיל הבעה"ב ילא
לעזון טעון מהותים לקלס לו דמי פרנסתו והסיב הרי"ף דאין היתו'
חייב כלום כיון קלא פי' דלקס הלואה יהיב ליה ויתחא להו לרבנן
דכאשר יסי' האופ"ן קניכר קעוץ' לג"ח אז אינו חייב לקלס ובהכי

בית המדרש אשר שם תלמידים רבים אינך מלליה עשה לך לבדך רב שילמדך לבדך ולא תמתין עד שברצו יבקשך ללמדך לקיים מצות ללמוד וללמד כי אם אתה בקשהו וכל אליו ואם לא ירלה עשה אותו כי תלך ופעשה לו כמה פיוסים וכמה תחונות והתנפל לפניו עד שירלה כי מעות אינך יכול לתת לו כי מה אני צמא? אף אתה צמא? אך עשה כלומר ע"י מעשה שתפעה בהשתדלותך ויהיה לך לרב ואם קשה אתה לקבל וגזכור תלמודך אשר ילמדך הרב קנה לך חבר וזה בדמים יקרים כי. הכתר אינו כדב שאסור לקנותו בדמים ושמא תאמר טוב לי אעסוק בתורה עם הרב ואחזק תלמודי יחיד מלבקש לו חבר כי הלא צריכתי יחיד לא יבא ויכרן לפני וזלתי לנדר על איש אם טוב ואם רע אך בהיות לי חבר לא יצטרך מלדבר ביו שנינו מה טיבו של פלוני חכם או עפש לדיק או רשע וזה יוכיר דבר אשר לא טוב עשה ותלא תקלת לשון הרע מניינו לו"א הנה אתקנך בצדק טובה מלפני והוא והיו דן את כל הדם לכף זכות באופן כי אשר תנאז לדון ביניכם אם טוב ואם רע לאיש ואיש מתוך מעשיו לא יכיה כי אם לעוב כי הלא תדיננו לכף זכות. או יאמר טוב לי בלי חבר אולי תהיה הקפדה בינינו כמה דבר לי או ועשה דבר שתהיה סבא נגד כבודי ותלא לני אינה לו"א והיו דן את כל הדם לכף זכות :

הלל ושמאי קבלו מהם כו'. פירש רבינו זלל"ה בפ' שמיני וז"ל. ואת שיעור החטאת כו'. רחמי לשית לב להם חזר לומר פה העומרים שאם ללמדנו שגם הם היו ראויים למות אלא שהיו נותרים ע"י תפלת משה שהועיל להלאין הרי זה נרמז באותו למעלה הנגזרים פסח אחת ולמה חזר לאומרו. ועוד אומרו לאחר כי אינו לאחר לזולתם ועוד להם לא קלף על אהרן כי אם על בניו ואח"כ בניו לא הסיבו לו דבר כי אם אהרן. אמנם הנה מלבד שאין ספק כי חס על כבוד אהרן מקלף עליו ומגער בו עוד כיון בקלף על בניו כי להיותם כאוידים מוללים מאש כי דרך שור נשאר אך גם היו בכלל הגזירה ע"כ הנה ראי' להם לומר כל יכשלו צעיר עבודה כחיהם וז"ל ויקלף משה על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאחר כלומר כי

לכונתם נותרים כאזר מולל מאש ע"כ להם יאמר מדוע לא אכלתם כו' כי אשר נכח מהאש יחוייב להזכר ציפור אך המה לא הסיבו מעטותותם והסיבו אהרן במקומם והוא כי המה למדו מאציהם כי אפילו לזרים ה' אוהב שלום ורודף שלום וכו' ומה גם למשה איש האלקים :

והוא משנת הלל אומר הו' מתלמידיו של אהרן כו'. וראוי לשום לב למש יוחם הדבר אל תלמידיו ולא אל אהרן עצמו ועוד כי אוהב שלום ורודף שלום יראה ענין אחד כפול וגם נשים לב אל יחוס דריסה בשלום ועוד שהיה לו לקר ולומר אוהב ורודף שלום ועוד איך מתקשר להם אומרו אוהב את הבריות ומקרבן לתורה כי אינו מקושר עם הקדש. אך אמר הו' מתלמידיו של אהרן כו' לומר לך שתהיה נכנס בסוג תלמידיו להיות מהן ואשר תעשה הוא להיות אוהב שלום כו' לומר בהיותך בשלום עם רעך אהב את השלום כל תעשה וזה שבו יאמר מן כי תשתדל תמיד לקיימו ואם עשית כן ורעד הוא המקלל בשלום אל מאמר מה אעשה הלא אבי החוקקי בשלום ואם הצירי מאבדו ממנו מה איכל עשות הלא האשם עליו גז"א ורודף שלום שאם תראה השלום בורח ממך אל תתייחס מלרדוף אחרי עד תחזיר השלום

למקומו וזהו ורודף שלום כי אין לשון רודף לזדק רק בהיות צורח כי זה צורח וזה רודף אחרי וכו' כי השלום בורח ממך ואתה תרדוף אחריו בפיוסים וכיוצא עד תשיגנו ואשר תרדוף שלם שהוא גם לאשר בלתי חפץ שלומך אל תהיה בשלום שתדוף מן השפה ולחוץ רק מאהבת הלב וזהו אומרו אוהב את הבריות :

אי שיעור הענין אם תרדוף השלום ולא תשיגנו כי לא יועיל לך כמע בקו' וייעלך שתהיה אוהב את הבריות ש"י כן שטע שהוא בלתי חפץ שלומך אתה תרדוף שלומם מאהבה הנה תועיל כי גם לבו יקרב לאהבה אותך ואז תלליה בהשגת השלום עמו ושמא תאמר זה יהיה אם לדיק הוא אך אם לא כשר יהיה גם כי תרדוף שלומם מפני דרכי שלום אך לא אהבנו כי רשע הוא לו"א ומקרבן לתורה כי אם רשע הוא קרבה לתורה ע"י שתשלים עמו וזהו תקיים גם כי יתןך אוהב את הבריות :

שמעון

חסדי אבות

החסידים דאין להסתכל בפני הצד"ק בצד שקוטנים דאסו' להסתכל בפני אדם רשע וכשעומדים לפניו דאין לריק שיהיו צעירים כרשעים. וזהו אפסר לפרש פ' לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון ידוע דהסתכלות הוא יותר מראיה דלפעמים האדם יראה לעינים מה שאינו לריק ומה שאינו רואה אך להסתמך זמן מה בראי' הוא הסתכלות וזה שקדקדו רז"ל אסור להסתכל פני וכו' ואפסר קז"ק לא תכירו פנים דייקא כלו' לא תסתכלו בהם ראיה קטל ידם אחס מכירים פניהם כי אסור להסתכל בפני רשע וז"ל במשפט כהם דאין הם כרשעים וזהו כקטן כגדול פ' שאחד קטן לפיך בחשיבות תורה ומלות ואחד גדול בתורה ובמלות עשה יהיו שוים צעירך :

י' שמעיה ואבטליון כו'. עמ"ס הרב תוספת וז"ל צדק מו"ה ליווא ודברי הרמב"ם ורב"ע הפך דבריו ומאי דקסיתי' תריך יתי' הרשב"ץ צ"ל מגן אבות הגדש מהדש ועיין מ"ס בערוך ערך דגס וצמה שהעריך הרב כה"ג ח"מ הגב"י סי' י' וכבר הארכנו צעירותינו צוה צספרי הקטן ברכי יוסף קטן צ"מ סימן ז' צסייעתא דשמיא :

אהיב את המלאכה. פי' כי המה צבאת ימי המעשה מצררות וגם אתה תאבד את המלאכה דוגמתה וזה אפסר שהוא כונת הפסוק שבת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלוך לא תעשה כל מלאכה שתכיון בעשיית מלאכה לעבוד השם ולקיים גזרת צועת אפיך תחלל להם וגמלא דבעשית מלאכתך תעבוד את ה' ומלך זה אהוב את המלאכה :

אי אפסר שהכונה ו' ימים תעבוד הקבינה כביכול לגבר ניוצו' הקדושה ולכן גם אתה עשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלוך וז"ל שהקבינה אינה מצררת צבאת ולכן גם אתה לא תעשה כל מלאכה. וכל עומת זה שמעו' רוצה אהוב את המלאכה מלך

ולא ימחר להקשות עליו וז"ל עשה לך רב דהיינו מפי סופרים וקנה לך חבר מפי ספר והיו דן את כל האדם לכף זכות שיתחלל להעמיד דברי הספר שהיה מסכים אל האמת עכ"ד. ולפי דרכו אפסר לומר כמ"ס צירושלמי פ"ב דקקלים ר' גידל אומר כל האומ' שמועה צדק אומרה יהא רואה צעל שמועה כנגדו קנא' אך צללס יתהלך איש אשעשה כן מיעבד ואם לאו כסופי' דקרא ילבוז ולא ידע מי אוספס משכת תלמודי' ופי' הרב מהר"ם סירילי"ט מקס הראב"ד יהא רואה צעל שמועה כאילו עומד כנגדו כסדר קאמרה והוא ז"ל פי' קלא יוכירנה צקלות ראש כשאומר צדק אומרה. ילבוז וכו' לומר שמועות ולא ידע הקומע מי אמרם. הקצ"ה אוספן כורחן ומסלקן ממנו עכ"ל. וזהו אפסר לפרש פ' וחכך בין הטוב הולך לדודי למשכים דובב שפתי ימנים : הכונה וחכך בתור' יהי' כיון הטוב כחמר דיתבי אדורדייה ולא תשכת אצל לריק תנאי לזה והיינו הולך לדודי למשכים כלו' כשתלך לדודי פי' מרח קמא צעל שמועה , למשכים , כסדר קאמרה וז"ל למשכים והיינו כפי' הראב"ד וגם שתהי' כונתך דובב שפתי ימנים להיות שפתותיו דובבות ולא תאמר בקלות ראש כפי' הר"ם סירילי"ט אז וחכך כיון הטוב שאינו מחמך לא יאדע לך תקלה וזה אפסר שהוא כונת התנא לפי פי' שפירשו וקנה לך חבר ספרים לו"א עשה לך רב תראה צעלמך כאילו צעל הספ' נגדך כמ"ס צירושלמי ואז קנה לך חבר שתקח הספר ללמוד ותדין לכף זכות כמו שפירש מו"ה :

ו הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. פי' מר זקני מהרר"י בנו של הרב חסל"א זלה"ה דהזכיר לאדם להתרחק ממי שהוא שכן לרע לפי שאין לרשע אי לשכנו לריק לעשות גדר להתרחק משכנו של רע ומינה קאמך למד בק"ו ואל תתחבר לרשע עצמו :

ח וכשיהיו צעלי דינין עומדים לפניך יהיו צעירך כרשעים וכו'. כתב הרב ש"ך חו"מ צסי' טו"ב ס"ק ב' מקס ספר

שמעון

בנו חומר וכו'. פירש רבינו זללה"ה בפ' שמעי וכו'. והנה מדמחה שזידוס אחרן ולא דבר חשוב עד רע כורס לנו מוסר התנא וכו' שמעון בנו חומר וכו'. וראוי לשום לב א' כי ללמד כי השתיקה טובה מה לומר להקדים ולומר שכל ימיו גדל בין החכמים. ב' כי אדרבה כלעסוק הגדל בין החכמים הוא הדבור.

ג' באומרו ולא מלאתי שירה כי בין החכמים מלא מליצה זו ואין בזה שייכות מליצה ומה גם להיות בייחוד סס. ד' כי מלת לגוף תראה מיותרת. ה' אומרו כי לא המדרש הוא עיקר כו' כי אדרבה נמנו וגמרו כי הלימוד גדול שמצא לידו מעשה הנה כי לומר עיקר. ו' מלת הוא שהיא מיותרת. ז' אומרו וכל המרבה דברים כו' הנה זה לבדו היה ראוי לומר שכלל היות המרבה דברים מציא חטא הוא כי טובה הוא השתיקה כי מהדיבור אפשר ימנע הרבות דברים ויבא לידו חטא. ה' כי מקרא כתוב צרוצ דברים לא יחלל פסע. ט' כי הפסוק אחר פסע והוא אחר העל בלבד:

אמנם

יש דבר בנוגע אל הנוף ויש בנוגע אל הנפש בדברי תורה וכדומה לה וראוי לומר כי בהנוגע אל הנוף אל תאמר כי הקיפור טוב כי אם אין לנוף שהוא להנוגע אל הנוף טוב משתיקה לגמרי ולא קיפור בלבד אך הקיפור טוב במדרש כאשר יבא ובה טרם ידבר דבר זה ראה והנה יוכל איש לדבר כי מה שפלת השתיקה לנוף טובה הוא להמנע הטע אשר לא ללמוד לשום בלשון חכמה ומוסר ולדבר בקלרה משא"כ למי שגדל בין החכמים שאין ספק שיש לו לשון למודים לדבר בקולר ובחכמה מסוקל

חסרי אבות

מלך קאחה עומ' מעין דוגמא של הכינוי' כניכול: חו ואמר אהוב את המלאכה' כמ"ס הרשב"ץ צ"ס' מגן אבות במס' זו כי חכמי ישראל הגדולים היו חופשיי שדות וחופשיי עולם ומתפרנסים מיגיעם והיו צוררים המלאכות הכבדות כדי להכניע יצרם ולא יבואו לידם הרפור וגם שאין לריכס לימוד כדי שלא יתבעלו מת"ח בלימוד באומנות טכ"ל: וזה אפס' שרמו שמעו' בדבריו אהוב את המלאכה כי בזה יוכנע היל' ולא יבא לידו הרבו' ומקום שסתם ואמר אהוב את המלאכה' ויש בכלל זה מלאכה' יקרת בערך שהיה חכם' ומלאכה' כגון מעש' רוקס וחכמה הליור וכיוצא שיש בכללן אומנות גדול בחכמה ובחכמה' לו"א וקנא את הרבנות כל רבנות אפי' במלאכה כמ"ס פ"ג דע"ג רבן קל טרסיוס כל' שחבחר לעמך מלאכה' שאין זה רבנות כהנא עזים וכיוצא שלא תחבטל מת"ח כדי להחלמד: וזהו אל תתודע לרבות קאס אהה' אומן במלאכה מחשבת ותוליא כלי למעשהו יפה אף נעים קב ונקי לסיף מוכרח לסודע לגדולים כי יא' שמך לפני העשרים חסילב לשרת לגדול באומנותך. הנקי' והנאה אבל אם תבקש מלאכה כבדה תריוח ג"כ קאל תתודע לרבות מלך מלאכהך:

א"נ

אפשר אהוב את המלאכה בזה"ל הידיעה לרמוז משו"ל קלטולס יעסוק דאס באומנות אבותיו וזה רמוז באמרו אהוב את המלאכה הידועה לך מאבוחיך ואל תסנה לעסוק במלאכה אחרת: יד א"ס אין אני לי מי לי. אפס' כמ"ס חכמי האמת דאס חטא האדם חטא גדול שכמעט אמרו שאין לו חסוד' לעולם חטא זהו אם יעס' חסוד' ביוגיות אך אם יפליא לעשות חסוד' מבחינת בי' אז מתקבל בחסוד': גם אמרו שהאדם לריך להגדיל מעשיו ולענות במעלות שבתחלה זכה לנפש בחי' מ' ואח"כ אי זכה יחיר זכה לרוח בחי' ז"א וכן עוה"ד ואפס' בזה רמוז א"ס אין אני לי כל' א"ס חטאחי באופן שם' אינ' מקבלת אותי בחסוד' ביוגיות כי אני רומז למ' וז"ל א"ס אין אני בחי' מ' כי גבר הסתעף עכ"ז יש חקו' מי לי מי הרומז לביו' שבה ג' טעמים גי' מי אם אני מתגב' בחסוד' כנגד מי שזכ' לבחי' נפש בחי' מ' שהוא אני וז"ל וכשאני בחי' מ' לעממי לריך להשגדל לקנות הרוח בחי' ז"א א"ס אני בחי' טס מ"ס. שהוא ז"א מ"ס אני שאזכ' לבחי' מ"ה אני וא"ס לא עכשיו אשחרל לחקן ולעלות. אימתי כי אין מעש' וחשבון צבאל:

טו' שמאי אומ' עשה תורתך קבע. פי' הרב ספ' מדרים דף ס"ח טעה תורתך קבע כך פרקים בכל יום כך הלכות בכל יום כחק הטנד וכו' עכ"ד: אמו' מעט וטע' הרב' אפס' כי

הטעות. ע"כ אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ועם כל זה לא מלאתי לגוף טוב משתיקה כלומר על הנוגע על ענייני הנוף טוב משתיקה כלומר אך לא בלמוד הנוגע אל הנפש ולכל יאמר איש כי גם שלגוף אין טוב משתיקה אך ללמוד יהי' הקלה האחר שריבוי דבור יבי' טוב סברי קיימא לן שמתן וגמרו כי הלמוד גדול לזה אחר אם מה שהמדרש שהוא הלמוד הוא גדול כי חספת עלמו בלבד כן היה זה אך לא המדרש הוא העיקר כלומר אינו הוא מלך עלמו כי אם על שמצא לידו מעש' הנה כי העיקר הוא המעשה וזהו ולא המדרש הוא העיקר וכו' וא"כ אמר מעשה שכל המרבה דברים שמרבה אפי' בלימוד מציא לידו הטא' וצננה וסוף מחזו"ל לעולם ילמד דאס את תלמידיו דרך קלרה. ואמר חטא שהוא צננה מפני שכלימוד ידבר כאן אבל מקרא שכחוב לא יחלל פסע על חילו ותל

ידיד: (גם בפ' תלוי פירש רבינו הנאהן זוק"ל על האי משנה אע"פ שכמעט דא' ודא' אחת היא אך מרוב חתיקות ולחות לשון וגם שלא נשנית אלא בשביל דבר שמתקשר בו רוב תוכחת מוסר אליה לשון ולא אמאם באריכות) וז"ל סס:

והנה חשנתי למשפט אחרת שם בדברים הרעים שבתרמית לשן רמים אל שבע תיעבות נפשו יתבדך מהחכמים ומתלמידים זו מוי. ה' גיניב ודברי הנוף מתהלל בחמת סקר וכיוצא בזה. ב' נמשכת מוה הביא שם שוא וביטול דיבה. ג' הוא הליטות והתול והוללת בקלות ראש ודומה לכו. ד'

מחשב' מועלת לדברי חור' וכ"ס אמיר' וזאת הית' לי כונת הפסוק כל זה נסיתי בחכמ' אמרתי אהבתי רחוק' ממני הכול כל זו נסיתי בענין החכמ' אמרתי אהבתי' כל' אמרתי שאני רול' להתחכם ולהבין דבר מתוך דבר מחשב' מועלת וק"ו אמיר' שאמרתי לזה והיא רחוק' ואני גרמתי לעלמי וזהו ממני מסיבתי קאני אמרתי שרול' ללמוד ולהתחכם ואמיר' זו הית' בעוכרי אלא הקיב הוא להתחכם ולהבין בלי הקדמת אמיר' ומחשב' וז"ל אמו' מעט וטע' הרב' קאס חאמ' הרב' אמירתך גרמא' בנזיקין כילא תוכל עשוה' דמחשב' מועלת וכ"ס אמיר': והמפרשים פירשו אמו' מעט וטע' הרב' והיו מקבל וכו' הכל לענין אירחים וכמב' לדיקים אומרים מעט ועושים הרב' כמו טעס' אברהם אבינו ע"ה וכו' ט"ס:

וי"ש לחק' מ"ס לריכי לדיקי לומ' מעט ולעשות הרב' לא יאמרו קוס דב' ויעשו מהסירלו. ואפס' לתת טעם טפ"י מאי דאמרינן בב"מ דף כ"ב אמיר' ומר' זוטרא קאלעו לבוסחנא דמרי בר איסק איתוי אריסוי' חמרי ורימוני רב אסא לא אכל אחי מרי בר איסק ח"ל אחמי לא יבנת מהנך יפות ח"ל השתא אחמי לא אכיל מר ח"ל מחמת כיסופא אמ' הכי לא אמרו כלך אלל יפות אלל לענין חרומ' בלבד. ומשמע כהס דאס הוא בעה"ב והוסיף ליכא חו מקום כיסופא וכדתנן וא"ס בא בעה"ב והוסיף תרומתו חרומ' וכל שהוסיף אף להדיוט לית צ"י מקום כיסופ'. כל קבל דא' זו מדת לדיקים צבא אליהם אורחי ופרחי איכא למיחש דילמא מקום כיסופ' עבדי ולא מלכס ואפס' איז' אורח חייב לזה וכמו לע' בנפש כל שבהנחתו צנותן טעס' דילמא הבעה"ב מקום כיסופא טביר לכן אומרים מעט בתחלה ועושים הרב' וכמסופים על האמיר' גלי דעתייהו כי באמו' הס' עושים מלב ונפש ולא משום כסופא וז"ל אמו' מעט וטע' הרב' להורות בתוספת כי כך ראונו ולחו מקום כיסופא: עוד חוסיף לקבל האורה בספ"י להראות לו חיב' יחיר' כי בזה יתישב דעת האורה:

טו' עשה לך רב והסתלק מן הספק. אפס' במ"ס ביצמות דף ק"ט חוקט עלמו לדבר הלכ' בדיינא דאחא דינא לקמי' וגמ' הלכ' ומדמ' מילתא למילת' ואית' לי' רב' ולא חזיל משאיל וכחצו הרמב"ם והטור דל"ד רבי' אלא א"ס יס"ח צעיר לריך לשאלו לו ולאו דוקא רבי' וכ"כ מהרש"ל בים ש"ס קדושין ובתשוב' סי' ל"ה וכתב רבינו ירוחם צס' מקרים נתיב א' ח"ב וז"ל דיין אינו ראוי לדון דב' מסופק א"ס יס"ח צעיר קודם שיקאילו כדי שלא לרמות דבר לדבר אלא"כ צדור לו כבך' עכ"ל ומשמע

אמר ולא המדרש הוא העיקר כלומר לא המדרש הוא מפתח עלמו העיקר רק על שמכיר לידו מעשה וא"כ אין חשש ראייה שהתלמוד שהוא דבור יתאריך וי"א הוא יטוה כי הלא הכל שהוא בין לנוע אל הגוף בין לנוע אל הנפש כי כל המדרש בדברים מביא חשש שכולל הכל גם ד"ת והוא מאמרו ז"ל לעולם ילמד אדם את תלמידיו דרך קצרה כי ריבוי דברים יביא חשש שהוא קרוב לזכרה ויעבור ללא דהשגח פן תשכח וצטטתה וטעה דבין וגם תגלה הזכיר חכמים הזכירו בדבריהם כי פן ישמחו התלמידים וידע כי צארכות דברים יש מקום לזלזול. הנה בולת תורה וצלות אין טוב משתיקה כי שיהיה בטילה שיהיה עמוקה ודרך רעה כל דורך כה לא ידע שלום והוא רמו הרמו כלומר ועשית את מעיל האפוד כלול חכלת כמזכיר ולהיות כי אחר השיחה בטילה תהא כי נוסף וגביצ' דעת ע"כ סמך ואמר ויהי כי ראשון בתוכו לומר הנה טוב טוב היה ויהי כל דבירך כליל חכלת ולא שיהיה חלוין ואם לא תעשה כן לפחות תזכר מחשבת הנמשכת בל יתי' לך אחד כפה ואחד בלב וזהו פי ראשון בתוכו כי בית לזכר הוא פי המעיל הדומה אל פי האדם ויהי פי ראשון בתוכו כך מה שצפי האדם ויהי בתוכו כי יהיה תוכו כדור:

והיה זאת היתה תלנית מיתה המורשית כלומר אנד חסיד מן הארץ וישר באדם אין וגו' כי הלא מלת באדם מיותרת וכן באומר ילדו חרם שחרטיו ואמר ילדו בחרם כי אין הרשע נלדוה. אמנם בהיותו בוכה לתשפחותיו כי אנשי אמונה אבדו בימיו אחר אבד חסיד ולא שאף אחד חלילה רק מן הארץ כי יצאי הארץ הם האובדים וגם שלא יבצר מהשאר אנשי ארץ בל מה הלא ישר באדם שיהי' יושר באדם מניה וביה תוכו כדורו אין. והנה כל כך מוסרשים בזיוף שאין איש עומד בחצירו כי כל אחד חסיד בחצירו שאין תוכו כדורו כי מרמה צפוי שלום את רעהו ידבר ובקרביו ישים ארצו כי הלא כלם לדמים יאחרו ראונו את שמעון ושמעון את ראובן כל א' חפץ לרמות וללוד את חבירו בדברי שקר וכל אחד מלכצו ידע לז חבירו באופן שאיש את אחיו לא ילדו את חבירו או ממנו כי כל אחד יבין את רעהו וישמר אך ילדו את הרשע שטומל לו חבירו וחבירו ילדו הרשע שפושט זה לו כי כל אחד לז ומכין ערמת חבירו וישמר תמלא שאיש את אחיו ילדו חרם הוא הרשע בלבד נמלא חטופה לנלתי הופיל וזה אחשוב כיון המסורר במקראיו בא' שוף ידברו וכו' יכרית בו' אשר אימרו בו' והוא כי אחרי או' כי כשו אמונים מבני אדם הנה כ"כ פשו אמונים מבני אדם עד גדר שאף ובחנם ידברו איש את רעהו שפת חלקות לרמות זה את זה כי לא יושיל לו כי הלא בלבד ידברו כי לבו של זה הוא כמזכיר עם לבו של זה וכן לב חבירו בלבו של זה שוכנו זה את זה ומה ידברו זה את זה כלומר שפת חלקות מדאנה ששכנעו לא יאמין בו אומר לו יכרית ה' כי שפתי חלקות לשון מדברת גדולות שיהא אומר כי אלו ללשוננו נגביר לומר זה אל זה לומר שאחזק את רעהו וספילא לעשות לו טיבה כלומר שאין תוכנו כדורו כי אם שלשוננו נגביר בלבד והוא שקר כי רעים אובדים אהבנו וכל ידבות חינו זה אל זה בלב שלם כי הלא שפתינו אהנו בצחירתנו ומי אדון לנו מכריחנו להחזיק אלא וזאי שכל שלם גשם נדבות נקוף זה את זה ושכ"י לא יוכלו לרמות זה את זה כי כל איש יבין כי כל אלה פטומי חילי:

והנה האזהרה הא' הנה בזה שגרמנו באומר ויהי כי ראשון בתוכו באומר. ועל השנייה ויהי לבלוס פיו מבוטא דעה כי אחרי ירצה לתקן ולא יכול לרפא אחר שיהיה ויהי לפיו נא יקרה וזהו על זאת ותפול כל חסיד ישמר לפיו מחסום כי יקניטו איש את צדו כחשו יולא עליו דבה שקרית או אחתית על כן רמזה תורה ואמרה שפה יהיה לפיו כביב כי יעשה כמכנים שפתו לחוד פיו לסתמו ולעכב מלהולא חסיו מילין וגם יצטח צטנלו לומר אם ילא מפי דבר בלתי מחוקק בדרך ה' ואעפ"י כי רב שכלי כי נבונותי ואדע מילין אענה לתקן עיוותי ובמחק לשוני אהרף כבוד כיני דבורי ואסור כל דבוליו ע"כ אחר מעשה אורג וכו' לומר כי לא יעשו פי המעיל בלתי ככול שהוא ע"י יחזיק צדד ואחריו כן לכפול שפת הצדד פנימו לחזקו שלא יקרה רק מעשה אורג שמהאריגה יארג ככול. ולא שפת התוך מוכן ליקרע ויתקן אחרי כן בכפול אותו מעשה יאמר לרמו לא שכל ופתוח לסלוח רסן לשון להולא דבה וכיוצא על סמך שיתקן אחרי כן כי אם שילא דיבורו מתקן מתחלתי כל יקלקל ע"מ לתקן. והוא מאמר שלמה בכתבתו בא' פן יחסדך שומע ודבךך לא תשוב והוא כי אחרי אומר ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל כן יחסדך שומע ישמע ויאמר כי מכתם כי אם סוד שספר לך אחר אל תגל כן יחסדך שומע ישמע ויאמר כי מכתם ריבך אזה בודה עליו מלכך דבר רע. ובסוף המתן ותרצה לומר כך ולתקן לא תוכל וזהו ודבךך לא תשגב ונמלח בלתי מניה מקום אל השלום כי תפוח על מלחו תחיד לעולם לא ישכח ולא יחסיפני עוד להצית רעים אהובים כאשר בתחלה. באופן כי טוב לגבר לעכב דבורו כן אחרי ירצה לתקן ולא יכול. וזהו לא יקרה שפ"י היות פיו כפול מתקן מעיקרו לא יצא לידו קרע ופירוש. גם רמו מאמר ז"ל כי הוא יתבדך חולה ארץ על בלימה הוא על ככולס פיו בשעת מריבה מלשנות סרה וזה ירמוז באומר סביב מעשה אורג שפ"י היות שפה לפיו שהוא שכולס פיו תהיה הארץ הכהרית סביב כאלו אין אורר בינה על סביבותיה רק כאלו הוא אורג מעשה אורג ממנה עד השמים באופן שאף תמוט לעולם ועל כל האמור מה ישעה האדם לכל יצא אל המדבר הרעה הלא הוא בלמד עלמו בשתיקה וגם בסכרה תהיה שתיקתו ככלים על דבורו וזה רמזה חורמתו הקדושה באומר נצט על שוליו רמזוה תכנת יו' בתוכו כי הלא יקשה בכתבו כי הלא כל אשר היה כעמך מחוד כהמלך כד' רימון כדך הכעמונים כי פעמון ורימון היו פסלים

ד' אשר יריבון אנשים והכח איש את רעהו בשום לשון וגדופים. (ה) והוא לשון הרע וספר בננות חבירו וצנן אמו יתן דופי. (ו) רכילות לכלל הדמים בין אחים. (ז) נבלות הפה. (ח) אמת כי אמן של אלו אשר הוא יולדת השכטה היא שיהיה בטלה כי מחנה פה ממנה יחד לבא אליהם וממנה היו כללה כי הלא נראה יושבי קרנות יופדו ויהיו לנזע על העלים תחת כל עץ רענן או בפתח שער חצר אשר יהיו שמה מקומות לשבת ויהי מושבם בית מועד לכל חו איש לא נעדר אשר לא יעבור תחת שבת לשונם ובגדולים יהיו בהלכות מלכים ומלחמותיהם שמה יביאו את אשר יחיצו מלכי ארץ ואשר רוזנים נוסדו יחד בחדרי משכיתם שבתם וקיתתם ואין זה נופל זה קם וכל איש נותן טעם לפנים הנופל איך נפל שדור ולשכת הקס ובגדירותו ושפלותו או זה הדרך היה טוב למלך הדרום או למלך האפון ואיש עלמו ודוע לפומדים לפניו ואשר אמו ספורי תלחמות ודברי הימים ישמע עלמו וצטחת האיש במעשה פיו יבדה מלכו האלמות כחצות למוד לשון דבר שקר למשך לבסם אליו ומשם ילמד לדבר חונק באמרי שקר וגביצת דעת. ובכלותם לדבר על שרו עם ועם ידברו על הארץ ועל המון על המחיה ועל הכלכלה אם מטט ואם הרצה יאכל כל איש לפי אכלו ויספרו ברע עושק יש משמע שוא זה ואמר פלוגי הרע לי וקפת מונגי וזה יאמר גם אני כמות עשוק וגזול מפ' וני אלמוני. ואם הנוגע הנדבר בו סרה אל אחד מהיוצאים יקום לריב עם אשר צדון דברו ויחרפו ודפו זה את זה ויולאנו דבה זה על זה וצני לויא ישמחו לראות בקלון רעים ויתללצו עליהם ויעשו מושב לליס ואם א' מהיוצאים יתן אל לבו כן יקלף האיש אשר חרף רעהו יקום לגנוב דעתו ויחסיפנו ובקרב לבו שמה לאור ועל פי דרכם יאונה לאדם בחרף איש את עמיתו דברי נבלות לצוותו לא ישוב ידו. ובנוסעם מכית מושבם כל רע רכיל יהלך אל אשר לא נמלא אהם ועליו דברו שם רעות באופן כי כל שעת מושבות הנאמרות יחד כן מתפתפות משיח בטילה כסדרן או שלא כסדרן. ועל כן הטיבו אשר דברו רז"ל צ' שושנים ואין צניקים ד"ת הרי זה מושב לליס כי מהשיחה בטילה יתעמדו לליילות ולא כוכירו האחרות על כי משנים בלבד לא יתוויצו כמזכיר רק המות הוה. על כן שומר נפשו ורחק משיחת חולין כי רעה צניגי אדוניו שצמחים הוא. ולא יוכל איש לבלתי דבר כל דבריו כי אם בעזרה ובמלות ובקדשי שמים מה טוב חלקו ומה נעים גורלו ועוד מטט בלתי מתיאור אך עוזר במילין מי יוכל אך ראה זה מאמתי וכול איש לשמור עלמו לבלתי דבר על הנוגע לעולמו מן הוא והאלה ואף גם זאת בקולר מילין כי אז טוב לו מלט כפשו מכהה דברי עוונות המתרגשים בהניה דברי עלמו וישרו על אנשים. וגמור אל הענין כי באר שבת הרעות האלה ירמוזו דברי פטט ענין המעיל כי הלא רצותינו ז"ל התעמידים אומני על האמת לתמונו כי הוא מכפר על לשון הרע כי דבר שנקול וכפר על דבר שנקול על כן יתכן כי בללל הדבר הזה רמוז לנו הוא יתבדך במעשהו רעת הקול ואופן תקונו ללמד דעת את העם כי ממנו יראו וכן יעשו להשמר מליפול אל פחת עון הלשון כי רב הוא ומה גם צפי המעיל ומעשהו כי ידמה אל פי האדם כאשר יצא צס"ד. כי על כן השבתי כי כל שבת רעות המתרגשות משיחה בטילה נרמוז בו. ולהיות כי הנהדר ממנה הוא מתק ורסן אל מניעת כל שביעתם ע"כ בפתח דבריו הורה לנו לימוד זה יהיו אומרו ועשית את מעיל האפוד וגו' ועל פי הרמוז ונתן טעם אל בלתי היות במעיל רק חכלת לבדו והוא כי הנה השומר פיו ולשונו אף כל גבול הוא מקדש ומישה דעת עדי. וי"א ועשית את מעיל האפוד כי המעיל המכסה כללות הגוף יהיה אפוד ועדי במה שיהי' מציאותו שהוא מיוחס אל הדיבור כליל חכלת כי יהי' כל דבורך כלול דברים שהתכלת רמוז אליהם שהם דברים אלקיים שהתכלת דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד ולא בדברי חול והוא מאמר הפה שמתון צני אומר כל ימי גלתי בין החכמים ולא מאמתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא. והוא שצדקם לב אל הקדמה זו כל ימי גלתי בו'. (ב) אומר טוב משתיקה שיהיה שיש דברים בהרבה שיהיה לגוף אלא טוב חזו ועוד לשחק ממלת לגוף ולא יאמר כי אם שתיקה טובה לאדם. (ג) או ילא המדרש וכו' שהוא בלתי מתייחס אל הקודם וגם מלת הוא מיותרת. (ד) אומר וכל המרבה דברים וכו' כי זה הי' ראוי לסמוך אל אומר ולא מאמתי בו' קודם לאומר ולא המדרש:

אמנם הנה תלויית הדיבור מתחלק לשנים א' הנוגע אל הגוף כחיותו ומשאו ומתנו צ' הנוגע אל הנפש כחורה ומוסר וכיוצא. והנה היה מקום לומר כי לענייני הגוף יש צ' חילוקים א' להמנו העם אשר לא ידעו לומר דבריהם ולהם שתיקתם ופה מדגורה אך להכמי לא אשר גדלו בין החכמים שיהיה יפה כי הלא נלמד לשונם שחכמה ודרך קצרה ולהם הדבור יפה כי אפי' דבור קלה של ת' לריבה תלמודי שזחחם לא בלבד בסילוק טעות כי אם גם יש ללמוד טוב ממנה וגם בזה הרבות לא טוב אך בתורה כל המרבה דבור דה ואריכות לשון הרי זה משובת ע"כ צ' רשצ"ג ויורנו כי לא זו הדרך וסכן אור כי החלוקה העילה על רומנו אשר היתה טובה להמון העם היא הראויה גם לחכמים וזכר כל ימי בו' לומר לא כטולה על רוחם כי אין השתיקה טובה רק להחזין אך לאשר בקרב חכמים ולין הדבור יפה על כי בדת ידבר כי הלא כל ימי גלתי בין החכמים ועכ"י אך בחינת הגוף לא מאמתי טוב משתיקה כי אותה תלתי טוב מהקילור אך בחינת הנפש אשר שבתם פיו טוב בו האריכות לא קר הוא כי צו ילד הקילור אשר השתם בגוף. והנה היה אפשר להביא קצת ראיה שבתורה אריכות לשון דה הוא טוב כי הלא נמנו וגמרו כי תלמיד גדול ממעשה ואם הוא גדול ממעשה מכ"ס שריבוי הדבור בו טוב כמו שנתעשה ריבוי המעשה טוב על כן לדמות זה בימל

מסודרים זה אל זה אך הוא מוכר אצונו ששמים למדנו דעת כי אין טוב
 משתקה והוא כי הפעמות הים בעין זוג בענבל המקשקש הוא באשמש קול נבואה אל
 המקשקש תוך הפה והזוג הוא המקשקש הוא באשמש קול נבואה אל
 הקודש ועל כן הוא משל ורמוז הרמזו כל דיבור הפה והרמוזים של תבלת
 וארננת ותולעת שני הם כפיות תולות סתומות אשר לא ישמע קולם הם
 רמו אל השתיקות והצדק הדיבור . ולמדנו יתבדך שלא נחשוב בלכנו כאלו
 הרמוזים בתוך הפעמונים שיהיה שתיקה אחת בין ג' דבורים כי אם כאלו
 הפעמונים היו בתוך הרמוזים ללמד כי בין ג' שתיקות נדבר דיבור אחד כי
 תהיה השתיקה ככלים מהדיבור כי בין ג' דברים שישחק ידבר דיבור אחד
 כפעמונים בין ג' רמוזים כי לא עול מהם נתן הוא ית' פה אחד לאדם ושתי
 עינים אם לא לתמוך עיניו מה שיראה בעיניו יגיד וזה יהיה לו סיוג לכלוא
 את הרוח עושים מלשכתו להניב רעות :

עוד

מוסר ב' גם נזה הלא הוא כי מלכד אשר יהיו דבריו מעשים והיו
 צננת וקול נמוך ולא בקול קולות והיו אשר לזה ה' יהיה הוג
 בענבל המקשקש בתוכו כלשון בתוך הפה שיהיה מוכב כי אין בכל המתכות
 מה שיעשה ממנו זוג וענבל שיהיה מקשקש כל כך קול נמוך כזה :

ועל

האשיות הנמשכת גם היא המקודשת והיא דבר ריק ולענין וליולות
 והתול קולות ראש ע"כ היה דבר ה' יהיה הענבל הרומז אל כלשון
 שיהיה של זכר ושיהיה פי הוג וראש הענבל המקשקש על פני הארץ נוכח
 הקרקע לרמוז ב' דברים אחד יהיה כל מענה לשון דברים חשובים ויקרים
 כזהב. ולא דברי ריקות וליולות אשר שנה ה' . שנית בראש לו כפוף דברי
 כונד ראש כענבל שזוג טהפס והלשון אל הארץ ויבטו לרמוז אל כי טהפס
 שיהיה דובר דברי לדיקים וענוה לך ולא התול קולות ראש בסיד משחקים
 ולא כאלו על צד אשמותם כי רב וממלאים שחק פיהם ומה גם כי יראו
 אדם משתגע מהתול בהתול וליולות ודברים המרגילים שחק לכל העומדים
 לפניו לשמוע סבלתו ויהי כלם שיסו וישמחו וימלא שחק פיהם עד בלי די
 ועליהם לשבח את המשובט ההוא כי ידע לדבר לחות לשבח לכך חנוס בהתול
 לילנותו ומה גם צננת שמה ומהשת כי יכוזו כסף להביא אנשים פוחזים
 ללבים משחקים על פי הנבל ומנכלים פיהם כשירי עגבים ואהבים העמידים עורר
 ליות יתר סמוך אל הכרורים רעים ומטאים מרדוף רעםם ובכלותם מקול
 הכרורים יהיו מעט כשחק וקולות ראש והוללות רעה וכל האנשים והאנשים
 אשר יחד אופסו לשמוע אל הרנה ואל התכלות נשמעם הדברים מרים ומאחרים
 יולאים מפי עושיהם שמת לבבם ויתלכס ירם וירגילם לערום ולא יבצר ונתן
 טעם צר ונתן טעם לפגם כי טעם לשמוע שיר כבולים צעת ההוא לאחר כי
 לשמחת המלך הם עושים ולא דעת ולא תבונה לאחר כי שמה לתוך שחק
 וקולות ראש לתוך . ומכמי הגמרא ע"ה ראשיהם לשנטיהם הסידי עליון אשר
 היתה הכלה ויפיה דמיה לכסירא אבתפיהו הן המה אשר להם ואתה לשמה
 חתן וכלה כי אולת יד ירם מלכותם. לא המעשים עקלקלות ריקושיהושים
 המכפכים לעננה שמהת חתן וכלה ומהה הזוהירו קדמניו ע"ה כי במקום
 גולה הם תהא רעדה כל תת מקום לשון קטרג כדורם לערבה כל שמה
 ובמאמרנו על פסוק לז יודע מרת נשען וכשמחתו לא יתערב זר שהוא אשאר
 כלל יודע ויורח מרירות נפשו הוא עומתו תמיד נגד פניו חלוץ שכל
 עת ירעד ויורח אז נשמחתו לא יתערב זר הוא השען לערבה שמהתו כי
 לא ימלא להאזו כי ע"י יודעו תמיד מרת נפשו גם במקום גילה לא תעדר
 ממנו רעד ולא יחזא . ועל דבר סוד משחקים ויעלזו מהתולי אמרי פה
 אדם משתגע כמותה שיר והתולים וקולות ראש אשתבה שעליהם אחר שלמה
 גם הוא כי קול הסירים חמת הסיר כן שחק הכסיל. והוא כי קול הסירים
 שהם כושרה גם תחת הסיר שעל האש אשר בהצדס קולם נשמע כמשפט
 לכל הקולים יבשים וכפפת קול היותם על האש תוך המוקד והסיר מכסה
 עליהם שבתוך החלל נשמע קול הכרה בהלכה בקול הכרה שמה ומהה
 נשפטים כי הוא שרץ בעל שמהלכה הכרות קולות שחק וקולות ראש ומהה
 מתאכלים ומאכלים ואור גיהנם גדלק וזוער מעתה להם :

ועל

הרביעית והיא נמשכת מהקודמת במאמר הכתיב גרש לן ואלא מדון
 הלא הוא אלת לרוב מחר למחר ולגדף את זוגתו ע"כ על זאת פה
 שיוניו הוא יתבדך בהורותו בשומו את פי העייל משל אל כי האדם למעלה
 צנית האוואר ויורו כי ישית את שפה לשון סניב לשמור לשון מחסום ואת
 כלשון מדברת רמו צולוי המעיל מן הקלה אל הקלה למלמדו דעת כל
 ימחר איש להשיב דבר בראשית מדון למחרתו כי אי ישחק מתחלה עד
 סוף וישם שפה לפיו דבר ולא יאמר וינח רגליו בסוף כל דבריו כנרמו צולוי
 המעיל ואז בשוליים בראש בסוף מביט למטה לארץ כווג ופנבל שפי הענבל
 יראש הוג אל הארץ ויבטו ידבר צננת וקול נמוך כענבל וזה בתוך זוג זכר
 שקולם נמוך הרבה והכרים יקרים ונחמדים כזהב מתקבלים להפנים העתו של
 שכנגדו כי אז יראה וישז ויתקדש על אשר רב עמו ויהפך לפיכך וישפות
 שלום לחן משא"כ אם מיד היה מתלהב על הדובר נגדו ופיו יתהר לענות
 בו סרה ואלוי אין על שכנגדו אשמת דבר כי סיכל נופא נדעודא וע"י המיתון
 יעמידו על האמת וישקוט מדון משא"כ בלאזו לרוב מהר כי בציור את
 האש וינחה ואין מוכב ויבט כי ידע כי לא חזל לו ויבא מאמר שלמה באל
 אל תלא לרוב מהר וכו' ריבך ריב וכו' שהוא הסתר אך אל תלא מתחילתך
 לרוב מהר טרם תמחקר על משה שהיה איך היה אולי אין על רעך אשמת
 דבר מן תהיה נצור ולא תדע מה תעשה באחריתך בהכלים אותך רעך כאשר
 יודיעך כי לא ידעת אמתה הדבר ויכליתוך באומרך כי השבת דבר טרם
 תשמש ודברת רע טרם תחקור שאז גם בעיניך סכל תחשב :

ואמר בשום לב אל הכנסו בלשון זכר ויולא בלשון נקבה באלא באחריתך
 וכיוצא ע"ד מאמרנו על פסוק אל לא תהי מריבה ביני וביניך כי ריב
 יקרא בהתחלה ואחרי המעשה וירבו נטיותיו תקרא מריבה כי נפשות
 כנקבה היולדת ונעשית רבת בנים כי הוא תיגרא דמיה לבידקא דמיה כיון
 דרונה רונה וזה מאמר תגרם ללוט הים עד כס שהי' התחלה מדיון הוא
 ריב זכר בלומרו ויהי ריב בין רועי מקנה וכו' אך ירא אנו מן תפסס
 ותעשה נקבה וזהו אל נא תהי מריבה שחלד ותהיה ג"כ ביני וביניך כמסרש
 במקומו וזה יאמר פה אל תלא מתחילתך לרוב המתייחס לזכר בתחלה כי
 אף יהיה מועד מתייחס מדיון ריב לזכר וגם מעט מועד כי ע"כ גם מלת
 ריב מסרת י"ד תחשך עד היותה מריבה נקבה וזהו מן מה תעשה באחריתך
 ופ' מה כמי מה רב טובך ומה יקר חסדך מה טובו אהליך לשון הפלגת ריבוי
 לומר כמה וכמה תעשה בהפלגות באחריתך כי זרבה ותעשה נקבה יולדת
 וזהו החילוק בריב. ואלא באחריתך ולא אחר באחריתך והרבו יהי' הכללים
 אותך רעך כי מן דרך האנשים כי אם ראונו יפסור מים בלד מה אם שכנגדו
 ישחקו ישקוט הריב אך אם ילא לחון ידבר גם הוא בלאזו אז ידלג כאלו
 הראשון בריבו לאחר לו מזה העלב נכזה הדמית היות אהיה כמוד וכשמוע
 שכנגדו את אשר הכליתו אז יבזה בעיניו להשיב לו כפי עדותו כי לא תהי'
 תפארתו רק שמהיה תושמתו מרובה על אחת כמה וכמה רעה כפולה ומעט
 צעיניו לענות עוות כי יחס לבבו ויבקש לרבוו צבכלו וידבר רעה יבקש
 לו וזהו מן מה תעשה ותפליג באחריתך בהכלים אותך רעך אחר לאתך
 לרוב ומהרה לענות אותו לפי שיעשו אחרי ראות מכלים אותך תמך להפליג
 בריב עד בלי די לכן טוב לך אל תלא לרוב מהר אולי ישקוט הריב מאלין .
 ואם עברו מלתי זאת ואלת לרוב לשחת ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל
 תגל כי בהתגלה הריב וקלפת עליו מיד אם ידעת דבה אשר סוד לך מפי
 אחר לא בעל ריבך זה שאשר לא טוב משה אליל שלא תאמר שכל כי מחיך
 שכה וכה דבר עליך כי אם אפ' לבלות הסוד לומר כך וכך נעית פה שלא
 תזכיר שם אומרו אל תגל מן וחסדך שומע כי יאמר כי מחמת הריב וקה
 בודה תלכך ומי יתן ויסכימו השומעים כי שר דברת מפני הריב כי אם
 שיחשך שומע וגם יחשדו את רעך ולא תוכל לשיב מדברך לומר מכם
 הריב שר עמתי כי לא יאמינו לקול הארזון על כבוד רעך וזהו ודברך לא
 תשוב הוא דבה שהולאת משך לא תוכל הציבה אחר :

ועל

החמישית והוא כלשון הרע גם הוא הזוהירו יתבדך ג"כ בשמו רמו
 הפה אל צית האוואר המעיל והלשון צולוי לרמוז דעת מספרי לשון
 הרע כי שמו בשמים פיהם ולשונם תהלך באלך כאשר הפליגו ר"ד כי אפילו
 כלפי שמו ישימו פיהם כמסרש אלליו במקומו צ"ל :

ועל

הששית והוא הולך רכיל ומגלה סיד אחר פעתין זהב ורמון והוא
 כי כרולה ליוצר כל יפול בשחת העין הרע הזה לא בלכד סוד אחר
 אל יגלה כי אם גם לא יגלה סוד של שלי לכן צדיתו כי יתן מחסיל לפניו
 לגלותו ויהי לו חלק בעון חבירו מלבד מה שמה יבא גם הוא לגלות סוד אחר
 וזהו פעתון כו' לומר אם יהיה דבר מקשקש בתוך סך והוא כווג אלך
 מתך וכך כענבל בתוך הוג והענבל שיהיה שניה מתכת חלד כן הסוד
 המקשקש בקרב ללאח חולה הוא מתוך כווג אלך מתך וכך אל תגלה כי
 אם יהי' עמד כרומון שגרעיניו כמזכים בתוכו כל ילאז אם לא יבקשוו ציד אז
 צסכין מתוך וזה לחשוב כיון שלמה במכתמו באלו הולך רכיל מגלה סוד וכו'
 והוא עין מאמר המכס כי הי' איש שגלה סיד לגבר עמיתו ובה רעבו ויפסר
 לאחיו בחן וכשמוע האיש שמה שגברו לביו נשמע בין החיים היטב מחר לו
 ויכעס עליו ויאמר השוכ לך כי תגלה סודו ויען ויאמר לו לא עלי תלונתך
 כי אם עליך כי אני מתך לשדתי וכשאתי קו ומה אם שמוני שנוגע אליו
 הדבר לא עזר כי לא לעזר במלין ולא היה נאמן לעלמו ויניח אליו מה גם
 עתה שאין הדבר כווג אליו כי אך אהיה אל ואלוי . תמא כי בלד מה המגלה
 סודו הולך רכיל יקרא כי הוא היסד להגלות על ידי רעבו וזה יתכן אחר
 שלמה הולך רכיל מגלה סוד לומר אתה דע לך כי הולך רכיל יקרא מי שמגלה
 סודו לוולתו שאינו נאמן אל עלמו כי הוא היסד יגלנו שומעו כי עזר במילין
 מי וכל כי מי שהוא נאמן רוח כלומר אל רוחו ועלמו מכסה דבר בקרבו
 לא כן הכלית מכסה כי גם אל רוחו אינו נאמן ואין יהיו אחרים נאמנים לו :

וא

שיעור סוף הפסוק ונאמן רוח צעלם יקרא מי שאין לרוב לומר מה
 שהוא סוד כי אם גם מה שהוא דבר צעלמא יכסה כל יורגל לגלות
 גם סודו וזהו ונאמן רוח יכסה דבר והוא טוצדא דגמרא על תלמיד שגלה סוד
 לסוף כ"ג שנים היליאוהו מהישיבה עם היות שאחר כל השנים לא הי' נזק
 בהגלותו על כי מה ויורגל להיות הולך רכיל . גם יתכן ברמו היות צסמם
 פיהם ולשונם תהלך באלך כי הנה דרך הולך רכיל להתחיל בהסידות כמלפטר
 על עוכרי תורת ה' ומראה לחבירו כי בחמתו עליו דעה לא ידע שחר
 מאת גבר עמיתו אשר הוא כווג צו מגלה לו לכל עמוד על דמו הנה כי
 ישות בשמים פיו אך לא כן לבז כי אם לשנו תהלך באלך מתפסעת למחרת
 ריב והוא מאמרנו על פסוק דברי נרגן מתלהמים וכו' והוא לומר על כי
 ענ כן צדית ברותה לרכילות להתקבל על הלא זה דברו של איש טמא שמתים
 כלאחן אהבתך כרע בלא יבא לך כווג ורפה ידים נאכה בשכרון מתים
 במתחרת בקרבו וגונח מלבו והיה כי תאמר אליו על מה אתה נאנה אז
 יענה ויאמר מה אומר אנו לי אם אומר ואנו לי אם לא אומר אם אחרתי
 על שבת הולך רכיל אתהלך ונשאתי לאלהים ואם לא אומר לר לי עליך
 אחי כי אהבת עולם אהבתך ולא עזרתי כה להיות שומע מרפתך ודוברים רע
 על נפשך ולא אגיד לך כי איכנס אכול וראיתי ברעך אשר תמלאך מרוב

מחשבתם הנראים כאובדני על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך להלילך ועתה
 מהי זה אלה ביומיו בני ובינך להסתיר דבר כל יודע כי דברתי לך רק יכנסו
 דברי באזניך כהוצים על לוח לבך והשחר פן ואל תגל כי מאשר נפלאות
 אלהותך לו יהי לבי כאש בוערת בצאתי אליך עתה אתה דע לך כי פלוגי
 אלמני איש שלומך אשר צרחת צו
 ותאמרו וגם הוא לך למראה אל תאמן
 צו כי לא כן לבו כי שבע תועבות צקרו
 ותכלית שנאה שגאל לא תדרוש שלומי
 עטונתו כי אויב הוא לך ולפניו שקר
 וכזב ולכל תגלה רעמו ילו עליו יסתיר
 דבר מי זה אמר פן יבא לידי נסיון
 ויתבדה ויחשו . ולפניו ויהטעם הוה
 הליך יך גם אל מי שאמר עליו וככל
 הדברים הרעים אשר דבר לזכ ג"כ

דבר נבלה ולא יקלף על קולו לאמר מי זה נבזה ערב אל לבו לעמוד לפני
 לבקש רצון על עונותיו בניו נבזה בכלי חכמה מוקף מחמת מלאים הלא
 טוחת נבלותו כדבר אמת הנבלות וכן לו היית עבד מלך הארץ האם עמדת
 לפניו לשרתו על שלחנו בכלים מכלים לאים הלא תכלס וגם הוא ברעז גדול
 מלאך רשע יאזר לך להויתך צהר .
 ועתה שא לא ק"ו ומה אם מלך הכוזב
 חרש את שרשי ארמה להביל דמה תחייב
 לו את ראשך צרפת אלו כללי דלת
 עתה ומה גם עתה אתה יחוש נשם
 כי תערב אל לבך להסתדר לפני מי
 שאמר ויהי העולם אשר לגדולתו מי
 מקדושי' עליוני' ותחמוני' צפה צרורה
 ובנשימה קדושה יהיה כדאי לעמוד
 לפניו ולדבר אליו ק"ו בן בנו של ק"ו
 כי יקרב איש והוא צן בליעל מדבר אליו בטומאת שפתים כי פיה שלחת
 צרפות נבלות הפה ותמאין ומאין לאין שחת לבך לדבר אליו ולומר לפניו
 הללויה בפה דובר נבלה ואני לו לאותו נבזה כי תבא בית ה' ולא תמנעת
 מהבוא עבדו מי נגלים במקדש מפני כבוד השוכן שם ואני' תולך את חרפתך
 כי תהפך כלי שרת העומד לשרת בו את קונך לאחד מן הכיזין והלא על
 הפס שהאדם שם צו סיחת חולין בושנו מאד להכל בו את ה' כמאמר האומר
 מי יתן וזהו לו כי פות אחד לדבר בו לרבי ביתי ואחד לדבר כי עם קוני
 ומה גם עתה אשר צפה עמא יערוך לפניו ותבדך לבקש רצון כי איך יהיו
 לרצון אחרי פי אם הסניגור הוא הקטיגור ובדבר' בו יהיה לך לחוכר פון
 והלא ארז' על פסוק עד עת בא דברו אחרת ה' לרשקו כי למען הביא
 ה' הטוב על יוסף ליה להביא כל דברי יוסף אשר דבר בפיו אם טוב אם
 רע וזרפתו יתבדך וימלא כי טוב היה ויללית למלכה הנה הורו ז"ל כי
 כאשר ניב לשון האיש חשרת לו לטוב ולא חטא אז יהיו לרצון אחרי פיו
 בכל עת אשר יבא אל מלך הקדוש לבקש חלפיו וכן זאת תרמו תורתיו
 בואו' ויהי על אהרן וכו' לומר כי כאשר הדבור שהוא נמשל אל המעיל
 שנדברו בו יהיו על אהרן לשרת שהוא לשרת בו את ה' ולא להם שהוא
 הופכו אז ונשמע קולו בתפלתו בואו' אל הקדש לדבר אתו יתבדך משא"כ
 אם תהפך חלילה :

ידבר לאחר וישענו גם הוא כל יאמר מבטן מי ולא העגל הכוא ויהי כי
 יפגעון איש צאים וכל אחד מלא כריסו מחמת המסית אשר הצעיר צם אש
 וגפרית לא יוכל להתאפק איש כל אחיו מלדבר סרה ומצער כס אש המריבה
 ואין מנצח זה אחר משיב רעה תחת טובה כפיך שלום תדבר ובקריק תשים
 ארבע וזה יאמר מוס שך כי איש זר ואויב אתה הוא מעולם ומקול קול
 יעקב הכולך וסוק יחד יבאו בריב הידים ידי עשו ויכו איש את רעהו ויתגודדו
 כמשפטם באש חמתו ואז יחרץ האיש הבליעל לאחר לכל אחד מהם הראית
 כי נמלאו דברי . ולפניו כל הפך הגרעין הוא מאשר שגא את ההלש מהם
 ויגירו צחרתו להביא עליו המכות האלה צין ידי מי שתקיף חמתו או להסתבך
 בקלוגו וכן כל זה ופעל הגרעין כהחילו כמאשר על עונו אלא שאמר שרואה
 לעומתו לרות רעהו וזה עליו ש"כ וכנסו הדברים בקרב לבו כארם נחש .
 וז"ל דברי נרגן כמלהמים מתדבאים ומלאים דאגה על העין ועל לרת אוהבו
 שגא להאילו מרעתו על כן המה יורדי' חדרי צטן מקבלם כחילי גבור שגונים
 כמדובר :

הצניעות אמר ויהי על אהרן לשרת ונשמע וכו' . והוא כי המנצל פיו
 בתפלת עומדת נבלות הפה שקץ יקצץ פיו ולשונו ותעצ יתעצב כי
 עשאים כסוס לדבר האסור ואיכבה יוכל לדבר לפני מלך מלכי המלכים צפה

הצניעות אמר ויהי על אהרן לשרת ונשמע וכו' . והוא כי המנצל פיו
 בתפלת עומדת נבלות הפה שקץ יקצץ פיו ולשונו ותעצ יתעצב כי
 עשאים כסוס לדבר האסור ואיכבה יוכל לדבר לפני מלך מלכי המלכים צפה

חסרי אבות

דאם ברור לו ליתא בצאל' ואשפ' שז"ס עש' לך רצ כל' אף
 שאינו רצך כל קטן חכם צעיר עש' לך רצ תעשהו רצ לשאול ממנו
 אף זה היינו כמאמא מסופק וז"ס והסתלק מן הספק כל' זהו כשיס
 לך ספק אז עש' לך רצ אכל אס ברור לך הדבר יכול אתה לדון
 צדעתך ואין אתה לריך לשאול לחכם וכדעת ר"י הנזכ' :
א"ג אשפ' כמ"ס בירושלמי פ"ק דשבת ופ"צ דע"ג רבי שמלאי
 יתיב ודרש רבי וב"ד התיירו השמן שמואל אכיל רצ לא קבל
 עליו מיכול א"ל שמואל אכול דלא כן אלא כתב עלך זקן ממרא
 אטרח עליו ואכל . ולכאור' יס להעיר בזה דמפ"ק דהוריות מוכח
 דכי ידע דבי דינא טעי אינו יכול לעשות עפ"י הוראחם וי"ל
 דבירושלמי הנו' איירי דידע שמואל דרבי וב"ד כדון התיירו השמן
 ורצ לא פשיטא לי' לאיסורא רק דהוה לי' פקפוק בדב' ובכי הא א"ל
 שמואל אכול ואי לא כתיבנא וכו' אמנ' בהיה דהוריות איירי
 דידע ודאי קטעו וז"ס עשה לך רצ אחר הוראותיו והסתלק מן הספק
 דאם יס לך פקפוק בהוראתו הסתלק מן הספק ועש' כהוראתו שמתויב
 אתה לשמוע לו אף זהו דייקא כשלא יס לך כ"א ספק לאפוקי אם
 ברור לך קטע' אז ודאי לא תעשהו רצ ולא תעשה כהוראתו כמדובר' :
מו"ב ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה . אפשר כי
 המעש' לתקן העש' ודיבור צחורה לתקן היליר' ואיך יתכן
 לתקן הילירה אם לא תיקן העשיה לכן המעש' עיקר שמתקן העש"ה
 אהניא ליה התלמוד לתקן היליר' :

יבא את רעהו לפני צ"ד ותלא דינא ומאלו שמוע הם ממרים לכבינת
 עוזנו וכופרים בתורת משה ולפי עשה כבהמות נדמו כמרויחין הממון
 שהוא ולא ידעו שהקבינה אשר לפני' ילא גזר דינא וכול' היא
 צפרו"ע פרשו"ת ומן היום משתכר אל לרור נקוב וגם דל"ה דל"ה
 ואולם אשר נכנס לפני צ"ד צרחת ויש כאשר הנה זה עומד לפני
 האלהים ותהיינה אזינו קצובות לדברי השובט גורם להשקות הקבינה
 וגמלא כי הדין יסוד מוסב להשראת קבינה וזאת קיית צאמת אמרו
 אי ח"ו איסו ישראל הם בדאים כזבי"ס לכל דבריהם אבדה האמונ'
 קבינה מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו' כי דובר שקרים לא יכון
 לנגד עיני ודין גרמא סילוק קבינה ח"ו וכאשר יאמרו דבריהם הלא
 טוב אמנ"ה האם רובזה זאת אומרת עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי
 ושלטי' ברכה כאשר האנשים האלה בלמים הם והיו לאחדים מרבים
 פלוס בעולם . אינ"ה פלוס קורה ציניהם דלא תשרה אלא כשהם
 באחדות אחד כמ"ס ה' והוא באחד דכול' והוא אחד אלא ר"ל
 שהוא יתבדך אינו אלא כשישראל כלב אחד הוא אשר דבר בקדשו
 רשצ"ג על פלסה דברים העולם עומד כי בנאמנות ג' אלה יס
 השראת קבינה והוא קיום העולם :

ובזה אפשר לרמוז צפ' ה' רושי לא אחסר וכו' ונקדים דברי
 הרצ הלוז בריס ח"מ וז"ל זהו מה שרמזה תורה בתחילת
 צריחת העולם התחתון מיד אחרי הגלות הארץ קסיהס ראו' לישוב
 הב"ח והאדם אחר ה' תדשא הארץ דש"א וכו' דשא מיותר אלא
 רמו דשא ר"ת דין פלוס אמת הוא עשב מזריע זרע השלום וכו'
 עש"צ. עוד ארז'ל צלילים כשהנשם' עולה אינה רוא' לחזו' לגוף
 שהוא חלק אלוה ממעל והאדם מלא עונות אלא כיון שרוא' שהקב"ה
 יס לו דינ' בתחמוניס נושאת ק"ו וסודות וידוע מ"ס מסר"א מוגסון
 דכשהקבינ' למטה מתירא האדם לחסוד דנשמת' חזו וז"ס ה' רושי
 כשהוא רושי ומבגית לא אחס' אי לואת אשאל' בנאות דש"א דין פלו'
 אמת ירביני לקיימם באופן נאות ועו"ז על מי מנחות יבאלי כאיס אש'
 אמו מגדלתו כי ע"י ג' אלה יס השרא' השכינ' ועו"ז נפשי יקובצ דכשיס
 השראת קבינ' הנפש חוזר' לגוף כנו' וז"ס נפשי יקובצ ועוד דע"י השרא'
 קבינ' הנשם' רואה ויס יראה לחסוד וז"ס יחני' במעגלי דקד למפן
 קמו דים סיומ לעבוד עבוד' ה' השראת השכינס :

וכל המרבה דברים מביא חטא : אפשר במ"ס הרצ ראשית
 חכמה מרז"ל כי המרב' לה"ר וכיוולא גורם סס"מ יכנס ציו"ן
 קל לדיקים עליו יס למעלה וכו' והוא עון פלילי שהוא גרמא צנויקין
 שנסביצתו יס לו רשות להכנס אל מקום הקודש ע"ס צאורך וזה
 קרמו כל המרבה דברים עכ"פ בא לידי דברים האסורים וזה
 גורם אשר מביא חטא רמו לס"מ שהוא עזמו החטא ומביאו אל
 מקום הקודש וכדי ציון :
ח"י רשב"ג אומר על פלסה דברים העולם עומד וכו' . מלבד
 טעם הפסוק דהני תלתא מזוקי ארץ ושת עליהם
 תצל . אפשר לומ' כי עיקר הכל הוא השראת השכינס בישראל וע"י
 הדין גורם השראת השכינס כמס"ה אלהים נלב צדעת אל ואשר

סוג שלישי של יעשו עיקר לא חשק חירק ולא מחלות שני אדם לחקוק
כי אם כאשר יודחו אך עיקר ענינם הוא השמר מעני וסטיב לצריות ככל
יכולתם שתופסים מדומיו יתבדר מה הוא יתבדר חנו הוא חנו מה הוא
יתבדר ר. וס נארך אפיס וחסבר על פשע ונשא עון חלבים ערומים ומבקר
חולים וקובר מתים וכיוצא באלו שהן הם דרכי ה' במאמרים ו'ל ובלכת בדרכיו
מה הוא רחום כו' והנה על שלשת הסוגים דבר דוד אחד ובראשן היחל
ואומר אשרי תמימי דרך הוא כי השלים הוא הדרך לעב"כ כי זו הולך
האדם לבית עולמו ואחר כי אשרי המתקנים בתעניות בדרך בלתי חוטאים
ועושים עיקר מעשם התורה עד היותם מלכים שאלמו בגמרא אשרי מי
שכל לבבו ותלמודו בידו והוא אשרי כו' ההולכים. השלים גמורת ה' בדם
הוא לתודם. והסוג השני אשרי נוארי עולמו ולא אחר שומרי כי אם נוארי

אך הוא כמראה מליטשת השואבת מאויר היום אי אור לר צתהכוכות הכחול
צהוקותו אליו ועל כן לא יראה כי אם צהביטו אל מקום אור כי ממנו י
לראות משא"כ צהביטו אל הכושר כי לא ראה את כל מאומה כי הוא חסך ולא
אור לקבל היטמו אך חמסם לו היסה ראיית העין ככוליות אליו גם השך לא
יחשיך ממנו וגם כי ישב צחק לא
תכסינה עיניו מראות כל אשר
ימלא בו . אמנם הוא יתבצר אשר
לא עיני בשר למן חלילה ולא כראית
אמוס וראה על ידי קבלת אור
מחסון ידע מה בתשובה וצויר הדבר
ואחר ונכורא עמיה שרא . כלומר
ידע מה בתשובה הסך בני אדם ועין
כי נכורא עמיה שרא צעלתי ויתבצר
ולא ילשרך לקבל לשאוב נכורא מחורץ
כדי לראות וזהו ונכורא עמיה שרא וכן הדבר נראה לנו במאמר הקנה
באומרו דע מה למעלה מתך עין וכו'

עוד יתכן להחמיק לדרך זה שיקים
הכתוב כי תן טעם לשלש דרכי
זכור כי לא נמלא אותו יתבאר חלילה
כאשר עיניו יהיו חסרון אשר עיני
בשר למו וזהו כמדע שהחמי הטבע כי אין
ראיות עין האדם מלך עלמו

א רבי אומר איזו דרך ישר' סיפור לו האדם וכו'. אפס' לומר
עפ"י מה שדרשו בקושר טוב מזמור ג' ודוד ואנשי הולכים
בדרך בדרך ענוה למדנו דר"ל דרשו הינה דרך לענוה וכובר
ידוע משל' ביומא דף כ"ג דהא דאמר רבא המעביר על מדותיו
מעבירין לו על כל פסעיו היינו דאפיסו ליה ואיפיוס גס ידוע דאס
מזלוין אותו בפסול משפחה לריק למחות ולא להעביר כמ"ס בל"ח
סי' ב'. וז"ס איזו דרך ישרה כלומר איזו דרך הענוה הישרה
סיפור לו האדם לו"א כל שהיא תפארת לעושי' דודאי להעביר על
מדותיו הוא תפארתו כמ"ס ותפארתו עובר על פסע ורמז בזה לאפוקי
פיסול שאס יתקף לר' צפיסול לריק למחות אפס לא חסי' תפארתו
לקחוק וזהו כל שהיא תפארת לעושה למעט כשמחרשין צפיסול
ולא תימא דיעביר על מדותיו לעולם אלא דוקא כדאפיסו ליה
וזהו ותפארתו לו מן האדם כסיה' לו תפארת מהמחרשו דמפיסו
וז"ס מן האדם הידוע אשר חרפו אז הוא דרך ענוה ישר'. א"ג
אפשר במ"ס הרדב"ז בראשון סי' י"ג צמי סה' חצוב ונחמו לו רשות
ללכת יום אחד בשנה אין חוששין למזה קלה אז חמורה אלא כיון
דקי"ל אין מעבירין על המלות המלות הראשונות שחבא לידו ואי אפשר
לעשות' בבית האסורין ועסנה : ותהי עולה הרב מהר"ר לבי בתשוב'
סי' ק"ו מההיא צע' המנחות דף מ"ט לצור שאין להם לתמידין
ומוספין סי' קדס . ומוקי לה במוספי האידנא ותמידין דלמחר ואי
בסדרה הרב אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי והאריך בזה ואסיק
מאותה שאלתו במ"ק פ"ק דמלות דא"א לעשותה ע"י אחרים כתיב
אל תפלו אלא מלוא הבאה עשה ציו גדולה ציו הענה : ומה שפסק

וזה אפשר שרמזו רבי איזוהו דרך ישר' סיפור לו דייקא אש יעשה
מלוא קלה היום או מחר יעשה מלוא חמור' וזה דוקא ביחיד
כחילוק הרב לקט הקמח כי בדרבים מה שיראו יקדימו או ודאי יעשו
המובחרת אבל ביחיד יא' להסתפק וזה שאלת איזוהו דרך ישר
סיפור לו דייקא והוא באחד אש יעשה היום הקלה או מחר החמורה
וכן במלוא טלמא אש יעשה היום שלא מן המובחר או ימתין למחר
ויעשה מן המובחר כי כגון דא לריבא דבס וקאלה חכמה הית
והאיכא לדריס לכאן ולכאן. והיתה התשובה כל שהיא תפארת לעושי'
כלומר במלוא אחת הלך אחד היפה וימתין עד למחר לעשות המלוא
מן המובחר כסודות הרב תס"ד דימתין לצדק הלבוש עד מ"ק
וזהו תפארת לעושים שמקיים המלוא בשלם שבפנים. אך בתנאי

וכי' לומר אל יסוף לבך לומר האלהים בשמים ואתה על הארץ רק תעלה על לבך כי היא למעלה ממך כלומר מעלך כי קרוב אליך הוא יתברך מאוד כי מלא כל הארץ כבודו ואין בשמים עולם השל מעבד לפניו חלילה וגם ידע מה בחשוכה הדרי מעבדך ומלבוני לבך כי הוא שין רואה לא כעין האדם אשר איננה רואה בעלם רק תפול מהתון שפ"כ לא יראה מה דע מה למעלה ממך מעשיך בספר נכתבים : בחשוכה אך עין העליונה היא לצהר עין רואה בעלם וגם און העליונה היא און שומעה בעלם שעל כן לא יבאר ממנה שמוצת קול מלחשים בחשאי . על כן שית לבך כי אשר תשטף בדבור גם כי בחשאי יהיה עודך

חסדי אבות

כלא יהי' יד עכו"ם בחמלע אשר פיהם דיבר שוא עכ"ז וכמ"ס מהר"ך מההוא דפרק האשה וז"ל ותפארת לו מן האדם ולא קי"ך שיעבדוהו וכו' דיקא במלוא אחת אך במלות שונות הוי זהיר במלוא קלה כבחמורה דאין מעבירין על המלות שאין אחת יודע וכו' : א"ל אפסר במאי דהוו בה רבנן בתראי דזמנין משכחת כמה חומרו' דאחמור רבוותא קדמאי ובתראי וסמממיר זה שמו אשר יקראו לו חסיד ח"כ איפה לא ופרנס מאי דאמרו בירושלמי כל הפטור ועושהו נקרא הדיוט : ויהרב שבות יעקב ח"כ סי' מ"ד דה"מ צפרהסיח אלל בלנעא מותר ולית דין אחר הדיוט . ואולם בכל הרואה דברי הראשונים הלא בספרתם בחליותם ובטירותם עיקר שרשי דין זה דכל הפטור מדב' ועושהו דנקרא הדיוט בכל מקום שזכורו דין זה גברא חז"י וקר"א זה דאין חילוק בין לנעא לפרהסיח כמו בחילוק הרב הנו' דבכל אחר ואחר הוי הדיוט והוא באלה וכו' בחזון בעניינתן במקומו בס"ד :

ומרן זכ"י אור"ח סי' ל"ב דין קרטוע התפילין כתב דאם מקרטע לכחצו ביום' ששה הכחצו' מיוסרת לא מקרי הדיוט .

והראש כתב פ"ק דשבת דהגו הנסים להבדל הפתילה ומנהג יפה הוא והקט' הרב בא' שבע דאין כתב הרא"ש ומנהג יפה הוא גבר ר"ע דק"ל כותי' והרי ר"ט . שקרא והסע כב' וסמממיר וכן דהיכא דגם לחולק שפי' דמי כי הכא דגם לר"ע טוב הדבר להבדל הפתיל' כדי שיאחז האו' אלל דסב' ר"ע דאין לר"ך להבדל בכל כי הא מאן דעבד כסבר' החולק לאו הדיוט מיקרי ושפי' עבד והן הן דברי הראשונים פרק אלו דברים גבי מאן דאשתלי ולא בריך באתרי' דין הוא דה"ל אלל המקום אשר עמד סס בראשונ' ע"ס ועפ"י אפס' לרמוז במסכתיו זאת חומרת איזהו דרך ישרה סיבור לו דייקא אף ביחיד ובלנעא לאפיקי סברת ספית יעקב ופאלה גדולי' הוי דאשכחן כמה זמני דטוביה לדוכי ומחמי' וכל קבל דנא זמנין דמשכחת דכל הפטור מן הדב' ועושהו נקרא' הדיוט והוי כי חזי סמממיר ננהו ולא אחמי יודע פס' דב' אי לזאת יס מקום שאל' איזהו דרך ישר' סיבור' לו האדם למען דעת פסר דב' . ואמר כל שהיא תפארת לעושי' דאם אינו עוש' מלך הדין רק לתפארת כשרטוט תפילין אי יכול להחמיר אף שאינו מן הדין כדי שיהא הכחצ יפה וחסד' לו לתפארת ואינו הדיוט כמ"ס מרן וגם יכול להחמי' אס תפארת לו מן האדם שגט החולק מוד' דבכגין זה נאמ' בו כי טוב כההיא דהב' לאתריה ובדרך ומהבדל הפתיל' דבכל כיוולא בזה הגס דמדינת לית . בזהו לר"ך שפי' עבד איזהו דאחמי' והדיוט לסי' :

א"ל אפס' קרובי' לאמ' ונקדים מ"ס צב"י א"ת סימן רל"ה משס המרדכי סמממיר לקרות ק"ס ומתפלל בלילה מיתאז כיווהרא סכל העוש' דבר שאינו לר"ך לעשות נקרא הדיוט אלא"כ הורגל צפריותו שאר דברים ומזה יס קלח דאיה למאי דנהיגנא דכתב הרב חות יאיר בשפ"ז סימן ר"ה דאס הורגל בצפריותו ופרישות ופקיע שמי' קרי ליה להתחלל קלח דבדבר מלוא ע"ס כי כפת לית' גבחי' ספ' סביר הנו' : וז"ס כל שהיא תפארת לעושי' דסיינו דבב' כגס לחולק הוא מנהג יפה כהבדל הפתילה וביוולא והיינו שהוא שוש' הדב' ליפוי ולתפארת ולא שטוש' ומכוון סהדין כך דזס נדאי הדיוט אלא שידע שא"ל מן הדין אלל מהיות טוב מחמי' על עזמו כבי' הוי גוה סרי וז"ס כל שהיא תפארת לעושי' שהוא שוש' לכבוד ולתפארת ולא מן הדין : וגם יס חילוק אס' ותפארת לו מן האדם

מדבר הוא ישמע . מה שאין כן און האדם אשר אין שמיעתה עלמית אל האון ולא תשמע כי אס הנרת הנשמע נכנס בבית קיבול האון המיוחד אל השם השמע אף לא תשמע ממרחק או מהדבורים בלחש בלשון שתבאר הנעת הכרה אליה ועל הדרך הזה נכחין בין יד כושבת העליונה לשל מעה כי על יד העליונה אין לורך הנפת יד כי אס כל מעשיך בספר נכתבין סגן נכתבין מאלהים שלא כיד התחבוב ההרבה תנועה וסבות זמן ויקרה לאוז ויגיעה . כאשר ביארנו כל זה יפה בעתו ובמקומו :

כזהו כדר מוסבא ועומד וכ"ע שבת נותנים לו כי הוא נוהג בשאר דברים צפריותו וסדר קדוש' אז קרי ליה להחמי' לזה רמז בחמרו ותפארת לו מן האדם כמ"ס המרדכי דבאופן זה כל דפריש בשאר מילי אינו הדיוט .

א"ל יתכן כההיא דפרק קמא דר"ה דהאומ' שלע זו ללדקה בשביל שיחיו בני וכו' הרי זה לדיק גמ' ומקשו התוספת דהתן אל תהיו כעבדים המסממקים את הרב ע"מ לקבל פרס וסר"ן תירץ דההיא משנת חסידים אלל הך דריחא דסלע זו ללדקה בשביל שיחיו קתני ה"ו לדיק גמ' ואינו חסיד .

ומהר"ש פרימו תירץ דמסכתא במלית שהא חייב בן ודב' שבתא צבי למעבד שלא ע"מ לקבל פרס דאמנ' גבי שלע זו ללדקה דתני תנא דבריתא ה"ו לדיק גמ' איירי שפ"ג גלה דקתו וילא י"ח ממלות הלק' לפי שיטתו והוא סול"ע שלע זה לתוס' על חייבו אז בהא דאוספי קמוסיף לסלע נכון או עבד ע"מ לקבל פרס : ובמהר"ט תירץ דבמלות שבו' אדם לחבירו שהא קריב לשמי' ולבריות בחלק הניגע לבני אדם יכול לעשות ע"מ לקבל פרס ובני הא' איירי דבריתא זה חלק אדם ברת בחלק גבוה שבמלות אלו וכן כל המלו' אשר הוא עולה לה' לגבוה סלקא בזה אמרו דאיבעלי' לחינם לקיים המלות לשם פעולן שלא ע"מ לקבל פרס וז"ס איזהו דרך ישרה סיבור' לו לעלמו האדם כלומ' דשרי לעשות ע"מ לקבל פרס וזהו סיבור' לו לגרמי' הוא דעבדוסיינו דלא כתירוק דר"ן דיס לחלק בין לדיק לחסיד אלל דהא שלא ע"מ לקבל פרס קרי בכל כליק כחסידי ולזה שאל איזהו דרך ישר' סיבור' לו לעלמו הנמלא כזה חילוק ע"כ בא דברו כל שהא תפארת לעושי' רמז בזה חילוק מהר"ס פרימו דהא בשלא ע"מ לקבל פרס ה"ד במלות שהא חייב בן אף אס הוסיף על חייבו בתום' שהוא קרי לחינם למעבד ע"מ לקבל פרס וז"ס כל שהיא תפארת לעושי' שהדב' שהא עוש' אינו לחיוב כי כבר זאת לפניס ילא ידי חובתו לעבד עבדותו כעבד יסאף אס פני האדון לשרתו באלהבו אוחו אף זאת הפעם כס יוסיף לתוס' מלו' והוא תפארת לעושי' דאוספי קמוסיף ולאו צר חייבא היא אז מלי למעבד ע"מ לקבל פרס הוי זה' במלו' קלה כבחמור' לעשות' שלא ע"מ לקבל פרס לפחות לז"א והוי זה' וכו' שאין אחס יודע מתן שכרן של מלות וקרי ליה מתן שכרן כי הוא מתל' דבעי ל' לחינם למעבד שלא ע"מ לקבל פרס ותו דלפי האמת מה יתרון לאדם בכל המלות שטוש' והוא חייב מן הדין לעשות לפי רוב חסדי' ה' אשר קדמו וכמ"ס מי הקדימני ואשלים אלא שהא ברחמי' מתנסה הוא דיהיב לתת שכר לעושי מלו' ומקום סבי נקרא מתן שכר כי היא מתל' ומאח' שכן קישטא קחי לעשות שלא ע"מ לקבל פרס כי יך חובתך : א"ל אפס' דמסממיר בחור' איירי ע"ד סכת הרב כלי יקר מלכיס ס' י"א ע"פ וימלא אוחו חסי' השלוי' בדרך דבדרך היא חסור' כמו הדרך אשר ילכו בה ונקדים מ"ס רבינו האר"י ז"ל דבחלק הלימוד אשר נפש אדם רול' בו ומתמדתו בהידבק וזה חלקו אשר עמה בא לתקן דלא להשגא' והרב חוה"צ כתב שבתחיל' לימוד הדיוט המריכים למגס' וז"ס איזהו דרך ישר' כלו' הלימוד בתור' הנקראת דרך באיו' חלק יבור לו לז"א כל שהא תפארת לעושי' שיש לו לר' מהלימוד ההיא שיעין יחזיק בו דלא להשגא' כי זאת היא שבה לתקן פתה חלק הלימוד ההוא וגם תפארת לו מן האדם שיש' לימוד דיוט' שהכל לריכס להורות למעס' בסד' היום ובמאכלות ובה תפארת לו מן האדם : א"ל אפס' לפי שיש קני מיני לימוד האחד ללמוד הרב' בסב' פשוטה לירחא דשמעתא ויטל

רבי

במלואו נע של ר"י הנשיא אומר יכה ת"ת פס דרך ארץ וכו'
 פירש רבינו הגמון זל"קל בפרשת תזריע וז"ל והנה על פניו זה
 כתבנו בשערים יחס נכון על משנת רבי אומר חיוו היא דרך ישרה שיפור
 לו האדם וגם רחמי אחריו רואי כי גם משנת ר"ג נע לזקת אל הענין
 וכו' כי אחריו הודיע חלבים אונתו
 כי הדרעת בא על לשון הרע כמזכיר
 וגלוי לכל יודעי דעת כי אהת היא
 סגולה שבגדלות העוררת לשון הרע
 הלא היא הכטלה כי אשר בעמל
 חנני חיינו לא בתורה ולא בדרך ארץ
 יקנהו לו הכר אשר יהיו יתלששו על
 כל יולאי שער פירש יכחידוס תחת
 לשונם ידברו ברעשם זה אחר מה טיבו
 של פלוני לכל מראה עיניו אם
 טוב אם רע וזה ואמר רק רע הוא לכל מעיני וזה ישיב גם בעיני וכל
 דרך זה יעדין ויגדק על כל איש ואשה יענו עון צדיקים בשפתיהם וכן
 כל אלה יפעל למו מואסם בצלפח ובארגע חמות של הלכה כי יגיעת בני
 אלה היתה להרחיקם מלדבר על נגעי בני אדם ולהביא עליהם נגעים גדולים
 כשנעשו בצדוניהם וצדיקים וכן זאת כונת מאמר הקנה וז"ל ר"ג בנו של
 ר"י הכנה אומר יפה ת"ת וכו' :

וראו

לשית לב א' אומר יפה ת"ת שורה כי חינו אלה יופי בעלמא
 חך לא שוכח ולא כן הוא כי זה בלא זה אינו שלמות כלל

ג' ח'ג בו של ר"י הנשיא אשר יפה תלמוד תורה עם הדך

ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה
 מלאכה כופה בטלה וגוררת עון . וכל העוסקים עם
 הצבור יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שוכות אבותם
 מסייעתם וצדקתם עומרת לעד ואתם בעלה אני עליכם
 שכן הרבה כאלו עשייתם . הו וזרין ברשות שאין
 מקרבין

ואמר וכל מלאכה שאין עמה תורה מה ענינו' שהיה מקביל אל הקודם ופסחי
 כן יאמר גיורא על תורה שאין עמה מלאכה וכו' . מה הוא ענין שגורר'
 התורה שאין עמה מלאכה . (ז) חיוה יחס יש לזה עם אומרו וכן העוסקים
 וכו' . (ח) מה זו תורה יהיו עוסקים עמהם לשם שמים האם היה עונה
 על לב שיצו עוסקים עמהם שלא לשם שמים שהלך להזכיר על כן . (ט) כי
 מלשון זה יורה כי דווקא העוסקים עם הליבור לרד יתו עוסקים לשם שמים
 אך העוסקים במה שאינו של ליבור אין לרד יעסקו לשם שמים י' אומרו
 עם הליבור ואמרו עמהם כי מהרואי היה ואמר וכן העוסקים בלרבי נכוד
 יוסק

תכרי אבות

תהרהר' בתורה ולא משום קאחה חייב לעסוק גם צפת ההוא
 בתורה לא כי חלא יפה הוא לצד וסעטע שיגיעת קניהם משכחת עון
 כל' אני ירא מאחר דתורה צעידנא דלא פסוק בה לא מללא מילא'ר
 כדאסוק רבא פ' ה' וטל ח"כ במא בעסוקך מלאכה רוח יעלה פליך
 ויטעה בדעתך הכות רעות לבשתא ולעמיד לכן תתחכם ואף בעט'
 מלאכה תהרהר בתורה שיגיעת קניהם צד"א סגיף במלאכה' וסמחב'
 בתורה משכחת עון וכ"ת חס כ"כ יס מקום לילה"ר חית המלאכה
 לגמרי ותדיר תפסוק בתור' לו"א וכל תורה קאין עמה מלאכה סופ'
 בעלה וכו' רק אחוזה מזה המלאכה וגם מזה ת"ת חל תנא ידך לגמרי
 רק תסרהר בתור' והוא יפה לך :

וכל

העמלים עם הליבור יהיו עמלים עמהם לט"ב וכו' לפי פי' רבינו
 עובדי' כפי' עוסקים עם הליבור לתת לדקה תפסוק לפרש במ"ס
 העור דבכר המעשה כעוסק ומקיים דפ"ק דצ"ב אמרו גדול המעש'
 יותר מן העוש' ויס מתעלים דהסוף כהמעשה הוא עוסק מעט
 משלו ומעשה אחרים אז ככרו גדול יותר מן העוסק חבל העור חייבי
 כשהוא מעשה לצד וכספו לא נתן וז"ל וכל העמלים עם הליבור לעשו'
 פיתנו לדקה יהיו עמלים עמהם כלומר גם הם יתנו חלקם וזהו
 עמלים עמהם וכ"ת הרי יש בידינו סכר המעש' שהוא יותר גדול
 מן העוסק ולמה לרד' גם חלו לתת לו"א תדעו ותתם על העשו' מעל'
 חני כאילו עשיתם דהיינו סכר המעשה כעוסק במ"ס העור לכך
 חנכי מזה חסכם בתתו מכללם ועתה יגדל נא כח בכדכס יותר מן
 העוסק ולפי מה שפירש הרמב"ם דאס נתבעלו מעשיות חיוס מל' וכו'
 אפשר להרחיב הענין במ"ס הרב פרישה צי"ד ס' קמ"א דהעוסק
 בלרבי נכוד בשעת תפלה ופכר זמן תפלה לא יתפלל חסלומין והגם
 שהרב ע"ז קס ובא"ס ס' ק"ח סכר עליה השלם ומהר"י עטיאש
 צם לחס יהודה ספ"ג דתפלה מסכים והולך עם הרב ע"ז הרוחה
 יראה שרבי הרב פרישה עיקר וכ"כ בס"ך צנקידות הסכס' וז"ל וכל
 העמלים וכו' ושמה חקפך כי אזה מאכר תפלה וליחיה בתשלומין
 כסדרת הרב פרישה והרב הס"ך . לו"א חל תחשוש ואחס
 מעלה חני עליכם כאילו עשיתם אותה מזה ותפלה שאבדתם
 במ"ס הרמב"ם :

ג' ד' וזרין בקשות וכו' . משום שהפליג בעמלים עם הליבור קצו'
 אבותם וכו' לזה הולך לומ' הו זרירין ברשות כל' חף
 קצוהת אבות עמכם חין סומכין על הנס עם הרשות הם הפקירים והו
 זרירין הטיב לכל תלכו מפני שמתה העשירים הוא שאין מקרבין
 וכו' וא"כ זהו הסבב וקדוב היא לשכית הויקא ומאחר שכן לריבים
 אחס להז' ולא תסמכו אונותא דרבים ולעשות גם :

ויכול ללמוד הרבה כל יום חלק גדול בתורה והבטי היה להיות מתון
 להבין הדברים על צורין ברצ הקיפן ועוציין לחקור בעטמן וגמון
 ותולדותן וחלקיהם למיניהם . ובאופן לימוד זה מבטחו קב ונקי נפס
 בטרחה וזאת בצטורה ולא ידע חיוס הדרך יסכון ואיזה
 יכפר ותומכיה מאוכר להגיד כי יסר וזו הוא קשאל חיוסו דרך
 ישרה הלימוד ההגון לקצוע צו ואמר כל כסיה תפלת לבוסיה
 לומר דהקצוב והיכר להבין טעם הדין וההלכ' הפוך בה והפוך בה כי
 בזה תהי' ערוכ' בכל ושמורה ואינו כוכחה כמ"ס צערכין דף כ"ה
 דגלו מסכתא נחקיימ' חורתן צידן ופירש'י לחד פ' שמדקדקים לידע
 טעם הדב' וכו' לימוד זה הוא תפלת לעוסקיו חיוס שוכח וכו'
 יתפאר דקמח' לחיט במענה פי"ו ותפלת לו מן האדם דהקואל דין
 ממנו מקיב כהלכ' והוא תפלתו :

ו' וזר במלוא קלה כצחמור' וכו' פי' מו"ה חס"ל זלה"ה צבא
 להזיה' על מלות ל"ת דים בהם חייבי כריתות ומיתות צ"ד
 ויס מהם מלקית ולפי בידין האדם במעונס העציר' ממנו נקח סכר
 הפורס ממנה וא"כ חייבי כריתות ומיתות צ"ד יגדל סכר הפורס
 מהם ויקל סכר הפורס מעצירות שטנס מלקות לו"א הו זהיר
 באזהרות בהם מל"ת צמלו' קלה כצחמור' שאין אחת יודע מהן
 בכרן של מלות ששכ' מל"ת קלא עשה מלוא חלא שבעל מעציר' וזהו
 סכרן ואמר שאין אחת יודע מהן סכרן של מלות כל' הבטל מעצירו'
 דאפ' שזה יהי' הסכר לפי גורל חיוז עונס העציר' כן יגדל סכר
 הפורס ממנה ואפ' דאדרבא שהעציר' דעונס גדול סכר הפורס
 ממנה מעט לפי כפורס ג"כ מיראת גודל העונס ועציר' שטנסה
 קל יגדל סכר הפורס ממנה שטנסה קל ולא פירש כי חס
 מאהבת ה' ואס כן יס לדון הכי והכי לזה והו זה' צמלוס קלה
 כצחמורה וכו' :

ב יפה ת"ת עם ד"א וכו' . הגמ"י פ"ג דת"ת וחוס' יסנים בסוף
 יומא כתבו בשם ר"ת דדרך ארץ עיק' דכל מקום שסונה
 עם הוא העיקר ומיתו ראו' לדבריו ע"ס ולכאור' לפי דבריו הוא
 דבר זר דקרי לו"א עיקר והתורה טפילה : ואפ' לומ' דרך דרס
 כמ"ס חכמי המוסר דאף כשאדם עסוק במלאכתו יסרהר בתורה
 דאגני מגנא ואלו' מלאה צעידנא דעסק בה וז"ס יפה ת"ת עם ד"א
 כל' חף צעט המלאכ' קבעת להתפרנס שזאחה שמה הד"א הוא
 עיקר קנהיה מיגיעו וכל תור' שאין עמה מלאכה כו' ובאות' שעה
 דקביע לך לד"א חף שאינו חיוז צעת ההוא לעסוק בתור' שכבר ילאת
 י"ח ביום ההוא ואחיה שבע בתור' והן עתה עת קצוע למלאכה מ"מ
 יפה ת"ת ויפה לך חף כסדרך ארץ עיקר צעטה ההוא יפה חף נצי'
 כי לא תעוז בתור' ואף חס עסקת צד"א לחיות נפש יפה הוא

ויבא לשם שמים . יא) אומרו זכור' אבותי מסייעת וכו' שורה של זכות אבות מסייעת וכו' והיו עוסקים לשם שמים שאם לא כן לא היה לך לעסוק לשם . יב) אומרו ולקחתם עומדת לעד האם עולה על לב שלדקתם לא תעמוד לעד . יג) אומרו ואתם וכו' מה היה שער כה מדבר שלא לעמוד ועמה מדבר לזכור . יד) כי מלשון זה

יורה כאלו עד כה דבר על אחרים ועתה מדבר עמכם ואומר ואתם אינכם כאחרים והלא הכל אחד . טו) אומרו מעלה אני עליכם שער כו' כאלו עשיתם והלא על העושים ידבר וזהו יאמר שמעלה עליהם שער כאלו עשו . טז) אומרו מעלה אני כו' מי הוא המדבר אם הוא רבן גמליאל הרי יאמר מעלה אני האם הוא המעלה שער הלא אין זה רק הוא ותבדוק ואל' היה ראוי ויאמר מעלה עליכם הקד"ה שער וכו' ואם הוא יתבדך המדבר הרי נכנס בין הדברים כי עד כה ר"ג הוא המדבר וגם מה שאמר צאו' הו' והירין ברשות וכו' דברי ר"ג המה ואל' שם היותו אלו באמל"ט פי ה' המדבר . יז) אני הו' והירין ברשות וכו' שאם הוא ענין

אחר כי ראוי ויאמר הוא היה אומר הו' והירין וכו' ולא כאלו מדבר ענין ענין הקודם ואם ענין משלים ענינו חינו נראה מהותו ענין וגם למה לא יפרש מה היה הזכירות שיהיו והירין ברשות וכו' ומה היה הכתוב שיוכל לתקן רמזיון שגראין באזהבין וכו' ואין עומדין כו' . יח) אומרו הוא היה אומר עשה ראונו כו' הנה יחס יש לזה עם הקודם . יט) כי אומר עשה ראונו כרלוך פשיטא הוא שתעשה ראונו ותבדך עם שאינו רלוך כמו שהיה זה רלוך ולפי זה היינו בטל רלוך מפני ראונו וה"ל כמה כגו' ושיני' לשון . כ) מי הכנים אחרים בזה הענין שאמר כדי שיהיה רלוך אחרים כו' . כא) כי הלא זה יראה נגד ההקדמה והעיקר אלליו כי ההקדמה הפסוק ציד כל אדם להרע או להטיב ואין יבטל רלוך אחרים מפני רלוך וזלתי :

אמנם

הנה אין ספק כי לשון יגיע' האומר בתורה עם דרך ארץ יורה כי דרך ארץ האומר פה הוא כדעת הרמב"ם וז"ל הך עדיין לריבן אנו לתת טוב טעם אל שגתו את עמנו מדבר ארץ מלאכה ושרם נבחר הענין נכונה מאחרת בבחי' חזלי בתת טוב טעם לחו"ל האומרים על התורה למה נקרא שמה תושב' שמת' ככה של אדם כי הנה כמו זר נחשב בעיני ההמון למה בלא עמל ובלה יגיע' כשר תהיה כמו אף היה כי רוחו וגוייתו של אדם נגדוים המה כשם נופל זה קס כחך יעקב ועשו כי זה מלך קדושה וזה מהנכה וע"כ כעסוק חוש כחענוני בני אדם וירחק מן התורה אז גופו ישן וגפשו עליו תאכל אף כעס ק כפירה הן הוא משום נפשו כי חלק משורשה הוא ולא משגן צדו יורה כי כנגדו הנקם על . והוא מאמרנו על חקך שכתוב אל יניחו מעיניך לאר' תושב' ומזומה ויהיו חיים לנפשו שהוא הל ילינו דברי תורה מעיניך ואל תהון על שמתקין כחך והיותו תמיד במומה וצמחשבה צעיונה כי עמל הוא כי חס גלור ואהבו תושב' ומזומה כי הלא מה שמתקין כחך אמר' חינו לנפש כי אדרבה היו חיים לנפשו כי האומר הוא שניתש ע"י היות דברי התורה היים לנפשו . הנה כי הולך הרע הוא מלך החמר ונותש בהשתקו .

עוד

ידענו מהכמי החמ' כי בכל מלאה שאלם עושה מרבה חור שבע עליון וצורא מלחך סניגור וההשך צעושה עון שחפליג צעומאח וצורא משחית קטיגור והו' מתמרר על חשנת בן גזלי שמלוב גוררת מלה ועצירה גוררת עצירה כי החלחך הנגור בחלח גוררת חלח חחרת והכח העמל שנטעש צעירה גורר עצירה :

ונבא

אל הענין והוא כי הנה ב' סוגי' יש צדלם יש עושה מלאכתו עיקר ותורתו ערלי וכו' כל המון ישראל ויש שרידים אשר ה' קורא שתורתם קצת יום ול לה ועל ב' אלה ידבר על האחד אמר יפה ת"ת וכו' ועל

מקדין לו לאדם אלא לצורך עצמן טראן כאזהבין בשעת

הגאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דוחקו : ד הוא ה' אושר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו . בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך . הלא אושר אל הפדש כי הצבור ואל תאמין בעצמך עד יום מותך ואל תדון את חבריך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע ואר תאמר לבשאפנה אשנה שמה לא תפנה : ה הוא חיה אושר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפרן מלמד ולא כל המרבה בסחורה טחכים ובמקום שאין אנשים השתרל להיות איש :

אף

כ' אמר וכל תורה וכו' וכו' כי אשר עושה עיקר המלאכה עסקו דרך ארץ יקרא כי דרכו דרך ארץ ולא דרך שמים כענין אים האדמה אף אשר עיקר ה' מלאכת שמים לעסוק בתורה אשר יוכל קלח להרוויח מזונו מלאכה תקרא כי מלאכה בעלמא היא ולא תפס דרך ארץ העבודה בעלם וענין המלאכה למד אשר דרכו דרך כל הארץ שהוא לעשות כל עיקר עסקו מהארץ הלא אל"ל כי יתוויב לקבוע עתים לתורה כי אם גם דבר יפה הוא שילרף ת"ת עם הדרך ארץ שיש לו כנר שלא בלבד בהתבטל מהמלאכה ילמוד כי אם גם עם דרך ארץ שהוא עוסק ליה תורה בעמלו שיהיה מהכרר ותורר תלמודו מודנו עוסק בדרך ארץ וזהו יפה ת"ת עם דרך ארץ והעטם הוא כי יגיעת בנייהם כל ימם כהמת משכחת עון והוא כי לא יכלר חיותו עון יש לו ודרך עינו לגרור לו עין אחר כי עצירה גוררת עצירה ועל ידו יגיעת התורה ביחד עם יגיעת דרך ארץ משכחת עון אשר עשה מעשות דרכו לגרור לו עון אחר והוא כי ע"י המשת החומר בדרך ארץ יתש הענין שהוא מחינתו בלד מה

מלהחיות המציא עצירה אף לא יאכירו בעלם אף ככלערפ עמו נחומר גם תשות התורה יחד שגומר התשת כח וגם מקנה בכל גופת קדושה שהוא נגייות חיות הפון שהוא כח הטמא אז ניהש ומתמוגג ע"י התורה בלופן שמתערבב עד שכית מלגורר עוד עון אחר וכמקרה השטן כר"ה גם הוא יקרנו ע"י שומנו קול שופר וזכר מה שעי' שופר יתמוגג ויתערבב עד שכות בערצונו מלבקש קטרוג על ישראל וזהו שגיטת שניהם משכחת עון והשני הוא על שגוררתו אומנאז אחר וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו' לומר אל ועלה על לבך למד אעסוק בתורה ה' תמיד ועליו יתבדך חשליך ויהי והוא יכלכלני כי לא זו הדרך כי כל תורה שאין עמה מלאכה מה ליוון לפחות בליחוס סוכה בטילה והוא מוא"ל יכול יוצב ובטל מ"ל מעשה ידך אשר תעשה והוא כי אין לאדם לסמוך על כס נגלה לומר שמן השמים יריקו או יתני לו מטמון כי אם לבדך את מעשה ידיו גם כי מעט יביה וחס כה יעשה תורה שאין עמה מלאכה סוכה בטלה כי יתחל לחמו וגוררת עון חילול ה' כי לא יכלר מי שיאמר הלא התורה היא הבדלה שבגדולות שאלם סוכה פירושאם כע"י והוא כלונו יומם וליילה לא שבת מהתורה וירעב ללחם ואיה פירות תורצו והוא גם הוא יתחלר ולא ידע כי אם הוא יתבדך עשה כן צמן מן השמים לזר המדבר שיעסקו בתורה לא יעשה כן ככל יהוד רק לליות את ברכתו במשע עסק אף לא בדימותו יושב ובטל וזכו וכל תורה וכו' סופו וכו' וזה שאמרתי שאין לסמוך על הנס לומר הנני עוסק בתורה נסם שמים והוא יכלכלני היינו ליהוד אף וכל העוסקים עם הליצור מל יראה להם שום דבר נמנע כי אם יהיו עוסקים עמכם לשם שמים ויצטמו עליו יתבדך והוא יעשה ולא זו בלבד כי אם גם לא יוכלה להם שום וכו' כעטש' להם גם בדרך כל כוונת על גם כי הלא זכות אבות מסייעת לעשות להם גם ובהלערף זכית רבים עם זכית אצותם גם גם נגלה יעשה להם הוא יתבדך והוא מחמר יוסף הלדוק אליהם ואלהי אבינם נתן להם מטמון צאו תהויהם לומר אל תתמהו על גם נגלה בזה שיתן להם מטמון ויפיו חותו תיך אומתיהם כי הלא זילת זכותכם גם זכות אבותיכם מכייע וזהו אליהם וגם הוא ואלהי אביכם נתן להם מטמון תיך אומתיהם וזהו שהוא גם נגלה וזה' שזכות אצות רסייעתם יגם אין זכותיהם מנכין כי אם ולדקס עומדת לעד כי אינם שיתן מש"ל על יהודי בסוכת על הנס שמה אין עושין לו גם ואם עושין לו מנכין לו מזכותיו כי פה שאל לבו' עושין להם גם וגם אין מנכין להם מזכותיהם ואל נא תאמרו שאל' לריו יגעו העוסקים עם הליצור ואין עליהם שער אחר בלא עליהם תתייהם המעשה והזכות לו"ה ואתם מעלה אני עליכם שער כאלו עשיתם הכל בזכותכם ואומר

חסרי אבות

חיו חוטא לז"א אל תאמן בעלמך אף אם פצרו רוצ קנים והגעת לזקנה ולא חטאת אחתי אל תאמן כי כמה תשובות בדבר חדא דהא דאצדיק כיון שפצרו ברוב צ"ח מיירי ואל"כ חייסין למיטוטא ודילמא אתה חסיה מן המיעוט ותו מי זה אחר שלא חטאת זאת לפנים כמה זמני ונעלם דבר . והנה חוזה הן הנה צעורריך ותכשל בסיף ימך . ותו דהא דכיון שפצרו רוצ שגותיו יתכן דאליירי כי לא חטא מלד עלמו אף אי מה שלא חטא מסיבת אביו או רבו או חבירו וכיואל לית' בכלל . וסלקא חלס רמוזים באמרו ואל תאמן בעלמך פי' אל תאמן שלא חטאת כי דילמא חטאת ועוד בעלמך מי יודע אם זה שלא חטאת היה מפאת עלמך או מאחרים ועוד בעלמך דילמא אין אחת מן הרוצ :

ד עשה ראונו כרלוך כו' . פי' מוז"ה זה"ה לפי שיש מלות שהשכל מחייבם לז"א קסם במפשות אחת מהנה אל יעש' כ"ה לקיי' גורתו ית' וז"ש עשה ראונו כלו' עשה המלות לפי שהם ראונו ואף אם הוא כרלוך שהשכל מחייבם וזכה יהי' לך בשכליות שער כחקים והוא אומרו כדי שיעש' רלוך שיעל' עליך המלות שהם רלוך והשכ' מחייבם כרלוך כאלו הם חקים שהם ראונו דוקא וזה במ"ס . וגם במל"ת בטל רלוך וכו' כלו' אם תמנע מלרלות ולגנוב אל נא תמנע ותצטל מהם מלד שהוא רלוך לבטלם שהשכל מחייבם רק תצטלם מפני רלוך לקיי' גורתו כדי שיבטל רלוך אחר' שרעני' להרע לך לעשו' רלוך : ואל תאמן בעלמך עד יום מותך . חפש' דהכונ' כלפי שאז"ל ביומא דף ל"ח כיון שפצרו רוצ שגותיו של אדם ולא חטא שז

ואומרו ואתם לנוכה וצפתם דבריו אמר יכו עוסקים שלא לנוכה יהיה שתכס
 דרך הכתובים במקומות רבים שמדבר עם הכלתי הגון שלא לנוכה ונדברנו
 על מה שאמר תשובתו מדבר לנוכה כענין וליים לאון חמדו להם וכו' תשובו
 לתוכחתו וכו' הנה אבינו' לכם וכו' שמור אל כללים המוכר שלא לנוכה אך
 הוא שצטרס ענין תשובתו על רחוקים
 מה' המה ידברו שלא לנוכה ונדברו
 על מה שאמר שונם אל ה' שתקרב
 מדבר לנוכה כענין התנא צאמרו יהיו
 עוסקים לשם שמים שהוא אזהרה על
 מי שאינו עוסק עמהם לשם שמים
 ומוסרין אל יהיה עסקם להתגדל כי
 אם לשם שמים דבר שלא לנוכה ונדברו
 על מה שאמר שונם כך אמר ואתם
 וכו' לנוכה וזה שאמרתו שיהיו עוסקים
 עמהם לשם שמים הווי וזכרין בן בעלם
 בדעלי זרוע לעשות לשם שמים מפני

ן אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר
לה על ראטפת אטפוך וסוף מטיפך יטופון : **ז הוא**
היה אומר מרבה בשר מרבה רימה מרבה נכסים מרבה
ראגה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה
זמה מרבה עבדים מרבה גול . מרבה תורה מרבה חיים
מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה
מרבה צדקה מרבה שלום . קנה שם טוב קנה לעצמו
קנה

שגם שהוא רשות בלא חתם ויחד לבטל בחירתם צנכילך אך לכה אינך
 על מדרגה אחרת והיה השלישית שהזכרה וכו' בטל רגלך מפני רגליו וכו'
 יצטל הוא יתבדך רגלן אחרים הם הרשות המוכר מפני רגלן . וכה פירש
 לא לך בן לקחת מלת השלישית המורה
 אם יצטל הוא יתבדך רשות אחרים
 כצטל כל איש עושה רגליו אך בזה הוא
 דוקא ברשות שבו ידבר ואמר כי כשהוא
 על ידי זכות הרצים בהיות כוונתם
 לשם שמים יצטל בחירתם כי לצ מלך
 צד ה' או ליחיד אשר אל המדה
 השלישית הניע כמדובר אך לא לכל
 שאר אחרים :

הוא אומר מרבה בשר וכו' .
 פירש רבינו הגאון ז"ל
 במשלי י"ג מפסוק ז' ואילך (י"ג מתעשר
 ואין כל מתרושש וכו' רב : כפר
 נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה : חור לריוקים ישמח ונר רשעים ידעך :
 רק בזדון יתן מזה ואת כוונתם חכמה : הון מהכל יתעט וקבץ על יד ירבה :
 תוחלת מתעבה מחלה לב ועץ חיים תאור כלה : בן לדבר יחבל לו וירח
 מלכה הוא יסלם : תורת חכם מקור חיים לסור ממקסי מות : עכ"ל הפסוק :
 ופירש רבינו הגאון ז"ל על הנה פסוקים וז"ל :

אמר כי אין הפסוק מתכוון כי יש מתעשר עם שאין לו כל
 וגם אין דלות נמך ממועט ממון כי יש מתרושש עם היות
 לו הון רב : כפר וכו' יאמר כי עושר איש יועיל לו לכוסר נפשו כי ימונן
 דלים אך בזה לא שמה מהעושר גערה שאם לא כן יאמר שכרו
 בהפסדו :

לחמשיך הכתובים כלם והוא כי יש ב' מדות בדעות בני אדם
 אשר חנן ה' הון ועושר צדיקים זה לעומת זה האחד מקבץ
 ואוצר כעפר בצר . והב' תופס בקצה האחד ומפזר נותן לאביונים עד בלתי
 השאיר לפזרו חץ גם צדור הכסף וכו' (הסוגים הלא נחלצו בענין חובצו
 המלך שבונו כל אצורות אבותיו כאלה ויקבלו עליו קרוביו לאמר לו למה
 תעשה כה ותבזבו כל אשר מצרו אבותיך ואצות אבותיך . והשיב אבותי הצרו
 למטה ואני אצתי למעלה אבותי אצרו במקום שהיו שולטת בו ואני אצתי
 בעתה שאין כיד שולטת בו וכו' והנה קרובי המלך ההוא היו כבדלי
 המדה הראשונה ומוניו בעל מדה שכנגדה וכן אחת כי השם לבו למלאות
 חולדות וזה היה עושרו כאין כי צאור העליון אין לו כל מאומה ועורס
 יסוב שמה אך המתרושש פה על ידי שיפור כל הונו לעניים ולאביונים הוא
 עשיר בהמת כי בלאתו מהעולם יוצא אצור הטוב מלא על כל גדולתו ועל
 הב' אלה חמר שלמה הלא ריאתי ב' קצות' יש מתעשר אוצר כעפר בצר
 ואין כל לפי האמת כי אוצר למטה ובמותו אין כל מאומה בידו ולעומת
 זה יש קצה אחר והוא מתרושש כחובצו והון רב לו באמת שהצר למעלה :
 והנה למען הדע חזיו היה דרך ושרה שיפור לו האדם אשרה לפניך
 כאילו שני אלה יעמרו יחד ועל מדותיהם יתבחנו כל איש . ואיש יתן טעם
 לשבח מדתו ואני אבא אחריהם ואכריע ביניהם ושיעור הענין הנה יש
 מתעשר וכו' ומתרושש כחובצו ישנם זה וזה כלומר במעמד אחד המתעשר
 ומרבה הונו בקרב פתו יאמר כפר נפש כו' לאמר שכן אחר מדתי המדת
 ממדתך כי הלא כפר נפש איש עשיר כי כמה צרות וסכנות באות ממלך
 וצריך יסלק העושר כי יתן כופר נפשו וצדקה תציל ממות או לנוגשו ופיוס
 צדק כסף וגם הוא יתבדך וחסדנה לו צדקה ואם יקרה כה למתרושש
 ואין כל יכול ברעה ואין מקומו בעת רעה כי תבא עליו ואם כן איפה מה
 בצע במדחק זאת שגם את הכל תתן כאחד ואין כל מאומה בידך לעשות
 בצרה משיב המתרושש ואומר ורש לא שמע גערה לומר הלא נהפך הוא
 כי הנה שימו לבכם חזיו טוב לבני אדם אשר דחקה לו הפעה והביע
 עד עשרו מות ועיפה נפשו להורגים ונפדה כחמונו או השקט על שמרו
 לא שמע קול נוג' הו אומר כי יתרון השני מן הראשון כיתרון האור
 מן

כי אפשר תבטחו על המנחה ההולכת לפניכם וגודרים אז לעשות כל בקשתכם
 ותפרו ידכם מלהחזיק בדעתו כה' (כי הוא יטה לבכם אליכם בעצית העסק
 בעלם לשם שמים) כי הלא דעו כי אין לבטוח בהם שאם תבטחו על
 היותכם קרובים אליהם ומשתתפים אותם מערס תלעטרכו אליהם ויעלה על
 דוחכם כי נעת שתלעטרכו אליהם וישו למענכם לא כן הוא כי הנה אין מקרבין
 כו' ואם תבטחו על המנחה ההולכת לפניכם ואומרים שישו אחרי כן
 וייעז לבצכם על מה שמראים אור כנים הלא דעו כי הלא אינם אלהים
 רק נראין כאזהבים אך בשעת הדוחק שדורו להטיב ביום שיטערך יטכחו .
 וזהו נראין וכו' ואין עומדין וכו' לכן הווי וזכרין לעשות ענינו הליבור לשם
 שמים ואז בטחו בה' והוא יעשה כי לכל אשר תחפלי וטה את לבם .
 ושמור הענין כי הנה מנהיגו הדור העוסקים עסקיהם שני סוגי עוסקים הם
 להם א' עם הליבור בינם לבוים . שני לפקח על עניני הליבור ברשות ועל
 הסוג האחד שהוא צדיק לבנים אחר עוסקים עם הליבור ואחר והיו עוסקים
 עמהם לשם שמים שהוא עמהם ממש וגבה איני לרין להכיריו בזהירות כל' לא
 לווי בע"מא לומר יהיו עוסקים וכו' אך צבוס השני שהוא לפקח עמוס על
 עסקי ליבור בזה הווי וזכרין לעלות לשם שמים כל תבטחו לא בצירות שתקדימו
 שלא במנחה מוקדמת אם לא בה' לבדו כי אין מקרבין וכו' כמדובר ושמה
 תאמר הלא אחרת כי ברשות אם יהיו וזכרין העוסקים בעניניו הליבור
 לעסוק לשם שמים כי הוא יטה לבם לעשות רגונם עם היות כי רשות
 הרגון אינו לעמוד לאדם שמהנה אותם בשעת דחקו רק יעשו לשם שמים
 וישמחו על כי זכות אבות הליבור חסייתתן עם היות עסק המתפללים לשם
 שמים א"כ איפה מה יעשה היחיד אם יהיה לו עסן ברשות כי גם כי
 יעשה לשם שמים העסק ההוא ויבטח בשם ה' אין לו זכות רבים וזכות אבותם
 להפך לבצ הרשות לזה אחר הנה הוא היה אומר דבר אחד שהוא ענין
 דבר זה והוא עשה רגונו כרגונך וכו' והוא לומר כפי מה שתתנהג אתה עמו
 יתבדך יעשה לך כחפצך והוא כי הנה שלשה הדרגות הן אחר מי שא' הנה
 בצדק השכם אם הייתי הולך למקום פלוני הייתי מרויח מנה אך מה אעש'
 ורגונך יתבדך הוא שאלך לבדך וכו' הוא הולך כמותר אך לא צראון
 טוב כאלו היה עושה רגון עמון ויש מדרגה שנית והוא שטובה הדבר לשקול
 כאלו שטובה רגון עמון טוב לב . ויש מדרגה שלישית והוא שלא בלבד
 עושה רגון ה' כאשר אל היה עושה רגונך כי אם שכל כך לבו ונפשו דבקה
 צו יתבדך וחפץ עשות רגונך כי אם כאלו לא היה צעולם רגון אחר וולת מה
 שהוא רגון קונו אשר היה רגון עמון בטל לגמרי כי מה שהיה רגון עמון
 בענינו הוא כדבר בטל ואשיב כעפרה דארעא שלא יכנים צטבע חלוקה לומר
 ו רגוני זה רגון קוני אעשה רגונך יתבדך כאשר הייתי עושה רגוני כי מה
 האדם שיכנים רגונך צבוס עם רגון קונו וכוה תהיה כיונת התנא הנה ראוי
 כך תנעל בהדרגה הראשונה ותבחר בשניה והוא עשה רגונך כרגונך וכוה
 תגיע עד גדר שיעשה הוא יתבדך רגונך כרגונך אך בזה השני מדיון לא
 הגעת לגדר שצדיק שאתה יחיד יצטל הוא יתבדך רגון הרשות מפני רגונך

תפרי אבות

רש"י צטרונין דף נ"ד צני יהודה דגלו-מסכתא נתיקומא תורתן
 בידם ופירש"י דגלו מסכתא צמדקדיקס צמעותם ואומרים טעמם
 ח"ג צמלמדים לאחרים . וצירפת מרבה חכמה מרבה ישיב' אחיה
 כפי' דגלו מסכתא צמדקדיקס ויגשים הבין צמותה צבוס טעם וכו' ?
 מתקיימת תורתן וז"ל מרבה חכמה צמותן טעם לרבריו ועי"ז מתקיימ'
 צידו מרבה ישיבה צמלמדים חליו תלמידים מארבע כנפות והיו לקוטפיו
 צעלי אסופות למטן ספיות פנים יפות מסבירות כהלכה . ומאן דגרים
 מרבה ישיבה מרבה חכמ' פירש כלידך פירושא דנתיקומא תורתן
 ע"י שלמדו לאחרים וז"ל מרבה ישיבה חללו אמון ובמקום שאלה לא
 חכמה שתקייס צידו ונשארתי החכמה חללו אמון ובמקום שאלה לא
 למד לאחרים מתמעטת ונשכחת חכמתו ע"י שלמד ומרבה ישיבה לא'
 די מתקיימת אלא מרבה חכמה וכמ"ל גבי רבי דשכתי רבנן גבי'
 ומסר"ה הלכס כמוות :

ז מרבה תורה מרבה חיים כו' אפשר לאחד ליטעל דרש"י צצנת
 דף ס"ג צמה שאמרו ז"ל למיימינים זה אורח ימים
 איכא וכו' ק פוסר וכבוד דלמיימינים זה עוסקים בתורה לשמה ואף
 שאין יגשים בלימודם ולפ"ז היגשים בלימודם וטורחים בפיוסם להולי'
 קושית והויות וסירולי מעליו וכיוצא פשיטא דאין הקב"ה מקפח
 סכרם ויש להם יתרון הכסר וז"ל מרבה תורה בלימוד צטלמא
 גרסה נפשו לתלמה מרבה חיים דאורח ימים ציומנה לעוסק לשמ'
 ואם מרבה חכמה צמוסיף על רוב הלימוד ציומנה רבה מאהבה
 אשר אהבה וזכר למעל' אחרת דמרב' ישיבה לזה כגיר' רבינו עובדי' :
אמנם יס גירסא אחרת והביאה ר"ע גמי מרבה ישיבה מרבה
 חכמה ורין להבין במאי פליגי צעלי הגירסאות הללו
 דמר גרים הכיומר גרים הכי . ואפשר לומר דפליגי צעני פירוקי

מן החושך כן הדבר הזה כי הלל אם העשיר יהי לו עשירו כופר נפשו
הלל הוא אחר נוספו כפח יקום וטעם טעם מיתה טרם יפדה בעשירו והנה
טוב ממנו הרש כי יהי אלהיו עמו לא ישמע גפרה ולא ילכד כפח יעטרך
ליפדות וזהו ורש לא שמע גפרה לומר כן אחת כי כפר נפשו איש עשירו
כדברך אך טוב ממנו הרש כי לא
שמע אסילו גפרה ולכן טוב לי כי
עונתי בזוכיו הוגי כי בזכותו לא אראה
כרע ומה גם כי רוב עליונות ותגרות
לעושר בעושרו כגודש משיב שנית
המתעש' ונזר אולרות וזהו לו ואומר
אור צדיקים בו' לומר הלל נדחתי
אשר אחותי מתקדש שם שמים ונהפוך
הוא במדתך כי הלל אשר ידעוך
באולרות וזהו ותפליא לעשות צדקה
וחסד עד כלתי השאיר לך כל מלומה
והמה יביטו יראו כך כי הנך רש
ונקלה נודד ללחם איש הלל ילעגו לך
יפטירו בשפה נגד עושה צדקה וימנו

קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא : **ח** רבן
יוחנן בן זבאי קבל מהלל ובשכא' הוא היה אושר אם
למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לךך
טעמית . חמשה תלמידים היו לו רבן יוחנן בן זבאי ואלו
הן רבי אליעזר בן הורקנוס ור' יהושע בן חנניה ור' יוס' **י**
הכהן ור' שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך . הוא ה'
מונה שבחם . רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו
מאבד טפה ר' יהושע בן חנניה אשרי יולדתו ר' יוסי הכהן
חסיד ר' שמעון בן נתנאל ירא חטא ור' אלעזר בן ערך
במעין

להעשיר ולכסוף ואין כי אין יוצא מעולמו וחצי תאוותו בידו כי לא נאמר
אשר התאוה תאות אלף כסף בהגיעו לסך ההוא נשלמה תאוותו ואחרי כן
תחיל תוחלת אחר לכסף משנ' רק הכל תוחלת אחד ממוסכ' כי גם צראשון
לא נמר בלבו לשמו' בחלק הסך ההוא שנייתם תאות הכפל לתוחלת ב' נמצא
הכל תוחלת אחת בלתי נגמרה ויהיה
מחלת לב באמת כי לדאגה תהפך
ושמא תאמר אם הכלתי מושג לנמרי
טייחס להעדר שלמות מה ישנו
סופשי תורה שאין אדם יוצא
מהעולם ואחר מאלף מאשר זה לא
השיג לזה אומר אל תדמ' אותם
לעושר חלילה כי הלל עץ חיים שהיה
התורה היא תאוה צאה שלא מת
ערס השיג לא בלכד מצי תאוותו כי
אם תאוה צאה בודאי כי הלל גם
הכלתי משיג כלל או כחכמי' הראשונים'
לא יצא מלבו לא תאוותו שהיה היות
לו עץ חיים כי עץ חיים הוא לכל
חופשי תורה והמדות הכלי יבאו עד תכונת כלל . משיב המתעשר ואומר כו'
לדבר וכו' לומר המכובד הכל כאחד זו לדבר שאמרתיו שאת הנועלים חכמה
ושיחוש סן יורש הנה יחבל לו ואל יבטח לו כי צדקתו תעמוד לו כי הלל
יורא המלוא הוא השלם העומד ביראת ה' אין צריך לומר בירא מעושה
עבירות שבידו כי אם גם בירא מלוא ששם היותו צדיק ירא סן נכמטה
מידו מלוא ולא עשאה האיש הזה שהוא שלם הוא יכול שאת כיוצא בו
יבסר הוא יתברך לשלם לו איוה חלאת הרבירו או הטאות קלים ועל כן
אולי גם שתפור תתן הכל אפשר לא יתנו לך מן השמים ותביא בחומר
כל ואולי תבטע ולמה תכזבו הכל על כן השיב רוח הקודש להכריע ביניהם
ואומר תורת חכם וכו' והוא כי רז"ל בגמרא אמרו המכובד אל יכזבו יותר
מחומם מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והנה אמרו רז"ל כי
אבינו יעקב עשה כן ללמד לדורות שידור בעת צרתם כמו שכתבנו בתקומתו
שז"ל נדר לאמור שהוא לאמר ולסודות לזרעו וזה יאמר כי בזה רוח הקודש
ותאמר אני אכירי' ואומר כי תורת חכם הוא יעקב וישב אלהים או קראו
חכם על ראותו את הנולד לזרעו ויורם דרך הלה מאז התורה אשר הורה
הוא מקור חיים לתת החיים כי הוא מתמיד כמקור שלא יכזב (בנותן הכל
יחד אולי לא יוכה שיעשיר בעון מה) והוא חיים שיוכל תמיד להיות חונן
ונותן והתורה שהורה לנו היה לסור ממקושי מות מעשו ומלכן וזה הנכון
ולא לכזבו הכל ולפי זה מה ששיבנו רז"ל את מונצו יהיה על הנותן מלך
ולא יחסר לו אהרי כן ללחם שולחנו :

תפלה לאלהים חלילה באומרים ה' יתן אומר עשר בשביל שתתעשר ומי כאיש
הזה גשם נדבות וניף פעם אחד ואלהים עוזבו עיף ונמא בחומר כל באופן
רשעים ועליו וידברו עתק וצדיקים יעזבו כי לא ימצאו מענה אך לא כן
אנכי כי עושר שמור לי לרעתו לפדות ממנה כמדובר וכוה ותקדש שם שמים
כי אור צדיקים הוא יצאם המאיר להם ישמה בראות שעל ידי תתי
צדקה בעת צרה תתלני ממות וישישו בשמחה ויהיו ששים ועושים צדק וגר
רשעים הוא שמתם המטומאים ידעך בראותם כי צדקתי תפדני מיד רשעים
ויכירו כי רחוק ה' מרשעים וקרוב אל הצדיקים . משיב המתעושה ואומר
רק בודו יתן מזה לומר הן זה היה אם לב העשיר היה נכבד בקרבו ובנעת
רעתו יפור יתן מהונו לאביונים בלשון רכה ותחנונים בדבר על לבם כי אז
יהיה מעשה הצדקה שלום והשקט ובטח אך מה נעשה והעושר יקנה בו
חומר גלוא ובעת רעתו יתוסף כעשו על גאותו ובזדון יתן הצדקה ובחמקוס
היות מעשה הצדקה שלום יהיה מזה ומריבה ולא תגלל זה וזהו רק בודון
יתן המתעשר הנכבד מזה משא"כ אנכי שרושתי ברגע ויכנע לבי : משיב
המתעשר ואומר ואת נועלים חכמה לומר הלל דברת נגדי שלא אחכם
בעת צרתי לעשות מעשה הצדקה כאשר יאמרו רק בודון ולא ידעה כי הלל
את נועלים ומתוונים בלתי נחפזים במעשיהם תמלא חכמה כמותי היום שלא
נחפזתי פתאום כמותי לכזבו כל תמוני ועל ידי כן אחכים באחריתי משא"כ
אתה עתה כי על ההפוך נפלת כתוא מכמר ברשת העניות ומי יקיימך
וכן זה כך על כלתי ראותך את הנולד שלא נועלת והמתנת טרם עשות
דברי משיב המתעושה ואומר הן מהכל ימעט בו' והוא צדק לב אל אומר
וקובץ על יד שאלם הוא כנראה שהכלתי משו' רק מקמן ירבה ה"ל וקובץ
ירבה או וקובץ ביד ירבה אך אומרו על יד כלתי מתיישב ועוד כי כמה
קבלו ולא הועילו ועוד האם צריך להודיע שהקובץ הוא ביד אך יאמר
המתעושה למתעשר הנה עד כה נחנכחנו והושכתי לך על פי הנחת שהנה'
שאתה השומר הונך לא יחסר ממך ואני שבזכותי אשאר בחוסר כל רש ונקלה
ועל כן מלאת מענה אמנם הנני צא לחוות דעתי וסברתי הלל הוא כי
הוא אשר ליהם בעולם הזה מהכל ימעט כמותי היום כי בקלה שבסבות
עשו יעשה לו כנפים ומהכל ימעט כי לא עשית כמותי שאמר בתקוים שאין
היה שולטת בו דק למטה צארך אך וקובץ ואומר למעלה כמותי וכמותי היום
שהוא במקום שאין היות שולטת בו הוא ירבה וזהו וקובץ על יד כלומר
למעלה מהיד הוא מקום שאין היות שולטת אין צריך לומר בעול' העליון
שרב הזכות כי אם גם פה ירבה מפירות הצדק' באופן שאתה תאב' הונך
ואני ירבה לי ולא אהיה רש גם פה כאשר עלה על רוחך :

משה ה' פירש רבינו הגאון ז"ל במשלי יח צפסוק ח (דברי נרגן)
במתלהמים וסם ירדו חדרי צטן : גם מתרפה במלאתו את הוא
לנצל (משחית) עד כאן לשון הפסוק פני רבינו הגאון ז"ל וז"ל הכל למה'
ריב לאמר לראובן הלל שמעתי את שמעון המבקש רעתך ודובר סרה עליך
למען יתקבלו דבריו אומר אמריו כאלו דברים עמם מתדבאים ומתלהמים
כי יאמר אזי לי אם לא אומר כי לר לי עליך אחי כל יצר עליך ואני לי אם
אומר כי אלך רכיל ודואף אני אך כונתי להליל צאופן שהדברים עלמון הם
כמתדבאים מלאים דאגה ולא כן לנו כי הלל ערב לו בשמעו עד רדתם
עד חדרי צטן או הם מתדבאים וסם מנגיעים עד חדרי צטן מכוס מכת
חלל הגוף כחרצות בחדרי צטן שהורג ג' ומתה נמשך היות נרגן ורכיל
הלל הוא מהבטלה כי האדם העשוק במלאתו תמיד ולא ילך אנה ואנה
בשוקים וברחובים לא יפנה לבו אל עסקי וולנו כי אם אשר נרשים הם
ממלאתם הכוללי רכיל נמלא לפ"ו כי חסריתם במלאתו ואם
הוא לנרגן הוא בעל המשחית הנכבד משון הרכילות ההורג שלשם כד"א
ומתנוגגנו ביד עונט :

וה זאת תשכתי למשפט והן לו יהי כדברך שאני המתעושה לא יעשירוני
ואתה לא תורש דע לך כי עם כל זה טוב לי גם בעולם הזה ממך
והוא כי הלל אין עושרך שלמות ואפילו נחת רוח רק דאגה כמאמר התנא
מרכה נכסים מרכה דאגה כי הלל תוחלת ממעשה וכו' כי האך להעשיר
דעה חסר וכל יציו תמיד חיי צער בתוחלת ממושכה יגע ושואב רוח חדק

א יאמר כמה שזענו כי המתלכס המיוחסת לאיש הישראלי הוא עסק
התורה כמאמר התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טענה לעצמך
כי לךך נזארת וגבא אל הענין אחר דברי נרגן הוא הילכ' מחרחר ריב
צין איש לקוין אינו מורה כבא להלך לאדם רק דבריו כמתלהמים ומתדבאים
על

חכרי אבות

ח אם למדת תורה הרב' וכו' חפס' כמה שחילק מהר"ש פרימו
לקושיית התום' גבי האומ' סלע זה לצדקה דהתנן אל תהיו
כעבדים וכו' דמשנתנו כעושה מלות חובת גברא דכיון דבר קיובא
הוא צט' ליה למיעבד קלא ע"מ לקבל פרס אך בדייתא דסלע זו
לצדקה לגבר אשר דרכו להוסיף על שיעורו וכבר ילא י"ח . איכו
השתא רוח נדיבה מסלקת את הדמי' סל"ע המתחלקות' אמנו להכי
קרי ליה בחוספת ע"מ לקבל פרס וכמס"ל . וסיינו דוקא במלות
זמנין דמשכתת חום' אבל בתורה כל מה שילמוד הוא בכלל המיוז
דכתי' ובנית זה יומם וילי' ותף אם ילמוד הרבה לא קרי ע"מ לקבל
פרס וז"ל אם למדת תורה הרבה לא תימא שהוא במלות דנחום'
קרי ע"מ לקבל פרס וכן כמלמדת הרבה חסנור קים חום' ונאיו'

שיעור' הנראה לך תוספת תלמוד ע"מ לקבל פרס : לא כן הדבר אלא
אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טענה לעצמך דייקא שחלמוד איז'
חלק ע"מ לקבל פרס כתום' מלוא תדע דת"ס טנא וסנא כי לךך
נוצרת וחיוברך הוא ללמוד הרב' ולא קרי ע"מ לקבל פרס ואל תחזי'
טוב' לעצמך : וראיתי' לכתו' כאן אשר מלאתי במכתב לכמה' ר' חיי'
סרגוסי מבני בניו של הגאון הקדוש מהר"ר יוסף סרגוסי בעל הגם
מגרוס סיסיליות רבו של הרדב"ז וז"ל פירשו הראשונים דמ"ס אם
למדת תורה הרבה וכו' קר"ל אל תחזיק טענה לעצמך באומריך שלכך
נוצרת וכבר ילאה י"ח כמה שכיונה הילירה האלהית בצריהתך אל
תאמר כן כי דע לך שפניות הס"י לא ירע חונן ערכה ואין לה תכלי'
ומעמתי

על האדם למד יור לעלמן לפרוש מתענוגי העולם ולכן הם יורו חדריו נטן כי יערכו לו ואל"ל האומע לו כי אם גם חתופה במלכותו המיוחדת לו היא עסק התורה ואם הוא לעלל המסחות הוא הולכ"ר בעל המסחות הנכבד על ידי העון כי אם היה עסק בתורה היה מסלקו כנודע מרז"ל אם פגע ופ"ר משכחו לנית המדרש :

ער

משה ט' פירש רבינו הגאון ז"ל במשלי י"ד פסוק ט"ז : נחמס ירא וסר מרע ויכול מתעבד וכוונתו : קלר אפיס יעשה אולת ואיט מויתות יסחל : עד כאן לשון הפסוק : פירש רבינו הגאון ז"ל : תאמר התנא איזוהי חכס הרואה את הנולד ופתח הדבר בעשה דבר שאפשר לכא על ידי כן לודי עבירה ואמר מי שהוא חכם ירא חטול וסר מרע ומתרחק מן הכעוור אך וכסול שהא הפך החכס כד"ל בן חכס וכו' וכן כסול יקרא כס כשהוא מתעבד וכוונתו שיוכל לישטט ממנה ואם נדקדק א"י וסר טורה שכבר הוא צרע וסר ממנו יאמר שט"י היותו חכם רואה את הנולד על כן הוא ירא וזה ששפילו אם צא כדר הרע בידו ללול לסור ממנו מה שאין כן הפכו שמתעבד וכוונתו וטועה שיכסל :

קצר

אפיס כו' אחרי אומרו כי עוב לראות את הנולד אחר כיוולא דבר כי יקרה יעשה אולת ואשמות האולת תהיה על איט המויתו :

ויסנה על כך מחתו יתבדר והוא אם שני האנשים נפגשו בעסק אחד האחד איט קלר אפילו נוח לכעוס וכו' בעל מויתות ומאריך במחשבות טרס ופעל אינו פעולה או כעס יס לעל מויתות ומחשבות לראות את הנולד לחשוב סקלר אפיס נוח לכעוס ואם לא וכלכל האיש מויתות דבריו עמו יצא קלר

כמע"ן המתגבר . הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בבקף מאונים ורבי אליעזר בן הורקנוס בבקף שניה מכריע כולם . אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בבקף מאונים ור' אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בבקף שניה מכריע את כולם : מן אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שירבק בה האדם ר' אליעזר אומר עין טוב ר' יהושע אומר חבר טוב ר' יוסי אומר שכן טוב ר' שמעון אומר הרואה את הנולד רבי אלעזר אומר לב טוב . אמר להם רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם . אמר להם צאו וראו איזו היא הך רעה שיתרחק ממנה האדם . רבי אליעזר אומר עין רע ר' יהושע אומר חבר רע ר' יוסי אומר שכן רע ר' שמעון אומר הלוח ואינו משלם אחד הלוח מן האדם בלוח מן המקום שנאמר לוח רשע ולא ישלם וצריך חונן ונותן . ר' אלעזר אומר לב רע . אמר להם רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם :

הם

אפיס לעשות אולת שיכעוס ויצא לכלל טעות או זריקת כלים במחתו ומח גם אם יחשוב שאיט מויתות יחשוב להרע לו אם יראו מאריך במויתות בעסק כה"א אחר שאם הקלר אפיס יעשה אולת מויתות שלא ראה את הנולד וסחל ואין רוח החכמים נוחה היותו בטעות מויתותיו היה לו לראות את הנולד ולהשג מחשבות איה לכלל דבריו עם הקלר אפיס כאזכר לא יצא לכלל כעס אחר שהיונו ה' ולא יצא מחתו מויתות מויתות להשג מחשבות לכל תלף תקלס מחתת ידו :

בהאי

משה פירש רבינו הגאון ז"ל במשלים ל"ז פסוק ד"א (לוח רשע ולא ישלם וצריך חונן ונותן : כי מדבריו יירטו ארץ ומקלליו יכרתו : מהי מלעדי גבר כוונתו ודבריו יחפון) עד כאן לשון הפסוק : ופירש רבינו הגאון ז"ל ח"ל הלא אמרתי שלא תחוש על עוני הכלדקים ועושר הרשעים והלא תאמר לפחות ייראם השנחשו יתבדר בזה כי לוח רשע ולא ישלם וצריך חונן ומלוח לל ולח"כ נותן ללוח במתנה מה שהלוח לו לכל ינוט אם נותן לו במתנה תשת הקבלס מידו ועל כן היה ראוי כי מדבריו יחפון הם נותני דלקה המתבדרים כעס וכו"ל צרכות יירטו ארץ כחאמר יעשה הנכח כי שם נאמר וכו' ממך חרצות טולס אך ומקלליו הם הכלתי משלמים ועושים כרשעים המכירים יכרתו . לוח משיכה רוח הקודש מהי מלעדי וכו' לומר הכס מלעדי גבר נדיב אז כלי וכדומה במדות מהי כוונתו אך דבריו אם ילך בדרך ה' או השכח ויחפון הגבר הנכח כי תלוי במחירתו ואם כל גבר ייראם שהלוח רשע ויכרת וזה ק יירט ארץ לא יעבור במחירה רק מחכמה ראות עיניו :

על

חסדי אבות

קבדתי רצון ולהסיו סעתי קאמרי ומ"ת מלינו דוגמא דלפעמים ע"ס יגדל משלתו בעת מן העתים ולזה ריב"ז קאמר תרזויהו כי יס בעה סגדלה מעליט ע"ס וגבה למעלה לטילא מכל מעין דוגמא דסנכו אמוראי הנו' דאמרי מאן דאמר מילתא ולא מפרדיך ליהוי רישא לפעמים מי שהא סני הוה מסדר מערכה גדולה מכמה הלכות ושמועות וצא רעו ע"ס ומקסס ומתרח ומוקי אקומתות ותחא דינא נגד אשר חשז משהו סיני וכיוולא וכלפי זה נתן הסבס ריב"ז לר"א בן ערך . אכל להיות סבדר זה הוא אקראי ודרך ערתי לכן ת"ק לא נקט חלל מ"ס ריב"ז על ר"א שהיה סיני דזה סבס מתמיד סיני עדיף למנותו ראס בקציעות והגס דריב"ז גופי' אמרה לדר"א בן ערך כמי אינו בקציעות כמבואר . ואפשר דכוונת ת"ק כס ריב"ז דקייבס לר"א היינו מקסס דכלהו רצון אמרי מפי הסמוע' ואמרי נמי מדנפשיהו אכל ר"א כל דבריו הם מפי הסמוע' ואינו מאבד טיפה ויס לו זכרון גדול ולכן הוא מכריע כי דבריו הם דבריו רבו ע"כ גדל על כל חכמי ישראל : א"נ אפס' כסבדר' הגאון שהיה הרמב"ן פ' זה צורר דאס גדול הצור צירף עמו קטס בדיון אחד ונחלקו עליו הגדול יכול לסקות כדעתו כי חכמתו גדולה סכריע לדעת ה' אחרים ולא אמרינו אחרים רבים חלל הולכ דכי הדדי ינהו וו"ס ריב"ז אס יהיו פל חכמי ישראל ככף מאזיט ור"א ה' הורקנוס ככף סניה והוא חולק עליהם הוא מכריע והלכה כמותו ידיעתו מקויל ליה רבים והס צעילי גציה . וכיוולא לומר אצא טלול לגבי ר"א בן ערך : ואפשר דמקו"ה ר"א נחלק עס רבים בתגורו קל עכנאי דגס בזה ארצו סמך כי הוא אומר סהוא מכריע ולא חשיבי גציה . ואפשר סזה כוונת הת"ק שאמ' דהלכה כר"א ככ"מ דייקא כלומ' בין איכא כהדי' רבנן ואינו יחיד בין סכולס חולקים עליו והוא צאחד הלכה כמותו כי רבה חכמתו . והוא מלריע :

ב' שידבר זה האדם . פי' מזה חסד לאברהם זל"ה לפי שהאדם תאמר על הכלל וכל החומר יחד ואם ילך הא' אחר העין ימצא החומר ואם ילך הא' תחת זנפיות ימצא הכלל חלל לריך צבר הדרך הקוצה לטויהס וכו' ודבק האדם פי' בידקו חלקי האדם הכלל והחומר שפ"ס סניהס נקראו אדם : הלוח ואינו משלם כו' פי' מזה יסלס סנו' שמקסס סניהס כמותו קלל

ושמעתו מפי הרב הגדול מרן מהר"ר אברהם ספדרי ששמע מפי סופרים איט מפי איט מפי הרמב"ס שהאס גדול לא היה רולה לקר' וירזי וכו' כ כי יודע בעלמו קלל עשה דבר עבירה ולמה ידבר סקרים לפינוי יתבדר והוא סוחמו אחת והסיו הרמב"ס חלו ידעת אתה הנלצב כמה חומר עבודת הקסס יתעלה וכמה לריך לעבוד את האלוה סזה והיית מקיק הפצודה הרחווה והסוכרחת לאדון סזה היית יודע בודאי סאין כל יוס סאין אתה עוסק כל האומר בודיו ועוד נוסף כהנה וכהנה וכל אדם יידון לפי גודל חכמתו סקרי מלינו סדוד המלך ע"ה נכתב עליו עון ח"א והיא היותה מגורסת מאורי' ועון הריגתו אף כי היה חייב מיתס ועון ליית סל המלך סחול אף כי היה רודפו וכו' חייב מדין מחתרת וכן כל כיוולא בזה לפי מה שהאס האדם כן מקססו וסחלו ואף על דבר זה סדרת עמיד אתה ליחן את הדין עכ"ל ומאוד יתחד האיש וילפת ובמסחרים חככה נפשו בהגלות נגלות אמרי קדוש אבי הסעודה הרמב"ס הללו כי אס יאלס מלעזב"ן נפס אדם איז יכנוע לבבו וצמרירות יאחז לבקס רחמי סמים הרחמים והסליחות כי אל רחוס הוא וצעינו סוילויס נודע מ"ס גורי האר"י : אם יסיו כל חכמי ישראל ככף מאזיט כו' אצא טלול כו' . אפס' דפליגי בפלוגת' אי סני עדיף אי עו"ה עדיף ות"ק סבדר סיני עדיף דסכל לריכוס למארי היט"ל ולכך אמר דר"א בן הורקנוס דסוי סיני וכמ"ס פרק ד' מיתות סהרבה חורה למד מדבריו ולא אמר דבר שלא סמע מפי רבו מעולס והוא צור סיד סאינו מאבד טיפה הוא מכריע לכלהו רבנן דסיני עדיף . ואצא טלול סבדר דע"ה עדיף מסיני ור"א בן ערך הוא מעיין המתגבר סהוא מפלפל וע"ה ולכך הוא מכריע סוב רחיותי סקן פי' בספ' ישרש יעקב דף קל"ה ע"כ . ורבינו עובדיה כתב ססניהס אחת ולא נחלק אצא טלול על ת"ק דלענין הבקיאות והזכרון ר"א מכריע ולענין סחריסות ופלפול ד"א בן ערך מכריע ולפ"י אפס' לומ' כמ"ס צסיף סודיות ריחיו אמוראי וחמרי כל מאן דאמר מללחל ולא מפרדיך ליהוי רישא וסקסס הרב צבר צבע צחוספותיו דהא קי"ל סיני עדיף ולק"מ דלצב כחצו הרמ"ה והר"א ס' דהיו לריכוס למנות ראס לאותה שסס בלצב כרו סיניהס להס ויסד' להס משניות וצרייתות והס יקסלו והוא יחרץ וכו' ולטולס לסיני עדיף למנותו ראס על ארץ לעולס ואולס הני אמוראי

ער

משה ט"ו פירש רביו הגאון ז"ל צפ' מאורע וז"ל: הנה על כל כבוד ועל כל זכות הוא זכות המורה כי בעצמדת לזיועל למורה אחרי טהרה ומה גם מתחילה כי תגן הוא להגדל מכל צלי ומכל מכה שלא תבא כתאמר ז"ל כל העוסק בצורה ויסירין צדילן ממנו שנאמר ונני רשף יגביבו עוף וזרדכ עיקר היסורין כן על ציטול מורה כעוד מחר רז"ל שזוקקין ועוקקין אגזו של ירפה ידו מהמורה וכל אלה כלל ר' טרפון במשנה בלומרו ר' טרפון אומר וכו':

וראוי לשם לב א' לומר היום קלר וכו' כי אם דעתו לומר דלא ידע אינך כמה חיי ומי יודע אם יתקלרו ימיו לא עלה לו לומר כמורה שקים קלר כי חינו אלא ספק: ב' לומר והמלאכה מרובה שאם מה שהוא מרובה הוא בערך בדיקת היום קלר אלא היה ארוך היה די בו לכל המלאכה חס בן חין המלאכה מרובה מלר עלמה כי קלר היום יענה מרובה ואם הוא שגם אם היה היום ארוך הוא מרובה מעלמה אם כי היום קלר אשמת דבר כי מה יענה אם המלאכה מרובה ממדת ימיו גם אם לא היה יומי קלר: ג' לומר והפעלים עללים כי להחיותו לו יתברך עבדים מהרלוי יאמרו העבדים עללים: ד' לומר והשכר הרבה כי הנה היות השכר הרבה הנה יתרון וסמך נבעל המלאכה אך לא תלונה על הפעלים כי אם הפסידו לעלם הפסידו: ב' לומר ונעל הבית דוחק

הזהרות ולווים ולא לשון דוחק: ו' לומר הנה הוא לא עמך כו' כי הלא מי לא ידע כי לא על האדם המלאכה לומר כי מי יוכל וגם שאין האדם בן חורין להכשל ממנה כי עבדו יתברך הוא וגם מה צא להודיע כי אם למד תורה הרבה שנותנים לו שכר הרבה מי לא ידע בכל אלה וכן לומר ואמרו הוא בעל מלאכה וכו' האם מורה הוא שחידשו שגאון הוא יתברך הלא נודע הוא ומה גם כי כבר קדמו משה בתורה הלא הגאון וכו' וכן לומר ודע שמתן שכר של צדיקים לעתיד לבא מי לא ידע זה ולא עוד אלא שאמר ודע בלומרו דבר נעלם וגם כתוב בתורה היום לעשותם שמתענו כחאמרם ז"ל היום לעשותם ולא היום לקבל שכרם ומה צא להודיע ר' טרפון: ז' כי הלא בלומרו הוא היה אומר וראה כסותר כל מ"ה למעלה כי הוא הלא כמתלונן על האדם שלא יספיק וירא כי היום קלר והמלאכה מרובה ולמה העלל מרדכי את השכר על נקלה לומר כי לא עליו המלאכה לומר ואם כן גם שיתעלל לא ואם כי לא יחוייב לגומרה ומה שאינו בן חורין הוא ליכשל ממנה שהוא הרבה אך מעט אם יעשה די לו וא"כ גם שיהיו הפועלים עללים מה נגד דבריו אינם מקבלים הרבה לגמרי וגם בלומרו אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה הוא טענה להכרות ידו ענאי המלאכה בלומרו אם לא כלמד הרבה מה נכך לעלמן הפסדו לא יתנו לנו שכר הרבה: ח' שהחיל צלשון רבים בלומרו והפעלים ויולא צלשון יחיד בלומרו לא עליו וכו': ט' שהחיל ראשונה ודבר זה שלא לנכח ובשניה לנכח:

אמנם

הנה אמונת עתנו לעסוק בתורה יומם ולילה חובה על כל אישי ישראל אך תלונה ר"ט היא כי אין איש יולא ודי חובתו זה ובאין מחמת טענה וכן חמשה כחות יש כת לומרת בימי הילדות והשחרות למה

חסרי אבות

יבוא וז"ש הכתוב לזה רשע בקטנותו לא יסלם ולזה הוא רשע וא"ת אסור ללות לחברו לפי מקום ולפני עיר לז"א ולדיק חיון ומתן מקטע הלואה יתן לו בחירת מתנה:

ובל

דבריהם כגחלי אש. אפשר לומר דאפי' קימת חכמים ומסליהם והרחצת העינים אשר ממתיקים דבריהם להכניסם בלב ההמון הישראלי הכל חשוב כחורה עלמה וז"ש וכל דבריהם כגחלי אש הכל לאתוי מה שגראה לכאורה שהם כמילי דעלמא דרך שיחה או שמדברים בחכמות הטוב שמענה ואחרי דע לך כי כל דבריהם כגחלי אש כלו' כגופי הלכות שהם עיקר החורה שגמלה לאש וגחלי אש הם עיקר האש ז"ש שכל דבריהם כגופי החורה:

עין

הרע וכו' יס להבין מ"ט רז"ל צכ"מ קדיברו בעין הרע נקטי בלשונם לשון הזהב עין הרע ולא אמרו עינים רעות ומלאתי להגאון מהר"ר נפתלי כ"ץ בקיטתו לברכות דף מ"ז ע"ג שכתב דהנותן עין הרע לא יתכן א"ל סיסגור עין אחד ויכיון להקטיל עין הרע באחד כי בהיותו צד עינים הוא ללם אלהים ואינו שולט אך כסוגר עין אחת מתלבש בצד"א ושולט עין הרע זה ת"ד. ובהכי נחא לשון רז"ל דנקטי עין הרע כי לא יחול עין הרע כ"א בעין א' שמתלבש בצד"א ולכן קפדי רז"ל לגמ' עין הרע שניא ציטא. וקרא הכי כתיב בן פורת עלי עין מאוס דעין הרע מוכרת סיהיה בעין א' ונקטי גם לעין טובה עין טובה ולישנה דקרא גמי וטוב עין הוא יבורך וגם א"ל כל הנותן בעין יפה הוא נותן. ויש עתה בדבר עד"ה. וכפי הקדמה הנ' . אפשר דזה רמז התנא עין הרע וכו' דמתלבש בצד"א כדי שיפעל פעולת עין הרע. מזה נמשך דמתלבש בו יל"ה קהול הסט"א שהוא בעלמא. בהקדל בזה שלא להיות בללם אלהים ולהתלבש בצד"א ומה נמשך מאת הדבריהם שהם בללם אלהים וסטרף דקדושה כי הוא חין לו ללם אלהים ועל כן נמשך הקנא' לדבריהם שהם בללם אלהים: וחסות שלם אלה יולא מן העולם וגם שכל אחת דאפיק מקמם מוליא אותו מן העולם מ"ה הנה נכון סדר התנא דעין הרע אב העומא וקתים

אלה תולדותיו והם כסדרן: א' צאפשר צמ"ט חכמי המוסר דנאמ' ברית בעינים וברית המעור וברית הלשון והפיגם בהם עון פילי ובימך נפש כי תמשול מע"ל: וז"ש עין הרע דפיגם בעינים רמות ומפר ברית העינים ומה נמשך יל"ה לרפנים ברית המעור כמ"ט בצומה דף ח' גמירי חין יל"ה קולט אלא בזה שעיניו רואות: ומה נמשך לפגום ברית הלשון וסגלת הדבריות על לה"ר וכיוולא. דברית הלשון וברית המעור מכוונים ופילוס זצ"ל. ופי"ז מוליא חיותו מן העולם:

יב התקן

עלמך ללמוד תורה וכו'. אפשר דהכוונה ע"ד הכין לקראת אלהיך ישראל שלא ילמוד בקלות ראש ערוס ויחף שלא בדרך כבוד כי התורה הוא קודם ולומד לעפית כ"ד לקונו לז"א התקן עלמך פי' התקן גופך ובגדיך ללמוד תורה כעומד לפני המלך ועוסק בגניזו. א"צ אפשר התקן עלמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך הכונה כי כל חכם קיבל חלקו מסיני ולכן אף חכם גדול צריך שילמוד מחכמים אחרים שיש דברים שזכו בהם אותם החכמים כי הם חלקם שקיבלו מסיני וז"ש התקן וכו' ללמוד מאחרים אף שאתה חכם גדול שאינה ירושה לך לבדך כי כל אחד קיבל חלקו ולריך אחת ללמוד ממנו:

יג אר חשם תפלתך קבע וכו'. פי' מו"ה שהזכיר לחמיר יעשה נוסח חדש בתפלה ולא יעשה נוסח קבוע בתפלה כדזה תהי' בגורה בפיו ולומרה בלא כוונה אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שכל יום יעשה נוסח חדש מתחנוני' וזה יעורר כונה בתפלה עכ"ד. וכזה ראיתי בספרי המוסר שהזכירו ע"ז שכל יום יוסיף בשומע תפלה לשאל לרכיו צכ"י בוססח מחודש לעורר הכונה וכדברי מו"ה זל"ה: וזל"ה אשכ' לפרס משגחיו בליופן זה הוי זהיר צק' שותפלי' קל' טובה וכשתה מתפלל דייקא פי' כשתה מתפלל על ענייך אל חשם תפלתך דייקא כלו' תפלתך הפרטית באתה מתפלל לזורכך והיינו תפלתך העוגעת לך לבדך אל תעשהו קבע במוסר קבוע כ"י וכו' כמו קפי' מו"ה זל"ה:

למה אינני צתיר לרשת כעס'צ חיומי חורמי מחי אעשה לציתי של העה'צ
 כי רבים חפלים אשר הבית נכון עליה וטוב לי אולי כל זמן בחורתי
 להכין את ציתי ולסעוד בכל כלי בית ומדור לפי כבודי ואינני להעשיר
 למען יהיה לי קרן קיימת לעת זקנה לעסוק בתורה ואוכל מפירות קרן
 מסוגי אשר אצטרי לו בצחרותי: וכתב

**מן הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה
 בן חורין להבטל סמנה אם לכרת תורה הרבה
 נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם
 לך שכר פעולתך ודע שסתן שכרן של צדיקים לעתיד
 לבא :**

רבי חנניה בן עקשיא וכו'

כפית אחרת טוב לעסוק בתורה
 מהילדות וגם עד זקנה ושיכר אך די
 לנו שני עתים אחד ביום ואחד בלילה
 והיא שאלת צ"ד של מעלה קצעת עתים
 לתורה ומה לי עוד לעגלים שנים
 ולילה לא אשבות : וכתב שלושית
 אומרת הנה אבחר דרכי להיות תורתי
 אומנותי כסביר יקום פילי אך די לי
 שלא לעסוק בכל מלאכה זולתה כי

אם בתורה אהיה עמל אהיה אם איתן קלע מהיום מעמלי לא אהיה כי
 הלא היא מחשבת כמו של אדם וזאת המנוחה וזאת המרגעה תחשב לי לזדקק
 כי בה אעזור בה לעסוק בצורה ולא תביאני תשות כח עד דכא : וכתב
 רביעית אומרת מי יתן ויננה לי ויהי עוסק בתורה: יום ולילה כל שנותי אך
 קשה עלי להפרינס בלחמם רב על כן למען ירווח לי ליוון ולהתפרנס
 כעשירי עם ועוסק בתורה ע"כ איני עושה כל עסקי בתורה כי גם זה טוב
 לי למען אהיה בטוב לצ מלכיות מלמחך ורע לי בלחם לר זמית לחן : וכתב
 חמישית אומרת מי יתן ויננה לי ויהי עוסק בה יומם ולילה ומיה לא
 אהיו אך חולני אני ובעל הייסורין והן המטרידים אותי ולא יתנוני הסב
 רוחי ושמעתי בעול ללוא וכן אמין לעסוק בה כראוי :

והנה

על מחשבת כמות אלו צא ר"ט כמתלונן על כל כת מהן ועל
 הא' אחר היום קצר לומר איני אומר לך אולי לא יגיעוך עד
 זקנה ושיכר כי אם גם אני אודך כי ימי שנותיך שבעים שנה לא יחסרו
 ממך עם כל זה להשתלם בתורה כל שבעים שנה לאין דומים להשיג התורה
 והיו היום קצר והוא כי ממשיך קצבת ימי שנות האדם ליומא אריכתא
 ואמר אל"ל אם תשלים היום כי יבא שמשך צעור יומך כי אם גם אל
 תחיה כל היום השלימות הוא קצר להשתלם בכל זמן הזה וא"כ אפה
 מהילדות והשחרות הצל תהביל כל טובות העולם הזה ושים כל עמלך בתורה
 עד אחרי זקנתך : ועל הכת השנית המסתפקים בעת אחת ביום וא' בלילה
 אחר והמלאכה מרובה וצריך עתות אלו יהיו כנגדיר חרדל ביום הגדול :
 ועל כת השלישית אומר והשועלים עלולים לומר כי גם שתורתם אמונתם
 כפועלים הם עלולים ומי בעל בית יסמח לבו לשלם שכר טוב פעולת שכר
 העושה מלאכתו בעלילות וגם ילא צרעון כסף הראוי ליתן לו ומה גם
 עתה מי שחא פועל למלאכה הש"ת כי הלא יקליף האלהים כי יראה
 מלאכתו בלתי חביבה צעירי פועלים ועושים אותה בעלילות במצויים
 ערכה חלילה :

ועי

כת הרביעית אומר והשכר הרבה לומר הוי מחשב גדול שכר שהיה
 שומר לך לעס'צ אם היית נון בלחמים ועושה עיקר חגיגת התורה
 כנגד מה שירויחו מונקת בהתבטל חלי הזמן להרויח טרף ביתך שהיו
 מרוויחים וזהו אומרו והשכר הרבה כלומר ולמה תשגה בני ותאבד ההרבה
 בשביל המיעוט :

ועי

החמושים אחר ובעל הבית דוחק לומר אל יסודך לך לומר כי
 הייסורין מעבידין לימודך כי נהפוך הוא כי ביטול התורה מביא
 הייסורין כי חקירה בעל הבית שרואה את פועליו בטלים ממלאכתם ודוחק
 אותם שיטעו מלאכה כל עוד שרואה אותם בטלים גם אתה יקרך עם קונך
 שכל היותך מתבטל ממלאכתו יתבצר הוא דוחק אותך בייסורין וא"כ כאשר
 הבטל בית דוחק את הפועל בטל בקצלו הפועל מוסר וסובו לעשות המלאכה
 ירבה בעל בית ממנו כן הוא יתבצר מה שדוחק הוא למען רפיונך ע"כ
 צריך להחזיק בתורה וסלק מעליך וא"כ בראותך הייסורין חובה עליך
 לשבץ לידבק בתורה בכל עני ואז ייסורין צללין ממך כח"ש ו"ל כל העוסק

בתורה ויסורין צללין ממנו שנאמר וצני רשף יגביהו סוף וגו' ואחרי אומרו
 הלוינו על כל אחד מהמשת כמות ראה התנא כי הלא כל אחד מהן וס
 לו מה להשיב על תוכחתו והוא כי האחד אשר עליו אמר היום קצר ולמה
 יניח עסק התורה עד זקנה הלא יענה ויאמר מחקוס שבתא אני משיב כי
 אחר שכל השבעים שנה הם כיום קצר
 להשגת התורה א"כ איפה כי
 גם הייתי עוסק כל שבעים שנה
 שלמים בתורה לא הייתי גומר א"כ
 למה אינני ללמתי השיב ואחר שנין
 כן וצין כך אין המביקש נא אל
 הפועל אסתפק כחופט בלחמיו :

וכן השנית אשר חמרת לו
 והמלאכה מרובה יש לו
 להשיב ולומר כלום אני עוסק כי

אם לקבל שכר ואם מעט יהיה אשר אטרח גם מעט אשר יתני לי
 והניתי מחפיים בכך , ע"כ אמר התנא דע כי לתקן אשר יוכלו
 להשיב כל אחד מהמשת כמות הוא היה אומר תשובה על כל אחד מהן
 על תשובת האחד שהיא שאמר כי גם צהירות עוסק כל שבעים שנה
 יום קצר א"כ כך הוא מעט כמרוצה ואיני התורה לעת זקנה אחר
 אין זו תשובה כי הלא לא עליך המלאכה לגמור כלומר אם היו אומרים
 לך שלא יתנו לך שכר הם לא תגמור היתה טענה לומר שכיון צין כך וצין
 כך איני גומר גם אסתפק כחופט לעת זקנה אחר לא עליך המלאכה לגמור
 רק להבות יומם ולילה ולכן כל מה שחמטט מלעסוק בה יהיה כך חטא
 ועל תשובת השני לומר למה יאשימוני אם לא חלמוד רק עת אחת הלא
 גם אני איני שואל שכר יותר מלימודי לזה אחר ואי אחת בן חורין
 להבטל כלומר עבד אפה והאם יאמר העבד לרבו לא אעבדך רק עת
 אחת ביום ועת אחת בלילה לא יתכן כ"א וכל היום וכל הלילה :

והנה

גם השלישית היתה יכולה להשיב ולומר מה לי עוד מלהיות
 תורתי אמונתי ולמה יזכרני בעלילות על זה אמר חס למדת
 תורה הרבה וכו' הלא עליך שתורתך אמונתך אין תלונה התנא רק על
 תועלתך ולמה תפסיד שכר הרבה כי אם לא התעללת למדת תורה הרבה
 יתנו לך שכר הרבה ולמה תאבד שכר הרבה בהתעללותך אחר שנין כך
 וצין כך תורחך אמונתך :

והנה

כת הרביעית שאמר ר"ט עליה ושכר הרבה שעל כן לא יתבטל
 מהתורה למען יהיו מונוותיו מרוויחים פן יאבד הרבה בשביל
 מועט של העה'צ הנה היתה יכולה להשיב ולומר חיד אהשכר שכר העה'צ
 כנגד שכר מה שאני מרחיב מונותי ואפסיד המרובה כחופט והלא אני
 מהעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל הפרס ע"כ על תשובת
 האפסידית הזאת אומר ונאמן והוא וכו' לומר גם כי אתה לא תעבוד ע"מ
 לקבל פרס הלא הוא לא יבצר ממנו שישלם לך שכר פעולתך וזהו ונאמן
 הוא בעל מלאכתך וכו' וא"כ לא וחשוב על פי האמת כי שכר יתן לך
 איזה גדול מה שתרויח פה או מה שינתן לך אם תמנע ממונך ללמתי
 התבטל מלימודך כלל :

וגם

הכת החמישית שעליה אמר ובעל הבית דוחק הנה היית יכול
 להשיב ולומר הלא חמרת לי כי לא אמנע מהלימוד על הייסורין
 כי כהפוך הוא כי על ציטול התורה באין הייסורין איך יתכן זה כי
 הלא נגד פני שוולת העדר עובדק בתורה גם הם רעים וחטאים לה'
 ולא ייסורין ולא שבת אלה עליהם ואני הנבד ראה עוני בשבע עברתי
 על התבטלי מעט מהלימוד על זה אמר גם זה אינו תשובה כי הלא דע
 מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא לומר מתן שכרן של צדיקים במיד הוא
 לעתיד אך לא של רשעים כי אם בעולם הזה כלומר וזהו אל חתמה
 על החפץ למה באו עליך הייסורין ולא על הרשעים כי הלא הם
 מתן שכרן פה ואתה בעולם הבא ופ"כ לריך תנכה פה אשר חטאת גם
 כי מעט יהיה :

אבות

אינו שמח במתנה כמו שמח הפועל בשכר פעולתו לז"א ונאמן בעל
 מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כי הוא אל אמונה משלם לך
 כפועל שיהיה שמח כפועל המקבל שכרו רק שהשכר הוא כמותן
 בעין יפה וז"ש ודע מתן שכרן של צדיקים דהשכר נקרא מתן שכר
 דלגבי ידידיה שריא כמותן בעין יפה וזהו מתן וכדי שיהיה שמח שריא
 שכר כפועל השמח בקבלת שכרו וזהו מתן שכרן תרתי לטיבותא
 משני דוגמת התורה כי אמר אלהים שיהיה לקיחה לדירן ונתינה
 לדירי' כמ"ס מהרש"א כן הדבר הזה שכר לגבי דירן ומתנה לגבי דירי'
 כי כן דרכו לעשות חסד :

חסדי

מן למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה וכו' ודע מתן
 שכרן של צדיקים וכו'. אפשר לפרש ע"ד שאמרו בצרכות
 דף ה' מדת בשר ודם מוכר עלצ ולוקח שמח אבל הקצ"ה נתן תור'
 לומר אל ושמח ופי' מהרש"א בחדושי אגרות הקצ"ה משוי להו לומר
 לוקח דלוקח שמח ולגבי דירי' שריא נפשי' נות' דבעין יפה נותן ע"ס
 ואפשר דכיוצא בזה לענין השכר דלצדיקי שוי אפסיהו כפועל דפועל
 שמח דנהנה מיגישו ולגבי ידידיה נותן דבעין יפה הוא נותן וז"ס אם
 למדת תורה הרבה בחשק נמרץ כלוקח שריא שמח דלגבי דירך לוקח
 אתה נותנין לך שכר הרבה דהקצ"ה שריא נפשיה נותן בעין יפה
 וזהו נותנין לך שכר הרבה וכו' איכא טיבותא בנותן אבל המקבל

עקביא

בן מהללאל אומר וכו'. פירש רבינו הנאמן וז"ל כפרשת אחרי וז"ל. והנה מאתרו יתברך כי בענין ארצה על הכפורה ולמנו דעת כמה וכמה מורא כפולה ומכופלת תן המקום עלינו כי אהרן קדוש ה' בכל קדושתו הוזהר כל יבא בכל עת אל הקודש ולא ימות יען כי שם כבוד אלהי ישראל בעצב הענין ומי לא יירא לעמוד לפניו ית' באמת בהמור אם אהרן בחור ה' לא נתנו יתברך לעמוד לפני שכינתו ואיך נעמוד חננו כי מה לנו הכל נדף לפני גדולתו ויתברך כי הלא מורמו תמוננו כדונן מפני אש ואנה נלך מרמו ואנחנו מפני נכרת וכל הארץ מלא כבודו ומה גם עתה כי נתנו פשענו ומרמנו ואיך לא תחננו רעד ומפניו נבהל כי אלהי' שופט ואל זועם בכל יום והנה זה הדבר אשר שם לפנינו הנהגה באומר ודע מחין באת וכו' ולפני מי אפס עתיד ליתן דין ומשכון וכו' :

ולבא

אל ענין מאתרו נזכיר משנתו וזה לשונה. עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים וכו' ולהבין כונת המשנה נעיר (א) כונת אומר בשלשה וכו' מניינא אתי לחשמועין : (ב) אומר דע שלא הכ"ל שחינו דבר נפלא יפול בו לשון הודעה : (ג) למה חזר לפרש מחין באת מטפה סרוחה וכו' אחר שהזכיר מליחות פירושם ידוע : (ד) שהיה יכול לקרר ולומר דע מחין באת מטפה סרוחה ולכן אהה הולך למקום וכו' : (ה) אומר מחין באת כי הראוי ואחר מזה באת כי על מהות ידבר ולא על מקום : (ו) אומר למקום עפר שאם כיון שהקבר הוא מעפר לא יצדק תומרו רמה ותולעה כי חין הקבר מהם ואם הוא כי האדם יעשה שם עפר רמה ותולעה יזכיר החומר שהוא רמה ותולעה שמורה הפסד ועיוש להשפיל גאוותו ולא עפר ועיד שהל"ל להפך כי תחלה נעשה רמה ואח"כ נעפר : (ז) למה לא מנה ארבעה כבן עזאי במסכת בלה שמוסיף על שלש חלה ולכן אהה הולך למקום חשך ואפילה : (ח) שהדברה מהק"ו ערכו יוסף להטעם באומרם שלא יבא ה' במשפט עמו דבר מאוס ופחות כמובן : (ט) שהרי השלימות הוא בסוד מרע ועשה טוב ואיך עשה עיקר הוא ממור מרע לבד כאלו כל השלמות כלו תלוי בו : (י) אומר דין וחשבון שהל"ל משכון לבד :

והנה

דרך כלל אחשבה כיון בדבריו לתת מסלול ודרך לפני האדם כל יכשל באתת תכל הטאת האדם אשר לא תפסנה והנה

פרק שלישי

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין

אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש בריך הוא :

מינו העצירות יתחלקו לשלשה ח' אשר הם מסוג המסך אחר האות החומר כ' גאה וגאון אשר יתגאה על וולטו ובנוכה אפן כל ידרוש דרכיו ה' ואין אלהים כל מומיותיו ג' המשכו אחרי שרירות לבו באחונות זרות שופנה אחר מחשבות לבו כנגד הא' אחר הסתכל בואו מטפס סרוחה ומאופס וכל ידי כן לא ימשך אחר המעצר כי לא יהיה טוב הפרי אשר ילא מהמשך אחר חומריו מהעיקר אשר ממנו נעשה ועל השנית אשר הסתכלות זה לא יועיל אליו כי יאמר גם כי מטפה סרוחה באפי למה לא אתגאה על חברי אם יש לי יתרון מה עלינו שיסתכל שהולך לכיות עפר רמה ותולעה ואיך יתגאה בידוע זה וידוע כי אין רמה ותולעה שולטים בצדקו אף נעשים עפר כמטפה דר' תהיה בר יאשיה ואמר אהה הולך במקום שמה שכתוב הוא הנוף הממלא את הקבר הוא עפר אם יהיה לדיק כנודע כי אין הדיק נעשה רק עפר או הוא מקום רמה ותולעה אם איך לדיק באופן שלא יכיר מהיותו כשר מלכות עפר וא"כ אין לך להסתכל אפילו שיראה בעיניך היות כך יתרון על הצורך אפילו בצדקות. וכנגד השלישית לזה להסתכל לפני מי אתה עתיד וכו' כי אף שהטעם הוא במחשבה ולא בפועל מה שלא היה קשה אם היה בין איש לרעהו הוא קשה מאוד בצורך מלכי המלכים וגם אם היה בין אדם לחבירו היה אפשר להעלים ממנו חומות לבו משא"כ ממנו יתברך הוה לב חוקר בליות וזה רמז באומריו הקב"ה כי מהיותו קדוש לא יעלה דבר ממנו זהו דרך כלל בענין המשנה. ונשוב לבאר בכל מלותיה קו לקו מראש ועד סוף להשיב על הנשאר מלשונם בהערות שהקדמנו :

אמר

בשלשה דברים כיון בהכרת המנין לחלוק על בן עזאי שהלך ומנה ארבעה לזה אחר הסתכל בשלשה ובכן לבד תהיה חובטת שלא תבא לידי עבירה ואילו לא מיעטו באומרם שלשה היה אפשר לחשוב שכלל דבריו הוא גם הרביעית שהוסיף בן עזאי כאשר השב בעל נחלת אבות וז"ל וזהה אותו התנא להיות שאותה הרביעית לא תורה פהיתת וגרעין האדם רק גרעין המקום שיחלף צי שהוא חשך ואפילה ולא תורה על פהיתת האדם כאשר לא יגרע גדר המרגלות ביותה במקום גרוע או חפל ע"כ לא הזכיר כי אם מה שהוא בעלמות ראשם :

ואמר

לידי עבירה ולא אחר ולא תפסא או ולא תעצור עבירה אף הוא כי הנה ידוע מאמר התנא באומר עבירה גוררת עבירה

חסידי אבות

בענינו חין אימא מילתא במאי דקמן כי הנה האדם שכיחי גביה הכי צי תרי ויצורא ועקרבא הא גופ' קשיא לנפש חיה ופתי דרכים לפניו אי בעי נפשו תביבא עליו וכל משייניו הוא נושא את נפשו והשבים בנחלתו חומ"ר שבו עד עשותו החומר לורה והנש"ס חלק הלך לו ואי בטי נפשו עליו תבהל הואיל הלך אחרי הנש"ס ולורס לבלות היה להם לחומר והא גברא דאזיל לחומר"א וכל יתר מחשבות בחלות גופניות לבו גם צו. כי גאה גאה כמספט לאוהבי עיני הנוף הננוף דאלו שפיל ואזיל אדם לו זכר הימות גבר ותקית אנוס רמה לא הוס עיקרו בתחית גופניות. והשאת קרא דכתיב אחרי גויך היינו כי הוא אחרי הנוף איך יתכן ללכת אחרי הנוף ח"ל שהוא מתגאה ואינו חושב סוף אדם וז"ש ח"ת גויך אלא גאיך כל' אין אהה יכול לקרות גויך שהולך אחר הנוף עד אשר תקרא גאיך שהוא גאה וגאון ואח"כ זיל קרי גויך כי זה מבין הולך אחר הנוף מלא גאווה התאווה תלויה גופניות וזה הוא תכונתו אחר שנתגאה זה באכילה ושתייה והלך אחר הנוף מקבל מלכות שמים שהוא לפעולת אדם הולך אחר הנשמה והוי תרתי דסדרן ודות שטות : וכל קבל דגא כוון התנא עקביא בן מהללאל והן בפיו תוכחת מוסר הסתכל בשלשה דברים ואין אהה צא לידי עבירה מאין באת ולאן אתה הולך וכו' כל' אה זכית עשית תחומ' לורה היאמר חומ"ר ליוצר"י בעל נפש אני לורה בתוך לורה וקורא אני עליך דרך נסתר בכל עניני נפשך הנוהרים והנסתרים מפניך מאין באת ולאן אתה הולך וכו' בהטעם והכוונה מאין באת מכה"כ ולאן אהה הולך בלרור החיים ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מי דייקת בהלכת גוברין בני העוה"צ עומא דאתי סדיר כי זכית וגם גיפך כנפך שצטק. האמנם ח"ל זכית ופסית הורה חומר אומרים לך צפרהסיא מאין באת מעיפה סרוחה וכו' שיעור עפ"י מרותיו ללכת אחר מראה עיניו ויקצר גם בקצרות התאווה וזאת

א הסתכל בג' דברים וכו' . המפרשים פירשו ליתב מאי דתנא

והדר מפרש שבין התנא על ג' דברים אחרים הנוגעים לנשמה וזריך להסתכל בהם והם הם הני מילי עזאן מאין באת נקמחך אלהים חזכ"ה מכסא הכבוד ואין ראוי לחלק אלוהים כי יתעא ואפס ולאן אתה הולך אל המקום אשר הים שם אהל"י בהלו נרו ונקט את שפרירו לאור באור החיים ואין להגיש חזרת הנשמה אל בית אביה אל הקודש פנימה בלכלוך חטא ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כי הנשמה מעלה רמה ונשגבה היא הנותנת דינא רבא ודינא זוטא אפילו על הקלות כי הקב"ה מדקדק עם חסידיו וטורד ג' לזה הנוף לגריעותא מאין באת מטפה סרוחה וכו' אלו דבריהם : ואפשר להרמז הענין במה שאמר רז"ל שאדם נברא אחרון למעשה בראשית שאם תזוז דעתו אומרים לו יתוס קדמך ואם אינו מוצא דעתו אומרים לו אתה קדמת למעשה בראשית שנסמחו נבראת ביום ח' שגאמר ורות אלהים מרחפת ופירשו המפרשים כי הן האדם צטוסקי בחורה ובמלות יכול לעשות החומר לורה זה חומ"ר צקידס ואז גופי טסור נפשו הוא וקדס להכל ואם נטה להבלי עולם יכול לעשות לורה שכלה קל"ף ומתוך חומריו מקלקלת את הלידה כי נפש הוא חובל מעולין איתו לחומר ח"ל יתוס קדמך כי גם בכל הקרץ איכא נפש הבהמית זהו עיקר כונת דבריהם וזאת היתה לי כונת אומרים ז"ל ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך לאחר שנתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים וז"ל מאי אולמי' לומר אל תקרי אטו מקרא כתיב ח"א לאומרו זיל קרי צי רב קורין ומקראין דברים ככתבן קראו שם אחרי גויך וזו מקירה כוללת בכל ח"ת שא"ל. וכבר רבותינו המפרשים איש איש ממקומות רוח חכמים נוטה מן הכא בידו לקיטב דרשו אל המקום אשר עמד שם עומד עליו ומבאר"י והניחו יתרכ אף אמן

והוא באשר אליו במקומו כי העבירה נעשה מלאך רע קטנו וכו' כה וכו' ע"ב לו לנדר עבירה כיוצא בראשונה כי הינו ומחבר אל ה"הר ויגמל שניהם גוררת עון :

והוא אל הענין אשר התנה הסתכל בשלש דברים ואין אתה צא וכו' לומר אין ל"ל טרם

השתרר העבירה עליו שהוא טרם עשה אותה כי אם גם צהות בה בה לענות תחת ידה - אתה לא תבא לידה כי הרחק ממנה וזהו באופן שלא תבא לידה ולא תוכל להטותך בה להטותך וזהו מה שהטות אשר דבר באומרו אי אתה צא ליד עבירה שהעבירה שפסית לא תבא לידה לנדר לך אחרת ואמר ולאן אתה הולך ולא ואנה תלך ואי אתה עתיד לילך להורות שאין היתירה כל ברגע אחד או יום או יומים רק מהפכות מיום הולדה וזה אומרו אתה הולך כלומר

כבר אתה הולך למות מעשה יום יום ואפשר שאומרו ולאן אתה הולך אתה נעשה רעו בלשון זה מה שאמרנו אך הביאה לעולם הוא לבד ברגע הולדה ולא אחריו כן ע"כ אמר בה ומאין באת כלומר באת מזהו בולדת ואומרו דע שהוא כמודיע דבר צהות וזה שהולך לפרש אתה שוכרם השלש לומר מאין באת מטפה סרוחה וכו' הוא שאל היה אומר הסתכל מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ולא היה מפרש אחריו כן לא היה נמשך מזה שום הכנה להסתכל בהם כי ואמר באתי מטפה שהוא ממחבר דם האדם הבאה ממנו ויכללת כל איבריו ואף בלשון מהאדם אינה מוסרת ולאן אני הולך לאור באור החיים כי כל ישראל יש להם חלק העבירה ואף האומרו ומשך לו עריבת ותועלת ע"י אשר הנפש ולפני מי אני עתיד ליתן דין וחשבון לפני כי הן ורחום הוא ויחמול על האדם האומרו שצדו מהטוב לו"ל דע מאין באת ולאן אתה הולך וכו' כלומר אריך להודיע לך חוכות שלש הדברים האלה למען תשכיל לבחתי תחזק על ידן וע"כ אחר שהזכירן צא לפרש מה היא הודיעה שמוסיף על הנראה צהן לאדם להאזנה וכו' מאין באת מטפה סרוחה אל תחית לב אל היות הטפה מהיפה שדדם האדם ולא על לאתה מנופן רק על עת שאתה צא ממנה שהוא כאשר תסרח נמצא האשה בשלש ימי קליטת הרע אשר בגלו רז"ל כי אז תסרח הטפה ויקלטו ויתקוה הולך באפריסה הולך בבליה כח"ס בנחמה אומרו קא גבול לבי מחרה וכו' וזהו הטוב אשר דבר באומרו מאין באת ולא אתה ממה באת שהוא כחמור בל יאמר כי הן אתה כי מטפת הורע הוא אך הוא מהמנו וממחבר דם האדם בהאדם כי אם על עת היותה עוורה צהתם אמו אשר אז היא סרוחה ביום השלישי כמודיע ויש סוד לזה מדברי בן עזאי במסכת כלה שאמר מאין באת מטפה סרוחה תקום שאין העין יוכל להראות שיאמר על עת היותו נמצא אשה כמודיע וגם השירה אל תתן לך אל האושר המושג לעתיד רק אל תהיה חומרם החמור ואלא אל האושר שחל הנפש שהוא לא תחטא אל האדם ועל הגשיות אחר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וכו' לומר אל תשיב אל לבך כי הן ורחום הוא ולא יקדק עמו כי אין לך להסתכל דינו רק בערך היותו מלך שהוא מורה דין שכל בן נזכירהו בשם מלך בעשרת ימי תשובה ובאשר נסתכל בערך זה נתיאר מלחמה כי לא יוותר לנו דבר כח"ס ו"ל כל האומר קצ"ה ויתרן ו' וגם היותו מלך על כל מלכי המלכים והוא קדוש כאשר בארנו ייחם שתי התאווה למעלה בזה וע"כ אמר דע מאין באת וכו' כי הידיעה תפיל בזה בהסתכל אל שלש הדברים האלה בערך שפירשם ולא כנראה לכאורה ואומרו דין וחשבון הוא מש"ל שחלמתי אומר כל התורה ושואלין לו דין העבירות ועונשן ואח"כ מוכיחין לו איך עבר פליטה ומצויין אותו הרי שתחלה אחר הדן ואח"כ מתן חשבון וזהו כל אשר הקצין ערכו הוא על האומרו המחטא

אך מלך הנפש אין לו סדר וזהו הזכירו כמה פעמים מלת אדם לרמוז אל מכות אומרו וזהו נסתלק קושיא שמינית שהזכירו ועוד אפשר כי בדרביו להשיב עליו באומרו אתה עתיד ליתן דין וכו' כלומר אתה בנבוכך ונפסק במלך החיבור והסומא שומרי תורה עתיד ליתן החשבון לפני מלך וכו' וא"כ לא תקטין ערכך בעיניך להחזיק ב"כ

שלא יהיה ממש במחשית הרעם וגם כיון באומרו לפני מלך וכו' שאינו כמלך בשר ודם המעלה מעדיו חוקר ודורש במעשה בני עירו אם טוב ואם רע אך הוא בעלמו הדין ולא ע"י מלאך או שליח ופסוק ולא היה דעתן עקביה בן מהללאל ולומר כי הכרח מהחשד הוא בשלמות רק שהוא התחלה לשלמות האדם שהוא סור מרע וזה ר' חנינא בן הכהנים לחלוק ולומר כי הנה עדיין אין כל זכ מהפיק כי אם לעבירות שבין אדם למקום אך כל זה אינו שום להכניע את האדם כנגד חצירו כי לא יבצר קנאות חמדה ושנאה וחרפות שלא יקרא חף המקטין עלמו מלחמה בזה ע"כ סוף משנה ר"ח סגן הכהנים שאמר הוי מתפלל בשלמה של מלכות שאלמלא מוראה איס רעיה חיים בלתי שחוק ואומר הלא דעתך שנשלת הדברים הנזכר שישתכל אדם בזה יכלל חלל עבירה וגם מזה שבין אדם לרעהו לא כן הוא כי אלמלא מוראה של מלכות לא יספיק הקודם :

נכ מלאתי פירוש רבנו הגאון ז"ל בתהלים סימן ט"ו פסוק ד' וז"ל נכזה בעיני אחר אומרו חוץ בנזכר לב דבר קל בלי עמל ויתלם במצות עשה אחר עשה כי גם במצות לא תעשה ישתלם בנזכר בהביט אל תחתיו בלבד והוא מאמר התנה הסתכל וכו' ואין אתה צא ליד עבירה דע מאין באת וכו' והוא מאמרנו בנזכר המעשה כי לבטל הגאון הוא הסתכל אל סופו כי הוא עפר רמה ותולעה ובמה יתגאה וע"י ואמר פה נכזה בעיני ועל ענין זה ויתר תאוות הגוף כי לא יהיו טובים מעשיך בתאוות הגוף מאשר נחזקוהו הגוף ממנה וע"י אחר נמאס שיכיה נגד עינו צווא מדבר מלום ולכל ימשך מהיותו נכזה בעיני שם חצירו יהיה גם הוא נכזה בעיני כי גם הוא הולך למקום עפר רמה ותולעה כמזכר לו"ל ואת יראי ה' יכבד שיכיו בעיניו מכובדים בעיניו שכל א' יחשוב שמה הוא מאותם שהם שלמים כר"א בר' שמעון וכו' אחאי בר' יאשיהו ודומיהם ולמה שאם יהיה בעיניו נמאס כי בא מטפה סרוחה ימשך אדם יקרוו במקרה כועס אל במקרה יוסף באלוהו של יקדש לעשות הדבר באומרו כי לא יחשוב כי לו עון כי יוסף נחשב טפה סרוחה שיקפיד הוא ית' עליו ויהי נא הוא בא ד' השקלים ורמזים שאין בפעולתם חשבון לו"ל שלא יעשה כן כ"א אדרבה יעשה ככועס שנשבע ליתור וזה נשבע להרע להסיר תאוותו ממנו שהוא להרע והכניע גופו ולא ימיר ואין זה רק שאלם בבחינה אחת נכזה בעיניו בבחינה אחרת מלך הנפש חסוד ויודע כי אינו ביתר בריות שמעפה סרוחה כי הוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואינו כבעלי ימים שלא יחשיבם ה' לכן והוא הדבר השלישי שאמר התנה ודע לפני מי אתה עתיד כו' :

על משנה ב' פירש רבנו הגאון ז"ל בפרשת אחרי וז"ל בזה יבא אהרן אל הקודש וכו' :

הנה ארז"ל בזכות התורה שנקראת זאת והנה אין ספק כי לכה זכות התורה להועיל לכל דבר המין הנה אך ראוי לדעת למה יחסו התורה זכות התורה אל דבר פשוט הוא אך במה שפירש"י ז"ל בזה בנתיבותי ת"י הוי בוסרנו כי ת"י שנה יעמיד בית ראשון שיבא כהן אל הקודש והנה ידענו כי גולי עסק התורה שהיו עוסקים לא היו מאריכין להם ב"כ עד שעבדו שבעה בתי דינין ע"א אך כשבעלו התורה נמרז וגלו כי ויתר הקב"ה על ע"א וכו' ולא יוותר על ביטול תורה וזהו יתכן כיוון כי בזכות התורה שיחשקו בה יבא אהרן אל הקודש כי בהסתכל אל יבא עוד כי לא יוותר ה'

חסדי אבות

הפלה היפולה כי ממך הכל וצורך להרע ולהטיב לעשות האורה חומר והחומר אורה וכיון שכן השתוקן והשתוקן עמוד והחשבון מה יתאון כאשר קו"נ גבור מתרונן הסתכל בשלש דברים יפה יפה ואי אתה צא ליד עבירה ובחרת בחיים :

ב שנים שיושגין ואין ביניהם דברי ד"ת וכו' . יש להעיר על שמי לשון החמא דגבי חרי נקט ואין ביניהם ד"ת ובאחד נקט יוצא ועוסק בתורה וזהו אס אין ביניהם ד"ת ואינם מדברים דבור אסור או שחקו יחדיו למה שוי אנפשיהו מושב לים . וזהו כפל הכתי' ויקצב ה' וישמע ותיסגי בחדא ויקצב או וישמע : ואפשר בסקידים מה שפירש הרב מהר"ר יהודה שרף צמ"ט פרק קטין תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף דיש להעיר דח"י נראה שהחורס עולב' לב"א שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף ואין הכריות עולבין

כי דברנו בלבו מרחם ומטיב לטובים שנית כי הגינו אלו על הראשונים ולא כלבד בדברם ד"ת איש אל רשעו שמע ה' כי אם מטר' ידברו הקטני כני לשמוע ובדברם וישמע והוא כי הנה ידענו כי הקטנה או האונה מקרוב והשמיעה מרחוק כמ"ס ז"ל על הפסוק האינו שמים וכו' ובפסוק שמעו שמים והאוינו ארץ כי משה ה' יותר קרוב לשמים מלארץ וההפך ביטעיה ובה הוקשה לו כה בכתוב כי ארץ אחר אומרו ויקשצ ומה גם שהוא בקרוב אומר וישמע כי ודאי הוא ששמע אך אין זה רק שבאומרו ויקשצ כיון שני דברים ה' שהוא יתברך קרוב שריו ביניהם כי הקטנה מקרוב שנית שטרם ידברו הקטני כני לשמוע בדברים ע"כ אחר לשון שמיעה שהוא להורות על עת שליד צו לשון שמיעה משה"כ טרם ידברו לא שבין על רחוק והוא ע"ד עוד הם מדברים ואני אשמע כי גם שטרם הקריאה הוא פונה וגורר לעשות חפצם עם כל זה אין שמיעה לזרק' רק עודם מדברים בלשון שמעין בכתוב ששכינה שריו ביניהם וזהו ויקשצ שכל להקשיב כדי לשמוע כשידברו שאל"כ לישתק מויקשצ ויאמר וישמע ה' והוא ממש אומרו שכינה שריו ביניהם ואחר כי גדר זה כלבד הוא ליראי ה' שהוא לאשר הם יראי ה' כלבד כי שכינה שריו ביניהם כמדובר : אמנם מדרגה אחרת יש גדולה מזו והוא כי ויקשצ בספר זכרון לפניו כאשר נוסף על פסוק יראי ה' ה' מושגי שמו :

ושעור

הכתוב או נדברו יראי ה' ועל אלה שידברו ד"ת איש אל רעהו ואשר הוא כי ויקשצ ה' וישמע שהוא כי שכינה שריו ביניהם כמדובר אך גם ויקשצ וכו' לאשר הם יראי ה' וגם מושגי שמו ומאומרו איש אל רעהו מורה שלא כלבד צהיות שניהם פוסקים ומוזכרים יש להם זה כי אם גם צהיות איש אל רעהו כלומר גם שלא ידבר גם רעהו אליו כ"א זה ידבר וזה שומע כלבד כמדובר על אומרו יש ביניהם ולא אחר פוסקים ד"ת ואחר נדברו ולא אחר דברו הוא כי הנה על פסוק כי שדודיך שיהא לי אמרו כי כאשר היה שמש מכל מלמדיו העלה על לבו כי לא המלמד היה דובר בו כ"א גם העדות מלמה כי המורה עלמה היא המדרגת ע"י רוח כי המלמד א"כ מל"כ שהמלמד ע"מ דבריו המורה עלמה היתה כמשפעת כל מרות קדושה נחלאל שניהם נדברים הלומד ומלמד וזהו אז נדברו וכו' איש אל רעהו כלומר ועל קושיא העשירית כי שם לא ידבר רק על יראי ה' אך התנא אחר סתם שנים שיושגין וכו' אומר כי ידוע כי אין התנא מדבר רק על כסדר האמת כי תחלת חכמה יראת ה' וגם התנא הזהיר על כך באומרו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' וע"כ באומרו כה שנים שיושגין ויש ביניהם ד"ת על מי שקדמה יראת חטאו ידבר גם הוא כי לא במוסרי יראת ה' ידבר והנה ה' מקום לומר כי גם מוסק זה נלמד כי אפילו אחד שושב ושומע צבורה שכינה שמו כי שתי הדוגות הן כשיראי ה' הם שנים כמשמעות אומרו נדברו לשון רבים או מלמד היות ה' ביניהם גם מקשיב ושומע ומינה שאם אחד הוא לא יתשכחו להקשיב ולשמוע אך לא יצטרך מלהיות שכינה שמו לו"ל אין לי אלא שני' כלומר אל תפס אותם הדיוק ללמוד שאפילו אחד שכינה שמו כי דע לך כי אין לי אלא שנים כלומר כי אותו הדיוק איננו כי לא יעדר הוא יתברך צהיותו שריו עם הלאה מלהקשיב ולשמוע כדי כעשה שתי חלוקות אחד ששכינה שריו ומקשבת ואחד ששריה ואינה מקשבת אך מנין שאפילו אחד שיושג וכו' שיש לו צד שם עם השנים שיושגין ויש ביניהם ד"ת והוא כי כאשר צניס אין שכרו שהוא וט' שולח מלאך לסיוע עמכם כ"א ששכינה עלמה עמכם כך ומנין שאפילו אחד שיושג וכו' שהקב"ה צלמנו קובע לו שכר ולא ע"י מלאך או שליח שנאמר וכו' וכנגד היותו יושב שהוא הוראת קבע גם ה' קובע לו שכר קבוע ומתמיד לה"כ גם רמז באומרו קובע כל יאמר איש אם כל כך חביבה היא התורה למה צה וט אחד יושב ושומע צה והסדר לחמו צה"ל ל"א קובע לו שכר לומר כי אדרבה זה חסדו ויתברך לבדתי תת שכרו בעולם שהוא ערפי כ"א שכר של קצב שהוא בעולם בעליון שהוא שכר עולם הקבע וזהו שמיא רחיה מן הפסוק יבד דבר וכו' והוא כי למעלה אחר טוב לגבר כי ישא על כנעוריו שהוא עול תורה וש"ת ומכ' יעשה במקום שאין לו חברים אם לא יחלץ במקום שיקיימו צידו לו"ל אל יחוש כ"א יבד בעול תורה המכר גם שיהיה צדד וגם שיראה כי אולת ידו כשה"ל אל יחוש כ"א ידוע לה' כד"ל דוד לה' כי הלא אם אין לו טובה פה כלל נטל עליו בעולם העליון אשר הוא ע"יו ולא בעולם שהוא צו גם מהיה בית הכתוב ע"ד זה כי הנה אחרו ר"ל שני מלחמתי סתמים הדדים בע"ד אמת ואין מתחבטין יחד עליהם

חסרי אבות

בחורים והן הן חיי נפש ככל אשר דברנו וכיוצא בזה לכן דק בלישני' ואחר שאין צריכה ד"ת כלומר שכל המושב דברים בטלים שאינם נלרכים כהלכות מלכים ומלחמותיהם אינהו ואביונייהו דאין שום תועלת ושום ליתא דמאוס או תורה בימינו ה"ל מושב לזים אצל ב' שיושגין בדברי העולם חיותם ומשאם ומתנם ובהנהגת ביתם ושער מקומם לשר הדורים ולהנהיג הנהגות להעמיד דתא אף שאינם מוסקי' בתורה בפרקות מ"מ יש ביניהם ד"ת מיקרי כי כל הדברים לקיים מלות וב"מ עם צ"צ ובני פירס ולהעמידם על האמת : ודמי למ"ג פ"ק דברכות דף מ"ד דינא סלמא בעלמא הוא קמ"ל דרינא נמי היינו תורה וס"ג כל דבריהם צהנהגת העיר ולרכי ביתם על דבר אמת היינו תורה ולכן דקדק ואמר ויש ביניהם ד"ת . ומייתי ראיה מהכתוב

ה' עליה ויהיה העשם כי הלא אין לו הקב"ה בע"ל אלא ארבע אמות של הלכה לכן במקום שיושגין ומוסקים בתורה שכינה שריה בניהם אך בהתבטלם מחלקת אל העליון כי אין לו חפץ בזה ולא צהית המקדש כי היכל ה' המה והוא מאחר התנא וז"ל ר' חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושגין ואין ביניהם דברי תורה וכו' : וראוי לשים לב . א' אל אומרו ואין ביניהם ד"ת ולא אחר אין עוסקים בתורה . ב' אומרו הרי זה מושב לזים איד יקרא העדר הד"ת ליגנות מבלי יתלוצץ בפועל . ג' למה ייחס הדבר אל המושב ולא אחר הרי אלו לזים . ד' כי אין משמעי' הכתוב שלא יבד בלי תורה רק שלא יש עם לוצצים . ה' כי לא צניס שיושגים מדבר הכתוב כ"א ב'ת' ולפי דרכו ילמוד משה כי א' שיושג ואינו צניס שיושגים הוא לך . ו' אומרו אכל שנים שיושגין ויש ביניהם ד"ת כי היה לו לקצר ולומר אכל אם יש ביניהם ד"ת וכו' . ז' אומרו שכינה שריה כי מה לשון שריה הלוה ולא אחר שכינה עמכם או שכינה ביניהם . ח' כי אין מהפסוק ראייה ששכינה שריה כי גם שנאמר ויקשצ ה' אפשר שהוא מן השמים כד"ל ואתה תשמע השמים . ט' למה מביא סוף הפסוק . י' שיותר היה יכול לומר אכל שנים שיושגין וכו' שכינה שריה ביניהם מקשבת ושומעת ונכתב בספר זכרון לפניו כי כזה הוא בכתוב ואם מה שהכתוב מדבר הוא יראי ה' ומה שאמר התנא שנים שיושגין וכו' הוא אפילו צבדלתי יראי ה' א"כ אין לו רחיה מן הכתוב כלל כי שם על יראי ה' ידבר . יא' אומרו אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד וכו' כי הלא האחד שיושג ושומע בתורה הוא הפך השנים היושגין כי צניס שכינה שריה וכו' אין צו רק שיושגין לו שכר וא"כ יותר היה צודק ואמר אכל אחד שיושג כו' הקב"ה קובע לו שכר ולא כאחר אין לי כאלו ב' להביא שם הוא כיוצא בשנים ואפי' צבדלו לדבר דרך חיוב ולא רצה לומר אכל א' שיושג וכו' כ"א דרך חיוב היה יכול לקצר ולומר ומנין שאפילו א' וכו' ולשתוק מאומרו אין לי אלא שנים שהוא חיוב . יב' קובע לו שכר מה צורך ראייה לזה היתכן שלא ינתן שכר לאחד שעוסק וגם מה ענין אומרו קובע ולא אחר נותן לו או קובע לו שכר . יג' כי אין מן הפסוק ראייה לזה כלל ומה גם אם אומר וידוע הוא בפשוטו ויושב ודומם :

אמנם

הנה הוקשה לו בכתוב אומרו מושב לזים לא ישב שאם הוא שלא ישב עם היושגים ומתלוצצים היה לו לומר ועם לזים לא ישב ואם הוא שלא ישב במושבם אפילו כשאינם יושבים שם מה בכך הוי אומר שהוא שיושגים שם שנים או יותר ואין מתלוצצים כ"א יושגים יחד בלשון המשמש והסבכה יש ולא בלישנות עדיין ואין זה אלא על העדר מביניהם ד"ת חסמדין ליה כי אם בתורה ה' חפצו כי מכלל הן נשמע לאו המקביל אליו וצנה הכתוב את אשר עם שנים שיושגין במושב אחד ואין ביניהם ד"ת לא ישב הנה כי שנים שיושגין ואין ביניהם ד"ת לזים יקרא ומשבת את הצלתי וישב אדם כי יתשתרו להתלוצץ כי קביעת ישיבה אחר איננו לד"ת לא יצא מתנו רק הענל הזה הנה מתנא הדבר הזה היה אדם דן מעצמו כי אם השנים שיושגים בלי תורה הם מושב לזים כשיש ביניהם ד"ת די להם שנאמר שהקב"ה קובע להם שכר לא לא שתהיה שכינה שריהם עד יהיו עשרה שאלהים נצב צדחת אל לו"ל אכל שנים שיושגים ויש ביניהם ד"ת שכינה שריה ביניהם ולא כלבד אם ינאלו לגבר יקראו עוסקים כ"א אפילו צהיותם שנצב מה יש ביניהם ד"ת ה' אמת :

אי

יאמר אל"ל אם שניה יודעי דעת ומצויי מדע ומנובחי"ע"ו שהוא משמעות עוסקי כ"א אפי' שה' כלבד הוא הידוע ומשמע את הכלתי ידוע שכינה שריוה ביניהם וזהו אומרו ויש ביניהם ד"ת שם שאין שניהם עוסקים לא יצטרך מהיות ביניהם ד"ת זה מדבר וזה שומע ואמר שריוה ביניהם לומר שנשעה שיש ביניהם הד"ת לא בזה שכינה ביניהם כ"א שכר היתה שריוה מלא ושבנו ללמוד כי יודע אלהים את כוונתם ומביא רחיה מן הכתוב אשר על ד"ת ידבר כאשר הוכיח סופו באומרו ויכתב ספר וכו' וע"כ הכי' ג"כ סוף הכתוב וגם הוכיח היות שכינה שריוה והוא שהוקשה לו צו א' אומרו איש אל רעהו שהוא מיותר ועוד אומרו ויקשצ וישמע היא ענין כפול כי וישמע כלבד היה חספיק ועיד שכתב יראי ה' ואלא צריאי ה' ובחושגי שמו אף פירוש הכתוב הוא אז נדברו וכו' והוא כי למעלה נאמ' הנובעת ה' בדבריהם כו' נאמריהם וכו' באופן שקלף ה' עליהם קלף ואחר כי אז נצתה ה' קלף על הנוכח נדברו יראי ה' וכו' והי' על אלה שצט רלון טוב כי ויקשצ ה' וישמע וכו' להורות שני דברי' א'

פרגטתם וספורתם וישב ביתם ומדינתם לכלכל אחר שיבתם כי היא חיותם שבתם וקיימתם צהלריהם ובעירותם וכל דבריהם ללרכים ואינם דברים בטלים אלא לפכוחי לפרייהו ומקום יתובי דעתייהו אגב ארעיהו . הגי' בכל כי הגי' מילי'אש הס לפי שיטתו ולית בזה מקום לישנא צינא וכיוצא אין זה מושב לזים וקרוב זה לפוסק במלאכתו ובדברים קיש בהם חיי נפש אמתם אם תדקדק במושב זה מהם נזהרי' מכל דברים האסורים ומצקשים את גופם לביית ומדינתם תמלא קרובו ככלו ד"ת ויראה ומוסר ומתקשים לש"ק והן הן גופי תורה אי לזאז דקדק התנא בלשני' ואמר ב' שיושגין ואין ביניהם ד"ת ולא ב' שיושגין ואין עוסקים בתורה דלא מלי' למימר דב' שאין עוסקים בתורה ברי זה מושב לזים דהאיכא מושבות דכתב רחמנא שאין עוסקים

עליכם נאמר הרב אל כדמים וכו' ע"כ ואמר פה ישב כלומר שהיא יושבת כפיר ואין אחר עמו אז נטל עליו כי לא יאשם כי אין לו חצר :

והנה אחר אומרו ר"ח כן תרדון מעלת המורה שכינה שורק על הפוסקים זה בא אחרי ר' שמעון ואמר שאלו נעסק המורה שאין בה כעולת

אלה אפילו בדיוקם אוללים ויש שם ד"ת שכינה שרונה עמדה ולא בלבד תתן שלמות באובלי כ"א גם בחאכלי'עלם כאלו משלחן גביה הם ומקדשים גם לזית אובליהם ככהני ה' האוכלים משולחנו של מקום וז"ל המנהג :

ר' שמעון ואמר ל' שאכלו על שלחן א' ולא אחרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים שנה' כי כל שלחנות מלחו קרא לזה

צלי מקום אבל ג' שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו ד"ת כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר ויאמר אלו זה השלחן אשר לפני ה' :

ולבא אל ענין המסנה נשים לב' א' למה אחר מנין שלשה כי למה לא יהיה כך במנין זולתו וע"פ דרכנו נשית לב אל אומרו לשון עבר נאמרו שאכלו ולא אחר שאוכלים על שלחן אחד ואין אומרים עליו ד"ת וכו' . (ב) אומרו אכלו מזבחי מתים כי היתכן שכל העדר ד"ת תחשב האכילה תקרובה ע"א . (ג) כי אין מהפסוק ראה שנקרא זבחי מתים כלל כ"א שנאמר השלחן מקרא ולואה . (ד) כי אין נזכר בפסוק העדר ד"ת כלל . (ה) אומרו אכל שלשה שאכלו וכו' כי מכלל האמור הוא כי ידועת הפסוקים אחד . (ו) כי מהפסוק זה השלחן אין נראה ראים לזה כלל :

אמנם הנה טרם בא אל פסוק דברי המאמר נשית לב אל זמן הד"ת הנאמרים אל השלחן ומתי יהיו אם קודם אכילה או אחריה והנה הנראה הוא כי להיות אחר האוכל והטעם אשר יפול לב האדם עליו בראשונה הלא הוא כי שמעתי בטיא לזיתא וע"כ אינו טוב הוא להניחה עד כלותו לאכול ולשתות שיתב לב לזה כיון דשכ"י באומרו שלשה שאכלו ולא אחרו ד"ת ולא אחר שלשה שאוכלין ואין אומרים עליו ד"ת לרמז כי אחר שאכלו היא זמן האחר הד"ת נוסף על זה יש טעם שני והוא כי טוב להיות אחר האוכל שמה יקדים קנה לנשט :

ויתכן לבא אל ענין המסנה והוא כי חזו נכרא העולם בעשרה מאמרות נחקש צטער קדושתה כי עשר חכות עליונות הירועו ויהי הכל יד האיוכות עד שם חטא אדם ותעברו הכל כעודש לאשר הנה' א' דעה ולולו עון העגל היה חזון ונתקן ע"י עשרת הדברות אחר פיסוק וזהמס' אשר קנו ע"י חטא אדם הראשון וראה ית' לתקן את העולם כלו להחיותו לאיתנו ע"כ לאדם אחר לטבר ולתקן את עולמו ויקיים תרי"ג מצות הטללים את כללות האדם שם רע"ח מצות עשה ושם"ה מצות ל"ת לעומת רח"ח איברים ושם"ה גידים כי בהן יקנה כל חלוקי איכות עברה וקדושה במאמרו בכל נוסחאות ברכת המצות אשר קדשנו כמלכותו שהוא כיון ע"י מלכותו ויתבדר מתקן הללח זוכמת חומרו ומקדשו חלק עבירות איכות כמבאר אלליו על פסוק סיף דבר הכל נשמע וכו' כי זה כל האדם לומר כי אחר היות כל ענין הדורשים נשמע בוך הכל הוא כי להשלים האדם את עצמו את האלהים ירא מעבור מצות ל"ת ואת מצותיו שמור שם ח"ע כי שתיקן כללות כל האדם כי איבריו וגידיו הם תרי"ג כמספרם שהוא ליקדש צם והוא האמור וסוד חשב ית' מחשבות להקנות נ"כ איכות עליו ותיקון לכל חלקי עולמו כלו הלא הנה דומם ונחמה בעל חי בלתי מדבר ובעל הי מדבר והוא כי ע"י חטאו של אדם שלט עבירות ונחליות צבולס והוא יתבדר מעלה איכות כל חלק מהם ע"י נחת שלחן אישי ישראל והוא כי ע"י אוכל האדם וצמות להמו ומויחו וכל יתד מחלל שלהט ופשיע חללח כל עומתה ויעלם אל העשות חלק הגדול מארבעתם הוא האדם הדומם הוא המים והלואה בר ולחם וירק וכל פרי העץ אשר תוליא האדמה מכל מחלל אשר יאכל ונ"ח בלתי מדבר הוא צפר כד נהמה חיה ועוף שט"י אוכל אותם האדם והתקיימו צם ועלן לחשוב כחלק מחמו וע"כ להיות שט"י נחת שולחן האדם תיקון האדם והעולם שנברא בעשרה מאמרות ע"כ לזה ית' בעיקר החזון הוא הלאה אשר הוא אוכל יעשו צו עשר מצות כאשר חנאם רז"ל מצה המרישה והזריעה עד האוכל וגם לפרוש האדם עשר

אלצעותיו על הפת אחר טכרת הכטולס לכל ושרה בה עשר לחות חילונים רק הקדושים וגם סדרו לומר ולכרך ברכת המזילה בצטער תיבות ועל ענין זה הושב השלחן אל המזבח כי כאשר נכבזה מתמרקת הללח כל בחינה מצחינת הפולס וקונים קדושה כלי שרג וניסוך הים מהדומם מחנות וניסוך כיון מן ה' יתה וכוזבחים מעליו היום וע"י עבוד

המזבח עוליס צמעה כידם כך השלחן ע"י מחלל האדם כי יעלה אל מיתו כמדובר והנה כאשר נכבזה הולך אל מן השמים והיות שם שכינה לבד יאמר כח חילוני ומב גם בנכבזה לבסטים על חטאים כי שם כח החטאות דוכן כך השלחן למה שכל חלק מארבע חטאות לא יכלר ממנו חללח מלז נחשבה העו' וגם האדם האוכל לא יכלר ממנו

עבירות זוכמת נהש וזלת עומתת אשמותיו המקוקים בעלמותיו ע"כ הים מקום לומר שבהאכל על השלחן תחת החמרק חללחם והדבק אל הקדושה אדרבה תחתו הטומאה אשר במלחמות מלז שטא אדם זה ותיבה האכילה זבחי מתים ע"כ כאשר צמחה לריון חש מן השמים ושכינה כי ע"כ כאשר על המזבח לבני כ' למען ע"י כך ידבקו כל הנעשה בו אל הקדושה כן בשלחן לריון תורה מהשמים להטרתו שם שכינה למען המשיך כל הנאכל בו אל הקדושה כי יהיה כאלו אכלו משלחנו של מקום וזה יעבר לנפש טעם התייהססאכולס בעטור תורה אל וזהי מתים והאכילה נד"ת אל אוכלם משולחנו של מקום כאשר נמשך הכיור צס"ד ולמה שניקן האכילה הוא להעלות את ד' חלקי העולם אל השלמות ואין דרך העליה רק חלמטה למעלה ע"כ נלעונו מרז"ל כי טרם יאכל איש יאכל לבהמתו כד"א ונחתי עש צדק לבהמתך ואח"כ ונאכלת ונשנית שהוא להעלות תחלה הלאה אל הנ"ח בלתי מדבר ואח"כ יעלה את הלאה וכו"ה בלתי עובר אל המדבר ואחר הזאת גוף אדם מכל אשר לטעה כימנו יצאו כד"ת שם הונם הנפש ויחשבו הכל אל איכותם כמדובר :

ונבא אל ענין המסנה והוא כי אחרי הדועת אלקים איתנו כי ענין השלחן הוא דוגמת המזבח וכנאכל בו משין הנאכל לאישים ע"כ לא יתכן ליחשב כקרבן אם לא צביות מספר האוכל בו כמספר היריכין לפסוקת המזבח הלא הנה שלשה והוא כי אין קרבן בלי שלשה ככן בעבודת ולוי בשיר ישראל להחכפר שאפילו קרנות לבור היה המעמד צמקתם וצכן צביות שלשה על השלחן מוכנים לכך הלא שם אחרו על השלחן ד"ת משרים שכינה ומקדשים השלחן ונעשה מזבח ומה שעליו קדש וכמו שבהנים משלחן צביו קנו זכו כי הוא כאלו אכלו משלחנו של מקום . וידענו משול' צב"ר מפני מה מכנין את הקב"ה מקום מפני שהוא מקומו של עול' וע"כ בכל מקום שזכיר השאלת שכינה בליוס מקום מכה שמו יתבדר מקום להורות שאין המקום סובלי הלא אדרבה הוא יתבדר מקומו אל המקום הכוא ולכן קרא את הקב"ה מקום' פס למה שדעמו לומר שמורה שכינתו על השלחן הכוא וההקדש בעטור דברי תורה כי שנים שהין ציניקס ד"ת הרי זה מושב לליוס הנלתי רואים פני שכינה ומה גם צג' שהוא מספר מיוחד אל נכמים כעבור שמוידיק כח הטומאה על השלחן ונעשה מחלל שלחן זבחי מתים כד"א וילמדו וכו' ויאללו זבחי מתים הוא זכח הע"א ונבדיל רואים תכל שולחנית וכו' הרגיש אומרו ככל ענין קרא לואה וגם אומרו בלי מקום ששם הוא שלא יאחר מקום פניו כל"ל עד אכס' מקום ועוד דמי נתן שם לואה ששם מקיאים מהשכרות הנזכר למעלה לואה חזן דבר שמה אף הוא כי כל שולחנות מלחו קרא חלשך חנו מן הכשר שגו מן היין וגם שם לואה הע"א כד"א לא תאמר לו כי לואה שהיא ע"א שם היא וע"כ זבחי מחלל שולחנו לתקדושה ע"א יתייחס וכו' וזבחי מתים ומו גורם זה היותם בלי מקום שהוא מפני שאין שם שכינה הנקראת מקום אשר היא שרונה כס ד"ת אפילו שכינה כ"ס בשלשה וזמן אומרו בלי מקום שהוא מההעדר בשכינה והוא בלי מקום ע"ד ויכנס במקום שארז' צב"ר שהוא צו יתבדר והעדר בשכינה הוא בהעדר הד"ת כצמחה קדושת ומה תקו דברי התנא באומרו צסמין כאלו אכלו משלחנו של מקום ולא חמר של הקב"ה לרמוז כי נמשך אחר לשון הפסוק שהוכי' באומרו בלי מקום שאת מה שקרא הנביו מקום קרא התנא מקום הוא שכינה וזכו נלמד בכתב הזבחי מתים להעדר כד"ת ואמר אכל שלשה שאכלו

ח ס ד י א ב ו ת

הרי אלו שלו דוכס מן ההפקד וכן הדבר הזה כל הפולמות היו תלויין ועומדים אס הקצלים ישראל הסורה מוטב ואס לאו חוזרים להסו ובהו והטורס"ל לא רצו לקבל הסורה וישראל קבלום וקיימו העולם ודוות עלמא והו"ל ישראל כמליל מזוטו קל יס וכו' דהרי הוא קלו וכן ישר' כל העולם כלו כדי הוא להס מכ"ד וזכו אפשר דרך דרש לתת קעס לדבר ד"ת על שלחן דאס יס צנו דין חלוקה חלוקת יעקב אבינו פס עשו אחיו כל אשר נאכל ונשתה יחד על כדי חיותינו גזל בידינו ולזה לריון לדבר דברי תורה על השלחן רמז הרומו כי ע"י הסורה זכינו לשלחן מלכים דקיימו מן ההפקד הארץ וכל אשר צם כאמור וז"ש שלשה שאכלו דמסתמא בתלחא ודאי יאכלו יותר מכדי חיותן אס לא אמרו ד"ת כאליו אכלו מזבחי מתים קעס פכו"ס וגזל בידם אכל

אז נדברו ירתי ה' איך אל רעבו ויקס' ה' וישמע ר"ל ויקסב כל הדברי ומתוכס וישמע הנוגע על הדין ועל האמת ויכתב וכו' :

ג ר' ש אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד וכו' . אפשר לפרש בחקירה אחת דהו זה קצאי דמלגי לרז"ל שיעקב ועשו חלקי הפולמות עשו נטל העה"ז ויעקב העה"ב וכיון שיעקב נתן לפשו העה"ז וסילק עצמו מהעוה"ז א"כ איפא מי העיר לנו זרע יעקב אבינו ליהנות בעה"ז אוכלים למעדרים ומרובי נגדים ודי זהב ומרגליות כל הון יקר ונעים . כי יסוים בישראל עתיר נכסין עתיר פומי מטללי חגב מקרקעי וסגולת מלכים . אז יאמרו צעכו"ס כל העושר לנו הוא חלק עשו ואסא אין לכם אלא פני כדי חיותכם ותו לא ופריק לה כרצ מסר"פ פרימו דק"ל המליל מאצו קל יס ומשלחתו קל נכר

לכדו כי זאת עמתי כי אפילו אל תלחם את לחם רע עין כי אשר הוא רע עין גם על הלחם לכדו תרע עינו ואל תטעמו ואל תלחם אל'ל לאכול כ"א אפילו אל תחלו : ושת' הלא אם יקרנני והוא יקראני אליו ועם שלא ארצה לאכול כ"א לחם לכדו יוסיף ויאמר אכול ושתה כלומר גם יין שתה אדוני ולחם תלחם לחם לכדו לא

תאכזה כי הלא כמו שער בנפשו וכו' והוא כי שער ביאורו בתאנים השוערות או כשפירים עליו דשא תלשון סערה והענין כי כמו הסער שיסוער את נפשו כן הוא כי הוא בעלמו הוא סער בנפשו שיסערה כי הלא נפשו לחם שהוא מנפשו בני ישראל תחפון לפשות מלוא הלא שפלותו ברוע מדתו יגדנה ויש לו סער מתחולל בקרבו בין לבו ונפשו כחמ' הרמז' ו'ל' פ"ב דגירושין כי פ"ב גט מעשה בשראל כשר וזכו כמו סער בנפשו כן הוא כי הוא עלמו הוא כמו שער בנפשו שיסערה הוא ולכן אכול ושתה ויאמר לך ששם שלא תרצה רק ללחם לחמו ויסיקו ויאמר ושתה מין מן' כי נפשו חפלה כך אף לבו החומרי כל עמך כי רע עין הוא ועוד אודיעך כי תחשוב היותך אכול מפתו ופתך אכלת כי אשר יאכלך הרע עין ינכהו ה' מאשר קלבו לך מן השמים בלשון שפתך אתה אכול את שלא נתן לו הוא יצריך רק לתת מלחמו לל' שכתות' הנה כי כדרך של עמך אתה אכול והוא נותן בלחות עין ושת' לא אקפיד על עמתי בערך מלוא רבה מאד הלא הוא כי שלחן של נאמר עליו ד"ת כל הנאכל שם נמשל לקח' כחמ' הקנה כי כל שלחנות בו' ושתה באכלי על שלחנו או אכסודאפ'מה שחולל הוא לקרנני אומר ד"ת על שלחנו דע איפה כי נכסודאפ' כי אל'ל מה שחלל הוא כ' א' חס' מתך חללת בעמך עם שפת אינו גורם קיף תקיאה הסכנה לקיף כאלו חללת מוצני חמים כר"א כי כל שלחנות מלוא קיף ושת' הלא אין זה רק כשלא נאמר עליו ד"ת ח' אפי' אומר ח' לא יסכון לך כי הלא ושתה דברך הנעשים הם ד"ת שדכר על כשלחן כי ויאמר בעינו ואלך נחמס ד"ת לשומעם ויכפו וצחי חמים לשלחן גבוה ואדרבא תשא עון השחית ד"ת והטעם כי ארז'ל לחם ת"ח דומה לפני ע"ה תחלה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לשל כסף אבל עמי דומה לחרס הנשבר שאין לו תקנה ושוב לא יחיו דברך רק מאוסים לפניו משא"כ אם לא חולל עמו ושת' הלא הדבר נאזניו דברים כנכנסים בלחנים ואעפ"כ בלבו ענין המאכל ומלוחו כי בלל הכבסה בלל הכסף ואל' תרע עינו אל תבטח בזה כ"א אדרבה השמר לך ובאזני כסיל אל תדבר כי יביו וכו' כי אכל ושתה עמו דומה לחרס הנשבר כחודצר למעלה :

הוא כי שלחן של נאמר עליו ד"ת כל הנאכל שם נמשל לקח' כחמ' הקנה כי כל שלחנות בו' ושתה באכלי על שלחנו או אכסודאפ'מה שחולל הוא לקרנני אומר ד"ת על שלחנו דע איפה כי נכסודאפ' כי אל'ל מה שחלל הוא כ' א' חס' מתך חללת בעמך עם שפת אינו גורם קיף תקיאה הסכנה לקיף כאלו חללת מוצני חמים כר"א כי כל שלחנות מלוא קיף ושת' הלא אין זה רק כשלא נאמר עליו ד"ת ח' אפי' אומר ח' לא יסכון לך כי הלא ושתה דברך הנעשים הם ד"ת שדכר על כשלחן כי ויאמר בעינו ואלך נחמס ד"ת לשומעם ויכפו וצחי חמים לשלחן גבוה ואדרבא תשא עון השחית ד"ת והטעם כי ארז'ל לחם ת"ח דומה לפני ע"ה תחלה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לשל כסף אבל עמי דומה לחרס הנשבר שאין לו תקנה ושוב לא יחיו דברך רק מאוסים לפניו משא"כ אם לא חולל עמו ושת' הלא הדבר נאזניו דברים כנכנסים בלחנים ואעפ"כ בלבו ענין המאכל ומלוחו כי בלל הכבסה בלל הכסף ואל' תרע עינו אל תבטח בזה כ"א אדרבה השמר לך ובאזני כסיל אל תדבר כי יביו וכו' כי אכל ושתה עמו דומה לחרס הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

שאלו על שלחן וכו' ולא אחר ואם אחר עליו וכו' לומר אל נא תאמר כי אם כהעדר דר"ת הוא וצחי חמים במלכותה ויולל הרע הוא אך לא יהיה צי שחיות לו"א חלל כלומר אין המקביל העדר הצחי חמים כ"א חיוני עלימות גדול כאלו אכלו משלחנו של מקום וכינף רמיה מזה השלחן וכו' הוא מ"ש

פרק הרוח פתח במחנה וסיום בשלחן חלל בזמן שיש מוצח מכפר ובזמן שאין מוצח שלחנו של אדם מכפר והוא כי זולת זה היקשה לו בכתוב אומרו המוצח עץ כו' וקירואיו עץ וכו' כי הלא אין המוצח כ"א חללנים במקום אדמה ומזבח הקטורת מתחבת ומעץ פסול כנודע לפי דין ואף ויאמר שהוא של עץ וגם אומרו ארבע שני חמות כי אין לומר המוצח שחית מעשר חמות אך ירמזו על הזמן הזה שהמוצח הוא של עץ חיים הוא התורה וגבוה רוממותו תלוי בשלש' מס' בין האומרים ד"ת עליו ואורך המסך הדבור שתי חמות הוא משע' מהתורה שבכתב ותקלת התורה שבע"פ וזהו ע"תמה ויחזקאל בלחות מוצח עץ וכדרך הנזכר הסך כדון פ"כ וידבר חליו התלף ויאמר זה השלחן אשר לפני ה' המכפר צימי החרבן כמ"ש בנמרה :

גם במלוי ק"ג פסוק ז' פירש רבנו ז"ל על משנה זו (אל תלחם את לחם רע עין ואל תחלו כמטעמותיו : כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושת' ויאמר לך ולבו כל עמתי) עד כאן הפסוק ופי' רבינו ז"ל וז"ל :

אחרי אומרו הט אף ושת' דברי חכמים וכו' וישמרו דבטנו ויכחו יחד על שפתיו שהוא תנאי אשר תורתו אומנתו וכל ישבה אחר אל תתרע את צל אף וכו' סן תאלף אורחותיו ולקחת חוקם לנפשו ע"י השכחה הכתובה חכמים ולכל יערד נע"כ מן התורה אחר אל תהי בתוקעין כף וכו' למה יקה משכבך ואתרד מלמודך ולכל תאמר אם בשעה דחוקה לי אכילה ואפלה בעיני קניני העולם ויתר חסר הנכילו לי בו אחרתי אל תסיג גבול עולם וכו' ואל תתפתה אחר אשר תראה שפי' הריאותם צניינו העכ"ל יתלבו לפני מלכים כי חיות איש וכו' ושת' סכין כו' במסורס בקודם וגם אל תיגע להעשיר כו' ושת' ח"כ איפה אם תהיה השעה דחוקה לי ואחריה דרך לפסוק בתורה תמיד לשומרם בנפשו ולכונס יחדו! שפתי למה לי לחיות חיי לער ואכלה לי אל אחר העשירים תפתו אכול ויניא אשתה ואטעוק כחורה וזולת זכותו לפרנסני ושמע ויביל כי ינחשו ד"ת על שלחנו אחר אם כי תעשה אל תלחם את לחם רע עין כ"א בפתח לך אשר יהיה טוב עין ואל תאמר הלא לא אכול ממנו מטעמים רק לחם לכדו לפעם לבי כי לא ירע לכדו על הלחם

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

הנשבר כחודצר למעלה :

לרבות אחיך הגדול חס זה ת"ח ומקבל עליו עול תורה ח"כ לריך עשו לישא פנים לחורה כי זה ת"ח ואיכא את ה' אליך לרבות ת"ח ולכך מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א דהכל מחויב' לכבד הס"ח ואפשר שזה כונס עשו באומרו לישקב אבינו מי לך וכו' ויאמר עשוים לי רב אחי יחי לך אשר לך ויאמר יעקב וכו' ולקחת מנחתי מידי כי ע"כ ראיתי פתך כראות פני אלהים ותרנני הכונה שאמר עשו אחי שאתה חייב לכבדני שאני גדול ואתה מוזרד וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול אמנם אתה רב ואני מוזרד את ה' אליך תירא לרבות ת"ח ומשמע מהפוסקים דהיינו כשהו רב מופלג וז"ש יש לי רב אחי כלומר אחי הוא ובין שכן גם אני מחויב לכבדו ולכן יחי לך אשר לך . ויאמר יעקב אף לפי דברך ת"ח צא מריבוי ואתה גדול בעיני כראות פני אלהים :

הנשבר כחודצר למעלה :

כאמרו ד"ת כאלו אכלו משלחנו של מקום שקני העולם באמנות החורה ומשלחן גבוה קצו : הנעור בלילה והמהלך בדרך יחיד ומפנה וכו' . אפשר במש"ל אל תפנו אל מדעתכם סלריך תדיר אף בעסקי גופו קיהיו מעשיו למ"ש שזה שהוא עושה הוא דבר הגורם לעבודתו : וכפ"ז המפנה לבו לבעלס בידו עון וכאשר הוא בלילה מן מס"ד הגוברת בעולם קולט הדין זו וכן בהיותו בדרך כי כל הדרכים בחזקת סכל' מסתכן כי מפנה לבו לבעלה בזמן שליטת הדין או במקום סכנה וכו' : מסתייב בנפשו :

הנשבר כחודצר למעלה :

אנכי הציבתי ודברתי רבניו הגאון ז"ל אכתוב תוכחת מגולה ומעולה ונעימה מה שכתב רבינו צ"ג נשא והיא שייכה על המשנה שאמר ר' דוסא בן הרכינס ויין של להרים וכו' וזה לשונו שם :

והנה מכל דברי התורה הזאת תוכחת מגולה לסוגיא דין ולוללי צער גם בקרב צית' ומה בגסלתהקדשי'

ומתוועדים אל הגנות כי יקראו אים אל רעוה אל תחת גפן ואל תחת תאנה ותחת כל עץ רענן וכל על עץ מים צלמור אליו לכה ונרוה דודים עד ספקר מיין הרקח נתעלסה צאכזים צאשי ענבים כי כמה יודע אישה כי אנשים אחים אהנו צאכזה מסותרת אס לא נגיל' ונשמחה יחד ציין ישמה לכב אנוס כי כוס נידך מלא מסך אף שמריה אשתה למען צריחק וגם עליך תעבור כוסי רווה ולקחת מנחתי מירי למעני ויכיה קשר אמיץ ציני וצינד אשתה עולם מעתה ועד עולם כי מוכיר אני ואתה את יושבים אחדים שותים צמורקי יין כוס מלא ברכה ה' מלא הין וגם אתה אלי על הין הין ופי פערמי ואש צ"ל פעם אחת ולא אשנה כי לזאת יקרא חפלי צך וגם אתה את קונעת כוס המתי שותית חלי' ומי כמוהו רעוי אהובים אשתה עולם לא תשקה ויקומו ויעשו כהמה ורעיהם כיולא כהם ויחמו בצוחם נשמות שסו ולעו וירס לכס ויכויו כל איש מהם כמוהו כפרעה חסוב צעינו כמלך כי תירוש ינוכב ובין חמר אל מי תלמינוי ואשור ואתר ובגובה לבו ישתחרר גם השתחרר על הסתה כדת גבורים לשתות יין . והנה אשר יראה הרוחא אומס צראשית לידס דרך וצרך כי יראה על כל כוס חלי תליס של ברכות וזי יאמר בנשותי את ידו אל גביע' הקל"ף כה לחי תעמוד חי בשמחתך ציוס חתונתך וזה יסוד ויאמר גם את צדס כריחק וכהנה וכהנה מאה ברכות הערוכות ציבוס ונשפחותיהם אך צמריתם וישבעו ולא לכס ויחלנו ונכבדים מהראשונים וימלאו את כליהם כאשר יוכלון שאת עד יגר מזה

ואז יתהלל המתהלל באמת צלמור מי כמינו בצור לשמות ויין במדה עוצה מרובה ובמדה שאדם מודד לו כה מודדוין לכל אחד מהמכובדין עד אשר יולא מאסם ומכל היולא מפיהם שלמות מלאו קירא לואה ואז למי חוי למי אבוי זה נופל כשוכב כלב יס חיה קס ויכיה את רעוה באבן או באגרופ וזה יולא יולא ומקלל אשר שמו וישכרו שמו עד ששמחה למנה נכפכה וגם אשתה כזר אכזה וימירו את כבודס כמי חזיר בלואה עוצרת ונחת שלחנס לואה בלי מקוס עד אפס מקוס וכן זהת דעתס כי מר הרבה והענוגה שברשותיהם כמעמיהם וזולת שמים רעות אשר חלס ביון שגו בגול ועריות כי ממעוך איש ביון חת צצרו יכס עד כזר לחס וילסטס את הכריות כן על כן לוח לנו יתצרך להמית כן סורר ומורה כי מוטע שמוצט וכאי וכו' וגם לן היין הנומה ומה כי מספך ביון חת צצרו האסכסוף אשר בקרבו יתאזר תאזר לנלות נמר ערוה כי צהשליך נפשו אחרי גיוז נמשל כצמחה נדמה רודפי ומה . ואף גם צטוב לנס יכחורו כשירי ומרה וזי ומרס ויכיה כליר וגב תוף וחליל ויין משתיהם שוצע שמחות ושימו כטומות ועל ערכים שירו ענבים ישאו קולס ויחיו ירמנו כי ישימו צני מעיהם בכל היולא מפיהם כדבר אחת הנכלות ומה ירמון עיניהם אשר הם זונים אחריהם כי והמדו לבנות ויפעלו גויותס וכן אלה קלות דרכיהם ומה שמו דבר מרעותיהם כי מי שלח ידו ביון ונקס כי שאל נח לימים ראשונים כי חנינו הראשון חטא כחממס ז"ל גפן כיתה וכי סתסה ענבים ונתנה לו וימת הוא וכל דערס . וגם מלא חן צעיני כי ויאש ביון ונפסס . ואיליו צני ישראל שמוי ויין נכוסו ונעברו ונענשו . ומורס מכס כיולא נכס עד נהדול לספור כי אין מספר :

מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו : **ח** רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עריו משנתו תלמוד לומר ופן יסור מלבבך כל ימי חייך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו : **ט** רבי חנינא בן רוסא אומר כל שיראת חמאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חמאו אין חכמתו מתקיימת : **י** הוא היה אומר כל שמעשיו מרבין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרבה שמעשיו אין חכמתו מתקיימת הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו **רבי** רוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם : **יא** רבי אליעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חבריו ברבים וחמפר בריתו של אברהם אבינו והמבלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא : **יב** ר' ישמעאל אומר הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה : **יג** ר' עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה . מסורת סיג לתורה מעשרות סיג לעושר גדרים סיג רפרישות . סיג לחכמה שתיקה הוא

לשמות בכלים מכלים שונים רבים ונכבדים מהראשונים וימלאו את כליהם כאשר יוכלון שאת עד יגר מזה

חכמי אבות

ה כל השוכח דבר אחד ממעשיו וכו' . אפשר לומר בזה קידוש כי כל אחד קיבל חלקו בתורה צסיי ואס הוא ירא שמים הוא המוילא לאור אשר קבלה נשמתו והחידוש ההוא אין אחר יכול להחדשו כי הוא חלקו ואס זכס ומודס החידוש ההוא אשר קבלה נשמתו והוילאו לאור ואשר זס כסוח מעיקרו זו רעה חולה סהחידוש ההוא אין חכס אחר יכול להחדשו וז"ש כל השוכח דבר אחד ממעשיו דייקא מהשייך לשורס נשמתו ושכחו מתחייב בנפשו :

ט כל שיראת חמאו קידמת לחכמתו וכו' . דקדק הרב הגדול מהר"י זאבי זל"ס תאחי לא נקט כל שיראה קודמת לחכמה חכמ' מחקיימת כלישנא דקרא ראשית חכמה יראת ה' ויחא ליה דמשכחת לה לפוס חורפא אף באייר ירא ה' לקלוט מהאוייר החכמה סחידשו אחרים כדואג ואחיתופל חלל להוילא לאור חלקו סקיבל מסוני לא אפשר חל"כ קדס ליה יראת ה' וז"ס קידמת לחכמתו דייקא דשייך לקורס נשמתו אז כיוון שקדמה יראת חמאו חכמתו סלו כטוגעת לשור' נשמתו נשמתו מחקיימת זה"ד ובזה אפשר לומר שהוא כונת אומר' אשרי מי שצא לכאן ותלמודו בידו תלמודו דייקא השייך לקרס נשמתו כי זה כל פרי להוילא לאור חלקו בתורה ומוכרת שקדמה לו יראת חמא ולכן אשריו ופתחו באשרי מי שצא לכאן ותלמודו בידו :

יא אעפ"י שיש בידו תורה ומע"ש אין לו חלק לעם צ"כלות' סהסור' והמע"ש סלו הקב"ה משלס לו חלק צעה"י כדכתיב ומשלס לשונאיו אל פיו ח"י נחלי' לאחר בקיול אל דעות כדאשכחן ציוחקן כ"ג שממש פ' שניס ככהונה גדולה ולנסוף נעשה לדוקי וסיס סעוב ההוא סל פ' סנה ניוחן לר"אן' דורדיא כמו סכתנו גורי האר"י זל"ל וזה ממפלאות תמיס דעים :

אזיך ואמך סנהשקפה ראשונה נראה שסס סלך לקושטא דמילתא סלו סס כיגס הגוף והעלמות ססס חלקאב ואס ממנו סס וכן צדוד הוא אומר כי ממך סכ"ל דייקא : **א** אפשר צמה ספסס הרמב"ס פ"י דקננות והבעל חייב להביא קרבנות אשחו ומ"ס מרן דבהא ליכא פלוגתא דצריי קסיס להולמס ונעלס ממנו צבלי וירושלמי וספרי דליכא פלוגתא והנס סמדברי הר"ן צנרריס משמע לכאורה כדצרי מרן מהתישב יפה יראה דצרי הר"ן נכונים והרמב"ס ספסס כר' יסודא סטעמו וימיוקו עמו מכס סמעחא דנדר' ודברי ספסיקת' והנס דהר"א ס הביאו במקבלת ספס דלא כר' מהסוס' והמרדכי והגהות אשרי ותה"ד משמע דססקו כר' וידעת הרמב"ס וכאשר כתיבונא צעיותין צקיונער' פס ידא בהסחיתו על הרמב"ס סס צס"ד . וכבר הנה סמענה מרז"ל דכביכול ישראל סס ה' יתצרך יס לנו דין אשה ובעלה והלדקה היא להלילנו מניהנס כמ"ס פ"ק דצ"צ ומאחר סכן אף דלה' הארץ ומלוואה יכול לתס דקה ממנו כי כביכול הקב"ה צריך לתס כל דבר סהוא לחיקון וכפרת ישראל כמו סהבעל חייב להביא כפרות אשחו וז"ס תן לו צעקייית המלוה וצנדרקה משלו ואף כי ממון גבוה הוא ולה' הארץ ומלוואה לפי סאתה וסלך סלו דמה סקנתה אשה קנה בעלה ואשחו כגופו כדאמרין בעלמא וכנמשל אשה וסלך סלו וכן הבעל צריך להביא קרבן עשיר צבציל אשחו כמ"ס הרמב"ס בפירושו וכן צדוד הוא אומר כי מתך הכל ומידך ממון גבוה נחיו לך צעקייית מלות ודקה וג"ח כי לך יאתה לכפר צעדינו כביכול כדון הבעל כמדובר וכבר בהקדמה זו פירשנו צעיותנו כמה כתיובים ומאמרי רז"ל צספרי הקטן ראס דוד צס"ד :

בנים אתם ל"י אלהיכם. חביבין ישראל שניתן להם כלי חמרה חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמרה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו : מן הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל

ח ס ר י א ב ו ת

למקום שנאמר בנים אתם וזה חביב יתירה דכתיב אחס למשיט מלאכיהם שאלים בנים הי מחלב הנשמו' סמוך למחלב האורות ואח"כ מחלב המלאכים כמ"ס מהר"ו וז"ל וזה בנים אתם למשיט מלאכי וזה חביב יתירה חספת טובה על האמור : ואחר זה בין חבין חבין ישראל שניתן להם ולא לאומות זימני יליפת מלרים כלי חמרה חביב יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמרה על כרחן שכפה עליהם ההר להם דוקא ולא לאומות זימני וליפת מלרים והטעם דכיון שנקראו בנים שרשם קדוש וכשנאמרו רוצים לנו לא חיישין חו לטענת אונם משא"כ עו"ג דאם כפה עליהם ההר חף שפיהם ירצו לבס לא נכון ואנוסים הוו : ואם עו"ג היו רוצים בחמרה הרי נכתבה צע' לשון והיו יכולים לקבלה : וז"ל הכל לפי החמרה ליפיה הליכות על אס הדרך והרשות נתונה להטחיק כל החמרה ומכלל דברים אזהרה לה טענת מודעת רבא לאורייתא . כי לגבי ישראל אס אמרו מתוך כפי' רוצים לנו חו לא חשיב אונם והוא רצון גמור לכן נעשו וחבר הבית וז"ל ובעבור העולם נדון ומה ישכיל שכל דין אמת מה שלקו ישראל כי לא היו אנוסים כמדובר : א"ג אפשר במ"ס חין משגיחין בבית קול וכתבו משם רבני לרפת שהקב"ה הראה למרע"ה מ"ט פנים טהור מ"ט פנים טהור ומסר הדבר לחכמי הדור שהם רשאים לפסוק ההלכ' כטוב בעיניהם : וז"ל חבין ישראל שניתן להם כלי חמרה שרשמות ציד חכמי ישראל שדורו לפסוק הלה כחמד מהדעות ואם מן השמים יוכיחו חין משגיחין שניתן להם כלי חמרה : וזו חביב יתירה שהדבר מסור בידם ואמרי לא בשמים היא : ואני שמעתי מפה קדוש הרב המופלא כהה"ר ח' עמר זלה"ה שהיה מפרש חלוקת בנים כמסו"ל אומרים מקלם שבתו של אדם בפניו וכלו . שלא בפניו וז"ל חבין ישראל שנקראו בנים למקום וזו מעלה רמה קראו בשמות בני אל חי לא זו חף זו חביב יתירה נודעת להם שאליהם אמר ה' שהם בנים וזה חביב יתירה כמה שנאמר בפניהם ובה דיבר להם בנים אתם וזה מקלם שבתיהם הנאמר בפניהם וגדלה מעלתם יותר מזה דרך היא חמרה דאומרים מקלם שבתו של אדם בפניו וז"ל חביב יתירה נודעת להם על היותם בנים שנאמר בנים אתם הרי שפניהם אמר שהם בנים ולהורות נתן כי גדלה מאוד מעלתם ותקטן זאת מעלת בנים שהיא מקלם שבתם ודפח"ה :

מזו הכל לפי כו'. אפשר במ"ס הרמב"ם שפי"א דגזילה דזקן ואינו לפי"כ להחזיר אצירה אס רלה והולך בדרך העוב וישיב מחזיר אצירה בכ"מ והרמב"ם פ"ב דמלעא פליג עליו דאין לו לזלזל בכבוד התורה ובחזמרון צ"י ח"מ סי' רס"ג דס"ל להרמב"ם דאין זה מזלזל בכבוד התורה דאצירה הוא כבוד שמים לעשות לפנים משורת הדין . עוד כתב שם הרמב"ם דאם מלא בהמה והכיתה נחשיב להחזיר חף שאלה לפי כבודו הואיל והתחיל במלואו ובחזמרון צ"י שם דס"ה לכלים מדיהוב טעמא הואיל והתחיל במלואו : ואז"ל שהקב"ה מקיים המלות וכתבו ז"ל המלות השבת אצירה מקיים ה' יתברך דע"י הטוות גילוי הקדושה והתורה נדדו הלכו . לרה"ר מקום תבו הסט"א והוא משיבו בתשובה וישיבו גילוי הקדושה שאלו כל מקום קדושה : אמנם לפוס דיעא דזקן ואל"כ פטור א"כ כביכול אין זה כבודו ליעפל באצירה זו להחזירה מאחר שהיא בבית הקברות ובתו ילול ישימון . אבל שתי תשובות בדבר חדא שהרי כתב הרמב"ם שסהלך בדרך הטוב וסיק' עשה לפנים משורת הדין ומחזיר בכ"מ ואצירתו בשמים חסיד בכל מעשיו ואף שאין זה כבודו עשה לפנים משורת הדין ולדעת הרמב"ם דפליג יס לומר דהיסירין שמים אותנו הו"ל כהכונה במקל שהיסורין ער"ו ער"ו לאדם לפשע במעשיו וא"כ גמלא שהחיל במלואו ולכך מחזירו בתשובה חף שאינו כבודו : וז"ל הכל לפי והרשות נתונה כמו שפי' הרמב"ם שהחזירה ביד האדם לעשות : וכ"כ מאחר שילך לב האדם רע והרשות נתונה א"כ לא תהיה חקומה לו"ל ובעבור העולם נדון כלומר לפנים משורת הדין וכדברי הר"מ שאף זקן ואל"כ מחזיר אצירה והקצם כמ"ס מרן דהכל לפי רצון המעשה וזה כבוד שמים

יך הוא היה אושר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר

ח ס ר י

יד חביב אדם שנברא בצלם כו' . עיין גדה דף ל"ד בעי"ר פ"כ וכתו' טס . ואמרו בזהר מ"א דף קל"א דהנהדר במלכ' אסורותים לו ללם אלהים וסאובלם מסלק הללם ועוד אמרו בזה' ח"ג דף קנ"ט ע"ב בנים אתם לה' אלהיכם ואינו בצלם אלהי וכו' ע"ס : וז"ל חביב אדם שנברא בצלם והיינו הנשמה לבדו התגלה במלכות אסורות נאמר לו הללם כמ"ס בזהר . ומה נמשך חבין ישראל שנקראו בנים דמי סק להם ללם הם בנים . וכ"כ ח"כ לא חביל גופיהו דישאל כיון דלא אכלו טקלים ורמשים ומ"ט הפולטת אחר ג' טהור' דבשלתא ע"ג חביל גופיהו לו"ל חבין ישראל שניתן להם כלי חמרה וכו' ח"כ דאף אמנם דלא חביל גופיהו מלך טקלים ורמשים . חביל גופיהו דרייגי בחמרה ובמלות : א"ג אפשר באמנם ז"ל שמה"ס אמרו תנה הודך על השמים וכתבו המפרשים שאלו בטענת דיעא דבר מלך והמלאכים היו רוצים חלק הסיד כי חלק הפשט לא שייך בזה ולא זכו בדיקס דכיון דישאל שייכי בשפט ובסוד לא גרע מזווי טבא ותקולי דליכא טענת דרז"מ כל דאכא אפי' כל דהו פסידא דמוכר וסכא המלאכים לא מלי למיקס בחמרה אלא בחלק הסוד . ועוד כתבו ז"ל דלכך נתן הקב"ה החמרה במתנה דבמתנה ליכא דיעא דרז"מ ועוד אפשר לומר דכיון דבני ישראל הם בני אל חי לגבי בנים ליכא טענת דיעא דרז"מ : וז"ל חבין ישראל שנקראו בנים וכיון שנקראו בנים אזהרה להם טענת המלאכים מדרז"מ : וכ"כ הם לא זכו למעלת בנים רק בקבלת החמרה ואכתי ים מקום למלאכים לומר תנה הודך ונהיה אנהנו בנים מאחר דקריאת טס בנים תלוי בקבלת החמרה וכמו שנראה מזהר דמחן דעסוק באורייתא חיקרי בן להקב"ה לו"ל חבין ישראל שניתן להם כלי חמרה שניתן במתנה ומלך זה חין דרז"מ ומס' הניתן להם דוקא ולא למלאכים : וכ"כ נהי דהשתא דאמרת שהחמרה ניתנה במתנה אנהנו לן חדא דבמתנה לא שייך דרז"מ והיו הקרובים פורקי כנפים מלאכי רוס לא מלי אחר עליה בטענת דרז"מ חף חקת לן חדא דח"ו תרשומת איכא דמה ראה הקב"ה לעשות המלאות לבטל טענות המלאכים ובחר בשראל . לו"ל חביב יתירה נודעת להם שניתן להם כל"כ שבו נברא העולם דהיינו חלק הסוד שהם צירוף שמויות הק' שבהם נברא העול' וזהו חביב יתירה שניתן להם חלק רמו מקידם באירו שניתן להם כל"כ עוד זאת יתירה שניתן להם כלי חמרה שבו נברא העולם דהיינו חלק הסוד כאמור . וכיון דישאל שפטים יתחננו חלק הסוד והפשט דיעא הוא שייכו ישראל ובעלה טענת המלאכים מלך דרז"מ כיון דליכא טענת דרז"מ כי איכא פסידא דמוכר אפי' זווי עבי ותקולי וכ"כ סכא דחלק הפשט כולו לא שייך בזה : ואמרי כותבי ראיתי להרב שארית יעקב פ' במדבר שכתב קלם מזה ואחר זמן רב שמעתי שהרב גדול דורינו מהר"י הכהן בסוף צ"י כהונה ח"כ הביא שהק"ך עלם וכסתפק אי לגבי בן שייך דרז"מ והרב הנוכ' הביא מדברי אסופת אגנים צ"מ צפירוש דגבי בן ליכא דרז"מ ובהו פירש משנתנו חביב אדם שנברא בצלם חביב יתירה נודעת שנקראו בצלם ליה צבואה דבצבואה חבין ישראל שנקראו בנים ועי"ז ניתן להם כלי חמרה שנתנו להם המלאכים ומלך שהם בני ליכא דרז"מ ע"כ שמעתי ואין הס' הנז' מלי בידו כעת : א"ג אפשר לומר ונקדים מ"ס הרב שארית יעקב פ' במדבר טס במ"ס פ"ק דע"ז דטעני עכו"ס כלום כפית עליו הר כגיגית . והיה טעמו יתברך דדוקא לישראל כפה הר ולא עשה כן לכל גוי ע"ד שכתב הרמב"ם פ"ב דגירוסין דאם איש ישראל יכפו אותו עד כי יאמר נא ישראל רוצה אני לא מוקרי אלים אס כפו אותו בדין שמאחר שהוא רוצה להיות מישראל א"כ ילכו הוא שתקפו וכיון שהורה עד שתקפו ילכו ואמר רוצה אני ודאי גירס לרצוני עכ"ד : וכיוצא בזה יס לתת טעם למה שכפה ההר על ישראל דכיון דישאל שרשם קדוש זרע אברהם ילחק וישראל והם גומים אל הקדושה אלא שהילך מעכב לכן כפה עליהם הר כגיגית להחיות כח ילרם הרע וכי אמור רוצים אס הוא רצון גמור וליכא טענת אונם : חביב יתירה נודעת להם שנקראו בני

על

מזמרת ו' ר' אלעזר בן עזריה אומר וכו' אם אין תורה אין קמח פירש רבינו הגאון ו'ל צפרשת בשלה ו'ל :

והנה

דרך רמז צענין המן רמז הוא ית' לשקט עינים עורות המזמרים הלא בחזקתו לקחנו לנו הין ובר ולחם ומזון הוא כי יאמר חיש כחי

וחמתי ב'יגבונתי הס הרהיבתי כי צמח שמן חלקי ומאכלי בריאה וזהו להם הסבר' הואת לאצונגף ולצור מכסול אל עקוד יד'הם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכון לעסוק בצורה כי יאמרו מה נאכל כי לא נוכל להרבות בשינה אם לא נלכוד כעשר צר וטוב לנו כי נעסוק בצרקהמטות ונרבה בסחורה ואם נזכה ונביא ונללית ועלינו בחטאות תורה ומלות ואם ימטט הכית מהיו בר ולחם ומזון לרוב כחשוד ידיו מהתורה כי אם אין קמח אין תורה והנה יצטרו ויגסלו כי המה לא ידעו מהשנות ה' כי יצא ליטטר מסייעין אותו והסם לנו לעשות תורתו קבע גם ה' יעשה את של ילו את הצרכה בחממי ויסריפנו לחם חקו באשר ימטט בעסק כי אין מעשור כזה לזה כרך יבדך לאשר חשקו צורה

מחזיקים זה ואשר חשבו כי טוב לנבד כי יצא ויתן עד ירצה הונג ולא ינוח לו לעסוק בצורה ויס ולילה לא ינדות לא ידע כי נספוק הוא כחמחר התנא אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח והוא כי דרך אנשים לנבד ולומר מי יתן לי מלא בייתי כסף וזהו ואשתעשע בתורת ה' הפלי לילה ויוחס לא אדמה ולא דעת ולא תבינה לאחור טוב לבטוח בה' מעטות באדם וא"כ אחור נאמ' לאיש מי הוא ראוי לבטוח בו יותר אתה האיש או אלהי עולם ה' הלא יענה ויאמר חלילה להאמין כי בו ראוי לבטוח ויער ממנו והלא נשיב לו א"כ איפה איכה

חסדי אבות

סיעסה לפנים משורת הדין וכיון שהדין כך בזקן מזה תבין שביכול מחזירנו בחסודה כי חסיד הוא ופוסק לפנים משורת הדין : וכו' הניחא לדעת הרמב"ם אבל הרמ"ם סבור שמלול בכבוד התורה מאי איכא למימר לו"א הכל נתון בערבון ומלודה פרוסה ע"כ החיים שכול' מתסרין באיסורין והו"ל כהכנסה במלך דכיון דהתחיל במלוא גומר לעובה :

בזו הבל נתון בערבון וכו' . אפשר במ"ם פרק הזהב דף מ"ח ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה ר' יוחנן אמר כנגד כלו הוא קונה ואמרו צירוקלמי גם פ' הזהב דמ"ד כנגדו מודה בפרה ועלית דליתנהו בחלוקה כנגד כלו הוא הינה : והנה ה' יחברך מכר לנו התורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם ופירש הרב מהרש"י אלגאיו דאש"ג דעיל ונפיק אלווי קסה המלות אש"ה תורתא אל תטובו זהו תורף דברי הרב במלא דהמלות הם המעות ובקעת מ"ת גם קבלו אלהותו יחברך וקיימו כמה מלות והם בערבון ולכאורה באלו למחלוק' דלמ"ד ערבון כנגדו הוא קונה הם יכולים לחזור ח"ו אמנם לפי האמ' אף לרב דאמר כנגדו הוא קונה מודה דמידי דליתיה בחלוקה כנגד כלו הוא קונה והבא התורה כלה כשהלכת קשורה משפט חרו"ז מרגליו' שאילו האחר שיפול יפלו כולם ולית בה חלוקה דהאומר שאינו מאמין בדקדוק אחד אין לו חלק לעב"צ ובזה נמלא דאליבא דכ"ע כנגד כלו הוא קונה וז"ל הכל נתון בערבון דבתורה הכל דייקא נתון בערבון דכנגד כלו הוא קונה וליתנהו בחורה ולזה ומלודה פרוסה על כל החיי' להענישם דאינם יכולים לחזור : א"צ אפשר במשנ"ל דהלדקיס הם ערבים על הדור ויש לחקור דק"ל דלא יפרע מן הערב תחלה ומ"ט קריבי עליומן נפטרם מידי כריתתן בדין ע"י רובא והנה אלה רשעי' כלוי עולם והם הלויים . ויש לפתור עפ"י תשובת הרשב"א סי' אל"ף ו' בראובן שהשחיל חפץ לשמטין והסנה עמו תנאי שהוא אסמכתא ונתן לו ערב דאף דאינו תובע מהשחיל מטעם אסמכתא תובע מהערב למדנו מדבריו של גדול דכשהערב ידע דהלוה פטור הוא חייב . ומזה למד הרב משנה למלך פכ"ג דמלוה דין ג' דה"ה כשירע הערב דהמלו' לעולם יכול להתפרע מהלוה ואפ"ה זיקק ערב דודאי כוונתו ליפרע מהערב תחילה וזהו פירש מאמר רז"ל בנינו ערבים עלינו עש"ב . אף אכן בעניינא חמינא דכיון דמודעתו כי בידו נפש כל חי ויכול להתפרע מכל בריה הן בעודו חי ואף כי אחרי מותו ועכ"ז לקח

מלכה ונשח כך הוא יחברך שבהקדים לך בית והון תעסוק בצורה ילף תהיה אתה לעסוק בה תחלה ונשח עליו והוא יכלכלך וכן כל אלה יפסל לאיש שגיה ופתי השם נפשו צהיים חיותו להרבות בצמורה הפולה על רוחו כי למנו יתן על פה מולו או חממתו וחרילתו ולא מה' ביתה לו ולא יבין כי בגא ית' ון ומפרנס לכל ומזונתיו של אדם קצובין לו מר"ה לה"ה ואף האדם רק כמלקט אשר הבין לו הוא יתבדך וא"כ איפה לחם ייגע להעשיר כי לא צמח יגבר א"ס וטוב לו למעט בעסק כי הנה לא יפדוק המרבה ולא יחסר הממעיט מאשר קלצ לו ה' : וזה רמז לנו הוא ית' צפרשת המן כי חמט נקח לכל מזון בני האדם וז"ל הנוי מחטיר לכס כו' לומר דעו איפה כי כל מה שתריותו צר ולחם ומזון בעה"ו אינכם הקונים אותם כ"א הנוי מחטיר לכס מאחי לחם מן השמים לכל היואלים ונושאים וגו' חנים ליון ולקנות ממין אינכם כ"א שוילא הסם ולקטו מאשר הוכן לו ולכן זאת עשה האיש הישראלי אל יגע להעשיר רק דבר יום ביומו לחמן אכסנו בצור עיני אש ילך בתורתו אס לא כי על ידו קיימה

צפוני אלליהמו וקיימנה בעושר זה שאמרתי וזה ממעט צעסק ועסוק בצורה שהוא עד יום הששי של שבוט שהוא חסל אל המלאת לו ששים שנה אך כאשר וזהו כיום הששי שהוא משעים עד מלאת השבועים או והכינו את אשר וביאן עמם במוסס לסדר תלמודס ואסף תבילות מלות ומשעים טובים ותקן כל המעקשי למישר וכל קלקולי פניות אשר פנה אליהם והמר ימירס רעות בטובות וביה משנה על אשר ילקטו תורה ומלות יום יום נעשורים הקודעים והענין צמלמו רמז בציור אל הסועל באומר ונשל סכנת הטל והנה על פני המדבר וכו'

לפ' רוב המעשה : מן הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצורה פרוסה על כל החיים התנות פתוחה והחגגי מקף והפנקס פתוח והיר כותבת וכל הרוצה לללות יבא וליזה והנכאין מחזירין תדיר בכל יום וגפ"עין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על טה שיסמכו והדין אמת והכל כותקן לסעודה : ין רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה אם אין דעת אין בינה אם אין בינה אין דעת אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה כמעשיו למה הוא דומה שענפו מרובין ושרשו כועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו

הלדקיס לערבים ומאי כונתו ליפרע מהם תחלה . וז"ל הכל נתון בערבון שגדולי הדור מער"צ אכולא מתא וכו' מה הגיע לגדולי ישר' על ערבי"ם בתיכס הרי הקב"ה יכול להפרע תמיד מן הלוה וכיזה נפרע מן הערב תחילה לו"א ומלודה פרוסה על כל החיים כל' הקב"ה מלכותו ככל משלה ומלודתו פרוסה על כל החיים וידעי דדיקין שחדי' יכול להתפרע מהלויים ועכ"ז ילאו ערבים ודאי שהכול ליפרע מהם תחילה : א"צ אפשר במ"ם הרב הל"ק ט"ח ח"א סי' קל"ב דאף דאין ערבי' גרים על ישראל מ"מ נענשים עליהם כשבידם למחות : וז"ל הכל נתון בערבון דעל כל המלות ישראל ערבים זל"ז ולא חיתא דלא מערבי אנרים ונשים כדכחצו רבינו יונה והרמ"ם פ"ג דברכות דגשים ליחנהו בכלל ערבות לו"א ומלודה פרוס' על כל החיים להענישם אף דאין ערבים כל שבידם למחות במ"ם הרב הנו' : א"צ אפשר במ"ם הרב מהר"ם ו' חביב בחסודה כ"ו הביאה בספר גינת ורדים ח"ח כלל ח' סי' י"ג דערבות אף צמידי דרבנן וכן העליתי צעניות בספרי הקטן ברכי יוסף ח"ח סי' קכ"ד צס"ד : וגם לידד מורנו הרב זרם אברהם ח"ח סי' י"ב דהני נקיס וגרים איתנהו בערבות : וז"ל הכל אף מידי דרבנן נתון בערבון ומלודה פרוסה על כל החיים בין נשי' בין גרים אית' לערבות : א"צ הכונה הכל נתון בערבון מ"ע ומל"ת וחזק מערבות מלודה פרוסה על כל החיים מדין חוכמה על מל"ת כמ"ם הרב גינת ורדים ח"ח כלל ג' סי' ט"ו : א"צ מלודה פרוסה על כל החיים אש' תלמיד לרב ועמ"ם הרב קער אפרים סי' ס"ה :

והגבאין מחזירין תדיר וכו' . אפשר לפרש במ"ם גרים ע"י אקרא רק אהס ידעתי וכו' . ע"כ אפשר וכו' כמל דנפרע מהאזהב מטע מטע . גס אז"ל כל האומר הקב"ה וחרן יותרו משה ומקסים דמליו כי אל רחום הוא וכתיב ומנותי את אשר אחון ואז"ל אשפ"י שאינו הגין : והסירץ לזה דאינו מוותר רק הרחמנות הוא דנפרע מטע מטע וכיואל דמאריך אפי' או אס עתיד לעשות מלוא ונפיק מניה זרעא מעליא והכל הוא בדין : וז"ל והגבאין מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין וזה רחמים גדולים ליפרע מטע מטע ויש להם על מה קיסמוכו כי הכי הלכתא כמ"ם צמ"עא דף ע"ז ופסקה צס"ע סי' ע"ד סעיף ד' דהוי פרעין . ואמר תדיר בכל יום כלומר מקמי דמטי זמן הפרעון דבהגיה הזמן כחצ המרדכי הביאו מור"ם גם דיכול המלוה למחן לקבל מטע מטע וכדי קלא יסא מקום למח"ד למחן

וכו' והוא כי הנה העבד ידמה אל המדבר שממנו מלך עמלו חין הנאה וולתי
הבא מן השמים והלחות ועוונות העולם ידמה אל הסן השמות עליו ששטו הסם
ולקטו איש כל אשר תשיג ידו והנה על פני המדבר דק הוא כמו היריעה שזוה
ע"ס התויריעה אחרת תחת האל לקבל עליו הסן שהוא דק כספור על הארץ ללמד
דעת לאדם כי חמונו תוכחתם שמים אלה
שמונתיו הם כחסף מדיל כינו וצין
חמונו עד יבקש מקומו ויתקן שותתו
שכל כן קשה חמונתיו של אדם כקריעת
יס סוף וכחאמרס ו"ל חמולס לא
ראיתי ארי סכל ולא לני קיין ולא
שועל חנוני ומתפרנסים שלא בלעך
ואני מתפרנס בלעך אלא אני הוא
סקפתני חמונתי וכן יס יריעה אחרת
דקה למטה שחמן עליה לרמזו כי חין
לבטות בנכסיו כ"ל כאלו חמונתי
יריעה דקה שקל ליאכד :

והנה כאשר ויראו בני ישראל
שאלים כללחת העולם
אומרים איש אל אחיו מה הוא כלומר
הכנה והחמנה ע"י משל ומתן חמני
אדם הוא כלומר נשתדל ונחלץ חוסים
ואזכרים להרבות בסחורה ונעשיר ואין זה כ"ל כי לא ידעו מה הוא כי
יסכלו האמת ולא ידעו כי החירות הכללית הוא יאמר
הטוב שממנה ומושך אותם אחר ה' הוא הלחם וכו' לומר הסירו
את הסכלות הלזו מלבכם כי הלא הכל בידי שמים והוא הנותן לכם
לחם ומומן ולא למותרות רק לאלכל לקיים רוחכם בכס לכן זה הדבר אשר
צוה ה' אל חייבנו להעשיר רק לקטו חמנו איש לפי אכלו די ספוקיו יהיה
משאו ומתנו ולא נבהל להון כי טובת העבד הכל כמה ועל המהבילים טובת
העבד נאמר להנחיל אורכי ים שהוא כח"ש ו"ל י"ש עולמות וטוב לגבר י"ש
עולמות לפסחו מליהנות בעבד נופי ו"ל עמר שהוא י"ש בחספרו לכל גלגלת
הוא המספר של עמ"ד לגפשותיכם ואל יאמר איש כי גם הגוף ראוי גם הוא
ליהנות כי הלא איש לאשר באהלו תקחו והוא כי חין הגוף אכל הנפש כ"ל
כחלום ואכל אל אשר בתוכו וכו' אל מי ראוי לחוש ולעשות עיקר אל האכל
או אל אשר בתוכו וכו' איש לאשר באהלו הוא הנפש שבהל הגוף תקחו ולא
לאכלו כי אשר בו הוא העיקר :

והנה אחר העצה הזאת יעשו בן בני ישראל אך לא מיד כשמעם כי אם
אחרי ראותם שיקלטו המרבה והממעיט שיש מי שלקט והרבה הון
רב י"ש ממעיט ואחרי בן ראוי כי וימדו בעומד צמדה וראו כי לא העדיף
המרבה והממעט לא הסחיר כי חין הצלחה יתירה למרבה בסחור' מלמעט
ע"כ משל לחמו לבלתי הרבות רק איש לפי אכלו לקטו ויאמר משה אליהם
הוא ה"ל אשר להם הממשה אותו להקצ"ה שני' וזהו לבלתי ישמע איש
ללקוט יותר על דרך אכלו כי הנה חין איש מותי' ומולך עמו לאותו העולם
דבר ולמה יפחול איש על מה שיאשר ולא על מה שיוכל עמו ולא שחמו אליו
ויותרו אנשים חמנו ומי יתן והיה נשאר לחי שיעבוד את ה' כ"ל לחי שאל
ושבע ודן וירס תולעים ויבאש ויקצוף עליה' משה הוא יאמר הטוב ומן אז
חללו וילקטו אותו בנדר בנדר דבר יום ביומו איש כפי אכלו בלדג וגם
תקבל עליו יסורין ויסבול והוה והם השמש של צרות וגמס ולא יבשוט למען
עשותו עיקר מהעבד כי אורחת חיים תוכחת מוסר :

גם פירש רבינו הגאון ו"ל על משנה זו בכתובים ד' פסוק וי"ל וכו' (וזכרו
זכחי דקדכו) הנה מאמרנו על מאמר ההוא באומרו איש חין קמה
אין תורה אם אין תורה אין קמה שיראו הפוכו דברים בלי ענין :

אך יאמר חס' דתת לי עושר ונכסים וירא' את אשר אעסוק בתורה
יומם ולילה לא אשבות כי הלא זאת ישיב לו ה' מי הוא יותר נאמן אני או
אתה הלא לא יבצר ממך לומר כי נאמן אני ממך וא"כ למת תרצה שאקדים
לך ממון ונאמין אותך שחפסוק בתורה הסוד כה ועסוק בתורה מתוך דוחק
והאמין כי שאתן לך ממון מפירות התור' כי אשר אמרתי אם אין קמה חין
תורה אני מספר ואומר כי אדרב' אם אין תורה תחילה אין קמה ועל דרך

זה יאמר זכרו וזכחי דקדכו וכו' יאמר הלא אחר' לנו בני איש וכו' אחרו בלדכס
זכו' שחמו' בכתוב' ושחמ' תאמרו מי יגיד לנו שאם נעשה כן ונשוב מיד
לח' שירצנו ויטיב בעבד' או בעבד' וטוב טוב היה ויטיב לנו תחילה ונשוב'
אליו לז"ל זכרו וזכחי דקדכו וזכחו אל ה' ויטיב לכם כי יותר ראוי תצטוו שייטיב
לכם אחר כשרונכם משייטיב לכם
חמתי' ויבטח בהם שתצטוו כי טוב
לכמות כה' מנכס :

גם פירש רבינו הגאון ו"ל על משנ'
זו במשלי ב' פסוק א' (בני
חורתי את תשכח ומחלתי יר' לך)
עכ"ל הפסוק ופירש הגאון ו"ל וז"ל :
הנה עד כה בדילנו מן הפועים
ומפתויי החטאים וילמדנו
להקשיב לחכמ' אוננו ולהחמיר עסקינו
בהלבקש' ככסף ולחפשה כחמנונים
אשר אובד כסף לא ישבע כסף והנה
על אלה יצר סמוך הלא יתן בלכ איש
ידבר ולומר הלא חין צוה הבלעיה סכור
ומתי אעשה לביתי ללחם חוקי כאשר
קרה לירמיה עם דורו האומרים אליו
מה נאכל אם נעסוק תמיד בתורה עד

שעל פי ה' הראש נצננת החן ואמר הדור אתם ראו לומר כי אם יעסקו כולם
בתורה חין מעבור לה' לפרנסם כאשר עשה לזר המדבר :

והנה תשובה ההיא לא תצדק פה כי הלא שלמה ייסר את כל איש ואיש
בדברו לשון יחיד כי לא יוריד הקב"ה לחם מן השמים בשביל יחיד
אך התשובה הצודקת הלא הוא יכין לו דרך או מלאכה מה יעשה עראי
ותורתו קבע ויבטח בשם ה' וילחם לרבו וזה וזה יתקיים בידו ולהיות כי
לא יבצר מלב איש להרהר ולומ' אולי אשר הוא ית' וילחימי במלאכת עראי
הלא ינכח ה' מוכותיו אז אם לא ינכח לא יתמיד לעשות חסד חסם בשביל
יחיד לכן טוב טוב אשתקעה בעסקי העבד' ואיעזר להעשיר כמה שנים ואח"כ
לא חמיו מתוך האהל עוסק בתורה ובמלכות כי אז לא יחסר לו כל אך לא
זה הדרך צמר לו יהיה אשר כה יעשה לא ילחם בימיו כי נהפוך הוא כי
הלא כה יאמר ה' למת תרצה אעשירך ואבטח בך תעסוק בתורה אחרי בן
ואולי תבגור ואדרבה עסוק בתורה מעוני וצטח בך שאעשירך אחרי בן כי
בשמאלו עושר וכבוד כי טוב לבטוח אלה בך' מנכחו ה' בלחם וכאשר אמרנו
רמז התנא באומרו אם אין קמה חין תורה אם אין תורה חין קמה לומר הלא
דרך הנשים לאמר אם אין קמה חין תורה ויתן לי ה' תחלה קמה ואח"כ אעסוק
בתורה אך נהפוך הוא כי אם חין תורה תחילה חין קמה מאתו יתבדך ואתה
פתח לעסוק בלי קמה וכו' יתן וכן אלה דברי שלמה בכתבתו בני חורתי וכו'
והוא אם תרצה וילחך ה' עשה תורתך ומצותך קבע ואז תצליח וזה וזה
יתקיים בידך וזהו בני חורתי וכו' כלומר בלי תקות פרס רק למת שאתה
בני ולמה שהיא תורתך אל תשבת שתתמיד עמלך בה כנאמן אל תשכחנה והקשקש
בזהיפמנות שעל שכן מצותי יאיר לך אותם ולא מצות אנשים מלומדה נעשית
בדמים ולכן כל עמם :

סוף האי משנה פירש רבינו הגאון ו"ל בירמיו' י"ז מפסוק ה' עד ס"פ
ח' (כה אמר ה') ארור ה' אשר יבטח באלים ויש בשר ורועו ומן ה'
יסור לבו והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ
מלחה ולא תשב : כיון הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מנכחו : והיה כעץ
שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חס והיה עליו
רענו ונשג' בנור' לא י' אב ולא ימנע מעשו' (פרי) פירש רבינו הגאון שם וז"ל :
כה אמר ה' הנה אומרו אשר יבטח באלים ואומרו ויש בשר ורועו יראה כפל
ענין במלות שונות והנה ב' קושיות יעוד אומרו ומן ה' יסור לבו שאם שקו לקו
יבא עד עקור כל מנכחו מה' וישים אותו באלים לגמרי ולא בשיטוף למת ויחס
הדבר אל הלב ולא אמר ומן ה' יסור מנכחו ועוד אומרו וכו' כערער בערבה
אוי' דמיון יש לזה אל הראוי אל עגש ועו' אומרו ולא יראה כי יבא טוב ועוד
אומרו ושכח חררים כו' האם כל בוטח באלים יחוייב ילך ישכון במדבר :

אמנם יאמר כי יש בוטח באלים וזלזלו ויש בוטח בעמלו וזה בגבורתו או
בחקמתו כי חסם לכ אומר כי בחקמת לבו עושה ומצליח בממון
ובתחבולות

חכמה אבות

התנא כך הם דפי' שהגדלין מחזרין חריר להתפרע ביסורין זה קוצה
גדולה להלון בפומדס לדין והמקט' יולא לטעון על כל דבר פשע כו' .
וה' ברחמיו מעריך כנגדו היסורין שסבלו וילאו אלו באלו כמש"ל
בילקוט מזמור ל"ב . וז"ל ויש להם לבני אדם הליון ע"מ קיסמוכו
דזה סמך גדול להגלל ביום הדין ועד' פירש רש"י ב"ר דף
מ"ו ע"ב וז"ל ויש להם לבדיות לסמוך ע"י כשנפרע מהן שילדיקו
דיח ויאמרו שהוא דין אמת עכ"ל . וממנו קח לפרשן מ"פ דרכינו
וכדי קלא תאמר שאין זה פרטון לז"ל וסדין דין אמת' כי פורע
בפרטוריו פרעון גמור הוא וכמס"ל :

חית

בפרטוריו אמנו להכי מקמי זמנו בכליוס נפרעין דאז לריך לקבל
פרטוריו . ומשום דיש חולקין וכמ"ס מרן צב"י סס דהרי"ף השמיט
מימרת רבא וביאר דעתו צדק סבית דה"ד אם בדיעבד קיבל אכל
לכתחילה יכול לאמר לא אקבל כ"ל צבת אחת וכו' הרב ש"ך ס"ק
י"ז והעלה דכך הוא דעת הר"מ והסמ"ג י' לז"א ויש להם על מה
קיסמוכו כי הדין הוא כמ"ס העיטור והרמב"ן ובעה"ט דאריך לקבל
פרטוריו ומדה"ד חונה יכולה לקטרה . וממילא ידענו בניצי חרי
דכל האומר הקב"ה וסדין וכו' ומלחם דהקצ"ה מרחס רחמיהם
לראש צנר דתרווייהו אייתכנו כי רחום הוא למפצר מלכקי פסי' דיין
וז"ל כדין דין אמת : אי"ז אפשר למדך בלשון זה דסיפור דברי

ובתחבולות עשה מלחמה ולא ישיט אל לבו כ"א התגבר על זולתו בזרועות ח' ולא שפזרו ואם בהכמת לבו הצליח הוא יתברך נתן הדבר אל לבו כי לו חפץ הוא לנגדו היה מסכל דעתו ועל שלש אלה אמר חרור הנבר אשר יבטח באדם זולתו וגם אשר שם בשר זרועו עמדה לו כי גבור הוא ותושע לו זרועו לא ייחם הדבר אל ה' שפזרו כי אם שם פשר זרועו שאמר כי בשר זרועו הוא שעמדה לו ולא אמר כי ה' הוא זרועו ולא זרוע בשרו . ועל אשר בכתב לבו הצליח ולא אמר כי ה' היה עם לבו ולא עשה חמר ומת' ה' יסור לבו כי מסיר לבו מהיותו עם ה' לחשוב מחשבות שמתו יתברך להצליחו כי אם אומר שלבו נפרד מה' והצלחת הצי"ת ולא ידע כי אם יבטח באדם יגלגל הוא ית' לעת הצורך יתהפך לכל צדדיו ואין לו מכיר כי אם בערער חיו יחידו בערבה כי האדם אשר בטח בו ואינו או נשחטנה דעתו ולא אבה לעזורו או ויילככו אחרי גוו ואין לו מושיע ועל הבטחה בעצמו בזרועו או הכמת לבו ולא בה' הלא יגלגל הוא ית' כי אין צ"ל שלא יצליח ע' עצמו כי אם אפילו בטוב הכא אל כללות העם לא יסגה הוא בכללם כד"א בתוך עמי אכזי יושבת כי אם שיעשה הוא ית' כי גם זה לא ית' לו כי יבא הטוב והוא לא יראנו כי יבא הטוב או גולה וזהו וסכן חררים במדבר בו' והיוצא כפול שהוא ארץ מליחה ולא תשכ וזהו פירוש אל אומרו חררים לשון רבים :

ברוך

הנבר בו' ראוי לשום לב כי מי לא ידע שהבטח בה' יהיה ה' מבטחו ועוד אומרו והיה כעץ שתול על מים ועל יובל כו' כי אחר שהוא שתול על מים מה צורך היות על יובל שרשיו במימי שתילתו ולא עוד כי לא יהיה לעץ שתול על מים ממע טוב טוב הוא היותו על מקום לח מהותו על מים ממע וגם היותו על יובל שרשיו שיראה שיתגלו מתחת לארץ ואין זה משום דרכם ועוד אומרו ולא יראה כי יבא חס עודנו מדבר על המשל שהוא העץ לא תצדק בו ראייה ואם הוא על האדם טוב הוא שיראה הטוב ולא יזוק בו משל וראה אותו ועוד אומרו והיה עליו רענן יאמר מענין הפרי ולא יזכור מהו שאינו עיקר ועוד אומרו ובשג' בצורת לא ידאג כי הלא חדרב' מקו' לראש על צרת ישראל ועוד אומרו ולא ימיש מעשות פרי והראוי יאמר ויעשה פרי מאי ולא ימיש מעשות ועוד איזה קשר יש לפסוק עקוב הלב עם הקודם וגם לא עם אחריו :

אמנם

יאמר ברוך הנבר אשר יבטח בה' ומלכד הצרכה שאני מדברו עוד יתוכב' לו שלא יראה ית' את ה' ממלאכיו יהיה לו מבטח עון כי אם יהיה ה' בעצמו מבטחו להצילו ולהיעיב לו בעצמו ועוד לו כי יהיה כעץ בו' והוא כי הנה אמרו רז"ל על פסוק ועץ החיים בתוך הגן עץ החיים באמצע הגן וכל מימי בראשית מתפלגין מתחתיו וכל חופשי התורה תחת גלו והנה הנבר היוצא מעדן להסקות את הגן הוא למעלה ממקום העץ שהוא כי הוא יוצא מעדן ומתשך להסקות את הגן אשר בו עץ החיים וידוע כי אותו עץ החיים שבגן הוא כשתול בגן אך לא יבצר ששורש עיקר האילן ההוא הוא למעלה מהמקום שהנבר ההוא יוצא והתפשטות וגם לא עם אחריו :

אמנם

יאמר ברוך הנבר אשר יבטח בה' ומלכד הצרכה שאני מדברו עוד יתוכב' לו שלא יראה ית' את ה' ממלאכיו יהיה לו מבטח עון כי אם יהיה ה' בעצמו מבטחו להצילו ולהיעיב לו בעצמו ועוד לו כי יהיה כעץ בו' והוא כי הנה אמרו רז"ל על פסוק ועץ החיים בתוך הגן עץ החיים באמצע הגן וכל מימי בראשית מתפלגין מתחתיו וכל חופשי התורה תחת גלו והנה הנבר היוצא מעדן להסקות את הגן הוא למעלה ממקום העץ שהוא כי הוא יוצא מעדן ומתשך להסקות את הגן אשר בו עץ החיים וידוע כי אותו עץ החיים שבגן הוא כשתול בגן אך לא יבצר ששורש עיקר האילן ההוא הוא למעלה מהמקום שהנבר ההוא יוצא והתפשטות וגם לא עם אחריו :

פרק רביעי

בן זומא אומר וכו' פירש רבינו הגאון זלוק"ל בפ' אחריו וז"ל . והנה ארז"ל וקדשתו לכל דבר שנקדשה לכרך ראשון לפתוח ראשון ליטול מנה יספה ראשון וכו' ועל פי דרכם זה יתכן אשר הפירו באתרו הני ה' מקדשם ולא אמר מקדשו שהוא מעין ענין מאמרו וז"ל בהנחותא על פסוק כי מכבדי אכבד זה המכבד ת"ח כי לה' המה ומשרתיו יקראו ככהני' בעבודתם וזהו יאמר וקדשתו אתה ישראל את הכסן לכל דבר שנקדשה לכרך ראשון וכו' ולא תעשה כן על היותך נותנה על ידו שתתכפר בעבודתו כי אם על בחינת כבודו כי את לחם אלהיך הוא מקריב כי על כן קדש הוא לאלהיו באופן שאופי אתה מכבד בכבודך אותו ותריות בזה כי גם אני אכבדך

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

עמו כי מכבדי אכבד וזהו אני ה' מקדשכם כאחד כי כמוהו כמודך תהיו שווי' לקבל כבוד ממני כי אומרו מקדשכם הוא ענין כבוד כאומרו וקדשתו שפירשו ז"ל לכרך ראשון וכו' ואין מוילין השתמעות מפסומו לגמרי כי אם יהיה

חציאותו הוא כשתול בג"ע של מטה :

ונבא

אל הענין אמר כי האים אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו דומה לאילן השתול על מים שהוא כעץ החיים שבתוך הגן שהוא שתול על מים כאמרו רז"ל שכל מימי בראשית מתפלגין מתחתיו ככה תהיה נפשו בעץ החיים שמרוב מימי השפע שיושפע בהיות ה' מבטחו בצלו יאסור צדיקים רבים כאשר בצל עץ החיים ההוא ועוד ידמה לעץ הנזכר כמה שעל יובל ישלח שרשיו שהוא כי גם שהוא מקבל השקאה מנבר הוא יובל היוצא מעדן לא יבצר שרשיו על יובל ההוא שהוא כי למעלה מהנבר ההוא ישלח שרשיו כי עץ החיים שורשו העיקר למעלה כך נפש ורוח האדם הם שמתקין למטה באדם שורשן למעלה בג"ע הארץ ולמעלה בעליון בארץ עליונה וכאמרו התנא כל ישראל יש להם חלק לעב"ה שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יישו ארץ נצר מטעי כמפורש אצלנו שהוא מאמרו ז"ל למה צדיק דומה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה בו' שהוא כי שרשיו הנפש ורוח שנאדם הנם נטועים בארץ העליונה ונקראת הנפש שנאדם נצר מטעי שהוא כנצר שרשיו נשאר למעלה כי אין דבר רוחני שמתלשל ובה למטה שלא ישאר מציאותו למעלה והוא שורשו :

ונחזור

אל הענין אמר שמהיה נפש הצדיק ההוא כעץ החיים שחציאותו בג"ע הארץ ושרשיו למעלה מעל הנבר היוצא מעדן כך שרשיו של נפש ורוח הצדיק הלו יהיו למעלה למעלה על הנבר ההוא שהוא במילוח העליון ולא עוד כי אם שלא יראה כי יבא חס וזהו כי בבא כח רוגז לעולם לא יראה אותו כי במקומו לא יהיה חוס הדין ההוא כי תנין זכותו וגם הנוף בעה"ז יאמר בארץ בשלשה דברים שהמה כוללות יופי כל טוב העה"ז שהם חיי בני מזוני ועל החיים אחר שלא כלבד מה שהוא עיקר האילן הוא הנפש שיהיה כעץ החיים באותו העולם מעתה כי אם גם הנוף שהוא כעלה שבאילן המכסה את הפרי כך הנוף שהוא מכסה ולבוש אל הנפש גם הוא יהיה רענן שלא יבמש ויכלה כעלה האילן כ"א יאריך וגם מזוני אין כ"ל בשנים הטובות כ"א גם בשנת בצורת לא ידאג כי הוא ית' וזמין לו מזונו ומה גם בשאר שנים ועל בני אחר ולא ימיש מעשות פרי :

וא

יאמר ובשנת בצורת בו' במ"ש ז"ל כי בשנת בצורת אסור לו לאדם לשמש מטתו אם לא יהיה חשוד בנים אחר כי בשנת בצורת שמתחסות הבריות אל הסנה ולא אל המקום שהוא כי הוא בצורת כולל כמה שאמרתי שלא יראה כי יבא רוגז שהוא כחוס הנזכר כי במקום אשר הוא נר שם לא תהיה רעה ימשך שם היות שלא ידאג שאינו חושך בנים עכ"ז לא ימיש מעשות פרי שימש מטתו ויוסיף לעשות פרי כי במקומו לא תהי' חרפת רעב ולא יעזור עצמו מעשות פרי על שאר מקומות וסמא תאמר הלא נראה מי שיראה בוטח בה' ולא יצליח בדרך הזאת דע כי יש עקוב הלב מכל ואגוש הוא באומרו מי ידענו כי האדם לא יראה ללבוש ואני ה' חוקר לב בו' לתת לאיש כדרכו בו' ולכן שית לבך אולי זה מלכותו הסוב שתראה לכל היותו בוטח בה' ולא כן לבו ואני נותן לו כדרכו :

פרק רביעי

בענין קדוש להיות לכבוד וע"ד זה אני מקדשכם שתהיו קדושים בעיני וחסונים לכבדכם הנה עדיין ראוי לשום לב מי הניד לרו"ל במדרש הנחומא שאמרו מכבדי אכבד מדבר בת"ח אמנם יתבאר זה לפי דרכנו במשנת בן זומא האומר איזהו מכבד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד וכו' :

ולבא אל ביאורו נעתיק כל המשנה ונבאר אותה בס"ד וז"ל בן זומא וכו' עד גמר המשנה . וראוי לשום לב . (א) מה היא כונת התנא בד' דברים אשר בא לגדור גדרן מוולתן שאם הוא על התנאים הצריכים להשגת נבואה אם כן במקום איזהו מכבד היה ראוי לומר איזהו עניו ויגדור גדרו . (ב) אומרו כלומר מכל אדם כי הלא זה יותר יצדק בו תואר תלמיד מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

מתואר חכם . (ג) כי מה ראה במאמר התנא האומר איזהו חכם היראה את הגולד שדחה אותו או חס מר אחר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי . (ד) הרחיק שחניא מפסוק מכל תלמידי השכלתי כי הלא אינו אומר שם שכל לומד

חסדי אבות

בחקירת הרמב"ם נשמנה פרקיו חי מי שטענו טוב ונמקל מקיים המלות הוא משוכח או מי שטענו רע וכובש את יצרו ה"ז משוכח וכסכים דטענו טוב חשיב טפי דנפש רשע אותה רע וחילק בין שמשו' לשכליות עש"ז . וז"ש טוב ארץ אפים שטענו להאריך אפו ואינו כועס מלד טענו יותר מגבור שטענו לכבוש יצרו ולהאריך אפו ולמדנו מיהא דגבור הוא הכובש את יצרו והיינו הראי' דמייתי :

א איזהו חכם כלומר מכל אדם . שמתני צמ"ש פ"ק דע"ז דלמנמר מחד רבא בגירסא עדיף אך בסברא מתמה רבואתא עדיף וז"ש איזהו חכם בכבר שלם בגירסא כשהוא למד מכל אדם מ"מ דמאי דחסרי' הוא סברא וגמיר מכלהו רבואתא . וז"ש מכל מלמדי הכללתי סברא כי מדיןך טיהא לי כנר גרסה נמקי :

איזהו גבור הכובש את יצרו קנא' טוב ארץ אפים מגבור וכו' . אפס'

לומדו מכל אדם נקרא חכם. ה) אומרו איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מנבון כי הלא תראה ראייה הפכית כי מאומרו טוב ארך אפי' מנבון וירא עשיר אפים אינו גבור ואיך יאמר שהוא תואר וגדר הגבור. ו) אומרו איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך וכו' מי אמר לו שמי שנאמר לו יגיע כפיך וכו' נקרא עשיר. ז) מי אמר לו כי האוכל יגיע כפיו האומר שם הוא שמח בחלקו ולא שבעצמו ואכלו. ח) למה מביא פי' אומרו בכתוב אשריך וטוב לך אשריך בעה"ז וטוב לך בעה"ב כי הלא אין זה רק לתת עטם אל כפל התיבות כי מי שהוא מאושר ידוע הוא שטוב לו ע"כ פירש בעה"ז וטוב לך לעה"ב ואריך לתת טוב עטם מה ראה על ככה ומה הגיע אליו זה להטפל בהתפתחות תבות הכתוב ויראה שלא כענין. ט) אומר איזהו מכובד המכבד את הבריות כי אדרבה הוא תואר מכבד ולא תואר מכובד. י) אומרו שנאמר כי מבכדי אכבד ובזוי יקלו כי הלא המה דברי ה' האומר כי מבכדו וכו' ואיך ילמוד חכם למכבד את הבריות כי כבוד ה' שאני. יא) אומרו ובזוי יקלו כי הלא לא ילמד רק מאומרו מכבדי אכבד ולמה יביא ובזוי יקלו לכלי צורך והוא דברי הפוך הענין האם לגמור הפסוק בלכבו לבד לא יחסד התנא ירבה דברים לכלי צורך ומה גם במלות כאלה: אמנם יתכן בכללות הענין בא לתאר תוארים הראויים אל הדברים האפשריים לטעות בהם בני האדם וירא והנה ארבעה המה התוארים אשר יתארים האדם הפך אמיתתם ובא להסיר מלכסם והוא כי הלא אם יאמרו כל אשר הוא חכם בעיניו אומר נא מה הוא גדר החכם האומר ישנה המלמד לכל אדם ואם יאמרו אליו ומה תואר המכבד הלא יאמר אשר יאבק איש עמו ויגבר עליו ויפילנו ארצה ובאומר אליו אומר נא תואר העשיר וגדרו הלא יאמר אשר רב חילו ואם יאמרו לו איזהו מכובד הנה יאמר אשר יכבדוהו אנשים ע"כ כנגד ד' דברים אלו דבר בן זומא ויגלה עפר מעיני כל אשר עמ מראות עיניו מהביט אל האמת ואמר אשר יאמר כי חכם יקרא המלמד לזולת אין זה תוארו האמתי כי אם אדרבה הלמד מכל אדם כאשר נבאר בס"ד וכן אשר יאמר כי גבור הוא גבור הפך באיבריו לא כן הוא כי אם הכובש את יצרו אף אם חלש שנחלשים יהיה וכן אשר בלב כל חכם כי עשיר הוא אשר כביר מאדא ידו כהפוך הוא כי אדרבה רש הוא כי מרבה נכסים מרבה דאגה אך לא יקרא עשיר כי אם השמח בחלקו המועט וכן אומר איזהו מכובד לא אשר יכבדוהו כ"א אדרבה המכבד את הבריות כאשר נבאר בס"ד:

עוד

יתכן דרך שני והוא מהלוקת האחרונים במאמר הידוע מר"ל בגדרי תוארים המיוחדים לכבואה הלא חכם גבור ועשיר וענו כי יש מאחרונים אומרים דברים כפשוטו הלא על זה הפירוש קוציא גדולה נופלת עליו והוא כי יתכן יהיה איש צדיק חסיד ישר וגמלו וקראו חכם או איש רש היאכה ה' למוטע מחמו שפע כוונתו על שבענו או חזלו גרמו לו יקיה חלש או על שחשכו כוכבי נשפו מלהעשיר נמצאת הנבואה תלויה ונתונה תחת הטבע או תחת המול והלא כמו ז' נחשב ע"כ יש מחכמי המחקר האחרונים הסכימה דעתו לומר כי גם מאמרים ו"ל באומרו חכם גבור ועשיר מעמד שלשון על כשרון הכללי בבחירה הוא ברביעית הוא הענוה ולפי זה אשר הביאו בגמרא ראייה אל הנבואה משיכור הלוחות יהיה כי לולא היות משה כובש את יצרו עד היות חומרו ון וכמעט רוחני ע"כ עזר בת לשבר הלוחות מה שאין כבוא גבור כח גופני יכול לעשות וכן מה שהביאו ראייה אל עושר מחסוק פסל לך הפסולות ויבדל לך ויקח בשם לב כי הלא יקשה שאם כל אשר התנבא ער אשר פסל לוחות שניות איך השיג הנבואה הגדולה מבלי היות עשיר עד לוחות שניות:

אך

הוא כי היה שמח בחלקו וה' עשה שם עושר בפועל ויהיה לו וכן זאת יתכן היה כלב בן זומא כי התעורר על זה איך יעלה על לב תהיה השגת דבקתו יתברך תלויה בחזל ולא בחסידות ובשרון המעשה ע"כ גור אומר כי מעמד שלשון תלויים בשלמות הכשרון ברביעית שהיא היות ענו וזהו איזהו חכם וכו' איזהו גבור וכו' איזהו עשיר וכו' ואחרי אומרו איזהו השמח בחלקו ראה והנה משנה שלמה ענינו מהקדש לא אשה ואמר על מנת שאני עשיר וכו' הלא שכל בני עירו מכבדו אותו מפני עושרו כרי כי גדר העשיר הוא היותו מכובד ואם כן איפה גם כן יתהפך שאיזהו מכובד מי שהוא עשיר על כן מה עשה אחרי אומרו גדר העשיר אומר איזהו מכובד המכבד את הבריות כלומר ולא היוטו עשיר זהו דרך כלל כונת בן זומא אשר הגיעו לדבר דבריו אלה:

ונבא

אל התפת מאמרו קולקו והוא כי הנה היחל ואמר איזהו חכם ולא כיון אל ענין האומר היראה את הגולל כי ידבר על חכמת ההנהגה והמדות כי אם איזהו הוא האיש אשר ישיג גדר היותו חכם באמת ולא ימוט גדר זה ממנו הלא היה האדם מכל אדם והוא כלל נפלא והענין כי אין אדם שם לבו ונפשו להשיג חכמת התורה עד הכירו מין ערעם כי רב ועצום הוא כי אז ימת עצמו עליה והוא גם היא תמצית עצמה להחכימו כי כח ואל לה כי לא בחכמות הנכריות העבריות כי היות ורוחניות הנה ובה יודע איפה מי זה ואיזהו הוא המכיר ערכה הלא הוא אם ילמוד מכל אדם אף אין וכו' כי אם יאמרו לאיש התהפוך לשמוע מדוע אחד בתורה אשר לא ידעתו אך הוא מפי גער הקטן שקבל מרבו אם אומר ואמר הלא איש אנכי גדול ורב נשים אם אקשיב אשמע מענר קטן איש כבדתי וימנע מלשמוע מפיו הנה איש כזה לא יתעב כי מפני כבדתי בעלמא ישלך ומגלויות דלית לה עימי אחרי גזו כי ככה נעשה כל הומים ויאמר הנה כי תורה ונחמקיה רבי אלעזר בן ע"ך שמיני הכביר ערפה וכו' חבדיו אליו ולא הוא אליהם הגיע עד קרוא מקרא החדש היה לבס נמקום החודש הזה לכס אך אם

אמר יאמר איש הנער הלז קראן לו אז ארדוף אשיג ואקשיב ואשמע מפיו תורה כי לא אל זה אביט כי אם אל זאת התורה אשר תנא מפיו כי לא הנער הוא המדבר כי אם התורה עצמה אעלה על לבי כי הוא המדברת אמי כי רוחנית היא כאשר נודע לאשר לו חלק בה הנה האיש הלז נכון לבטוח יהיה שהשג ישיג חכמת התורה כי בא עד הכיר ערכה ולא יקוט האיש עד חכם יהיה צלי ספק ומה מחקו אחרי רז"ל כי נעמו במדרש משלי מאמרים למה נמשלו תורה למים מה מים אין הגדול מתכניש מלומד לקטן השקט מים כך התורה אין הגדול מתכניש מלומד לקטן למדני פירא חו הלכה: **וזה** מאמר התנא איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי הסכלתי והוא כי הוקשה לו כי מהרואי היה יאמר מכל מלמדי למדתי וגם מה ענין כי עדותיך וכו' אך אחר מכל מלמדי שלא געלתו ביום מלמד אם קטן או גדול יהיה נעשית משכיל שהוא שהתחכם והעטם הוא כן לא תשגיב בלבי שהם מד הוא היה הדבור כי ולא היה כבדו כי מלך וגדול הסנהדרין אני כי אם העולה על רוחי היה כי עדותיך עצמן שיחה לי הם היוצאים מפי המלמד הן עצמן היו שיח' לי כי הן היו משוחזן עמי ואם כן מה לי אם ילאו מפי קטן או גדול. איזה הוא גבור כלומר תכלית הגבורה הנקרא גיבור שאין למעלה הימנו הוא הכובש את יצרו וסביא ראייה מאומרו ומישל ברוחו מלכוד עיר כי מושל ברוחו הוא הכובש את יצרו ולא הביא מתוך אפים האומר בכתוב ובאומר הכתוב לדעתו הוא טוב ארך אפים ועובר על פשע מנבון המתקן מאשר עשה לו רעהו אך לא הגיע לגדר לוכד עיר שאינו מושל ברוחו ורוחו כשאר דברים. אמנם המושל ברוחו שכובש את יצרו תמיד הוא טוב מלכוד עיר והוא כי יש הדמות בלד מה לכובש את יצרו ומושל ברוחו עם לוכד עיר כי כאשר הבא ללכוד עיר יהיה לו עיכוב מצד היות בני עיר רעים והוא אחד עוד שנית כי הם תושבי העיר והוא מקום תולדותם ובקיאים במצאיהם ובמנהגיהם ויתר מזה הלכוד שבה מתוך לעיר עוד שלישית שאינו רוצה להורגם רק ללכוד את העיר כאשר הוא למשול בהם ויעבדוהו באופן שהוא יתום עליהם לא יחמוטו עליו שהוא חפץ בקיומם וסם חפצים מתחתיו ויהיה קל להסתכן בידם כן של אלה ימצאו בלדס הכובש את יצרו כי כל האנשים הם חומריים נמשכים אחר היצה"ר ועוורים אותו ורבים המה לעומת היצ"ט שהוא יחיד בערכם וגם השנית הנמצא בלכוד עיר שהוא היות בני העיר מושרשים בה כן כמשל ברוחו הוא מושל ביה"ר וכלל האנשים שהם מיום הולד האדם מה שאין כן ביה"ט שאינו בא עד י"ג שנה וגם השלישית ימצא בו שאין ביה"ט חפץ בנפולסם כי הוא צריך אליהם לעבודתו יתברך והמה חפצים בנפולסו ויקרא הכובש את יצרו גבור מלכוד עיר מצד שלכוד עיר מנגדיו הן מעממותיו וזה מנגדיו כי בעצמו והוא נקרא גבור באמת: איזה הוא עשיר השמח בחלקו הביא ראייה ממשוק יגיע כפיך וכו' אפי' שאני מפירש בכתוב שכל שמח בחלקו ידבר ולא על הנקרא עשיר הנה ע"כ פירש כפל כונת הכתוב באומרו אשריך וטוב ואמר אשריך בעה"ז שיראה לכלי צורך אך אין ספק כיון להודיענו שאין לו שכל שמח בחלקו ידבר והוא כי מהכרח הכפל צ"ל אשריך בעה"ז וכו' וא"כ אם הוא יגע לאכול ואינו שמח בחלקו כי אם קץ על יגיעו הנה זה לא יקרא מאושר בעה"ז וא"כ חוכמה היא שהוא שמח בחלקו ואין לו דאגה ויצא לו שיקרא עשיר מפני כי אומרו יגיע כפיך וכו' הוא חתן שבר לירא את ה' המוכר מעלה כי בן יורה פשע הכתובים כאשר ביארונו במקומו כפיון אל שלשת מתיי אושר שבעה"ז שהם בני מיו ומוזני באומרו יגיע כפיך וכו' ובבני באומרו אשתך כגפן כו' ובחיי באומרו וראה בניס לבניך כו' כמפ' במקומו: ואמר איזהו מכובד כו' כלו' אל תחשוב למכבד אשר יכבדוהו הבריות באופן שהעשיר יקרא מכובד שהכל יכבדוהו אך איזהו מכובד המכבד את הבריות שהוא מזה עובד שהוא קטן בעצמות האדם ולא אושר חלוי כזולתו וכן בעשיר אחר השמח בחלקו שהוא קטן בעצמו ולא תלה בריבוי מתון שהוא דבר מון ממנו דבר האכז וגם מפני שמרבה נכסים מרבה דאגה ואיך יקרא עשיר וגם דעתו שלא יקרא מכובד מכובד כבוד מבני אדם כי אם ממלך הכבוד יתברך והביא ראייה ממשוק כי מבכדי אכבד אפי' שלא ידבר רק במכבד את המקום אך הוא מק"ו והוא כאשר נשים לב אל הביאו סוף פסוק ובזוי יקלו לכלי צורך אך הוא מאמרים ו"ל בספר הוזהר חש הקב"ה על שגוד הצדיק יותר מעל כבוד עצמו כי הנה ירעם היה מקטיר על המזבח לע"ז ולא גנפו ה' ובשלוח ידו לתפוש ננבוא מיד ומיכש ידו וכן ארז"ל בב"ד החמיר הקב"ה בכבוד הצדיק מכבדו שעל כבוד הצדיק אחר ומקללך אחר שהוא בקים עשה ובכבדו עצמו אחר ובזוי יקלו מעצמם ע"כ: **ויבאר** נכא אל הענין כי אחר שמפסוק ובזוי יקלו נלמד כי גדול כבוד הצדיק לפני יתברך מכבד עצמו הנה מזה ראייה אל האומר כי המכבד את הבריות שהוא את הצדיקים ודאי יכבדוהו יתברך יותר מהמכבד את עצמו א"כ באומר שמכבדו יכבד כל שכן שיכבד את המכבד הצדיקים שידוע שלא אחר המכבד את הבריות רק על המכבד את הצדיק ולא את אשר לא נאה לו כבוד ולפ"ז יתיישב מה שהביא התנא סוף הפוק ובזוי יקלו שיראה דברי מותר: אך כיון אל הנדרש צ"ל כמו שכתבנו כלומר מי הכרחי לומר שאת המכבד את הצדיק יכבד הקב"ה הלא הוא אומרו ובזוי יקלו כי משם הוא הק"ו בתדבור: ובתנאומא אומר פרשת בראשית ו"ל מכבדי אכבד המכבד בני תורה והוא מעין מאמרו והוא שהוקשה לנו כי כמה מכבדים את ה' ויצר להם בעה"ז כי זו האמת צדיק ורע לו לזה אחר המכבד בני תורה כי בריות ברוחה היא שיעט לו ויכבדו גדולי מאמו יתברך וזהו איזהו מכובד שהוא בודאי מכובד המכבד את הבריות:

איזה עשיר כו' פי' רבינו זנוק"ל בקהלת ג' פסוק ק"ב וז"ל. לנא אל הענין נקדים

עקרים ראשונה כי כל המשיגות לא נעדרו מכל קדמונינו כדור ושלמה ודומיהם
אפילו הנאמר כי כל המשיגות לא נעדרו מכל קדמונינו כדור ושלמה ודומיהם
רבינו ע"ה את הקב"ה אומר אלמנן בני אומר פרה בת שנתה וכו' וכן על
האומר משה קבל תורה מסיני כו' שהיה ראוי לאומרו בתחלת סדר זרעים
שהוא ראשית כל סדרי תורה שבעל

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה
שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר
מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה: ה' הוא היה אומר אל
תהי בו לכל אדם ואר תהי מפליג לכל דבר שאין לו
אדם שאין לו שעה ואין רך דבר שאין לו בקום:

אמנם הנה פתח דבריו בא' ללמד דעת לעבוד את ה' הלא הוא כי
אם יאחז דרכו דרך לעבוד את ה' ומה גם דרך חסידות לא
יעשה אותו לפרקים כי אם יורגל בו עד יעשנו בטבע שאם לא כן תמוס
המדה טובה ממנו ומה גם אם עליו יתקחו הרואים ויאחו במדת החסידות
ואח"כ יעצבו ויבטו וגם אלה הכל יעצבו
ע"כ צריך יהיה תמיד הולך וחזק
מאד עד תהי לו הרגל בדבר עשני
וזה או' הוי רץ למצוה קלה ובורח מן
העבירה הכל לשון הווה כלומר הוי
רץ תמיד כי תהיה רגיל בריצה למצוה
וכן בורח לשון הווה מן העבירה ולא
אמר רץ למצוה קלה וכו' כי ו' לענין
המשנה הנה הדרך הראשון שהחשוב יכול לב' אדם עליו הלא הוא באומרו
הוי רץ וכו' לומר יתרחק מדרך עבר לסומך כי דרך התגרים שבהנחין
סחורה סחירות חושט מחשכלים גלותים הנה זה כעת לפנינו נחמין
וגרמא אם תודמן סחורה סחירות גלות ואל' לא' תבא הנה הקלה לפנינו
ונעשה אח"כ לאטנו אמר אל תעשה כן תעשה קלה לומר ניהל עד גרמא
אם תודמן חמורה ולא נכתב מעשה להטיל בקלה ואם לא תבא החמורה
בקרוב אז נטפל בקלה כי אם הוי רץ מיד בתורה למצוה קלה כי לומר
שבהנחין ממנו תבא כך אחרת לא כן הוא כי אדרבה אם תעשה זאת
תודמן אחרת כי מצוה גוררת מצוה מה שאין כן בהפסול ממנה ולא
יעלה על דמך כי תרץ למצוה אחר שלמצוה אחת אתה רץ כי אם לרבות
הן כל הנגדרות קלות וחמורות וגם בעבירה כיוצא בזה והוא כי אפשר
יאמר איש אם תודמן עבירה קלה די לנו בהנחין מעשותה בדרך התגרים
הפסד נמקחו אך לברוח ובהנחין מאד מכל הדומה לבעור או תבא אליה
אין צורך בשביל עבירה קלה לזה אמר לא תעשה כן רק ובורח מן העבירה
כה"א הידיעה כלומר העבירה הדומה אל האומר היא הקלה לעומת מצוה
קלה שהזכיר כי אין לך להסתכל באיכות העבירה אם קלה היא לבלתי
בורח כי איך בורח מאחת כי אם מרבות כי עבירה גוררת עבירה וגם מצוה
בורח מכולן ושמה תאמר כמה המצוה גוררת מצוה ובעבירה גוררת עבירה
לו"א ששכר מצוה וכו' עניינו ששכר מצוה כהאי עלמא ליכא זולתי ששכר
הקדוש ברוך הוא כמלך או שר את אלהינו האומר שאומרו לו עשה לי
אומנות פלוני בשכר רב ואם תעשה מיד אתן לך אחרת ולא יחסר לך
במה שמרווח תמיד שכר טוב כן הקב"ה לעושה מצוה מזמין לו אחרת שירוח
בה כי אין שכר נע"ה וכן בעבירה המורגל בהן והשטן מומין לו עבירה
שיאבד בה בשכר מה שכבר עשה :

ועוד ראוי לשים לב איך ילמד שמה בחלקו חפסוק יגיע כסף כי תאכל כי
הלא באשר אין לו מה יאכל כי אם מחלככו אין לו חלק לו' שמה בחלקו
אך הוא כי מי שאינו מצטער על טובות הע"ה ואוכל מינוטו כי הוא שמה
בחלקו כי כל ישראל יש להם חלק לע"ה ובהלכו של הע"ה כו' הוא שמה :

ונבא אל הענין הבאבז והוא כי אחרי אומר מחשפט מעוקל הנעשה
בעיר על קלקול בני אדם והוא דבר יתעב חוט גורמיו הדבר
הרע והוא ואיכבה ויכל עובר את ה' בשמחה ובטוב לבב כמשפט לאוהבי
שמו יתצרך ע"כ אחר וראיתי כי אין טוב לדבר הזה מאשר ישמח
האדם בעצמו המיוחל לו הם תעשיו הטובים כי בהם
ייעב לו נע"ה כי הוא חלקו שאמר בו איחיו עשיר השמח בחלקו
הוא חלק שלו נע"ה וזה אחר ישמה במעשיו כי הוא חלקו שנמצא שמה
בחלקו והוא עשיר ואשריו נע"ה וטוב לו לע"ה וט"ו לתה אהם את
האדם על קלקול הדיון שמקום המשפט שמה הרע וכו' כמה שישמח במעשיו
עצמו ואחרת שאין טוב מתקן זה ולא אהמיה על מה שיחשך לראות
נקמות ה' כמצדיק רע ומרשיע צדיק כמאמר הכזיב מצדיק רע וכו' והיה
באכל קש וכו' שרשם כמק יהיה ופרשם כאנך עלה וכו' הלא הוא כי
אולי המתעב על הדבר לא יחיה עד עת פקודתם מצדיק רע ומרשיע
צדיק ומי יביאנו אח"כ לראות כחמלתם וזהו אומרו כי מי יביאנו לראות
במה שיהיה אחריו כלומר מה שאמרת כי אין טוב מאשר ישמח וכו' ולא
בחרתי בראות ברעתם הוא כי מי יביאנו וכו' :

במשנה ב' בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה וכו' פירש רבינו הגאון
זקוק"ל בפרשת אמור וז"ל :

ושמרתם מצותי וכו' וזאת האמור ואמר דרך אחרת והוא ענין מצוה
גוררת מצוה שאומר הוא יתצרך ושמרתם מצותי שהם
מצות ל"ה וזה יגורר לכם כי ועשייתם אותם את מ"ע אני ה' המצוה אתכם
בזה וכן לא תחלו את שם קדש ששמרתם מלעשות דבר שיש בו חילול ה'
כענין ר' יוחנן דאמר היכי דמי חילול ה' דשקילנא בשרא כשבתא ולא
יהבינא דמי לאלתר או כרז דאמר היכי דמי חילול ה' כגון אכא אי
מסנוא בלא צניעות ובלא תפילין וההיקש בדברים אלו . והנה אין ספק כי
הזכיר לבלתי חלל את ה' יבטח בה' שאם יבא לידו לקדש את ה' שיקדשו
בדברים שיהרג אל' יעבור כי אשר נזכר לבלתי חלל יביאנו ה' לקדש שמו
יתצרך גם כן כי מצוה גוררת מצוה וזהו לא תחלו את שם קדש וכו'
לומר כי ממה שלא תחלו את שם קדש על ידי כן נקדשתי כבוד בני
ישראל כי יגורר לכם לקדש שם שמים ברכים שהוא נסיון ומצוה שאין למעלה
הימנו כי אני ה' מקדשם בגדר התורה וזהו מאמר ההנה במסכת אבות :

בן עזאי אומר וכו' והנה ראוי להעיר ראשונה דקדוק הלשון
באומרו הוי רץ וכו' ובורח וכו' ולא אמר רץ
למצוה קלה ובורח מן העבירה וגם בענין המשנה כי מאומרו הוי רץ וכו'
שמצוה גוררת מצוה ויראה שאם לא היתה גוררת מצוה לא היה ראוי להיות
רץ לעשותה ולא כן הוא כי אם מצד עצמה ג"כ ראוי לרוץ למצוה וגם
מכלי תגורר עבירה עבירה ראוי לברוח ממנה . (ב) למה בעבירה לא אמר
מן העבירה קלה כמו שאמר במצוה כי הלא גם מעבירה קלה ראוי לברוח .
(ג) אומרו מן העבירה כה"א הידועה והראוי היה ואמר ובורח מעבירה .
(ד) למה צריך גדר בריחה וזהו די יאמר והשחר מעבירה . (ה) אומרו ושכר
מצוה מצוה וכו' אם הוא טעם אחר היה ראוי יאמר ושכר מצוה בוי"ו
ואם הוא ענין אחר עם הקודם הנה איננו דומה לו . (ו) כי יראה משולל
הכנה כי אין תהיה שכר מצוה מצוה האם נאמר שכר פעולת השכיר
פעולתו הוא אינו אלא דמי שירותו וההיקש בקושיא זה באומרו ושכר
עבירה עבירה :

ב ששכר מצוה מצוה פירש מו"ה שכר מצוה הוא המצוה עצמה שטעם
ממנה מלאך רחמים וליך בעדו ולקחת נשמתו היא בעצמה השכ'
קלה וכן בעבירה נעשה ממנה מלאך חבלה להענישו וזה שכתב ושכר
עבירה עבירה עצמה :

ג אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו' אפשר לפרש
אל תהי מפליג לפסוק גדולות יתה בגו"ס והפליגה הפחד כי יא'ר
לב האדם ותקלר נפשו מהפחד כי האף אמנם אשר אנכי מליך אל

יחכן ככונת המא' והוא בהקדם ענין מוסר נאה אשר טוב לבד
יהי לו ככנר יעשה ולא ילח מעניו הלא הוא כי ימנעו בטיח
וביותו לשני סבות א' אולי הים לו בהם כד פניו ולא היו לשמה שנית
אולי מעט אשר היו לפניו כדו אומם ממנו במאמר יעקב קטונתי מכל
החסידים ק"ו לשאר העם אולי לא נאשר לו גם ה' ע"י כמה חסידים טובים
והכלות אשר הצילו ה' וזאת אשר נעשה לו גם ולא הכיר בנסו באופן ימוש
מן הוא משולל מצוה וישים נגד עניו כי לא כן העבירות כי מי האיש אשר
יתפאר שאין לו עבירות כי אדם אין שתצטר ממנו לפחות א' וזאת אשר הוא
יתצרך בעביר ראשון ראשון כאשר היחל לפשות אותן : הקדמה שנית גלויה
ומפורסמת כי המצוה שאדם עושה היא מצוה המאירה לו ומשטרתו ומעגנתו
ככתוב אצלנו על פסוק זאת צדיקים ושלם עוב כי הטוב עצמו שעושה
הוא תשלומי פעולתו כי האור שהפליג בעשותה נעשה ממנו מלאך וההיקש
בעבירה כי הוא מייסרנו פה ובהינס כי כחסר עונות שעשה הם מלאכי
חבלה המחזיקים אותו בנהינס כי הן כן כל אדם נעשה משפחה ומשפחתו
בידו והוא מאמר הכתוב ותמוגגנו ביד ענינו ואומר תוסרך רעתך ואומר מטאים
תדך רעה :

ונבא אל הענין אחר הוי רץ וכו' לומר יהיה בעיניך כי מיעוטו מצותך
אשר עשית וכו' רץ תמיד למצוה גם שהיה קלה ובורח מן העבירה
הידועה לך אשר לא יבצר ממך כי תדע יש לך עבירה ידועה לך לפחות אחד
אחד וש"ת הלא בכל חלוקה יש עליה קושיא כי כמה שארון למצוה קלה
מה תקן ומה תוסיף לי מצוה שארון לעשותה ואשר אחרת ובורח מן העבירה
למה אחרת בורח אשר לא יבצר כ"א על מי שרודפים אחריו ומן הראוי
היה תאמר אלו והזכר מן עבירה ע"כ על הקושיא הא' שעל אומרו הוי
רץ למצוה קלה אמר אל ימנע בעיניך לעשותך מצוה אחת כי הלא זאת
תמלאך מצות כי הלא מצוה גוררת מצוה וא"כ כאשר זאת תביא לך אחרת
גם

תהי בז לכל אדם והמכס עניו בראשו מרחוק יריח כי אפשר לזה
האדם להזיק ושמירתו עליך . הנה צבא דואג הגיע עדיך וחלל לא
תפחד הרבה לחשוב רע ויראה בעיניך כל דבר קטן מופלג כי זו מד"ס
בחז"ל לכלה עין ולהאריך נפש ולמנע בלימוד וסדר עבודה כי הנס
שאין לך אדם שאין לו שעה ולכן אל תצווה . כל קבל רנא אין לך דבר
קשה שאין לו מקום ריוח והללה ולו' היסועה לכן אל תהי מפליג
במתנותך ודמיוןך לכל דבר כאלו הוא הר גבוה ומלול :

חסרי אבות
תהי בז לכל אדם והמכס עניו בראשו מרחוק יריח כי אפשר לזה
האדם להזיק ושמירתו עליך . הנה צבא דואג הגיע עדיך וחלל לא
תפחד הרבה לחשוב רע ויראה בעיניך כל דבר קטן מופלג כי זו מד"ס
בחז"ל לכלה עין ולהאריך נפש ולמנע בלימוד וסדר עבודה כי הנס
שאין לך אדם שאין לו שעה ולכן אל תצווה . כל קבל רנא אין לך דבר
קשה שאין לו מקום ריוח והללה ולו' היסועה לכן אל תהי מפליג
במתנותך ודמיוןך לכל דבר כאלו הוא הר גבוה ומלול :

גם האחרת זאת תעשה לך כן עד איקץ ואשר אחרתי וברת מן העבירה אל יקס' בעיניך או' ל' ברוחכי דודקאין כי אתה דע לך כי עביר' גורר' עביר' וא"כ אשר לא יבצר ממך שפסית היא תגורר לך אחרת נמצא כי דודק' יש אותך כי איזו עבירה שפסית רודפת אותך לגורר לך אחרת וע"כ צריך אתה לברוח ממך כבודת מפני אויב והוא אחר

מתחלה מן העבירה כלומר לעזוב הידועה לך שלא תעדר ממך לפחות אחת ושל' וכי האם כח או רוח חיים יש בפעולת המצוה או העבירה כי זו תגורר מצוה וזו עבירה לזה אחר אל תתמה על ההפך כי הלא דע ששכר מצוה מצוה והוא ענין ההקדמה השניה שכתבנו

כי המצוה עצמה נעשה מלאך ומאשרתו בהארה ותענוג נמרץ והוא שכר וזהו שכר מצוה מצוה עצמה וכמאמרנו על מאמרים ז"ל לזיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם מצותיהם עצמן שנעשים עטרות רוחניות וכן שכר עבירה היא העבירה עצמה שנעשית היא כח הטומאה שהוא משחית להשחיתו והמשחית נקרא גם הוא הטא במאמר ספר הנוהר על גס ה' העביר חטאתך א"כ אומר מעתה כי אחר שיש למצוה כח להיות שכר המצוה כי תעשה מלאך קדוש ויש כח בעבירה להעשות מלאך משחית איך לא יהיה כח למצוה לגורר מצוה ולעבירה לגורר עבירה כל אחת ואחת למיניה וכן זאת בונות הכתוב כמדובר :

עוד יתכן בכתוב והוא אשר כתבנו באומרו ששכר מצוה מצוה שהוא כי המצוה עצמה נעשית הוויית קדושה עד עשותה מלאך וכעובדא דגמרא על ההוא דלעסק נמשכת חגיגה וזה יאמר פה ושמרתם מצותי ולא בלבד יהיה שחיות ללבם טובה על שאמרתיו ונעשה רצוני כ"א שם ועשיתם אותם כי ממש עשיתם והווי חדשה תעשה בהם כאלו אותם ממש אחס עושים והוא כי כל אחד נעשה מלאך וזה למעשה שחית' ואין מצותי כמצות בשר ודם שחין במקומות רק עשות רצון מלך והוא אני ה' וכנודע מחכמי האמת כי גם לתורה ומצותה יש שייכות עמו ויתברך כי הוא תורתו הכמתו ומעשיו אחד הוא יאמר ועשיתם אותם כמצאת שמה שעשיתם אותם הלא אני ה' :

גם פירש רבינו הגאון זק"ל על הא' משנה בתהלים י"ט פסוק י"ג . שגיאות מי יבין וכו' הכה יס שני מיני שגיאות א' שורה הדין אלא שגוה במציאות כענין חשב על החלב שהיה שומן ואכלו או שבת שהיה שבת ועשה מלאכה שנית שנעלם מתנו הדין ולא ידע על דבר שהיה אסור ופסאז והיא שגגת תלמוד אחר על הכתיבה הראשונה שגיאות מי יבין כלומר לא יאסר השוגה כי לא נאמר למה לא שמת לבך להשמר שלא הכנת מתוך דבר שקדם לשוגג הזה שיצא זה לידך כי הלא מי יבין שיאמר לו שיחשוב על החלב שהוא שומן כי אינו דבר נמשך מדבר אחר אך הסוג השני שהוא מנסתרות שנסתר הדין ממני שהיה שגגת תלמוד בזה הנסתר לחלות פניך שתקני בל אכשל בזה שיש לי שגגת תלמוד לבלתי העלות עלי וזון ולא בלבד אחרת פניך שתקני מן השוגג כ"א גם מודים הם הדורות ואינו אומר שלא אהטא מיד כי אשמתי על עצמי אך הוא כי הדורות שפסית כבר השוך עבדך מהם אל ימשלו בי לגורר לי ודונות אחרים כענין עבירה גוררת עבירה ואחר אומרו ה' דברים אחד שניקבו מנסתרות וגם מודים אל ימשלו בי ואמר על מאי דסליק מניה אז איתם לומר אל תקשה בעיניך ה' שאלתי זאת שתחשבוני מודים כי איני שואל שתמעני מלחטא מיד ותהפך בחירתי כ"א שאז איתם כי לא תניח את העבירה שתגורר לי אחרת כמכרת אותי כ"א שהיה כחם בעל תחיתות שאין לי מכירתו להרע ועל הראשונה דפחת בזה שהוא מנסתרות בקני הוא שגגת תלמוד אחר על זה ונקיתי מפשע רב שע"י מה שתקני משגגת תלמוד לא לזכר אהיה נקי ממה שעולה וזון שיאמרו לי למה לא לתת כ"א גם אהיה נקי על פי דרכי מפשע רב שהוא פן אהטא ממש מיד גדול והוא שאם דרך מל בשגגת תלמוד אשפט דין אשר לא כדת אחריו כן ימשך מזה פשע רב והוא שאם אדע אחרי כן כי טעיתי בדין מפני הכבוד לא אשוב להפך הדין כי אם אדרגה אחזיק באשר דנתי ואומר כי יפה דנתי ומאמתי מעות משפט שהוא פשע רב וכמתק לשוגו הורה לנו מאמרנו על מאמר

התנא מצוה גוררת מצוה ועבירה וכו' ששכר וכו' ושכר וכו' כי הלא אומרו ששכר מצוה טעם הלשון הוא כנותן טעם אל האומרו ואינו . וגם איך שכר מצוה מצוה אך אחר אומרו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה אחר אל תתמה מי נתן כח בפעולת מצוה או בעבירה לגורר כי אין גם רוח חיים לו"א דע כי שכר מצוה הוא

המצוה עצמה אשר אין זה רק שבמצוה נעשית מלאך והוא מאיר לו ומעטרו ומענוגו כענין לדיק' וישיש' ועטרותיה' בראשיהם שלא אחר ועטרות' לומר עטרותיהם כלומר שלהם שהם מלאכי' שעשו במצותיהם וההיקש בעבירה שנעש' שטן והוא הדאמותו בנהי' וגם פה באומרו ותמוגגו ביד עוניו וזהו שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה ועבירה גוררת עבירה כי חיים וקיימים הן אשר כח בן לגורר וזה כיון כמסור באומרו גם מוד' ולא אחר תזדונות לומר כי נעשים קטגורים חיים על כן צריך תפלה שאל ימשלו בי כמדובר :

גם פירש רבינו הגאון זק"ל על הא' משנה בתהלים י"א וז"ל : או יאמר מעין הקודם וכו' כי הנה ידוע מאמר התנא מצוה גוררת מצוה ועבירה וכו' והקשה שלמה בחכמתו ואמר הן אחת כי טוב הדבר שזדקת תמים אשר החל בה בעשות מצוה תישר דרכו לעשות יותר אך עבירה למה תגורר עבירה ויתקלקל דרכו רק וברשעתו הראשונה יפול רשע ולא יאריכו לו כי לא לו בלבד הוא קשה שמתרבה טומאתו בו כי אם גם לזדקקים שנתפסים בהרבות הרשעים עבירות כי הלא זו רעה חולה שזדקת ישרים תזילם מכל רעה ותכן בעד עצמם וימותו בעד וזולתם וזהו ובהיות בוגדים ולכדו ואלו ברשעתו היה נופל רשע לא היה נופל לזדק מעשה הרשעים על כן השיב ואמר במות אדם אדם וכו' לומר כי הלא הוא יתברך חושב מחשבות לכל ימות אדם חייב רק ימות וכו' על כן יאריך לו בתקות התשובה וזהו במות אדם עודנו רשע תאבד תקוה של תיקון לכן יאריך לשלש ימות רשע אולי ישוב כי יש תקוה ושל' למה לא יחוש לזה הוא יתברך בכוונת כופר לזדק רשע לו"א ותוחלת אונים אבדה כלומר כי הוא יתברך יודע העתידות בכוונת שתוחלת אונים אבדה שאין בו תוחלת לשוב ולא ילא מזרעו טוב או לזיק מצרה נחלץ וכו' מעין ענין מרע"ה עם המצרי שפנה כה וכה בכל הדורות הבאי' ממנו ולא יאמר זאת ממנו דבר טוב אז ויך וכו' ויתר הכתובים על דרך הקודם :

רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח וכו' . פירש רבינו הגאון זק"ל בפ' דבר סיני וז"ל :

א שיעור הכתוב הלא באונות דברים תחשוב כי בכבוד חברך אתה נוגע ולא כן הוא הלא ויראת מאלסהך כי בכבוד חלוק אתה נוגע כי הוא אני ה' אלהיכם אלהי שניכם כי גם נפשו חלק אלוה ממעל כמור ונמצאת נוגע בזה שהוא חלק מאתי ומבזה מי שאני מבנה אלהותי עליו עתך כי אלהיכם אני כאחת שלך ושלך וזה מוסר גאה שאל יחשב אדם את עצמו לטוב מוולתו כי קטן וגדול שם הוא וכו' והוא כמפורש אצלנו בתקנות שהוא ענין מאמר עולם הפוך ריחתי עליונים למטה ותחתונים למעלה כי אין כיכר החשוב והכלתי חשוב רק באותו העולם כי אל דעות ה' יכיר את מקומם ויעמוד לכל איש ואיש במקום הראוי לו וזהו קטן או גדול שם הוא וכו' לומר מי שהוא קטן הערך או גדול שם הוא משא"כ בעה"ל שלא יוכר וכן ימצא שם עבד יהיה חפשי יותר מאדניו לפי מעשיו כי זה משמעות המ"ס כד"ל לעשות הטובה ממנה ובכן שיכחו אכזבים ורומחו לאחד מהשלמים שלא ראה איש מימיו שלא כיבדו ויהי בעיניו לטוב ממנו כי הוא ה' או' אם קטן גשמי' ממני הוא לא יהיו לו כ"כ עונות ואם גדול בנשים הוא יהיה לו יותר זכות ואם הכם ממני זכותו וזכותו ואם חכמתי אני יותר אשמותי גדלו על אשמותיו כי הוא ידע כמה יכשל כאשר יחטא מה שלא כן אנכי וההיקש בזה בכל יתבר בחינות ועל כן הזהיר ר' לויטס איש יבנה באומרו מאוד מאוד הוי שפל רוח כפי כל אדם שהוא כי יהי' כל אדם בעיניו טוב ממנו כמדת האיש שהוא שהוכרנו כפך המענה את חברו דברים כמדובר : וע"פ דרכנו נשית לב אל מאמר התנא הנזכר כמה שפלא ואמר מאוד מאוד וגם באומרו תקות אנוש

אבות

חמץ דספמי דחמץ יקנס בגאווה . ולא עיר אלא אפי' בתערובות קני לדעת הש"ך וסיעתו מחמרים בחמץ בתרי משהו ומשם נלמד לישמר מהגאווה ולהסמיר בה ביותר אפי' בדבר מועט ורחוק רחוק על דרך דמחמרים בתרי משהו בחמץ וז"ל מאד מאד תרי ימני מאוד לרמוז לתרי משהו הוי שפל רוח דלריך להסמיר מאד בחמץ בתרי משהו ואפשר קז"ל בסופה דף ה' אחר ר"ג לא מינה ולא מקלטה מי וסר דכתיב בה תופעת ד' כל גבה לב כל' גם לת"ת לא שרי אחד משמונה בשמיני' דהוי פחות מששים אלא לא מינה ולא מקלטה דהא התמירה בו תור' וקרייה תופעה וכיון דהתמירה בה תורה הוי בחמץ דמטעם חומרתו הוי כמקסו וס"ל לא מינה ולא מקלטה ויש לחוש אפילו במשהו בחמץ :

ר' לויטס איש יבנה אומר מאוד מאוד הוי שפל רוח וכו' . אפשר לומר דקי"ל דחמץ בפסח במשהו כמ"ס בל"ח סי' תמ"ז ולדעת הרא"ש טעמא דהוי במשהו טפי מבשר אסורין היינו משום דלא בדילי אינשי מיניה . וגם שהתמירה בו תורה טפי משאר אסורין . ופליגי רבנן בתראי בתרי משהו והרב ט"ז צ"ד סי' ל"ב מיקל בתרי משהו אכל הרב ש"ך בנקודות הכסף כתב דפסטה הוראה לאסור בתרי משהו : ולפ"ז בענין הגאווה י"ל להסמיר בדין חמץ דחרי טעמי דחמץ שהתמירה בו תורה וגם לא בדילי אינשי מיניה שמים רעות יקנס בגאווה שהתורה התמירה בו ביותר וקראו תופעה כע"ז . וגם לא בדילי אינשי מינה . וספחא נבין ונדין דלריך להסמיר בגאווה במשהו בדין

אנוש רמה כי הלא תקוה לא תדקק רק בדבר שאדם מקוה ומתאווה לו ואם כן מי זה האיש יתאוה להיות רמה מהראוי ואחר שסוף אנוש רמה וגם למה זה אחר אנוש ולא אדם ולא איש : אה הנה ידענו כי אין בכל המדות עובדה לאדם מהבנינויות כי המינוע נבחר למנוא דעת ובכן היה מקוים ואחר

איש כי גם בשפלות יעשה כן והוא הפוך דברו יתברך באומרו והאיש משה פנו מאוד מכל האדם ע"כ ראוי לשית לב למה דבר הוא יתברך בקצה האחרון ושיבתו בו את משה ע"כ אהשו כי זה כיוון ר' לויטס לומר מאוד מאוד שהוא הקצה הוא שפל רוח ואל תקשי מהמינוע כי הלא ראה שחקות אנוש רמה כלומר ואם כן מי יתקוה להיות רמה גם גדר מאד מאד למינוע יתייחס צריך פתיחותו והוא כי ידענו כי כמה שנות יס לאדם אדם איש גבר אנוש והגרוע מכלם הוא אנוש כי על כן לא יקרא פה רק הכלתי כשר כנוע ואין מרה מנונה להרשיע זה את האדם כגאווה עד גדר אחר הוא יתברך נבד עינים וכו' אותו לא אוכל כביכול אני והוא אין יכולים להיות יחד בעולם וא"כ זה תוארו אנוש ובכן יאמר הוא שפל רוח שאם לא תעשה כן תבא עד גדר הקרא אנוש ולא תואר אחר ובהיותך אנוש תגרע עד גדר היותך תבא ומקוה להיות רמה והוא מה שידענו כי הכלתי כשר שהוא מגדר אנוש לא ימצא מנוחה אחר מותו עד האכל את צפרו בקברו ועל כן טרם תתחיל רמה לבא בו יתאוה ויקוה מתי תבא בו רמה לבלות את צפרו למנוחה מנוחה :

גם על האיש משנה פירש רבינו הגאון ז"ל צפ' נכנים וזה לשונו : או יאמר אמור אליהם השפלות מעלות כי השם יקרא אדם וכו' כמדובר וזוהי אל תשא להם משא דבר ה' הלוה שהוא בא בצור וכו' לומר אם תתגאה טוב לך ייתי משיחא ולא תתחמיה כי אם שתמות תחילה וזהו בא בצור והטמן בעפר בקבר מפני פחד ה' בימים ההם שבה לערוץ ולהשפיל גאים אשר בארץ כמה כי אז עולם הפוך תראה עליונים למטה ותחתונים למעלה כי אשר לו עיני נבחות אדם גבה עינים יהיה שפל ואשר הוא שח ושפל כי הלא אין הוא יתברך כהלך בשר ודם שצריך עס רב כי הלא וגשגג ה' לבדו גם שיהיה לבדו ביום ההוא והוא כי התתגאה אינו מסובך אדם או איש כ"א מגדר אנוש הגרוע מכל תואר בן אדם כנוע והוא מאמר התנא ר' לויטס אומר מאוד מאוד הוא שפל רוח שתקוה

אנוש רמה כי ראוי לשית לב אל כל תלת מאוד וגם אומר תקוה שכל"ל ספוף אנוש רמה וכיוצא בזה הלשון אך הלשון תקוה יורה על מה שאדם מקוה ותאב לו ומי יקוה להיות רמה ועוד אומרו אנוש ולא אדם ולא איש :

הנה מוסר חכמים הוא לבקור במ"ע אחר בחדות השפלות מאוד מאוד הוא שפל רוח כי בבע אל סופך שתקוה אנוש רמה ותראה שכל שתי מאוד אלה לא תביע אל המינוע והוא כי הגאווה אנוש יקרא ולא איש או אדם ולא יבצר ממנו רמה ותולעה נידוע כי אין כמה מוצא מנוח עד יתפכל צפרו אנוש אשר הוא עתיד להיות רמה מתאווה ומקוה מתי יעשה רמה כדי למחר עכולו והין לך פתיחות גדול מזה שזולת העשות רמה יתאוה לה וזהו שתקוה בו :

גם פ' רבינו ז"ל על האיש משנה באיוב י"ז פסוק י"ז וז"ל :

וְנָבֵא אֶל הַעֲנָן אֲמַר הִנֵּה יָמִי שָׂבָאוּ חַיִּים וְקִיּוּמִים עֲבָרוּ וְיִשְׁבוּ וְעוֹדֵם בְּקִיּוּמָם וְהִגֵּה לַעֲמֻתָּהּ זֶה זְמוּתִי וּמַחֲשַׁבְתִּי הֵן לֹמֵר כִּי לֹא עֲבָרוּ כִּי אִם שְׁמַתָּה נִתְקָה מְשׁוּרָשָׁה עַל שִׁהֲתַחֲתִי דְבָרִי כִלְפֵי מַעֲלָה וּבְרַחוּ וּבְעָלוּ לַגִּמְרוּ וְעַל הַסֶּפֶק הַזֶּה מוֹרָשִׁי וּמַעֲשִׂי לְבָבִי כ"כ שְׁקוּעִים לַעֲנָן דְּבָרִי כִי לִילָה לְיוֹם יִשְׁמְרוּ שְׁמִנְדִּי מַעֲשִׂי בְּכָל לֵילָה וְלֹא אֲדַע מִתַּחַת הַסֶּפֶק הַזֶּה אִם עֲבָרוּ יָמִי אוֹ נִתְקָה מִי יִהְיֶה לִי אַחֲרֵי הַמּוֹת הַקְּרוֹבָה לְבֹא כִי רַעֲיוֹנִי לִבִּי עַל מַשְׁכָּנִי הֲלֹא כִּמְהָ לֹמֵר הִנֵּה אִנִּי קָרוֹב מִפְּנֵי חֶשֶׁן לֹמֵר הִנֵּה אִנִּי עוֹלָם בְּכֹא קָרוֹב לִי בְּסִילּוּקִי מִפְּנֵי הַחֶשֶׁן מִהֲרָה שְׁאִנִּי כּוֹכַל עֵתָה כַּעֲנָן אִנִּי הַיּוֹם שֶׁלֹּא יָבוֹא עַד יִשְׁתַּי בְּעַמּוּד הַשָּׁמַר וּבְחֻבְלֵי יוֹלֵדָה שְׁאוֹר כּוֹלֵד קָרוֹב מִפְּנֵיהֶם אוֹ יִהְיֶה מִפְּנֵי כְמוֹ בְּשִׁבְלֵי בְּשִׁבְלֵי הַחֶשֶׁן הַיּוֹסֵרִין קָרוֹב לוֹ אִנִּי עַכְ"כ שְׁאוֹל אֲחֵד מִהַדְרִים הַבָּאִים ע"י יוֹסֵרִין בְּאוֹפֵן שִׁמְיָ עֲבָרוּ וְלֹא נִתְקָה לַעֲמֻתָּהּ זֶה אֲנִי שֶׁב וּמִהֲרָה וְאוֹמֵר אִם אֶקוֹם שְׁאוֹל וְכו' לֹמֵר מִי יוֹדַע אִם אֲנִי מוֹשֵׁב שְׁאִקוֹה לְאוֹר וְאֲדַרְבֶּה מִקוֹה לִהְשַׁתֵּק בְּשְׁאוֹל כִּי חֲשִׁי לְמוֹת אִינוּ לְטוֹבֹתֵי וְזֶהוּ אִם אֶקוֹם כְּמַסְתַּפֵּק כְּלוֹמֵר מִי יוֹדַע אִם מִי שְׁאִנִּי מִקוֹה הוּא שִׁיְהִי שְׁאוֹל בֵּיתִי בְּקֶבֶע כִּי גַם שְׁאִנִּי בַּחֶשֶׁן הַזֶּה וְהַיּוֹסֵרִין מִמִּירְקָן וּמִחִילִים עַכְ"כ הֲלֹא הִנֵּה בַּחֶשֶׁן יוֹסֵרִי שִׁהֲתַחֲתִי דְבָרִים שֶׁם בְּשְׁאוֹל רַפְדִּיתִי יוֹעֵז שֶׁל בֵּיתִי בְּשְׁשְׁאוֹל כִּי בְּצִרְתִּי הַכִּינֹתִי לִי בֵּית בְּקֶרֶב כֹּאֲלוֹ יֵשׁ לִי שֶׁם בְּהִינָם מְטוֹת מוֹלְעוֹת שֶׁל קֶבֶע כִּי הִטַּחֲתִי בַּחֶשֶׁן לְרוּחִי דְבָרִים כִּלְפֵי מַעֲלָה וּמַחֲשַׁבְתִּי לֵאלֹהִים וְהוּא כִי ג' הֵמָּה בְּחִינּוֹת אֲדָם כִּי יִמּוּת. (א.)

חברי אבות

עברה לרמז דבשלמה במלות יש מעשה ומחשבה והמעשה טוב ולכך הותר אבל בתורה ליכא אלא לימוד והוא המעשה והוא רע שהוא שכל"ל לא כן במלות דמעשה המלות טוב רק המחשבה רעה אבל התורה ליכא מעשה טוב :

ו בר המכבד את התורה גופו מכובד על הצריכות. שמתני ממוריו הרב צ"ח כהונה זל"ה במעשה ההוא מוכסא ואדם גדול אשר הן חליפות למו מסתן ולמוכס קצרוהו בכבוד גדול ולאדם גדול צביון והיה זה שהאדם גדול פסח"א שמת גמות"ח ולא מיסא והמוכס עבד ארסקוין לפני קר ולא אחא אך בחלקו"ת יסית לעניים כמ"ס רש"י סנהדרין דף מ"ד : וזהו כל המכבד הכל לאתווי כמעשה המוכס כי לא מלבו רק מטעם שלא בא השם לעמוד והיה שפרו גופו דייקא מכובד על הצריכות שגופו נקצר בצבור : וברל המחלל וכו'. הכל לאתווי אדם חסיד שאין כונתו לחלל רק שמת זלזול "ח ולא מיסא אף שגלעפ" גופו דייקא מחלל על הצריכות שקצרוהו צביון. וכל זה בגופן אך בפס"ס המוכס עגס יענש ככל אשר ינשט עליו והחסיד אל המנוחה ואל הנחלה עכ"ד : ואפשר לפרש במ"ס פ"ק דשבת דהבוא תלמוד שמת בחי' ימיו ושאלה אשה צדתי כנסיות ומדרשות ונטפל לה אליהו ז"ל וכו' צריך המקום שהרגו שלא נשא פנים בתורה שהיה יסן עמה בימי לבונה ופירש מהרש"א שלא נשא פנים בתורה שלא החשיב החור' לדרוש מרבויו דהיה נדרשה לאיסור בימי לבונה עכ"ד וז"ס כל המחלל את התורה שאינו מחשיב ולא רק האותיות אשר תבאנה ותיבנות התורה כהבוא תלמודא שלא החשיב התורה לדרוש שהיה גופו מחלל שאומרים עליו צריך המקום שהרגו מלצר עגסו וכן לענין הפועה הנושא פנים בתורה וסימא צתיבא והיה לאות ומדקדק בהם חקור דבר על מה ארמא הפענו הוא מכבד התורה גופו מכובד ובמעשה אקנים ושללו מלצר אשר בא בשפרו ורע טוב :

ה ואל תעשה עטרה כו'. אפשר לפרש צמה שהקשו התיס' דאמרו העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמלות אפי' שלא לשמה וכו'. ותיקן מהר"ם פרימו דכונ' אומרם יעסוק שלא לשמה שמתוך וכו' היינו דהעוסק יהיה לו כונה זו דעתה עוסק שלא לשמה כדי שמתוך שלא לשמה יבא לשמה וזה יהיה כונתו בתחלה לבא לסוף לשמה וזה הותר. אבל מי שעוסק שלא לשמ' לחוד ואין כונתו כ"א שלא לשמה ולית ליה מחוך נוח לו שלא נברא ועוד תיקן הרב הגו' דע"י מעשה המלות אדם זוכה ליראה פנימית והגם שהוא שלא לשמה המעשה מלד עלמו טוב ומורה עושה משא"כ בלימוד התורה שאם היא שכל"ל ליכא מעשה טוב כלל וז"ס העוסק בתורה שכל"ל נח וכו' היינו כשעוסק בתורה לבד דליכא טוב כלל כי אין מעשה והלימוד הוא שכל"ל. ומ"ס העוסק בתורה ובמלות אפי' שכל"ל היינו דליכא מלות צדדי תורה ומזכך החומר אז מחוך שכל"ל בא לשמה וזהו חד"ה. והבא קאמר ר' לרזק אל תעשה עטרה וכו' ולקין זה סובל קני פרוקים אחד שעושה שלא לשמה ואינו מכין הוא עלמו דמתוך שכל"ל יבא לשמה אלא שכל"ל גמור כתיבין ראשון הגו' ולכך הוא אומר אל תעשה וכו' דלא הותר אלא אם כונת עלמו שיבא לשמה כמדובר. והקני יכול להתפרש כתיבין צ' והבא קאי כלומ' תורה לחוד שכל"ל דליכא מלות דאז נוח לו שלא נברא ואמרו להכי גמר אומר וכך היה הלל אומר ודאשתמא בתיגא חלף כלו' דמדברי הלל יסביל אנוס דהפירוש ראשון אינו אמת דלפי"ח יכול להשתמא בתורה רק קיבא כונתו דאח"כ יבא לשמה ושלל סגר הפתח וסתם ואמר ודאשתמא בתיגא חלף ומוכח כי אין מליאות להשתמא בתיגא ומזה יש להכריע דהפי' והתיקן הקני עיקר דלא הותר אלא כי ליכא מלות צדדי תורה אבל תורה לחוד בכל צוואה נוח לו וכו' : וז"ס אף למדת כל הנהגה מד"ה וכו' דבתורה לחוד ליכא קרייתא כלל וכך הם דברי ר' לרזק נמי. ולכך דקדק ר' לרזק לומר אל תעשה

שמד הולך לאור באור החיים ומה גם אשר הטהר פה בייסורין מחלאת איוה עון ואשמה . (ג) אשר לא נדון ולא נהנה כ"א בחשך ישב בקברו אשר כרה לו עד ומן החתיה שהוא יתברך יתקן עניינו כרוב חסדיו והוא בענין אלישע אשר שחתרו לא מידן נדייטת וכו' . (ג) אשר בלאתו מן העולם

הנפש יורדת נשמת נביהם להם חלאת טומאת אשמתו אשר חטא על הנפש וגם בקבר ואכל את בשרו נרמה ותולעה עד כלותו ואז ינוח לו אפשר כי יחיליה אור תורה ומצות אשר עשה והנה אשר הוא מהסוג ראשון אשר חלקו והאיש ההוא גם עודנו פה בעה"ז מראין לו טרם בלאתו מן העולם מתן שגרו כחמרים ו"ל על פסוק ותשחק ליום אחרון כנודע ואשר הוא מהסוג השני יתנחם בכד מה על העדר פורענות גבינם ורמה אך ענינו

תלויות כי לא ידע מה תהיה אחריתו והסוג ה' הוא אשר עליו אמר ר' לויטם שנקות אנוש רמה והוא כי הלא אין משמעות של לשון תקוה אלא מה שאלם מקוה ומתאווה וכו' איפה אף ואמר שנקות אנוש רמה היתכן ויקוה איש היות רמה אך הוא כי אמר מאד מאד הוי שפל רוח לומר בחר לך הקלה האחרון ולא החיצונו וזהו מאד מאד זה פעמים והטעם כי גם שהחיצונו נבחר במדות הנה לעולם לא תגיע אל החיצונו כי מדרגות הנקרא אנוש שהוא תואר הגרוע מהלם את איש או גבר והוא שיש לו עונות או זכויות תקוות ותאוות הוא מתי רמה תאכלנו למחר בליון גופו וכשרו למען תנוה אחרו כן גופו ונפשו כנודע כי אין מנוחה עד כלות הבשר :

והנה איוה היה נדון בקרבו איוה גדר בחינתו אם הראשונה על שכבר נטהר מחלאת אשמתו כולם זולת צדקתו ועליוה אמר בהרהרו אור קרוב מפני חשך כלומר משלשה בחינות אור עה"ז אמשוב הוא קרוב לבא אלי מפני חשך הייסורין שטברו כל חלאתיו אז שיעור הפיכות אור המתארה ללדקיקים הוא אור מתן שכן קודם מיתתו קרוב הוא מפני חשך המות כי כך דרך האור ההוא להתארות מפני חשך המות או אולי אני מן הסוג השני כ"א אקוה שאול ציתי כמדובר שמה שאקוה הוא היות שאול הוא הקבר ציתי קבור והטעם כי גם שזכותי רב הנה בחשך הייסורין רפתי יצוני להתמיד שם בקבע ע"י היותי מתרים נגדו ויתברך ולא נדון על זכותי שקדם אז אולי אני מהסוג ה' כי לשחת הוא גבינם קראתי אבי אתה וכו' והוא כי דרך האב לייסר את הבן להועיל לו באחריתו ע"כ לניינס קראתי אבי אתה שעי' ייסר אותי שם איוכה ליהנות ממחציתי ותורתי כי שם אטברו וכענין רבי מאיר שאמר מתי אלק ואעלה עשן מקברו שטעם שעי' כן וכה ליהנות בנן עקן אחרי כן וזהו לשחת קראתי אבי אתה וכן חמי ואחתי לרמה שדרכן לשלל את הולד כן היה לי הרמה שעל ידיה חכלה הנוף ואז ינוח לי כנודע כי אין נחת למת עד כלות כל בשרו ועל כל אחד משלשת החינות אמר אם הראשונה היא ואיה איפה תקותי כי אם הראשונה הוא לי הנה מעתה יראה שמראין לי קידם טילוקי עודני פה אור מתן שכרי ועליו אמר איה איפה כלומר שאראה עודני איפה תקותי כלומר מי יתן וראיתיה כי כל עוד שאני רואה אותה לא אבנה לזכות אלהי ואם היא הבחינה השנית ותקותי שאמר שאהיה קבוע עד החתיה בשאול לא נדון ולא נהנה תקותי שיהיה אחרי כן מי יסורנה כי מעתה אינה נראית פה כלל ואם אני מהבחינה ה' ומי יתן וכדי שאול הם אצרי המשותדים לשאול כי עפר המה ואל עפר ישובו שמד מעתה תרדנה אם יהיה שידך גוף ונפש על עפר יהיה להם נחת כי כליון בשר ויהם חלאת הנפש נביהם יהיו תמים באופן ויהי לשניהם יחד נחת :

עוד אפשר על דרך זה שלא שם נטבע החלוקה ג' סוגים רק שנים הראשונים ואמר על האחד שהיה חושב שהיה קרוב לחשוב אמר

אור קרוב מפני חשך כמדובר ואם אין זכות רק הסוג השני שהוא אם אקוה שאול ציתי וכו' על דרך הנזכר א"כ הוא טוב לי חלק נפשי לביהם ורמה צנופי כי הלא לשחת הוא גבינם לנפש קראתי אבי אתה וגם אחי ואחתי לרמה כי בלאת חפצתי יותר מהשנית כי גם ינוח לי כמדובר בסמוך ואמר איה איפה תקותי לומר

אם תאמר לי למה אסיר מלבי היותי מהסוג הראשון עם היותי וך צעירי וגם פה לשם שמים דברתי כמדובר למעלה שכן היה המראה לפניכם שהטיל חלוקות אחרות כמסתפק הלא כי אי' איפה תקותי כי הדייק' דואים שולטם בחייהם בדרכים מתחלפים אך אנוכי איה איפה נבד' תקותי שהוא מפין המקווה ומה שמאסתי השנית הוא כי ומקותי יתן אלוה שאחרי היות שאול ציתי מי יסורנה כי

מי ומי הווכה אחרי כן תקות סוג אחר שהתגלה מן הטוב ומן הרע ומי הוא יוכה שיסורנה את תקותי שהוא אושרו עובד אחר כן ועל כן אמרתי כי טוב מתנה ה' לשחת קראתי וכו' כמדובר ומי יתן וכדי שאול תרדנה ב' כנזכר בקידם :

רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה וכו' פי' רבינו זצוק"ל בפי' דבר סיני וז"ל :

והוא ענין מאמרנו על משנת התנא וז"ל ר' יונתן אומר וכו' . והנה פשע דבריו נראה כי אשר יקיים את התורה מעוני יוכה להעשיר וכל המבטלה מעושר יענה והנה עד ממחר דני הניחל בן דוסא שקיים את התורה מעוני ולא העשיר עד יום מותו וכן דברי אלעזר בן פדת ורבה בר נחמני ורבים עד אין קץ כיוצא בהם וכן כמה פשירי' בטלו את התורה מעושר ולא הענו ועוד כי כאשר אמר מה המקיים התורה מעוני למה לא אמר מה משפט המקיים מעושר וכאשר אמר משפט המבטל מעושר למה לא דבר על המבטל מעוני :

אך לבא אל הענין נקדים כי באחד משני פנים מנסה הוא יתברך את האדם או בעושר או בצעיר והנה על זאת יתלוק כל עני מי יתן וינסני ה' בעושר ולא ידע כי כפש מאד יתעמד ליאבד והוא כי גדולה סכנת נסיון העושר מהסכנת נסיון הצעיר והוא מאמר שלמה בנחמתי ריש ועושר אל תתן לי כו' ומשני נסיונות שאני בורה דקשה משניהם הוא העושר כי צעיר לא אסתכן רק לעצור עליו בשני לאווין שהוא פן אורש וגנבתי וגם לאו של שבו' כי נתפסתי שם אלהי ליטבע לשקר אך לא זו בלבד סכנת נסיון העושר כ"א פן אשבע ובחשתי ואמרתי מי ה' שהוא לכפור צעוקר חלילה הנה כי נסיון הצעיר הוא טוב מנסיון העושר והוא כי עוני מכניע את האדם ומההכנעה יבא הכשרון יותר צוטח מהפכו מה שאין כן העושר כי ממנו תוצאות המית הרשע וסכלות הוללות כל עין ופשע וזה היה מאמר יתברך אל ישראל אני בחנתיך ולא בכסף וכו' כלומר על כן עמדת מה שאין כן בעושר כי תתעמד לבעוט וזה מהמר ר' יונתן כמדבר על לב הפני לומר אל תקוץ בתוכחת העני כי הלא הוא טוב לך מהעושר כי הנה דע לך כמה טובת העני כי אם תוכה לקיים את התורה מעוני על' כי ובענין והוא הכנת הכשרון סופך שאל יהיה שתמער אחר כך לא יספיק גסות רוח להטיילך כי מאשר דקדק בך הכנעת העני הושרה כך מה שאין כן אם היות עשיר כי אשר יבטלך העושר את התורה כדרכו כי כל כך תושרש בגסות הרוח לחטא עד כי גם כי תהיה אה"כ עני לא יספיק העני להכניעך אחרי אשר הוטמאה נפשך מזל העושר וזה ענין מאמר מהתורה ראה כי על ידי עושר תבא ליקח נשך ומרניות ולא בלבד כאשר עוד לך מעות שתבא להלותו בנשך כי אם גם סופך לבטל התורה מעוני כי גם כשלא יהי' לך כי אם אכלך תבא לתתו בנשך :

גם פי' רבינו על משנה זו בפי' עקב וז"ל . והענין כמה שמכיר מאמר התנא

חברי אבות

אחרים הלכה כמותו כי רב הוא בחכמה והרמב"ן חלק עליו דההוא דאמר פ"ק מיבמות דעשו צ"ס לדבריהם למ"ד ולא חיישי לרובא דב"ה מקום דאניהו ממחדי טפי לא נאמר זה ביחיד נגד רבים אלא מועטים נגד מרובים ע"ס באורך וז"ס אל תהי דן יחידו אף דפקיע את שם כבודך ואם נחלקת את חכמי דורך אל תאמר קבלו דעתי כי גדלה חכמתי וכדעת רב האי גאון דהעיקר כהרמב"ן דלא אהמ' אלא צמועטים לבד מרובים לא ביחיד ורבים וז"ס שהן רשאים כלומר אף דמחדדי טפי שקולים נגד רבים ה"ע שהן רשאים כלומר התם דעו' גינהו שהן רשאים הן דייקא ויען הם סיעת ספרדיא אף דמועטים הם נגד צעלי מחלקותם מ"מ חכמתם תכריע אצל אתה לא כן כי יחיד אהה וצבי הא הלכה בצעלי מחלקתך :

ט כל המקיים התורה מעוני וכו' . אפשר דמחזיק לתופסי התורה ותקום הכי מיתכח להתנהג כעני צניתי כדי שיספיק אשר

חברי אבות

ו החישוב עלמו מן הדין וכו' . והגם לבז וכו' אפשר לפרש כמ"ס רבינו ירוחם ז"ל צמיקרים נחוב א' ח"צ דיין אינו רשאי לדון דבר מסופק אם יש ת"ח צעיר קודם שיסאלנו כדי שלא לדמות דבר לדבר אלא כ' צדור לו כבקר עכ"ל ומשמע דאם צדור לו הדבר ליתיה בשאלה לחכם ויכול לדוני וז"ס החושך עלמו מן הדין כלומר אף שהדין צדור צעירי וז"ל שיסאל לחכם עכ"ז חושך עלמו מן הדין כלומר אף שהדין צדור צעירי הרי זה משוכת ופורק ממנו איבה וגזל וכו' והגם לבז בהוראה דאף שאינו צדור לו הדבר ואית ליה רבה במתא וגם לבז לא שאיל לרבים קוטה רשע וגם רוח וכת"ס ציבמות דף כ"ע רעה אחר רעה תבא לתוקע עלמו בדבר הלכ' דאית ליה דינא דאחי לקמיה וכו' ואית ליה רבה ולא איויל תשאול : **ח** אל תהי דן יחידו וכו' . אפשר צמ"ס הרמב"ן בחידושו פי' זה צורר דרב האי גאון תבא דאם מופלא קצנ"ד נחלק עם

א"ר יונתן כל המקיים את התורה וכו'. והוא צדק שכל והציון. א' בלומרו סופו לקיימה מעונו כי הלא אין מספר לשלמים וכן רבים קיימו את התורה מעוני כרבי חנינא בן דוסא ורבי אלעזר בן פרדס ודומיהן ולא היה סופם לקיימם מעושר רק מתוך ענינם מהו : (ג) כאשר דבר על המקיים את התורה מעוני למה לא דבר על המצטל מעוני

והדיקש על אומרו וכל המצטל את התורה מעושר וכו' למה לא דבר על המקיים את התורה מעושר מה יהיה סופו ואם הוא כי המצטל מעוני לא יסור עניו מעניו וכן במקיים מעושר עמו תמות עושרו הלא כמה וכמה צטלו מעיניו והעשירו לרעתם כי משלם לשונאיו אל פניו וכמה קיימם מעושר ונתרששו לטובתם. (ג) בלומרו וכל המצטל את התורה מעושר וכו' כי כמה בטלו מעושר ואחרתם אחרת תמיד צעור וכבוד כל ימי חייו :

אמנם לבא אל הביאור נקדים הקדמה הלא היא כי בחדש

מב' דרכים מנסה הוא יתברך את האדם. א' צעוני אס יסבול חרפת רעב וחוסר לחם ולא יקון. (ב) צעור אס ישון ויבעט או יכלכל דבריו במשפט וכן אחת כי אס יהיה נסיון העוני כצף מאזנים ונסיון העושר כצף שניה אחת הדרך קשה מחבירו הוב או זה הלא ימלא כי גדול מחבירו הוא נסיון העושר כי הנה יותר יתעמד לחטוא בעל חומר גבוה אשר יקנה עשיר צעורו ויאבדו דעתו מאשר יחטא עני צעוני כי הלא אז יכנה לצבו הערל והוא מאמר שלמה בחכמתו דיש ועושר אל פתן לי שהוא כל ינסנו בחד מ' הנסיונות הנזכרים ופירש הרעות המתרגשות ככל אחד מהנה ואמר כי יתדון לא יהיו תמים כי הראשונה והוא הריס אין רעתו כל כך רצה ברעות העושר כי הנה אשר הייתי מתעמד על ידי הריס הוא מן אורש וגנבתי זאעבור על לא תגזב ומהו אל שנוטות שקר כי יתבענו הנגנב צד' וזהו ותפסתי שם אלהי וגם זה לא יתרגש לי בהכרח ע"י הגניבה כי הלא כוסר בכל פטור משבועת התורה ואני אכסור בגניבה כי ששעה היות עדיין לא היתה צימי שלמה אך מה שאתעמד לעבור על השבועה הוא מן חכמים היותי בחשב בגניבות אקטון מעמלי ואשבע וזהו ותפסתי שם אלהי ולא אחר יכשעתי בשם אלהי הנה שכל רעות גדלות אויבה וולת גניבה וספק שבועה אך עדיין היא יתברך אלהי יקרא וזה אמר שם אלהי :

אמנם נסיון העושר לא כן הוא כי גדול כוס שצרו כי הלא מן אשבע ובחשתי ואמרתי מי ה' כי אגע באלהות חלילה עד בלתי הקרא אלהים אלהי הנה כי גדול נסיון העושר מנסיון העוני וכן הוא אומר אני בזהניך ולא כנסף לרפתוך כבוד עוני בלומר כי ע"כ עמדת בנסיון חס"כ אס בזהניך צעור וטעם הדבר הוא כי אין לך דבר מכסיר את האדם בהכנסה והנה אין ספק כי העוני הוא המציאו אליה ימשך מזה כי טוב לגבר כי ישא עול עוני וייוסורין בראשיתו למען יכנה לצבו כמאמר הכתוב

טוב לגבר כי ישא עול וגו' כי על ידי כן גם כי יעשרו המלך הקודש אחרי כן לא יורא מלצטט צעורו כי הלא אחר שעוני הכניע לצבו לא תכיר מעליו הכנסתו משא"כ אשר תחלתו צעורו וכנסים כי הלא ישון ויבעט עד כי גם כי יענה אחרי כן לא תסור מעליו אולתו וגאלתו וגאלתו אשר קנה צעורו וזה הדבר אשר

דבר התנא בלומרו כל המקיים וכו' לומר טוב לך כי תמסוק העוני בראשיתו כי הלא צקיימך התורה מעוני כי טוב העוני לקיים כי את התורה אז יכנה לצבך עד גדר כי גם אס תעשיר סופך לקיימה מעושר ולא תירא מצטות הנחשכת מעושר כי אשר הכניעך העוני לא יחוס חמך :

אמנם אס נהפוך יהיה כי תתעשר בתהלתך הלא תתעמד לבעוט ולצטל התור' כצב העושר ורע' העושר רבה עד כי הלא גם כי העני לא תקיים את התורה כי רב הוללות העושר אשר לא תסור גם צעוני כי הלא כל המצטל את התורה מעושר סופו לצטל מעוני ופ"ל לא תמות בחלוקות וזהו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר שגם מועיל גם כי יעשיר ומה שצב העושר מקלקל כ"כ יתחזק צבוליו שלא יתוקן גם כי יענו אחרי כן :

גם מירש רבינו הגאון זלוק"ל על האי משנה בתהלים ג' פסוק י"א וז' : באלהים וכו' יאמר מה שכתבנו על משנת כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכו' שכתבנו כונת הענין כי טוב לגבר מדת ייסורין כי על ידם גם כי יעשיר לא ישון ויבעט כי נשאר נכנס מהעוני וזהו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר שגם כי יעשיר"ל לא יבעט מה שאין כן העושר שגם מצטל התורה מעושר גם כי יעני לא יספיק העוני לדכאו לקיימה כי רב הוללות שהקנהו העושר שגם כי יענה לא תסור מעליו אולתו בלומר כי טוב לגבר המעושר לשר רה שיצאו עליו וייוסורין ועוני תחלה למען יקיים את התורה מעושר וזה יאמר דוד עם היות שני חפץ ה' להמליכני הביא עלי ייסורין תחלה כדי שאקיים התורה גם מעושר כי בהיות שאלהים הוא מדת הדין בייסורין אהלל דבר יהיה ודאי כי גם אחרי כן כפי' הוא מדת רחמים וטובה שיהיה לו אהלל דבר ולא אשון ואצטט :

רבי אריעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת וכו' פ"י רבינו זלוק"ל חיוצ ט"ו פסוק י"ט וז' : או יאמר אס תאמרו בן אמת שבחן ההללה כשר היית אך עתה צין עזרתו ויתברך למכותך חשאת או תהית על הראשונות ומיד לקית כי ע"כ העיד על לךךך ואח"כ הלקה אותך לא כן הוא כי הנה עתה כמאז הנה צדמים עדי כו' ושמא תאמרו הלא מלעדי יתברך היו לך עדים רבים הם שרפי הקודש אשר בראת במעשיך טובים שין הם תלויים בערך כחאמר התנא העושה עולם

חסרי אבות

מוכרת שהוא ענו וא"כ רות אלהים תלמדנו ומכיון אל האמת : ולמדנו כי לעסוק התורה נלרכת מאד העוה :

ואם עמלת בחורה וכו' . כתב מז"ה זל"ה צס מהר"ר יוסף אשכנזי ז"ל ג"ל שהגירס' הנכונה אס עמלת בחורה יס ל' שכל הרבה ליתן לך כי כן דרך החכמים לרבר הדברים כאלו נאמרו מפי הקצ"ה וכן יס בזה' סנהדרין אר"ס אס אחת עושה דין צעיר נדחת מעלה אני עליך כאלו מעל' עולה כליל לפני עכ"ל ובנסחא דקמן גרסי' התם אמר הקצ"ה אס עשית דין צעיר הנדחת וכו' :

יא העושה מצוה וכו' . אפשר לומר במאי דהויין זה בדרוש שבת תשובה דמליו דאס הרהר תשובה בלבו מיד הרי הוא לדיק גמור כמ"ס פ"ב דקידושין ע"מ שאני לדיק מקודשת ואף דכתבו הפוסקים שהיא ספק מקודשת היינו משום דלא קי"ל צב"ג אס הרהר תשובה אבל אי הוה אפשר למיקס דגמר בלבו לשב ודאי ה"ז לדיק גמור ומקודשת ודאי וכל קבל דנאספרי מוסר קתאי ובתראי אחי ממולא"י תוכחות וסיגופים דברי הלומות וועקתם על כל דבר פשע ואפשר דהרהור תשובה וחרטה וידוי מועיל להעביר הקטיגור מלקטרג כמ"ס בזהר אבל למחות הקטיגור לריך תעניות וסיגופים כדאשכחן בענין דב"ס כי באומרו תעלתי נדחת הקטיגור דכתיב גם ה' העביר חטאתך כמ"ס בזהר ואחר זה רות הקדש העידה דרכי בשלו מלזס וכו' גם ידוע דכל מעשים טובים שפושא האדם במרדו ורשעו ח"ו משפיע לסט"א העושה מצוה וכו' דבעשיית המצוה נברא מלאך א' והוא מוכן לסניגור וז"ס קונה לו סניגור כ"י כאלו קנאו ממנו לשרחו ולברך בשמו וזה קונה לו שפוא קטנו והעובר טעירה א' קונה לו קטיגור

צידו להחזיק ולמטע לו וז"ס כל המקיים את התורה דמקיימה להספיק ללומדיה מעוני מסיבת עוני אשר מתנהג בו צביתו סוף לקיימה מעושר יפתח ה' את אולתו בלומר שיוכל להספיק לחופסי התורה ויכול להנהיג ציתו צעור וכל המצטל את התורה מסיבת עושר קרולה להנהיג ציתו צעור ומשום הכי לא איתר ליה ממון להספיק לתלמוד חכם סופו לצטל מעוני :

י ר' אומר הוי ממעט צעסק ועסוק בחורה וכו' שפ"ל רות צמי כל אדם וכו' . פ"י דעסק מוכרת כמ"ס צספרי וצרכך יכול יסא יוסב ובטל ח"ל בכל מעשה וידך וא"כ מוכרת להעסק בציזה דבר שאין הברכה קורה במקום ריק אבל כיון שקבר מתעסק איזה עסק בחד ה' הברכה קורה בו וע"כ לז"ה ר"מ למעט צעסק שחבלי' העסק הוא קיהא דבר לשירות בו ברכה והן רב הן מעט יספיק ויפל' לעסוק בחורה וכיון שאפי' בעסק שהוא ללורך מחיתו לז"ה למעט צעסק ממילא שלא יעסוק צביתה צבילה והבלי הטה"ז והוא אומרו כי אין למעט צעסק אלא לעסוק בחורה וצלעדה לא ימטע צעסק ואמר והוי שפ"ל רות צמי כל אדם כי בזה לא יהיה ערדת העולם משנחת הבריות גם קנאחם שכל זה יערידוהו מלימודו עוד שט"י הענוה יהיה מרכבה לשכינה כמ"ס אני את דכא ותורתו ראויה ואמיתית כמ"ס הרב ראשית חכמה משם מהר"ר גיקימיליא כי המקבל עליו להיות שפל ועניו רוח אלהים תלמדנו וזה טעם אומרים ז"ל פ"ק דעירובין עזוב צ"ה לקבוע הלכה כמותם שהיו ענותנין והכונה דמאחר שהיו ענותנין רוח אלהים תלמדס וכמ"ס מרן בכללי הגמרא שהענוה חזקה לכיון האמת וז"ס וס' עמו שהלכה כמותו דכאשר ה' עמו והוא מרכבה לשכינה

מזה אחת קנה לו פרקליט אחד וכן הם עדיך שלא הטאת הנם חלילי רמי כלומר המלילים צמדי ים פתחון לומר שהם רמי כי חנן עשיתם ומונעים בעדות לכן אל אלוה דלפס עיני יהיה לי כוא יתברך לעד :

רבי יהודה

אומר הוי זכיר בתלמוד שגנת תלמוד פולס זדון וכו'. פירש רבינו ז"ל בנפשי' ח' פסוק י"ז וז"ל . למדו היטב וכו' עד כה אחר על רוע מעללים שנין ארס למקום והנה גם לדיק לעשות משפט כמה שנין ארס לחבירו שהיה עמוד העולם והנה ידוע מאמר התנא בני זכיר בתלמוד שגנת תלמוד עולה וכו' כי הדין שלא תבשל כל דברו תחת

תיקון העולם יקלעו שיהיה שוגג ומשנה וישית משפט על כן אמרו למדו היטב תהלה וז"ל : הוו תהונים בדיון ודרשו משפט דרשה וחקירה לכוזאין כדין לאחמיו ואם על ידי דרישה מלאכת משול וחומץ חס את רשעו אפרו חמוץ :

(גם פי' רבינו זלוק"ל על האי משנה במשלי ה' פסוק ד"ג וז"ל) .

מקושר

אל הפסוק הקודם יאמר אחרי שמראש עד סוף פרשה זו כפליה עלה הרתיקו מן הצפירה ולדבקנו באור קדושת התורה כמדובר באר היטב צמדי הדרכים הנאמרים בצאת השלמה בחכמתו כן ואחר לו מה הועיל' בתחמתך ובתוכחתך עלתך וז' כי הלא טוב טוב היה לו מניעת פיד מלכויות משני טעמים א' כי חוטב לי שהייתי שוגג ולא חזיר שנית כי גם כי אהיה מויד לא יחשב ה' לי עון כי הלא הכל גלוי לפניו ויתברך כל משנה איש אשר יעשה ולכן מוכרח אני במשני כי ידיעתו יתברך לא השתנה ואשר אדבק ואחבק חוק נכריה במיד גלוי היה לפניו ויתברך שאשגור על כן בא שלמה בחכמתו ואמר על הא' ולמה תשגב צני צורה לומר ולמה תבחר להיות שוגג ולא מויד ע"י מה שאוכיחך ואערכה לפניך וגם ותחבק חוק נכריה במיד בשגנת על כי נכח עיני ה' דרכי איש והכל גלוי לפניו ויתברך ונכחו הוא מאן היה על זאת השנית הכוללת היא לכל עון אדויעך כי לא ינצל כי יוכח עיני ה' דרכי איש וידוע אם ייטיב או ירע אך לא יכריע כי פדיון הכל וכל מעגלותיו מפלס האיש הנזכר אנה תטה בחירתו כי בידו לכלם ולהכריע ולא ינכר צדיקו ויתברך וצל הא' כי טוב היה מניעת מוריס כי צלי למד לא אדע כמה אכשל ואחטא שוגג ולא מויד ולא אכלך לז"ל דע כי טועה אהב כי לא ידעת כי שגגת למד עולה ודון ופגותו ילכדנו את הרשע שגגת למד עולה ודון על כל הטאטיו והוא בחבלי הטאטיו יתקף באומרו שוגג הייתי שלא ידעתי כי לא לחתמי וזאת שנית כי הלא אם אני המורה לא אלאמד להכריח שנינו בני תמותה אני שלא הוכרתי רשע ואתה שגגת למד שנהשנים טעות לכן טוב טות תמות אתה לבדך ולא שנינו כאלה וכתאמר סביב יחזקאל ואתה כי לא הוכרת רשע הוא רשע בעיני ימות ואת דמי מידך אדקש על כן אחר שלמה בחכמתו עשה אשר הוכרתי ויעלמי אותו הוא ימות על צלתו קחת מוסר כלומר כוא ולא אני כו אני הוכרתי ואת נפשי הללתי וכו' הוא ימות באין מוסר שהוא אשר לא קבלו ושמה תאמר הלא לעומת זה יש כלל בדידיו והוא

מוטב שיהיו שוגגין ולא מוידין לז"ל וברוב אולתו ישגה לומר אני אעשה את שלי ואם רצ אולתי לכלתי שית לב כי חכמה ומוסר תולידו ביו ויעדר שנים ידיעת המוסר מחמו אז שיהיה גלוי לפני שלא יקבל אז אניחמו שיגבה וזו היא תשובת התוספת ז"ל בגמרא שאם לא ידע אם יקבלו נעם הכלתי מוחה אך אם ידע שרצ רשע ואולתו שלא יקבל אז תנח להם יהיו שוגגין ז"ל וברוב אולתו אז ישגה שאניחמו להיות שוגג :

ב

פירש רבינו זלוק"ל צהאי משנה במשלי ד' פסוק א וז"ל או יאמר ענין מאמר התנא הוי זכיר בגמרא שגנת במרא עולה ודון . והנה

כתבנו כי לז נקרא הכורס מן התירה כמאמר התנא שנים שיושבין בו והנה מכו צח הכימוד ומשך שישנו תמיד בשגגת הגמרא כי ופלא מהם בין דם לדם וזין דין לדין והנה היה דעת מוטי-שלא ילקנו על כסלותם שיחשבו כשוגגים הכלתי משותדין לייס רין ומחלומי' אשר לא יבואו רק על המויד כמודע מחלתי כפרה שאין ייבורין מחזקין רק על עין ופסע כד"ל ופקדתי כשבע כו' על כן אחר נכחו כו' לומר הנה אין ספק שכונו לללים מחטלי למד מורה שפטים כי מוידין הם בציטול עם שפדון לא פעלו עולה מחמת הכיטול ומחלומי' יאומי לגיו כסילים אחרי כן אשר יבערו ויכסלו בשגגת הגמרא כי מוידון התבטלם מהתורס שהוא לילנות צא להם הכסילות ועל כן עולה ודון כי הלא אמשול לך משל נמה"ל לזן סיון כי כזה לך יין הומה שבר וכו' והוא כי המשתולץ על הבריות מחמת יין שגשח אין לומר שאין עליו אשם ושוגג הוא כי סיון בוגר כי הלא אל תדון אותו בחזיות מה שמתולץ אחרי שגותו שהוא לז' סיון כי אז שוגג הוא כי אם אל תבזיא עלמו לידו שברות במיד כי הלא בודון הנה הומה שבר שהוא יין וכן המשכר שהיה הומה אחרי עד שנסתכר ולא ינצל מחמו כי אחרי כן כיון יפשה את שלו נחלא שזון שמתו הוא כאילו זהה צוה שאחרי כן ככה ענין שגגת הגמרא שאחרי הוידו לכלתו למד אחר שכל ידיו כן ומשך לסכל התורה ולחטא לה' עולה ודון :

בהאי

משנה ענין ג' בתריס הם פירש רבינו הגמון זלוק"ל בצרשת תרומה וז"ל :

ועשו

חרון עלי שטים וכו' הנה אומר ועשו בארון חס"כ ציתר דברים שלא אשר כ"ל ועשית מה שיראה עניינו הוא כי כתר תורה אינו ככתר כהונה ומלכות הרמוזים בשלתו ומזכה כי שם לא כל אדם וזה להלכות אם לא לבית אבותם אשר לומר דור ודור אחרן אך התורה ידה פשוטה היא לכל וזכו ועשו לשון רבים :

אמנם

הנה צ"ש ארש"י ג' בתריס הם כתר מלכות וכתר כהונה וכתר עורה כתר מלכות ג' השלח דכתיב צו זר וזה סביב כתר כהונה זה המזבח דכתיב וזר וזה סביב כתר תורה זה הארון דכתיב צו זה זר וזה למה נכתבים זר ונקראים זר אלא לומר לך אם אדם נזכה נעשים לו זר ואם לאו זר ומשני מה בכלל כתיב ועשית ובארון כתיב ועשו ללאמד שבת תורה מעולה יותר מכולן וזה אדם לתורה כאלו וזה לכולן ע"כ : וראוי

חסדי אבות

כתר כהונה כתיב צוה יורו משפטיך ובמלכות כתיב צו מלכים ומלכו : יד קרני גולה למקום תורה כו' . אפשר שידוע שהקוסיות אשר בהלכ' הם מכח הקליפות והעניות הם מסך מדביל בין שכלו לאור תורה לכן ליום הוי גולה שגלות מכפרת עון למקום תורה שאז חזין התורה מאתר שאתה סובל יסורין ומתחכפריס פגותיך תוכל לכוין לאחיתם של תורה ומה גם כי היסורין בעבורה . א"ל אפשר רמז למ"ס צוה ארת ארשא למיזל לערשא ואפי' מליא אבניו וכו' וז"ל הוי גול' למקום תורה . וכי תימא כיון שהתורה נמשלת לאשה וכמ"ס מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורשה והת"ל נקרא צל תורה א"כ הדין נותן שהאשה תבא לעיר בעלה בשלא יש סיבה שלא תבא וא"כ זו תורה אשה היא ואמאי אני אלך אחרי אשה ומנוח פ"ה היה לז"ל אל תאמר שהיא תבא אחריך . וצוה אני אפשר דרך לחות' אני אהב' אהב ומשחרי ומלאוני' עושר וכבוד אחי הון טהק ולדקה והוא דלכאורה יש לחקור דהאשה חייבת לכבד בעלה כמלך ולשרת אותו ולישב דעתו ולהרחיב לבו כמ"ס הרמב"ם פט"ו מאישות . והתורה היא אשת החכם כבודם בה מלך ומדוע אינה עושה מעין נשים ולריך קבעלה החכם ימית עלמה עליה ויהי' כל ימיו משועבד לה וכתוב במגילה אם העוצני יום וזמים אעוצך כמ"ס פ"ט דברכות ומדוע אשת חיל התורה לא תעשה לבעלה החכם כדין אשה הגשמית המחוייבת בכבודו ואם הוא הסתיר פניו ממנה אשתו זאת ארלווי ארלה קמים ומחוייבת לפייסו וכיוצא בכל דיני סדר נשים לדקיות ושתי חשיבות בדבר כיגבשו דרכי אשה כרוחנית קדושה ראשונה תורה שלמה מדרכי

קטיגור אחד תקונה בעלמו קטיגור הוא עשהו ויכוננוהו לקסרג עליו . תשובה דיינו וידוי חרטה ומעשים טובים אשר יעשה אחר התשובה הם תרים בפני הפורעניות אותו קטיגור שלא יוכל לקסרג על דרך שאלתו בזהר על פסוק גם ה' העביר טחאך וזהו תרים מגן נגד הקטיגור אבל למחותו לריך סיגופים ותעניות :

יג' שישגגת

תלמוד טולה ודון וכו' . אפשר לפרש במ"ס רבני אשכנז דקני שגגות הם במויד אחד ואשמתכו אשהיה דפ"ב דבילה כשהיה מתיא דלא עירב תרי זימני ואמר ליה שמואל פושע את . ולפי דבריהם אפשר לומר דהקוטף בשביל שלא למד אותו דין שנקבל צו הם קני שגגות צבת אחת אחת קנתרשל ולא למד הדין ההוא ואחת מה שנתקבל בפועל וז"ל שגגת תלמוד פירש שחטא מכה שנתקבל ולא למד עולה ודון דסוי מויד ששתי שגגות בידו מניעת תלמוד קמביא לידו משפסרע וקני שגגות הם כמאר וזהו עולה ודון : א"כ כי על ידי העונות ניתן כח לסת' א וז"ל שגגת תלמוד עולה ודון הוא ס"מ מפלג"ל אית ליה : א"כ אפשר כי פ"י לימוד תלמוד הקדוש מכניע לילית גית ת"פ כמנין תלמוד' וכאשר בטל מעסק התלמוד לא די שאינו מכניע ובעוה"ר מחגברת אלא קמוסיף כנו עולה עמו בעלייתו של בעל ס"מ וזהו עולה ודון ס"מ ח"ו א"כ כשחוקאים מתגבר לעלות לקסרג הוא כי רוחני יוסר וז"ל שגגת תלמוד עולה ודון ס"מ לשמים לקסרג כמ"ס כאין הקול קול יעקב אז היריס ידיו פשו קטותן לו יד ומקום חס ופלוס :

שלשה

כתריס וכו' . פירש מו"ה זל"ס מניח אתי דלא תימא קאנים אלא כתר אחד לפי שכתר תורה הוא סיבה לכלם

וראוי לשית לב איך אמר ג' כתרם הם והלא ל' הם כחמור התנא
 כתר שם טוב עולה על גביהן יקשה זה ג'כ לשם מחלה לא
 אמר ד' כתרם הם וגם ינחה היסך בסדר שהתחיל במלכות וכהנה וסוים
 בארון שהוא ראשון בפרשה :

ועוד ששאל למה נכתבין זר וכו'
 והלא להל' אלא אלה בזה לא
 נכתב מר ועוד באומרו למה בזה לא
 כתבין ועשית וכו' אלא ללמדך וכו' כי
 אין זו תשובה שלא היה לו לרמוז הרבוי
 רק בקנינים ולא בקנינים כי אומרו
 ועשו הוא כנוכח לתורה ולא בדברים
 שהוכיח בה זוכה בהן ויותר ידק מ"ס
 שהתורה מונחת לכל הרוע לטוב :

אך הנה יקשה לו בכתוב אומר ועשו בארון ובכל אשר דברים ועשית
 וגם מה ענין הור הוא צ"ל דברים אלו בייחוד ארון ועולתן ומזבח
 הקטורת והנה בארון היה מקום לומר כי היה הור כמו שפ' לבד לסבב שפת
 הכסות מצד ויהיה עורף מעט למעלה בארנו שומר יפה אך צור האומר
 בשולחן ובחופה לא ידק זה ע"כ אמר ג' כתרם הם ואם כן אמר סכור האומר
 בשולחן ומזבח ידק בהן השני כתרם הם כן גם האומר בארון הוא על כתר
 תורה כי יגידו עליו רעיו ועל כן התחיל משלחן ומזבח התאחרים ואח"כ
 הארון כי הם רחיקים על הור האומר בארון ושם תאמר אם כן איפה היה לו
 לומר מר על כן התחיל לשאול ואמר שמה נכתבין זר ונקראים זר לזר
 שעל ידי תשובת שאלת זו יתקור והוא כי הלא התשובה היא לומר אלא אם
 זכה נעשים לו זר ואם לא זר כי ע"כ ידק כן דע למה לא אמר מר כי לא
 היה נשמע ממנו ע"ש הנלתי זוכה :

עוד כיוון שכל והבין מה היה שלא ש' לבו כי ד' הם ואיך ידק
 אומרו ג' פעמים זר כי הרבוי איננו אך הנה כתבנו כי גם זה
 יקשה למחמור התנא ג' כתרם הם וכו' וכתר שם טוב עולה על גביהן
 שלא מזה ד' ואם הוא להיות גדולה מהן הלא גם התורה גדולה מהן ומנחה :
ועוד נשים לב שלא אמר וכתר שם טוב עולה על כן אלא עולה על
 גביהן אך הוא כי כתר שם טוב לבדו משולל תורה אינה כלום
 כי אדרבה לא עם הארץ חסיד ומי לנו גדול מר' עקיבא והיה בעל שם
 טוב בהיותו עם הארץ והיה אומר מי יתן לי חכם ואנשכנו כחמור הנה כי
 הוא לבדו אינו שלימות וגם כל אחד מנ' כתרם בלי שם טוב אינו כתרם
 כי בעל כתר תורה ואינו בעל מעשים טובים מוטב שיהפכה שלימותו על
 פניו ואשר הוא מלך או כהן ואינו בעל שם טוב הוא גרוע בעיני אלהים
 ואדם בחופו כי כתר שם טוב לבדו אינו כלום וגם האחרים אם לא יתקשטו
 בכתר שם טוב אינם כתרם וזה אומרו וכתר שם טוב עולה על גביהן לומר
 אם תקשטו למה לא מתיידי הלא הוא כי כתר שם טוב הוא עולה כשהיא
 על גביהן על השלשה הנזכרים כי היא העולה כשהיא על גביהן וגם המה
 יעלו עמו להיות כתרם נעשים שהוא להיות כתר זה על גבי כל א' מהן

והוא כי וי' של וכתר מושך את עצמו ואחר עמו לומר כל א' מהכתרים
 עולה וכתר שם טוב גם הוא עולה כאשר השם טוב הוא על גביהן שכלעדי
 אין עליה בהם ליקראם כתרם ועל כן להיות כתר זה קטוע חל כל אחד
 אינו נמנה בפני עצמו וזה ענין מחמור התנא אשר מי שעתלו בתורה ודל
 שש' טוב וכו' ועליו אמר שלמה

בשכמתו טוב שם משמן טוב שם
 והוא כי רש"י עצמו שאומר ג'
 כתרם הם וכו' וכתר שם טוב
 עולה וכו' הרגיש כי הלא אמר
 שלמה טוב שם משמן טוב ושמן
 טוב הם מלך וכהן המשוחים בשמן
 טוב כמו שח"ל הנה כי כתר שם
 טוב לבדו טוב מכתר כהונה ומלכות

הנמשחים בשמן טוב ואם כן למה תמנה אותם השנים ולא זה לזה אמר דע
 איפה כי לא שנה שלמה רק כשהשם טוב הוא על גבי התורה כי אשר
 מי שעתלו בתורה גדל בשם טוב וכו' ועליו שהוא על מי ששם טוב שלו הוא
 על היות עמלו בתורה הוא מה שאמר שלמה טוב שם משמן טוב כי טוב
 הוא עם התורה ועם כהונה ומלכות אך לבדו אינו כלום כי לא עם הארץ
 חסיד ויהיה כי לא הוצרך שלמה להזכיר תורה עם היות שעל מי שגידו
 תורה ידבר על כי אי אפשר יהיה שם טוב מבלי תורה כי מין צור ירא
 חמא וכו' וזה יכולן פ' רש"י ע"ה אחרי אומרו ג' כתרם יקשה לו כי
 הלא ד' הם ואיך ידקו השלשה זרי' על כן חמור למה נכתבין זר וכו' אלא
 אדם זוכה שהוא שם לו מעשים טובים דקיינו שם טוב נעשים לו זר ואם
 לא זר הנה כי כלן בלי שם טוב אינם כתרם ואדרבה נעשים לו זרות
 ונכריות הנה כי השם טוב הוא הקישוט והתיקון שלהם ואיך תהיה כתר
 בפני עצמו והקשה עוד אם ג' כתרם הם למה שינה ואמר ועשית ובארון
 ועשו ואמר ללמדך וכו' והוא כי הנה אין הקושי מה שנאמר בארון ועשו
 כי הלא לא היה מזה העושה דבר כי אם נלחל וכל חכם לב שיבחו
 ויעשו הת אשר טוב ה' ואם כן אומרו ועשו הוא הלוך כן הדבר הקשה
 הוא אומרו ועשית בשלחן ומזבח וכיוצא בזה כי לא היה מזה העושה על
 כן אומר כי מי שזכה לתורה באלו זוכה דקיינו שם טוב נעשים לו זרות
 אמר לו הוא ית' באשר ועשית בשלחן הוא עשה זוכה בכולן :

ר' יעקב אימר העולם הזה דומה לפרוזדור וכו' פירש רבינו
 זניק"ל בתפלים פ"ד פסוק וי"ד ח"ג :

מנגנו יראה וכו' מחלה פני אלהים הוא מדת הדין וחמור בכוף לזון
 מנגנו הוא שם ה' בעל' הרחמים רפה אלהים והוא כי מלבד
 מה שאמר דוד ואחת ה' מן נעדי ג' על זה פירש א"כ כי שם ומן
 ה' מלכים באשר כבאר בס"ד כי חת ה' קרא מן וגם ח"כ הכע פני משיח
 שחשיע לנו זכותו באופן ש' כן תהיה לנו רחום בדין ולא ש' כן הרפה
 וידי מתשובה על פסח זה כי הלא כי טוב ויס וכו' :

ולבא חל הענין נזכרה משנת ר' יעקב הע"ו דומה לפרוזדור וכו'

אבות

ישראל . וז"ל חז"ל אלהים כי יס לי הרבה אלהים בעלי תורה
 זאת היתה לי כי איני כחומריה אלא אלהים מרחים לי חסד' והיב'
 אז אלה וכו' . ומלבד זה כדון אני טובה דמיני כחומריה כבעלה חייב
 בשארה וכסותה ואני להפך עובר לזון וכבוד מכסות כמ"ס קארי
 למאני' מכבודותי אחי אדרבה העשר והכבוד אני נותנת נבעני ועוד
 קדוה הון עתק לעם"ז ולדקס פירות בעם"ז ותאר שכן בדין אני עוב'
 ואני חייבת לפייסם ולאהבו את הוא הסתיר פניו . וז"ל במשנתו וכן
 חמור קסיה אבא אחריו בדין הקשה לבעלס דהגש כי חסדך היא חל
 חמור כן כי גבה דרכיה כמדובר :

כו אינ' בירדנו לא משלות הרשעים וכו' . יס להרגיש דברא דברי
 התנא ר' ינאי כאלו מתאונן על שחין בירדנו משלות הרשעים
 וכלהו חנאי ואמוראי כלס קדושים וכל מעיינס בעבודתו יתברך ונת
 בתאוות גופניות והאיות הצני הסה"ז והנה חלה רשעים וסלוי עולם
 כקוליס היו צעירים : ואפשר דמינו דכשארם מנטער שכינה מה
 סלקון אומרת קלמי וכו' ומדע טובה מרובה כשארם נחת ותעל
 כשלי"ז בשלום ובמקמי מדינה יבא עת רלון הוא והשכינה כביכול
 מגדלת כשמהם . וכתבו צעיותיו בדרוש ויב דהא דחמרינן כשארם
 מנטער שכינה וכו' ה"מ כשארם מנטער בתוכחות על עין חבל
 ביסורי הדדיקים שהם להרבות שבר חין למעלה לער ח"ו וז"ל חין
 בירדנו משלות הרשעים שא"ס ה"ל קלוה וקנו עוסקים בתורה ובמנות
 ה' ר"ר לשכינה בשלותינו ואם הצניס כמהם וגם חלו ה"ל יסורי
 הדדיקים שהם להרבות שבר לא ה' לער לשכינה חבל לנו בדין חין
 לנו לא משלוח ולא מיסורי הדדיקים רק מיסורין שלנו כפרו"ם פרעו"ת
 בישראל למעטתם וזה יס לער לשכינה וזהו שבי' מתאונן ר' ינאי על
 לער השכינה וזה לער השמים :

חסדי

מדרכי האשה החסידה החומרית אחת היא דאח האשה החומרית זה
 בעלה והוא באחר דאחחא לבי חרי לא חויא וזה חלקה חיובא רמיא
 פלה להנהיגו כמלך וליקב דעתו שהרי אם מלכה חין זה תשאר האשה
 גלמודה גמולה דא באשה שהלך בעלה למדינת הים ולכן שורת הדין
 לקרנה לעשות נ"ר לפניו והוא תבקס אהבתו כי חין בלעדו ג' אלה .
 משא"כ האשה הרוחנית הקדושה רבו כמו רבו צעלים המצדקים פני'
 ומצדקים אהבתה ויס וגילה לא ישיבותו לכן אם אחד מצדלים יתן כהף
 סודרת הומיה היא וסודרת וכלא חביב ומיהא זה ואיזה הוא אשר
 מלאו לבו להתגדל על צה מלך בהיות לה רובי רבבות מלכי רבנן
 צעלים רבים וטובים ממנו ואי לאח חיובא רמיא עליוס לחזור ולעורר
 אהבתה וזאת אומרת מאן אמריך דאמריית ומאן פייסך דאיפייסת
 ועכ"ז מרוב קדושה מעט מעט אליו חזא כאשר היתה בשאמה אחו
 ומעצרת על פקטיו וזאת מניח כי הנה הבעל חייב לשאחו החומרית
 שאר כסות ועונה ותחת בלם היא משועבדת לו בכל . משא"כ אשה
 חיל הרוחניות אינו חייב כ"א בעונתה לקבוע פתים לתורה . אך
 שאר וכסות מלבד שאינו עוסק לה אלא ותהי להפך היא הנותנת שאר
 וכסות לבעל וממרחק תביא לחמה ולכן הוא החכם משועבד לשאחו
 הרוחנית זו תורה כי היא עושה לו פתים כהלכתן שאר וכסות והוא
 באחת . וז"ל חז"ל אלהים כחמור חזי לאפיקי החומרית שהיא מצדק'
 אהבה בעלה חזי . לא כן אלא אלהים אהב לריך שהם יקדימו
 לאהבה אחי ואז אהב ומשחרי משחירים טמאם עלי אז ימלאנוני הפך
 החומרית החסידה שהיא משחרת פני בעלה . ובחור דברים רמז
 שהפרק שכינה ובין החומרית והאשה החומרית חין לה כ"א בעל
 חין אחד הוא ואין קני וזאת התורה חין קל למספר בעלי רבבות חלפי

ראוי לזית לב שאם הכונה היא שהעולם היה עולם המעשה וזס עולם השכר איך מקושר אל הקודם כי לשון וכו' הוא הי' אימר ואמר בפירוט ולא יתשל מל פרוזודור וטרקלין וכן מה שמפרש התקן וכו' היה מוכן מעצמו ועוד אומרו הוא היה אומר דרכנו לפרט שהוקשה לו קושיא בקודם ואומר אל

תתמה כי הוא היה אומר כך וכך ש"י מה שהיה אומר ויתורן האומר כי לטעמיה חול ועוד איך ואמר יפה שעה ח' כו' שאין המעשה מתקן השכר לומר שיפה מעט מעשה מכל השכר והענין בעצמו הלא כמו זר נחשב ועוד איך סותר דבריו כמה שמוסיף ואמר יפה שעה ח' של קורת רוח וכו':

אך אמנם הנה אין דרך תשובה לאדם אם לא על ידי זכור וזס המות להיות נגדו תמיד וכתאמרנו על פסוק החיים יודעים שימותו וכו' ועל פסוק מי גבר יחיה ולא יראה תות וכו' שהוא מי גבר יחיה צעה"ו ולא יהי תמיד רואה לפניו מות סיוכל להיות מתלט נפשו מיד שאול סלה כי גם שנלעדי זה אפשר ישוב בתשובה לא תהיה תשובה מעולה כ"כ שספיק למלט נפשו מתיבסם סלה כי לא יבצר מהיות שס יומס או עשור להקם חלאת שיירי אשמתו והנה לזה יס אומר שוב יוס ח' לפני מיתתך ומקשה בנמרה או ידע אינך כמה חיי ותרלו וסביב יומס מיתת לאחר באופן שהכונה שהחי יתן אל לבו שחיייו כס יוס ח' וישוב ככל ווס על

זס בא ר' יעקב ואמר לא כדברי האומר שהעלה על הרוח שחיוב שיעור יוס כי אם שתציר שאין לך מהחיים רק כשיעור כניסה מן הפרוזודור לטרקלין וזהו העה"ו דומה וכו' על כן תמחר תחיש בכל עת לגמור תשובתך בשעה ח' להכרח תשובה וחרטה ותיקון בכל פרטים ככל האפשר כי אם לא תשער רק שיעור יוס אולי תתפרסם במלאתך נמלא כי באומר התקן עצמך וכו' הוא פירש אל האומר לומר מה שאמרתו העה"ו דומה לפרוזודור פירושו שתקן עצמך כשיעור שיש כדי שתכנס וכו' הוקשה למאד כי הלא טוב עוב היתה סברת האומר שיעור יוס ח' או יותר שעי' חושבו שיעור בלתי קצר כ"כ ותישב בדעתו לתקן מעשיו בחפז מחוסר מש"כ כשיעורו שעה קלה שנחפזו הנמרץ הזה לא יננה לעשות תשובה ראויה על כן אמר אל תתמה על תאמרו זה כי הלא חולל לטעמיה כי הוא אומר יפה שעה ח' שהוא כשיעור הכנס תפרוזודור לטרקלין מכל חיי העה"כ והענין כי בעה"כ יס ב' דרום ח' אריכת הימים ח' התענוג וקורת רוח :

ונבא אל הענין אחר לו יוצייר היות שס אורך ימים בלי תענוג בבחינה זו יפה שעה ח' בתשובה פה כי בשעה מרווח וכות ותיקון מש"כ שס שתי שערך בע"ס ואכל בשבת וזהו מכל חיי שהוא בבחינות מציאות החיים ארוכים אך אל תחשוב שעל בחינות התענוג שבחיים כס אחרתי כי חלילה לי לומר כן כי בבחינה ההיא יפה שעה אחת של קורת רוח ועונג העה"כ מכל חיי העה"ו כלל הדברים כי עם היות עוב לגבר לחשוב שיש לו יוס חיים לשו בו יותר טוב הוא לחשוב שהוא בפרוזודור שלפני טרקלין וזה לחשוב כיון המסורר לומר עם היות כי טוב יוס בחצרין הוא העה"ו שהוא בחצרות שלפני טרקלין העה"כ שקורא לעה"ו חצרות ולעולם העליון בית בענין שקולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו שבתנו שהוא כי למה דיק דומה לחילן שהוא נטוע במקום עברה שהוא בעולם העליון ונופי הוא נופו נוטה ומפריח צעה"ו בחצרות אלהינו יפריחו :

ונחזור אל הענין אחר עם כי טוב יוס בחצרין שהוא שביוס ח' שיסער שיש לאדם צעה"ו הוא טוב מתלף בעה"כ בבחינה מציאות החיים כי כאן הוא מרווח בתשובה ומעשים טובים ושס אין ריוח

טו התקן עומך בפרוזודור וכו' . פירש מו"ס זלה"ה שגד להודיענו מהות שכר המלות הנעשות צעה"ו והוא מ"ס בזהר שממשה המלות נעשה לנר"ן מלבוס כדי שחובל לעלות וליכנס לפניו יתברך כמו שא"ל ליכנס לשער המלך בלבוס שק ולריך לתקן מלבוס"י הנגיס כפי כבוד המלך כן האדם צעה"ו כל מעשיו כדי ליפית עלמו ולתקן גופו כדי שיכנס לטרקלין להראות לפני המלך כי הנקמה ח' לא לעלות ולראות לפני מלכו של עולם אלא בהתקין לה מלבוס כמו שהראנו בספר חסד לאברהם :

חז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט וכו' . דקדק לומר בתשובה ומע"ט כי המעט בלי תשובה כלא חסידי ואדרבה מוסיף כח

התקן עצמך בפרוזודור כדי שתכנס לטרקלין : ין הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הוה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה : ין רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו : ין שמואל הקטן אומר בנפל אויבך אל תשמה ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו : ב אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא רומה לדיו כתובה על גייר חדש והלומד וקן למה הוא דומה לדיו כתובה על גייר מחוק רבי יוסי בר יהודה איש בפר הגבלי אומר הלומד מן הקטנים למה הוא רומה לאוכל עגבים קחות ושותה יין מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא רומה לאוכל עגבים בשולות ושותה יין ישן רבי מאיר אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן

חדש

שהוא סברת האומר שוב יוס אחד וכו' אך אני לא בחרתי בהשערה זו כי אם בחרתי בהסתופף בבית אלהי שהוא החשיב עצמו כאלו אני בסף בית ה' שהוא סברת ר' יעקב לשער שאני בפרוזודור שלפני טרקלין ובחרתי כשיעור הקצר הוה מדור באהלי רשע שהוא שאס היותי עולה על רומי שביני ובין המות יש שהות יותר מזה הלא אחרתה מהתשובה וימלא היצר הרע מקום להחסיאני ומכל עון ואשמה שאעשה יעשה מסך מנדיל ביני ובין אלהי בד"ל עונותיוס היו מנדילוס ביניכס וכו' וכדעשות עון על עון נעשה מסך על מסך שהס באהלים על עונותים נמלא אחר הוא בלתי טהור מעונות שהוא דר באהלי רשע שהס אהלים שנעשו מהרשע וזכו בחרתי הסתופף שעי' כן אני משלק כל מסך עון מדור באהלי רשע אם היותי מתחממה מליחתך כמדובר :

בנפל אויבך פי' רבינו ז"ל במשלי כ"ד פ' יו ז"ל. הנה דרך רשעים לחרוב ולחלל מתי יורס הצדק ויקנה בלתי וזיתו ודקדקצין חס"כ לשמות בנפלי' הרשע אויבו משר ארבו לו ביתו לכן בא להוכיח את כל ח' מהס והיחל צרשע ואמר כמדבר אליו אל תחרב אתה הרשע לזכו הצדק לאחר מתי ימכרנו כי ימוך ויקחנו אתה ואף גם אם אין לו נוח כי אם מקום במקום הפקר שס ודכן אל תחמדו ותשדד רצנו ותחרשו אותו המקום בכלל שאר הקרקע לזרוע ורעך כי הלא שבע יפול צדק וסס ולכן חלל לרבי יקים ואתה הרשע נפיל לתקרוכ"ב אל"ל בודיעות כ"א צרע' אחת יכשלו ואפי' רשעים רבים וזהו ורשעי' יכשלו צרעה ולא אחר יפלו כלומר שאפילו כשנלחם לך לא יקומו הפך הצדק שבע יפול ממש יקום ולכן הוצייר כי גם רשעים רבים אינלל ידס להשמר ויכשלו צרעה ומה גס יתה אחת כי יחיד אחת כי תכשל צרעה ח' וזכו אשר תצעה הצדק תכשלו תפיל הפך הצדק כי גם שהוא יחיד שבע יפול וקס אחרי נפלו ממש ולא חמר וקס בשב"א הו"ו כי אם בפת"ח לומר כי טרס יפול ככר קס כי קימתו מיכנת מלפניו יתברך וכי יפול לא יוטל וכעתומו להוכיח את הרשע שס פניו אל הצדק אשר הרשע יארוץ ביתו או יסדד רצנו ואמר אם תראה שרשע אויבך יפול אל תשמח שמחה הנגלית צחון וככשלו שהוא פחות מנפילה אל יגל הפילו לכך פניס מן יראה וכו' ואומר מן יראה ה' עם שכל גלוי לפניו ית' ומסרלוי ואמר מן ידע צעיני ח' הענין כי הלא באצור רשעים רנה ולא יאשם השמח באכודס אם לא כששמחת הצדק על אצור הרשע הוא על אשר הרע לו ולא במה שהוא רשע וכן תמותה על פיצורו רצון קונו יתברך והנה מי זה האיש יבחין כוונת הצדק אם ישמח בפיו משגאו על שנאתו אותו או על היותו רע בעיני ה' כי אין וולתו יתברך בוחן לבות וכל זה על כן אחר מן תהיה שמחתך בקונו יראה ה' מה שרע בעיניו ללכב וישגיח בכוננתך כי היא רעה בעיניו שעיניו יחוו ללכב עם שלא יראה רע בעיני הצדק מש"כ בהיות שמחת הצדק לשם שמיה כי אז אין הוא ית' שס פניו אל שמחת הצדק כי באצור רשעים רנה :

א ויהי מן ישיגה ויראה מזה הר מוס ורע בעיניו כלומר אולי לא בראיות מדת הדין ידע בי אם גם בראיות מדת הרחמים וז"ל מן יראה וכו' ולא אמר כי יראה או מן ידע וכו' שהוא כלומר מן תהיה הראייה בעיני ה' גם רע ולא בלבד בבחינת הדין ואזי חסיד מעליו אפו אל מקומו הראשון כלומר האף שהיה עליו כשהיור לך הרשע שאלמלא כן לא היה יכול לך ואחרי כן הוסב על רשע עתה וסביב אותו מעליו למקומו הראשון שהוא כי תשוב ותאלף האף ממנו עליו :

חסדי אבות

לס"א ולכן צבא האיש ישראלי לטעות מזהו לריך להכרח בתשובה כדי שאתה מזה תעלה לרצון לפני ה' : א"צ אפשר ע"מ שכתב בספר חסידים דקדוסי עליונין צעה"ב מקיימין מלות כרבי יהיה מקדש קדוש שבת וכו' ע"מ לז"ל בתשובה ומע"ט רכנס דמע"ט אפשר לאחר צריבוי לקיים אף כי אחרי מותו מ"מ לא ידקק שס תשובה דכיון שמת'תו לא מהניא ליה תשובה וא"כ תשובה ומע"ט לא ידקק כלל כ"א צעה"ו :

י **שמואל** הקטן אומר וכו' . חרון אפו לא נאמר אלא אסו כפי גרס הרמ"ה בפי' כ"י וכן הביא גירסא זו הרב חז"ל וכחצ וגירסא זו נראית בעיני דחידס לן השתא דיוקא דקרא ע"ס : וצתוססת כתובות דף ק"ה ע"כ מצינו לדעת רסב"ס צרייתא שאין צב

ר' אלעזר הקפר אומר

הקנאה והתאוה וכו' פירש רבינו
בפרשת בהר סיני וז"ל :

כי כן יבדק גבר חיי העולם בשיתו שמו לבו ופניו וכל מעשיו
אל כל דברי רמו הלו אשר אמרנו במקראי קודש האלו והכל חלוי

דנה

בכלמי החשיב האדם כל העניונו
הע"ז ומשעמיו וכל כבודותיו לאדם
ותוהו כי אם הרבה ויזכר דין ומשפט
העולם אשר הוא הולך שמה ויגעל
בקנאה ותאוה וכבוד ולא ימוט משבו
עד ה' ותקן כל אשר אשר עותו נגד
מלכיו ולא יבוש והוא תאמר התנא
פרק רביעי ממסכת אבות באומרו ר'
אליעזר הקפר אומר וכו' :

וראוי לקים לב וזה נשטנו אלו
משאר מדות רעות כי
רבות הנה ולא ייחד רק שלש אלה :
א אחת הן אמת כי איבוד העולם
והאדם חלוי בעבור על חלות
לא תעשה כמה שנין אדם לבריות ועל
לא תעשה שנין אדם למקום ואחרי
איבודו תקנתו בידו אם ישים כבודו
נגד אף אם יתוש לחמוך כבוד לא
ישב עוד ויחיה עדי אובד וז"ל הקנאה

והתאוה וכו' והוא כי הנה ראשית כל עון אשר חטא בין אדם לחבירו חלוי
זה כי מיד אחריה רעותיה שהיא שגאה ותחרות וגסות וריביות ולשון הרע
ונקמתה וגטירה מוצאות לה וכן התאוה היא ראשית כל העצירות שנין אדם
למקום כי ממנה תולדות מית כי הולך ילך בהלכות איסורי ביאה ומאכלות
חסורות ואשם מעילות אשם גזילות וכל דבר דע אשר שגא ה' . והנה שתי
אלה המה כוללו אצדן האדם את עולמו ועדיין אלהיו מרחם לא הסכים לנו
תיקון להפלות ארובה ומרפא כי יעזוב רשע דרכו וכו' וישבז אל ה' וירחמנו
ואל אלהינו כי ירבה לסלוח . אך אם זה האיש יתמוך כבוד אבדה תקוות
כי אין ארובה להמלטו כי אם יאמרו לו לך התרפס ושאל מחילה מהאיש
אשר חטאת לו ואם לא יאבה האיש תשור על אנשים ולפניהם תאמר הטאתי
וישר העויתי הלא יעשה עונות מי האיש הלוה נכזה כי אהלל כבודי ומה
גם במקום שיש אנשים וההיקש בזה ובכיוולא בזה וכן אשר חטא על הנפש
כמה שיש צין אדם למקום ככל הדברים הרעים שהזכרנו ויאמרו לו הסכת
ושמע ישראל ולום ולין ושכז ארלה ואמר כלחם תאכל

ובלום וכני ומספד הלך תלך וצכה ללקות צד"ר ואז טוב לך
לכפרת עון כי טוב לך כי תצוה צד"ר מאשר תצוה צד"ר כי הנה אם יחוש
על דבר כבוד מדומה הלא יענה הלהרנני אמה אומר אהלל כבודי ותהיה
לי לזרע עוד לא ארום ראש כי חקל צעיו כל הרואים את כבודי שצלקן
האמר לכן קום ברח לך ולא תשכח
באולת עתק ואת כה יעשה ארסוס
כי לולי נשאתי פניך אם אציע אליך
ואם ארדך וימלא כמשתא פומו על
נבי ולא ירחק לואת אשטותיו וציו רגליו
עונותיו על פניו חכמי כבוד :

כלל הדברים כי מעמד שלשה כדברי
האלה הן הם בעצמיו של אדם
לכוננו מן העולם ושחא תאמר אם
כן איפס מה יעשה האדם וישלך כל
מעמד שלשם אחריו ולא יאבד לו"א
הוא היה אומר הילודים למות וכו'
כלומר כי החי יתן אל לבו כל הדברים
הבאחרים פה ואז יכנה ויקנה ביה
להשכיל לנטיב ולא יאבד . ולמה אל
באירו נעתיק לשנו הלא הוא הילודים
למות והמתים להחיות והחיים לידון
לדע ולהודיע ולהודע שהוא אל הוא
היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא

העד הוא צל דין הוא הדין והוא עתיד לידון ברוך הוא שאין לפניו לא עולם
ולא שכה וכו' עד גמר המעשה : ולבא אל הענין נשים לב . (א) מי לא ידע
כי הילודים למות . (ב) אומרו הילודים למות ולא אומר החיים למות . (ג)
אומרו והמתים להחיות ולא אומר לחיות : (ד) אומרו והחיים לידון שירה
שאין נידונים כי אם אחר תהיות המתים והלא גם אחר מות נדונים . (ה)
כי אומרו החיים לידון הוא על בני אדם ואין ידע על אומרו הילודים שכולל
אפילו כנעלי חיים . (ו) מה הוא כוונת התנא אל הוא להפחיד את האדם
מן המות כי הילודים למות מי בער לא ידע כי כן הוא ואם הוא להזכיר
לו יום הדין כי החיים לידון לא היה ראוי לומר כ"א המתים להחיות ולידון
ועוד שאדרבה מרחיק לו עד אחר התיידי דין וממעט את האדם מליראם
את הדין . (ז) אומרו לידע וכו' כי אחר אומרו להודיע וכו' מה לריך לומר
ולהודיע כי מי לא ידע שאם יש מדיע שידע : (ח) כי מה שיראה פשע הענין
הוא שמה שידע וידע וידע הוא שהוא אל והוא היוצר וכו' ומה קשר יש
לזה פס הקידש שהילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון ואם הוא כי

חסדי אבות

לפעמים תבא בגלגול בהמה שהוא נקרא חי וע"כ אמה מת פשע אחר'
וע"כ אמה עתיד ליתן דין וחשבון : א"ג אפשר פמ"ש חכם חרשים דף
מ"ו פנסחפק מהר"א גליקו אם הנשמה שנתן לנו הקב"ה היא בחורת
מתנה או בחורת פקדון ופשיט לה דשפיר מלינו למימר שהיא מתנה
לזמן ע"מ להחזיר בהשלים הזמן וגם אפשר דהיא פקדון בתנאי שישחמ'
זה דוקא לעבודתו ואם עבר על מליתיו נחתי"ז כדון כולח יד בפקדון
ע"כ . ואכן צעיותין בהגשמותיו לח"א סי' רי"ב כחצנו דהר"א
והריטב"א וסיפתם ס"ל דמקנה לחבירו קרקע לזמן גוף ופירות כיוון
שנתרוקן רשות הצעלים קנה המקבל לעולם והרמב"ם וסיפתו פליגי
וסברי דאחר זמן חוזר הקרקע למאריה קמא . והנה לדעת הר"א
וסיפתו לכאורה יש מקום לומר דגוף וגשמה שנתן הקב"ה לאדם לזמן
ע' במים קנאש לעולם כדון הנותן קרקע גוף ופירות לזמן שנתרוקן
רשותם והרשעים יפקדו עול התורה והמלות בעשני זו ולאפיקי זה
אמר התנא הוא הדיין הוא עד וכו' שהכל שלו פי' הנשמה והגוף שלו
ואין טענה שנתרוקן רשותו ח"ו והטעם ודע שהכל לפי חשבון מטיקרא
הנשמה היא פקדון להשתמש לבדידתו ואם שינה נחתי"בו בהחשבון .
ואל יבטיחך ילרך שהשאל בית מנוס לך ואינה פקדון אלא כוונת לזמן
ואין כאן חשבון שנתרוקן רשותו ח"ו כדעת הר"א וסיפתו ש"כ אמה
נולד וע"כ אמה חי וע"כ אמה מת וח"כ כיו מתנה ע"מ להחזיר וכבר
כתב הרב בני אהרן צביאורו לסי' רמ"א דמודי היבא שהוא מתח' ע"מ
להחזיר דלא פסק קנינו וא"כ כיון שפ"כ אמה מת הוא ע"מ להחזיר
ועוד רמז ע"כ אמה מת דהכא אפי' בחלי ימיו ע"כ מת אם נגר' פלוי
כרח ונמלא דלא נחרקן רשותו ח"ו וא"כ פ"כ אמה עתיד ליתן דין
וחשבון ולא שייך בזה דין נותן לזמן . ואומרו הוא הדיין הוא העד וכו'
על נכון כמ"ש כנה"ג סי' ו' נסם הריב"ז דאף דאין פד נעשה דיין
מ"מ דיין נעשה עד . ח"ג פ"מ פ"מ העור שם דאם הדיינים עממן ראו
יכולין לדון וז"ל פמ' פמ' המנין הוא העד הוא הדיין ודוק ואדריך :

אלא פסוק אחד בלבד כמבואר קם ובציעה מקובלת :
כב הילודים למות וכו' . אפשר במ"ש בשבת דף ל"ה דר' אמי
סבר אין מיחה בלא חטא ואין יסורין בלא עון
ואתחזר ר' אמי תאונה באמרו ד' מתו בעמיו קל נחש ויש מן הראשונים
דסברי דלא אתחזר מחלוקת אין יסורין בלא פון וכדכתיבנא צעיותין
בספרי הקטן פתח ענין ט"ס . וז"ל הילודים למות לאפיקי ר' אמי
דסבר אין מיחה בלא חטא ולז"ל לא כן הדבר אלא הילודים למות
כל הילודים למות והטעם והמתים להחיות קט"ז מיתחן חיים לאור
באור החיים או כפסגיה קיעמדו בתחיית המתים כי אחר המיתה צעמיו
קל נחש למי שלא חטא מתמרקת הזוכהא ונתקן ויכול להחיות אח"כ .
ועכ"ז דאמרי לך הילודים למות הפך ר' אמי דיש מיחה בלא חטא דע
שהחיים לידון ביסורים עפ"י דיין דדוקא דאין יסורין בלא עון :
א"ג אפשר במסנ"ל הירושל' שיתו ימות ואמרו בזהר ונבא אמי את
המתים אותם שכבר מתו בחיותם לעבוד הש"ת . וז"ל הילודי'
למות לידעם היא למות צד"ר ע"ד אומרים הירושל' שיתו ימות לכלמי
לכת אחר הבלי העש"ז וצטונגיו . והמתים כללו שכבר מתו צד"ר
להחיות חיים טובים צד"ר אך פכ"ז להטלות ממדרגה למדרגה
והחיים צד"ר לידון שהם יתצרך מדקדק פס חסידיו כמ"ש רבינו
האר"י ז"ל שאחר כמה שנים צד"ר לעלות מעלה עליונה מדקדקי'
עממם כחוט השערה ולזכותם לעלות מעל המעל וזאת היתה לי כונת
הכתוב הן לדיק בארץ יקולם אף כי רשע וחוטא כלומר הן לדיק בארץ
ארץ החיים עז"כ אף עהוא לדיק שהוא בארץ צד"ר צד"ר אפ"ה יקולם
ומדקדקים עמו כחוט השערה ומשלים . ומזה נשכיל מה מתקן לרשעי'
עונקין קשים ומרים וז"ל אף כי רשע וחוטא : א"ג רמז התנא סוד
הגלגול וז"ל הילודים למות והמתים להחיות לצד בגלגולו"ס והחיים
לידון אלו שחיו אחר מיתחן לידון לידע שהוא אל וכו' והכל לפי חשבון
ואינו מיותר כלום . ואל יבטיחך ילרך שהשאל בית מנוס לך ותשאר
בקבר קט"ז אמה נולד פמס אחרת לצד בגלגול כעו פסירקו סיפא ו

מה שהחיים לידן אחר התחיה הוא לידע וכו' הלא הוא הדין מקודם התחיה
היה ג' כעד דבר זה ואין יאמר כי היות הדין אחר התחיה הוא לידע
ולקדוש וכו' ט) למה לא פירש מי הוא אשר יודע ומי הוא המודיע ושי
הוא אשר יודע לו : י) כי לא נכון הדבר שלא יודע שהוא אל והוא היוצר
וכו' עד אשר הדין שאחר התחיה : יא) כי הלא אותו הדין אין עיקרו
לידע וכו' רק ליפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב ללדיקים : יב) אומרו
הוא היוצר הוא הבורא ש"ח כפל ענין במלות שונות שהן שתי קטניות למה
הוא הכפל ענין ולמה במלות שונות : יג) למה נתייחדו ששה דברים אלו
סה ואלו בורא מבין עד דיון בעל דין : יד) איזה הדרך יודעו הששה דברים
כי לא בורא כלל : טו) זאת הצרכה אשר צריך התנא ואמר ברוך הוא וכו'
ומה ראה על ככה לברכו יתברך בחומר זה מבבל יתר הדברים שידבר :
טז) מי הוא האומר סה ענין הצרכה ויודעה זו אם הוא התנא אין מקום
סה רק ללמוד לאדם תוסר השכל ולא לסדר סדרה דזה וליו יתברך כי כי
טוב להיות לה' אין כלן חיימו : יז) אומרו ודע כי הכל בא לפי השבון
אל מי מודיע התנא דבר זה ואין יתקשר אל כל האומר וגם מלת בא
מיותרת וגם אל מי בא לפי השבון והוא השבון הלו שאם הוא לחשבון
העבוד הכי ראוי יאמר לידו השבון ולא לפי השבון : יח) אומרו ואל יבטיח
ולרשע שיש בשאלו דית ממוס כי מי בעל שכל יבטיחו ילדו לגוס משאלו ממוס :
יט) אומרו שכל כרחק אתה וכו' מה ענין הודעה זו וגם מה קשר יש לו
עם הקודם : כ) כפל אומרו אתה בלתי אתה נולד : כא) אומרו ועל כרחק
אתה עתיד ליתן דין וכו' כי למה יהיה זה על כרחו של אדם ולא מרלינו
כי מי פתי יבגל ויחלם הדין ואחתי :

אמנם

לכא אל הענין נזכרה מאחר חול' במלמא האומרים כי הנוף
והנפש כאשר היות יסריד ביניהם כל א' מתכלל לאחר אלו
פסור מן הדין הנפש תאמר לא משכני לה צלית תאנא גופנית כי רוחנית
מאת ה' מן השמים אלו כך הנוף הוא אשר חטא על הנפש והנוף תאמר
הנפש המוטלת היא תמות כי אנכי עפר מן האדמה אשר לא ישחית משיב
הוא ית' ואומר לא רמי זה כרמי זה ולא רמי זה כרמי זה הלא השום שבס כי בין
שנים נעשה התועבה בהיותם יחד שנים אף אני אכיה הנפש בנוף כאשר
היותה בלחמה ואני בעשוקם כל מלתי ה' אשר לא תעשה וידעו ויעשו
יחד כאשר חטאו משל לחיגר וסומא ששמו איתם נוטרים את התאנה וישא
עיניו החיגר וירא בבורה התאנה כראשית ויחמדה ויגד לסומא ואמר לו
מה אעשה והשכו ברחוות ברחוות ולא אדע היות מקום בנודה וחיגר
אומר פסו עדיך ולא אוכל להיות מושבם ועולה אז נועלו יחדו החיגר
על הסומא ועל שמו יסאנו עד מקומה נעשו כן ותוקח הכבודה ביניהם
שניהם ועודה בכסם יבלעוה ויפסדו חיש מעל אחיו ואחרי כן ילא המלך
אל גינת הביתן וישא עיניו אל הכבודה והנה איננה ויאמר כהם מי עשה
את הדבר הזה ויאמר זה בכה זה הומר בכה הסומא אומר איככה אול
ורחמי ועיניו אין לראות והחיגר אומר מאין הרגלים לעלות אז נטל
המלך את הסומא ויפלוה כמות בעל הרגלים ויאמר להם ככה עשיתם
וגם אני אעשה ואני לכל ליוסרה אתכם חיש על גא רעהו כאשר היו
נעשות הרע' במלך הזה הוא ענין הנוף והנפש במדובר :

ונבא

אל הביאור והוא כי הנפ אחריו אומרו כי הקנאה והשאלה והכבוד
מוציאין את האדם מן העולם ראה והנה יוכל איש לדבר ונומר
על הקנאה ועל התאווה והלא את קנאתי כהוללים כי שלום רשעים אראה
וגם אחתו למעשיותיו אשר לאדם רע' ובליתל כקון מונד ולמה הוא יתברך
לא יאיר עיניו לתת סה לרשע רע כרשעתו וללדק כלדקתו וידעו כי יש
אלהים שופטים בדרך לו"א גם אני ידעתי השם ואביד לכם הדבר על
קושי' זו גדולה מקושיית' אביד לכם תשיבתה ויהא כי הנה הילדים למות
ולא אומר החיים למות הלא הילדים כלומר כי מאז הם יולדים הולכים
ומתקרבין למות כי יום המות מיוס כולד כענין כי הולך האדם אל בית
עולמו ולא ידונם ה' בעה"ו עודם בנוף ונפש כאשר יחד השא ואם היה
דן אותם נפרדים החרשתי אך לא יעשה כן כי אם והמתים להחיות שממיתם
להחיותם שהוא לשים אח"כ הנפש בנוף ולתת חיות באחדותם לדון את
שניהם בחיבור אחד במלך החיגר והסומא וזהו והמתים להחיות כרי שהחיים
לדון כי כל אחד מתכלל לאחר כי הוא לבדו לא יחטא ועל כן אז ישוב
לחברה כעוד חטאו מחזירים והלא כמו זה והשם כי אחר שלדון אותם שב
לחברם טעם טוב היה יום אותם עודם בחיים מחזירים לייסרם בעה"ו
ביוסורין לפי רשעתם כיון שגם אחרי מותם לא ידון אותם על ישוב יתברך
ויסקוט ריב הרב את וילדו כי יראה לדין ורע לו רשע וטוב לו אך דע
איפה כי לא על חנם האלהים עשה את הדבר הזה כי אשר עשה כן הוא
להודיע ולידע ולהודיע כי הוא אל וכו' והוא כי השם הוא יתברך על נפש
כל איש ואיש אשר יוסר על חטאיו בעה"ו פן תאבד כי יהיו יוסוריו לו
למוקש להוסיף על חטאיו פשע ולאבד נפשו מן העולם והיא רעה המחורשות
לכל אדם ללדיק ולרשע כי הנה אין לדיק בדרך אשר לא יחטא ואשם ועל
כלם היה לדיק יעבור כוס הייסורין ואין איש בדרך יוכור כי אשר חטא
מיוס היותו כאשר הכל גלוי לפניו אלו עולם ה' ועל כל הבציה עליו הוא
יתברך רע כרשעתו והוא לא ידע עשירות האיהם איפה חיות זון ועוונות
אשמותיו הלא יקוץ ויבעוט ויטעה דברים ומי גבר באיזתם וישר וירא
אלהים וסר מרע ויבעט ויתלונן עד אחריו ו"ל שכפר בתחית המתים :
והנה אין אלה קלות דרכי איש הרעוש אשר יתהלך בזה בראות לפי
ראות עיניו כי רבו ייסוריו על חטאיו על אחת כמה וכמה רעה

כפולה ומה גם אם רשע הוא כי יאמר בלבו אין אלהים ואם יוטצ או ירע
לאדם מולו גורם לו ואם רע בעיניו לגנוב בלחנות האללות ויאמר דבר
אחד ביד חזקה כי רס ה' ועל השמים כבודו ולא יעניו בדברים הומריים
ואם יאיר רוח אדם בקרבו כי רוחו הוא לא עשה ולא הטפל בשרו כי אם
אביו ואחיו עשו את האומר ועל כן לא מן השם הוא זה החולי או מכה אשר
יתייסר כי הנוף האיש כי אין לו יתברך עסק בנוף כי תומר עבוד הוא
ואין לו יתברך מבא לבא זו והיא סדרת אשר רבים חללים הפילה ועל כן
המכות האלה מקרה הוא היה לו או שיחטבוהו כיכבי נספו ולא ה' מעל
כל זאת וחזק רחמינו כי הלא רבו ניספי מכותיו על זמלי אשמותיו :
א מעין זה יקל בדעה דרך שלשי לומר כי הן אחת כי גם בשר האדם
לו יתברך הוא ואשר הוכה מאת יתברך היה לו אך יכפור במקל
כי אומרו הלא לעולם רוחניותו לא יבין מיומות קרב איש ולב עמוק כי
הוא תוכיות טיפף עבירות הקימר כי אם כחות השוממה הירדים ומשטינים
ועולים ומקטרגים הן הם היו מתערכים צלם מקרבו וברשעיו והמה יעלו
ויעירו למענה ועל סיהם יהיה כל ריב ועל נגע כי ירכו ידברו גבוה
גבוה יותר מאשר חש האיש ההוא ובעדותו יעמיסו עליו משא כבד אשר
לא יכול ונסבל :

א יחזיק בדרך רביעי בגדול ייסוריו ויתר על חטאיו לדעתו כי יהרהר
ויאמר אין זה כי אם שלא ידון דין האדם הוא יתברך בעלמו כי
אם יעמיד בד למעלה מלאכים אשר לא ישערו עד היכן גדול כל עונם
חטא ועון מניע ויגדור גורות עורפת על השיער הראוי כי היה בגזירת עירון
ובחומר קדישין ולא נלך לריב ה' בעדת הדיינים :

א

אם לא יחזיק בלחמא מירע ספרות אלו כי אם שידע כי הוא יתברך
הדין הלא לא יבלד ממנו תהיות טיבא בלבו לומר אם רשעתי מה
אפעל לו יתברך ומה הלחתי לו הלא אם חלאתי לי אני מוסיף כי לחסר
נפשי מטובה ומה לו יתברך מטובה מלחתי בלחתי כי לא הוא יתברך ולא
זולתו בעל דיון ויהי נא כמילר לעלמו כי מי יהוש על לרמו חוץ ממנו
בלחתי כי אם כל חשך עמוק ושומר לאדם נבטינס על כל אשר חטא וכחטיא
מיוס היותו היה משלם לו הייסורין כהע"ה הנה תרבה רע' הייסורין
עד מאוד ויקון בהם עד אשר לא יבלד ממנו מלכהרה אחריו ה' וליסול
בשחת אחת מחמש הים שגא ה' אשר היוברנו הקשים מכל העבירות שבינו
ולא תהיה עוד תקומה למחלתו ארוכה למחלתו ויהיה עדי אבד אך כאשר
יומא ואחרי כן ישי' יתברך יחבר את שם חלקיו וידונם בגינים אז תכלל
מכל שם הרעות האלה ותלדק עליך ליד הדין ולא בלכד תדע האמת והלדק
אתה כי אם הם תודיעוהו לזולת וכו' לידע שהוא לידע אתה ולהודי' לפרסם
כי יפה חייבך כמחמסם ז"ל כי גדול שם העולם מנבינים כי יקראו בגרון
אל יחשיכו כי יפה דנת יפה חי בת וזהו להודיע ואז יפרסם לכל רבים עמים
אשר ישמעו הודאמו שמה וזהו ולהודיע לכל כי אין דבר מכל ששה דברים
הרעים אשר היו מתרגשים אם כל עונם ייסוריו גבינס הראויות לכל אדם
היה מקבלים סה כי אם שמשפט אחת ולדק הוא יתברך נפסא אותו ויהיה
בזה ואמר שהוא אל והוא כי הרעה הגדולה אשר יסול לב אדם רשע
עליו אם היה מקבל סה כל עונשו בחיים חיימו הלא היה כן ואמר נל
בלבו אין אלהים אך עתה שמקבל העונם אחר לאת נפשו חלבה מגופו
עתה ידע כי הוא אל כי אין הנפש יולדת עד אשר תראה השכינה וגם
לא יסול בשחת רשת הרבור השני כי אז בראית כי אם הנפש והנוף יחד
מחברים ומייחדים ולא יפלוה נפש תומרויות הנוף אז ידע גם כן ויודיע
וידע כי הוא היוצר רוח הוא הנפש הוא בעלמו הבורא הנוף וזהו הוא
היוצר שהוא את האורה הוא הבורא וגם אז בפרוע פרעות אשמותיו אחר
המות ועין ענין תראה אשר הוא יתברך יוכיח לעיניו גם כל אשר
הרהרת ומה גם אם היה על עולדות כובצים שמלרסה למעשה וכן כל דבר
רע אשר עשית גם בנסת גם תכלל מלכר הדבר השלישי וכן ביעיניך
תראה כי הוא המבין הוא הפד כי כל מיומתיך הבין וראה והעיד ולא
ע"פ עדות הסטן נעשה הדבר וגם אז ע"י היות עונשך שמה אחרי מותך
לפני ה' אלהיך תכלל מרוע סכרא רביעות אשר היית נלכד זה אם
היית מקבל כל עונשך סה והוא כי אז תכיר כי הוא הדין ולא מלאכיו
כי רק ביעיניך תביט כי הוא הדין אותך וזה אומר הוא הדין וגם אז
תקנה מהחיים דברים אחר כי איננו יתברך בעל דיון כי אם חטאת מה
תפסל כי כי הוא הכר החמיושי האמרנ שיהי נוסל כי האדם אם כל עונשו
היה מקבל בעה"ו אחר כי עתה צמה שתדון שם תכלל והוא כי הלא אז
בחיובך כמותך משולל בוף תכיר איך חלק אלוה ממעל אתה ותראה שורשך
ואיך הוא דנק זו ית' נמלא כי כאשר תמלא את נפשך ותשגוש בה ובשורשה
בעל דיון הוא יתברך כי טמאת טהרותיו ואשר הוא הוא חלקו וזהו אומרו
הוא בעל דין כי אז תכיר זה מה שלא היית מכיר בהיותך נידון סה כמדובר
והיית נוסל במלודע רעה וגם תידע אז ותודיע לכל כי היית טועה במשכונך
אם היית לוקה בעה"ו כי היית עולה על רוחך כי יותר מאשמותיך היו
מענישין אותך אך אז תכיר בהענין אותך כי לא עלר כה להיות נפסא
ימקבל עונשך שסם אחת כי אם ענין הוא עתיד לדון אחר התחיה ליום
הדין או בגלגול שאמר זה :

ועוד

בכל מה שתודיע ותדע וידע על פיד כל הדברים הנאמרים גם
הוא אחר הודאנה לה' שופה חייז ולומר ברוך הוא שאין לפניו עולה
וכו' שופה חייב כי דן אותי כמעשי כנה כי ע"י אשר אחרתי לשיב על
דבר קושי' למס ימות ויחיה את האדם לדונם אחריו כן ולא יענישם עודם
בחינים

צחיים סה ערס ימות מזה אני בא להשיב לך על קנאתך אשר תקנא בשלות הרשעים בהע'הו והוא כי כאשר בנוגע על ענין לא תדע עורך פה את מעשה ה' אם נדק משפטו עד אשר חלך שמה כי אז נפקחו עיניך לדעת כי אין דבר כמלא נחמא משולל השגחה לכן כאשר הודעתם שהילודים למות וכו' כן ודע מעתה שהכל בא לפי החשבון כי אם יש לאיש רשע שפע טובה אשר מזה נבא לך הקנאה כחומר למעלה אל תחוש כי לא בלא משפט נותן לו כי אם הכל בא לפי החשבון כי מאשר דנו אותו טרם יבוא אל עולם ראשית יתברך כי לפי חשבונו היה ראוי לתת לו השיעור ההוא לא פחות ולא יותר לפי בחינת עניינו וגלגליו ושיעור מה שמקבל מה מוכן לו שם וט' הכה טוב הדבר אשר דברת לאחר כי בהיות האדם נדון אחרי מותו יגלל מה' סדרות הריקות והרעות ושעל ידי כן תחלף ארובה למחלת קנאתי אשר קנאתי בהוללים כי שלום רשעים אראה כי מזה חשבון כי הכל בא לפי החשבון אך מעתה אני עוקר את הכל כי אעיקר דיוולת פירכא כי אודה בשאול כי ופה חייב על אשר יספוטני שמה ויתרקני בשאול אשר אני הולך והלא יש לי טענה רבה לפטור עצמי מן הדין ומה הנה טענותיך לומר כי טוב לגבר כי יסא עול עונשו בשאול מלקבל מה והלא גם שם יש לי בית מנוח וטענה לפטור עצמי מן הדין ומה גם טעה להתייחס פה ומעתה אחר אל הקנאה והתאווה והכבוד לקנא במי שיליה ויתר ממני ותתאווה אשר אין ידי משגת לו כי לא אומר כי עונותי מנעו הטוב ממני כי הלא למה אפגע על אשר לא טוב אעשה בע'הו כי גם שם לפני יתברך יש לי תשובה נלחם כי אחר אשר אראה גדולתו יתברך ואשר יוכיחני על הרקורי קרני וכליות כי לא נעלם דבר ממני כי הלא אומר לו אם

ידעתך גדלה עד הארץ הלע העבודה ואין דבר נעלם ממך אם כן איפה משפטי את ה' כי על מי תדיבני על כל אשר תעשה ופל כרחי היה כי ממך הכל כי אחריו הגלות אליך כל אשר התעדתני נעשות טרם אעשו אם כן אי אופה בחירתי האם יכולתי עבדו או נטות בנחירתי דבר מאשר ידעת ע"כ הכניי בא להפיר תועה מרעיוני לנך ואומר לך ואל יבטחך ילדך לומר שהשאל בית מנוח לך וטענה לנחם וליבטור מן הדין שהוא לומר כי על כרחך אתה מוטא ולמה תענש כי הלא מאשר תראה שמה תגלה לך גם התענה על זה כי מאז חבין כי מה שהוא על כרחך הוא מה שאתה נולד הוא יצירת הנפש וגם מה שאתה נולד שאתה הנוף ומה שאתה חי ואתה מת אך לא על כרחך אתה נדון שיעור שאיך חייב וידינוך על כרחך כי אם שתרצה כי על כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון כי לא כוונתך בהעוהך ואם כן על כרחך אתה חייב ועתיד ליתן דין וחשבון כי בחירתך כחשבוניתך והוא לפי תשובת הרמ"ב ז"ל על הדבר בהלכות תשובה :

ויצור

לנו דרך אחרת ישרה וטובה תחויבה אותה עיני הבאים נחמא שערנו צם"ד ונחזור אל הענין כי אומר התנא כי אז יסקיף וירא כלכתו מן העולם ועד העולם בכלל אמותת חמשת הדברים הנאמרים גם זאת הששית כי אין בשאול בית מנוח ואחשבה שהוא כי שם ענינו וחזו משפטים אשר כעל ועשה בעוונותיו ועפסעו יבחנו כי חילו היתה בחירתו בעלה על ידיעתו ית' לא היה עונו פועל כח טמא בהעוהו כי טוב לגבר כי בהעוהו חיו יתן אל לבו :

פרק חמישי

בעשרה

מאמרות נברא העולם וכו'. פירש רבינו ז"ל בפרשת עקב וז"ל . הן לה אלסין בו . הנה הערנו שיראה גלותי מתקשר עם הקודם איך יאמר מאמרת ז"ל כי הרשעים מאבדן העולם שנברא בעשרה מאמרות והלדיקים מקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות לומר שלא בלבד מקיימים העולם הזה השכל כ"א תמיד שלשתן יחד השכל ועולם הגלגלי ועולם המלאכים כי לא הוצרכו העשרה מאמרות כ"א לשלשתן כדעת כי גם מלאכי השרת הם בכלל מפעלה בראשית כ"א ז"ל למ"ד נבראו בשני ולמ"ד צחמיש . והנה אין ספק כי גם שאין

בעשרה

לשיתקיימו בני העולמות ל"א רק באבותך חשק וכו' לגודל כשרונם הוא שחשק ה' להכניס אותם מלך עולם כי מזה ברא העולם חשק לגבורה העולמות לשיבוצו האבות להכניס אותם אך מה שרצה בכס לא שמד עולם חתם בדאים כהם רק שניבחר בזרעם כו' כי לא היה רק שהעריך אחתם צריך העמים וראה שצרכם ואם טובים מהם וזכו ויבחר וכו' מכל יפמו' ואין זה רק כיום הזה שקבלתם תורה ומצות כן ואשר אחרתי בשצדק העמים בחר בכס לא שיש בכס עבירות רק שלכבדם ערל מנאש ומתרות בערלה הוצא כענין שאלת בשר וכיוצא וגם קושי עורף שהיה מזה מנוה בלבד כי אלה הן הדברים שצריך תחקנו וזכו ומלתא את ערלת וכו' :

גם פ' רבינו ז"ל על כא' מימלא בהכלים מ"ד כסוך ב' וז"ל : למנצח לצני קרע כו' אלהים כו' . הנה המחזיר הלוה היסד על בני הגלות המתהננים לקוים יסוד ירחם ומחלוקותיהם וישיש . ולבא אל הענין מוכיר מאמרתו בביאור התורה נשערים כי בפסוק מכות שקבא הקב"ה על המלאכים במלאים הכרה בריאת העולם בעשרה מאמרות ומה גם למה שכתבנו שם כי מעשה כל מכה ומכה היה דוגמת מעשה כל אחד ואחד מעשרה מאמרות ועל כן לא הולך הוא יתברך להודיע במתן תורה כי אם אנכי ה' אשר הולאתיך וכו' כי הן הנה ראו את מעשה ה' בדרך מלאים כמעשה בבריאת העולם . והנה כל דורות עולם שמעו חפיו יתברך אנכי ה' אלהיך אשר הולאתיך וכו' גם

השכר של תורה ומצות ידוע הלא לא יבצר מלכיות רצ מאד כי הלא אחר שכלדיק חקיים ג' העולמות ויכרח יכ' שכר גדול בערך אל הפעולה וההיקש נכשעים שמאבדן אותם וזה מאמרו יתברך הלא אחרתי לך ליראה את ה' ולעבוד וכו' לשמור וכו' והכל לטוב לך ושמה תאמר ואיזה שיעור שכר הלא ראה כי הן לה' וכו' לומר הנה לה' במה שהוא אלהיך שהוא ביהוהך לדיק שמתיהם אלהותו עליך יהיו לו שלשת העולמות שהם שמים הם עולם הגלגלים ושמי שמים שהם עולם המלאכים הארץ וכו' שהוא עולם השכל שלם לא כן היה מחזירם לתוכו וזכו נמלאת אתה מקיימים כאלו אתה שותף עמי בבריאתו של עולם ומה דעת שכרם וש"ת הלא גם אבותי היו מקיימים העולמות ולא העמסת עליהם עול תורה ומל"ת ככל הכתוב בפסוקים הקודמים כי אם אשר היו מקיימים מפלמם ולמה העמים כל זה עלינו

מסרי אבות

בעשרה

מאמרות נברא העולם וכו'. אפשר במא' דק"ל צח"מ סי' כ"א דין כ"א שאם התנה ש"ת קיתחייב באונסין חייב ונראה דה"ה אם הפקיד צידו דינר כסף והתנה עמו שאם יאבד יספרע קל זכר ונאבד דחייב קל זכר וז"ל ומה ת"ל אם הא דברא בעשרה מאמרות העולם היונו ליפרע מהרשעים שהיו נענשים שאבדו עולם שנברא בע"מ והלא במאמר אחד יכול לבראותו וזה אינן חייבין אלא עונש דברים שיכול לבראות במאמר אחד הא למה זה דומ' לשכר פועל לעשות מלאכה קטעניות ביום אחד והפועל עקאה צו' ימים דאיו חייב צמ"ב אלא שכר פעולה כפי פעושים אותה רוב הפועלים והיונו דקשתי' והלא במאמר אחד יכול להבראות דמה בלע שנברא צו' מאמרות כיון דלפי האמת במאמר אחד במאמרו יכול להבראות וחיך אלא ליפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות כלומר הכא הוי בהתנה (משקירא) שאם יאבדו יתחייבו כאילו אבדו דבר שנברא צו' מאמרות ולהכי נברא בע"מ לבודים לז"ל קיתחייבו בעמירת העולם שנברא בע"מ וכו' לקומר כרי דינר כסף והתחייב בל זכר וקבל לחייב ז' ואתיא כהא דאמרין במנחות דף ל"ט ע"ב כל המשמר חורתו נמנתו מתחמת וכו' . תל דבי ר' יעמאל מקל לאדם

שמש נפיר דרור לעבדו אחר כמדותה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך חיסר בדמיה נקמתך אני נוטל ממך ע"כ דכל שהתנה בתחילה הכל לפי תנאו כדאמרן ועמ"ס מהר"י בר דוד נדרשקותו דף כ"ג ע"ב : א"ג אפשר במ"ס הרב העיקרים דמלך רחמיו יתברך אינו מעניש החוטא כאלו חטא למלך מלכי המלכים הקב"ה כי אם נדון בכך אפי' חטא כחוט השערה ה' עונשו כליון חרוץ וחלוט גבר חסדו להעניש החוטא כאילו חטא לבדו : ועפ"י זיבן מאמר התנא במשנתו כיום לדרקק אומרו אלא ליפרע מן הרשעים וכו' וליתן שכר טוב כו' דאופכא הול"ל ליתן שכר טוב וכו' וסופרע וכו' דמפי העליון לא תלא הרעות ותכלית הכוונה לתת שכר טוב ללדיקים אלא דממילא נמשך לתת לרשע כרעטתו כי אין כוונת יתברך להפטישאלא לתת שכר וזה חפץ ללדק בריאותו בזמן שאדם מנעמר . שכינה מה הלשון אומרת וכו' ותכלית הכוונה לתת שכר טוב ללדיקים אלא דממילא יס' עונש כי כמספ' לאלהים הוא וז"ל הו"ל להקדים ליתן שכר טוב דזהו התכלית ולא לאהדומי שרענוואל אמוס התנא בחכמה יסד אר"ם ופקדים ליפרע וכו' גלה סודו כי גם זה הוא רחמיס פסוקים ואם היה אומר לתת שכר טוב וכו' וליפרע וכו' לא היינו מרגישים בחסד עליון גם בפרשון ברשעים

גם אחת בני הגלות כי שם ישבו כל רוח נפש משוללו גוף אך עדיין כיוצא מולם היתה האמונה כי אשר לא ראו את מעשה ה' בארץ מצרים לא השבילו נפלאותיו כי הן המה היו מעשה ה' בצריאת עולם אך הנה כנס אבותינו אשר ראו את אשר עשה ה' בצמרים סיפרו לנו כי אשר פעל ועשה ה' בצמרים הוא מעין מעשה בראשית כי על כן נזכר ה' ואחר ולחנן הספר בארץ נגד וכו' :

ונבא אל הענין טרם יתמננו על דרות הגלות הלו שיעלנו יתברך לאלהינו ראה והנה נגד עינינו חמור הנזים לומר למטיס אלם שכבשתם גוים ונצדכם שמים לדרוש אלמים לעשות כן גם עתה כמאמר ר' יצחק שעל כן לא התחילה

תורה מהפך הזה כו' אך עדיין אין ההתחלה היתה מספקת כי עדיין ואחר מי יאמר שצבצולם נברא העולם ולא נצביל וזאתם כי כלם בני אדם והם המה על כן אמר המפורר הכה נא לנו צ' ראיות כי בישראל נחר ה' ה' כי מי גוי שמע קול אלמים כמונו וזהו אלמים עלמנו בארצנו שחננו חש' אכ' וזלחנו רק הקדושים ובדקוים כמ"ס ז"ל שעל המדרה חננו שניה צא מכול האל בלעם ואחר להם אינו אלא שרקב"ה נותן מורה לישראל : ועוד שניה הלא היא כי וי"ד מכות שעשה הק"ה נצבילנו במצרים הם לעומת עשרה מאמרות שבהם נברא העולם הרי הורה יתברך שצבילנו נברא העולם ואם כן בשנת האריות לזולתנו פקדון היה בידם ועל ה' אמר אלמים בארצנו שחננו ועל כן אמר אבותינו ספרו וכו' והוא כי הנה באומר אנכי ה' אשר הולאחיד וכו' שחלית אלהותך כמה שהולאחידו מחללים ולא אמרת אשר כרחת העולם שכוה יש מאין דבר גדול מילית' מצרים אך אבותינו סיפרו לנו כי פעל פעלת ביניהם במצרי' הוא עלמנו אשר היה צומי קדם הם ומי הכריח' וצוה ידענו כי מאש' שחננו בארצנו אנכי ה' וכו' אשר הולאחיד וכו' הוא מדוע העולם ובמנפתי' הכה נחמדת כי אתה ידך כלומר אתה שצאת בעלמך כצבול פוך מצרים אתה עלמך ידך שיעדה הארץ או בהפך אתה שבראת את העולם וידך ששעית נפלאות במצרים שראו היה הגדולה אשר עשה ה' במצרים נחמדת כי שצביל מי שעשית הנפלאות במצרים שהם אבותינו הק' בראת העולם ואם על כ' דברים האלו סרה מעלינו תלונת ז' אומות האומות לסטים אלם שכבשתם וכו' כי אינו אלא שאתה בראת העולם כלו שצביל אבותינו הק' אלא ששכרלית גוים הורשת שירשו ארץ וחשטם נה ואח' קרע לאומים הם שלשים ואחד מלכים ותשלחם ממנה :

עשרה דורות מאדם עד כה וכו' פי' רבינו בפי' האויזו וז"ל : ואימאר מומח הוא היותם דור עקש כו' לומר כי אין אשמוותם מפאת אלמיהם רק מפאת עצמם שצבחרתם מעקשים עצמם כי לא עיקשם קוים ומיהותו עקש נעשה פתלתול כי עבירה גוררת עבירה ושמה מאמר אם כן איפה ינוחם ה' שזיקו את עצמם ולמה יכבד עליהם כיון שאין נוגע אל עצמו יתברך לו"ה הלא גם שהוא יתברך אינו צריך לכס ואין לו היוק מהעדר עבודתם הלא יפקיד במחנה בחיות. א' על היותם כפויי טובה כי הלא' חנמלו ואת הלא חשדנו לעם נכל כי אין בבלות ורשע גדול מזה לגעול באלהי עולם ה' ולהיות לו כפויי טובה ולא יכלר מהיות כעם גדול ורב על הדבר. ב' והוא ולא חכם כי ללא חכם יתייחס בעשותו הדבר הזה באומות שאניחיהו כיתר עמים כי לו היה חכם היה רואה את הנוול כי הוא פורש מן החיים ופירש ואמר מה שאמרתי שהוא עם נכל כפוי טובה הוא כי אב הוא ואיום כבודו והדון הוא איה מורוהו כי הלא אבין מאד כנפס כנוודע וקע שנקאך נדמים באשר יבא ואם אב הוא איה כבודו ואם אדוניים הוא איה מוראו ולא עוד כי אם גם בלעדי הקניה גם מצד הגוף

שלו אחת כי הוא עשך מאז נאמר נעשה אדם ומחמורו ילאת וגם אחר שברא אדם ואשה ומהם אתם מתאווים האם אב ואם כווננו כיצדך הלא הוא יתברך כוננך וזהו ויכוננך כד"ה ויכוננו ברהם אחר ועתה בא ופי' על ראשון ראשון מה שאמרתי שמה לו לא הכה לך ראיה כי אין החוטא מוסיף רק לעצמו כי הלא זכור ימות עולם כמה הם מצריאת העולם ועד עתה שהיה אז כאלפים וכן שנים חמש ויותר ומשחזכור ימות העולם שית לכך להבין שנות דור ודור כי תמצא שמאדם ועד נה שהיו עשרה דורות היו שנות כל דור מהם הרבה מאד מאד כדורות שנות ועד דור המדבר כנוודע כי בשנת אלף ותרג"ז שנה היה המבול נשאר נחמש מאות שנה לשש עשר דורות שמאברהם עד דור המדבר והאין היו שנות וי"ד דורות כפלי כפלים משנות ס"ו דורות אם לא שעל שהשיות כל בשר את דרכו נחמטנו מיוהם מאז והלאה הכה כי לא השחיתו הכריות בהעוותם רק לעצמם כי הבורא יתברך מה הפסיד הלא בין כך ובין כך לא יתמו שנותיו וא"כ הנה צפירש כי שחת לו ואל הכ' שחמך הלא הוא אבין חין צורכ' פי' אך מ"ס קנך כה לפרש הוכן קנאם ואמר בהנהל עליון גוים וזהו כי צפרקי ר' אלעזר ארז"ל על דבר דור הפלגה כי כאשר צקש הקב"ה לפלגם להוריד ע' מלאכים ויחלק העולם לע' לשון ויתן לכל א' מהמלאכים עס א' וינחיל לחלקו אבותיו הקדושים והטיל גורלות ונפל לחלקו אבותינו הקדושים וראוי לדעת על מה זה חילקם לע' לשון לא פחות ולא יותר :

אמנם עיקרי שרשי בני ישראל הם שלשה ומהם מסתעפים לז"כ שבעים והם מתפשטים עד ע' נפש כפי סוד עניינם והן הם המעוותים לרדת מצרימה בתוך חילונית טומאת המצרים והיו נכונים למעוטי רגל פן ימשכו אחר תועבת מצרים כאשר היה הללו עובדי ע"ו והללו עובדי ע"ו וזולת זה לא יצטר מהמון ישראל שיתעמדו לחטא וע"ו כן מתדבקים ואובדים בחילונית עדי אובד כנוודע ומה גם שר מצרים שיאחו כס וישקפם בטומאתו ע"כ מה עשה כשחילק האומות חילקם לע' אומות למען יהיה לכל שר מהחילונית אומה שלמה כמספר שבעים נפש בני יעקב ועשה זה כמשחזקם בשעיר עזאזל ובקונה את ישראל לתת בעד כל נפש מישראל אומה שלמה לכל יתחשו להחזיק בישראל בעשותם אשר לא טוב וז"ל בהנהל כו' לומר איך יתייחס הוא יתברך לקונה אותך באומר קנה הלא הוא כי בהנהל עליון גוים נחלה לשרים צותן הפרידו בני אדם שהוא נדור הפלגה שאז הנחילים לשרים אז יצב גבולות עמים למספר בני ישראל שהם ע' עמים כמספר ע' נפש אשר הכנים בין הגוים ואם כן הרי הוא פקונה אותך מהשרים בדמי ע' אומות שנתתי להם הרי מפורש אומר קנך שזאז פירש מאז' עם נכל וז"ל כל זה הוא טעם לחיוב את האדם עובר רצונו יתברך על כפיות טובה שבו והעדר דעתו אך עדיין צריך לתת טוב טעם אליו יתברך אשר לא ימאס את עובדי רצונו כי מה לו יתברך ולצרתם כי בכל צרתם לו לר ולא יגעל בהם לו"ה כי חלק ה' עמו כלומר חלק מה' הוא וזה חסדו שעם היות שהם היה להם להיות דודפיו אחרי ה' ולא הוא יתברך אחריהם ולהזניחם כי החלק חושק את הכל ולא יתפסק עכ"ו גדול חסדו כי לא יעזוב חלק מאיכותו עדי אובד וזהו כי חלק ה' עמו וז"ל אם כך הוא שישראל חלק אלוהי ממעל הוא למה הוצרך להטיל גורל הוא יתברך לראות בחיוב מקום יהיה גורלו אם לה' אם לשדים היתכן כי חלק אלוהי ממעל יפול בגורל חילונית לו"ה יעקב חבל נחלקו והוא פי לא יקראו יעקב רק הפלתי פשרים כנוודע וז"ל יעקב וכו' לומר כשהוא נקרא יעקב שהוא צותן היותם בלתי כשרים שאז נקראים נפש. יעקב אז

חסדי אבות

דאחיו זכותי ואחילי מללא אכולא כרכא חיו כ"ה מצרית ארי ולאז בר משלם הוא לו"ה ליפרע מן הרשעים דהכא צריא היוקא דצמצמה הרשעים נאבד העולם וגמלא הדיק בתורתו ובמלתו מצרית ארי דרביע וברין הוא שיקול סכרו ומו דהכא השבח בעין כמ"ס השושפת באחרון מכתובות והרמב"ם פ"ב דגזילה דאש השבח בעין טעל סכרו גבי ההוא דאבד מטותיו דשאני יורד לקדם חבירו דשמן לו כארי דהתם השב"ה השבית וניכר לעין וה"ל הדיק' בזכותם יורדים נשמים וקיימי למחי ומחי וכל העולם כיוון בזכותם ע"ד שאלמו כל העולם כיוון שצביל חני' בני וכו' והשבח בעין רוב טובה בעולם והשקט ובעת ולזה הם יקמו חלקם שבר טוב וז"ל ליתן שבר טוב ללדיקים שמקוימין את העולם וכו' והשבח בעין הנה זה עומד על העין וזוה נצבעין וטעלין שברין :

שכל הדורות היו מכעיסין ובאין וכו'. אפשר בע"ס המפרשים בכל ההשמות של ס' דורות באו בגלגול הדור ה' וז"ל ס' היו מכעיסין ובאין בגלגול וסירכיהו עקמי להכעיס :

הרשעים ולכן שניה והקדים ליפרע וכו' להורות דעיוותא הוא לגביהו שברא העולם ב' מאמרות וכו' ליפרע וכו' להורות רחמים גדולים גם על ראש רשעים יחול שאם היו נידונים כחוטאים למלך הכבוד אשי' בדבר קל שנקלים חל עליהם חובת ציפור בכל חוקה ריבוי העונשים עד חומם אמנם מלך רחמי יתברך לא יפסח כ"ה צערך מוטא לחבירו ולזה ברא העולם ב' מאמרות להורות כי לא יפסחו כחוטאים לממ"ה הקב"ה אלא לפי ערך מה שאבדו עולם שברא צע"מ ולא כחוטאים לו יתברך והיינו דהקדים הפלא ליפרע וכו' להגיד לאדם רחמי ית' עליהם וכו' הבהא דאמרת כי אליהו מרחם אף על הרשעים ויהי לו מוסך מסד ולא יפרע מן הרשעים אלא כמאבדים עולם הנברא במאמ' אחר לו"ה וליתן שבר טוב ללדיקים וכו' מוכרת הדבר ליפרע וכו' דאי לא הא לא קיימא הא : א"ג אפשר במ"ס פרק הכונס דמצרימארי מנכסי חבירו פטור מלשלם ובתנא דהוס' נפש ר"י דאי צריא היוקא ואריא הוא דרביע חייב לשלם ואפשר דלהכי הקדים במשנתו ליפרע מן הרשעים להגדיל שבר ללדיקים דלא תימא' לדיק מה פעל דהנס

הוא שהוצרך חבל צנורל נחלתו כי אז נבדלים ממנו יתברך כד"ל עונותיהם היו מבדילים והיה מקים תפוסם ב"כ הוצרך גורל ולהפסיד דעתם במדובר בנת על כל נפש מישראל אומה שלמה במדובר למעלה :

עשרה

בסיונות נתנסה אברהם אבינו כו' וגם על עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקדוש ב"ה כו' פי' רבינו הגאון זקוק' בפרשת שלח לך וז"ל :

ויאמר

ה' וכו' ראו לשם לב אל אומרו כדברך שהוא מיותר וזלת האמור למעלה ועוד אומרו ואולם כו' כי אומרו וימלא כבוד וכו' אם הוא כי יתקדם עם כבודו בעשותו דין מאליו ויבין וגם איך יהיה את כל הארץ שנראה שיפסידם בעולם כלו והל' חי אני אם יראו וכו' ועוד אומר וכל מנאצי וכו' כי הלא הן הם הנאמרים בפסוק הקודם ולמה מזור להזכירם ולחזור לומר לא יראו ולא סמך אל אומרו אם יראו ועוד וכו' ועבדי כלב וכו' ולא הזכיר את ירושע ומה ענין רוח אחרת : אך הנה מזה אמר סלח נא כו' שהן שני דברים א' שיסלח מלפניו כעת ב' שגאסר נשא ממזרים ועד הנה שחילק עון העגל מעט בכל פקידה כן יעשה מעון זה לזה השיב ואמר על הא' סלחתי כדברך שהוא שאלת נא מלפניו עתה שחלק חומר העון המחייב לפקוד עתה סלחתי אך על הב' לא אעשה כן כי ואולם חי אני ולא יבצר שאניא זמן שיומלא כבוד ה' את כל הארץ שהוא הטוב העתיד שיגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וכו' יעשה צבור כבוד סכינתו וזה לא יבצר כי חי אני ואם יתמהמה לא יעדר ואם כן אם לא אפקוד עתה א"ל להניח עון נחשך עד סופו כעון העגל שאם כן יבצר ולא יבא אל הסופל מה שעתיד שיומלא כבוד ה' את כל הארץ כי יהיו שתי עבירות חמורות יחד ואל יעלה על רוחך כי עון זה אינו חמור כי הלא הוא חמור מאוד וסוף כי היה זה אחר שראו את כבודי ואחותי במזרים ובמדבר וגם וינסו וכו' ולא שמעו בקולי לכלתי שלוח מרגלים כי בזה נתמלאה הסאה ע"כ לא אפקוד זה מעט מעט לדורות רק בזמן הזה פן יהיה נוסף גם הוא על עון העגל ולא תהיה תקומה אך לא אפקוד מעתה עד השלים כל אחד ששים שנה והוא אם יראו את הארץ אשר היו האנשים מאלו בני עשרים והוא כמש"ל משל למלך שאמר לבניו בקשתי שתקח אשה נאה ונת טובים ואמר תראה אותה לי וא"ל איך צריך ולא האמין א"ל חייך שלא תראה אותה בניתך לבןך אתגנב וכו' והנה לפי המשל ההוא נראה כי מאז שלחו לקרוא את הארץ נתחייבו שלא יראו ומהנראה אין זה כי אם אחר הביא את דבתם רעה אך זה מאמר הכתוב כי כל האנשים שהם נקראים אנשים בני עשרים שנה למה שהם הוראים וכו' וינסו וכו' ולא שמעו בקולי לכלתי

רגל את הארץ על כן מאז נתחייבו אם יראו את הארץ מאז שלא שמעו בקולי וזהו ולא שמעו בקולי אם יראו וכו' וכמפורש בכתוב שבראש הפרשה ואם כן מה הוא הסליחה כדברך הוא שלא אחיתם מיד כי אם שיספק העדר ראיות הארץ עד שיאריכו ימים שלא מת שום א' פחות מכן ששים שנה וזה חסדי אשר אעשה כי וכל מנאצי לא יראו והיה עונשם שלא יראו כלבך אך אצריך להם :

עוד

כיון לומר בכלל החסד שלא יכלה את הכל כי אם אשר יאלו בני עשרים שמתחייבים למחציתם בעצם וז"ל וכל מנאצי וכו' לומר מנאצי כלבך לא יראו כ"ל בניהם :

והנה

מעשותו העיקר העונש על מה שלא שמעו בקולי ית' לבלתי רגל את הארץ ולא מעשרה נסיונות שנסו את בוראם הלא כמו זר נחשב כי רע וזר נסות את ה' אפי' בפעם אחת וכו' עשרה :

אך

יתכן כמאמר התנ"ך עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו וכו' י' נסים נעשו לאבותינו במצרים כו' וי' נסיונות נסו אבותינו להקב"ה שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי והנה ראוי להשכיל בעשרות אלו שכלם צדוקים בכתובים גם למה תבוא סוף הפסוק ולא

שמעו בקולי שאין צורך אל הענין אך הוא שכל אחת טעם למה נוסה הקב"ה את אברהם בעשרה פעמים שאפילו אחד לא היה צריך כי הוא יתברך יודע תעלומות והיה אפשר לומר שהטריחו יתברך למען כנגדם ויבן לעשרה נסים לבניו ביצי"מ ע"כ חמר מה שנסהו עשרה פעמים הוא על כי י' נסים נעשו במצרים ח"ל. כי הלא גם עשרה על הים וא"כ הי' צריך גם אברהם ב' פעמים עשרה ולמה נתנסה רק י' אלא אין הטעם אלא כי עשרה נסיונות נסו אבותינו להקב"ה ע"כ הקדים הקב"ה ונסהו עשר נסיונות שנסו בניו להקב"ה וסמך לזה הוא אומר בסוף הפסוק ולא שמעו בקולי שהוא לרמוז יבא מי שנא' בו עקב אשר שמעו בקולי ויבן על מי שנא' בהם ולא שמעו בקולי :

עשר

מכות הביא הקב"ה וכו' פירש רבינו הגאון זקוק' בכתובים ק"ה פסוק כ"ו וז"ל :

שלה

משה כו' הנה כתבנו למעלה כי כל המשך נסים אלו הוא מה שהמרו למעלה שיספרו בניו עליותיו ית' ע"כ צריך להשכילם כי לא מפאת כישוף גשע"י משה ואהרן כאשר חשבו מזרים תחלה רק על דקתם היה ה' עמם ומשה לבדו היה מספיק לעשות כל המופתים כי שלא משה עבדו כלבך ואם נתמלא חסדו אהרן לא שהיה צריך כי אם אשר בחר בו משה כאומרו שלה נא ביד מ' שהיית משלח על ידו כאומרו שלה נא ביד תשלח שהוא ביד אהרן נתמלא כי אהרן משה בחר בו מענותו ונתן

חכמי אבות

על יקראל ונעשה להם גם ויגילו ואח"כ הוכו בהן מלרים : גבו אבותינו את המקום במדבר פי' אף כי אותם הימים שהיו במדבר חסד ה' עליהם וגילו שכינה ועניי כבוד ואוכלי המן עכ"ז הן צעון כ"ס יסר' עשר נסיונות ח"ל. אפשר לומר לשבח יקראל כי טעם נסוחם היה להיותם במדבר וקם חוקף שליטת הסט"א כמ"ס בזהר לזה גבר יארם ובאו לידי מדה זו :

לא

נראה וצב צבית המעבדים פירש מו"ס זל"ה דצמח שאין מתהווים הזבובים אומרים העבדים שהאוויר מתעפף או נדבדב"ו מדבר באופל וזה חסד אלוהם במשיפוס האוויר מתולדים הזבובים ולא יס' דבר וכאן בזהמ"ק אף שלא נראה וצב לא היה מתעפף האוויר והיה גם מתוך נס :

ולא

חירע קרי לכה"ג ביה"כ פי' רש"י ומה שמחקין כהן אחר היינו מחמת פסול אחר וכו' והוא הפך מ"ס רש"י עלמ" פ"ק דיומא דהיינו מקום קרי וכבר כתיבנא בעניותין בזה בספרי הקטן עבר יוסף דף ק"ו ובקונטרס הקטן אלו פי קראתי אחרתי תרעא בס"ד : **ולא** הזיק נחש וטקרב בירושלים מעולם כתב הרב ח"ט צבט מד"ס לאחיו אף בזמן שאין צב"מ קיים ט"ס ומאי דמנינו בירוש' פ"ח דתרומות גילוי נוסח צאריך וצח"ל אפשר דצאריך היינו חוץ לירושלים והרב פר"ח י"ד סי' קי"ז פריך עלה צאנפי אחרינא וכבר כתיבנא בעניותין בספרי הקטן פתח עינים ציומא דף כ"א בס"ד :

ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים

מכות הביא הקב"ה מל המלרים וכו' . פירש רע"ב נעשו לאבותינו במצרים בגילוי מן המכות ויש לדקדק דא"ה הל"ל בריבא עקר מכות הביא על המלרים וכו' והדר לימא עקר נסים נעשו לאבותינו ואפשר בזהמ"ס ל כל המכות נחליל ה' יקראל רגע אחד כדי להודיעם טעמן וימוקין ולרמז מלרים בהם ותקף היו כולבים מעל יקראל למלרים ובה פירשנו כת הקודמין פ' והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מלרים הרעים אשר ידעת לא יקיים כך ונתנם בכל סונאך דים לדקדק דפתח וכו' סיר מקמט בתחילה יקיים ואח"כ אמר לא יקיים ועוד אומרו מדוי מלרים דמקמט הא שאר יקיים והוא סות' הקודם באמר כל חולי ועוד להבין אשר ידעת פי' ז"ל טפ"י הנוכח ולע"ל ביציא הקב"ה על גוג ומגוג מכות מוראות ושלחם רגע על יסר' אבל מכות מלרים קידעת א"ל לבנות על יקראל כלל וז"ס והסיר ה' ממך כל חולי מכות מלרים ידועים דיקיים כמו רגע ויסירם וכל מדוי מלרים אשר ידעת כבר לא יקיים מפיקרא בהם ידועים והטעם דבאר מכות יקיים ויסירם ה"ט ונתנם בכל סונאך וכדי שהדע אשר מחנהו כל גוג ומגוג בהם זח"ד . ובה ח"ס מקמטין דקמני עקרה נסים נעשו לאבותינו במצרים בגילוי מהמכות ואחר כבצר צאו עליהם כרגע ואחר כבצר צאו על יקראל ויגילו מהם עשו כל לרכן במצרי' וא"ס דהנא נקט כסדר עקרה נסים והדר עקר מכות דברישא צאו

שאל לא כן משה לבדו היה מספיק להושיע את ישראל והראיה כי לא עזר מעשה רק כי שמו כס דברי אלותיו ויתברך ואומר דברי יהיה כחאמרם ז"ל כי על המטה ה' חקוק ד"ך עד"ש באח"כ לשלש' ענייני הכונה כמבואר אצלנו במקומו וראיה כי לא מכסוף עז כי הלא מי יערד אלהו להכניא כסוף אל ארץ חס כי שם הוא עיקרו כמ"ש ו"ל שאמר להם הנה אתם מנעו"ש לעפריים כו' וא"כ עשות מופתים בארץ חס הוראה כי מה' היה ולא בחיל ולא בכח כי אם ע"י שם כס דברי אלותיו וכן ראו בעיניהם כי לא אחיות עינים היה עינים כמעשה ארץ מזרים כי הלא אחר היות משה ממש בלע את מטותם ובשאר נקדו ולא נראו עוד מה שאין כן כמ' כסוף לעשות ונכלל הדבר כיוון כי לא מכלתי היות יכולת להוציאם מפחות מעשר מכות היו עשרה כי אם שרפה ה' לשום כס כל דברי אלותיו :

א יאמר שמו וכו' ע"ד מאמרנו בעשרה מאמרות שנבחר העולם שדברי המאמר עליו המה היוצרים כי באומר אליהם יבי אור מאמר יתברך שהן ב' תיבות אלו היו מהוין בשאר ע"ד אומרים ו"ל על דברתם אל הסלע היה לכס לומר פרק א' או הלבא א' ונתן מימיו כי אוחיות שהן שמותיו של הקדוש ברוך הוא לידוע הכונה פועלים ע"ד זה אמר שמו כס דברי אלותיו שאמר להם בכל מכה הוא יתברך ומיד היו מופתים נעשים בארץ חס :

א יאמר שמו כס וכו' כי לו חפץ ה' בחצי הככות או אפילו בח' היה יכול אלא שרפה הקב"ה לשום כל דברי אלותיו כאותו למען שיתי אוחיות אלה ומה גם למאמרנו בעשרים שרפה ית' לשום עליו מותג עשרה מאמרות שבהם נבחר העולם וזכו שמו כס דברי אלותיו ויהיה מ"ש ז"ל שהיה כתוב במטה ד"ך עד"ש באח"כ וזה יאמר שמו כס דברים של אלותיו שהם ג' דברי' שנכתבו שהם העשר כלל המופתים שהיו אוחיות אמתים הוא בארץ שהיו הוציאם לעשות בהם ולא יכלו עד שהזדו וראיה עצמית שרפה יתברך לבחלי הוציאם עד סוף העשרה הוא מהחשך ע"כ מיד היחל בה עס היותה שמינית כאשר יבא ביאורם בס"ד :

שלח חשך וכו' הנה למען שאינו מוכיר דבר וסחין הנה נכבדו שכל זה הוא כמדברים ישראל עם הנוגים עלילותיו ויתברך כאומר הגידו בעמים עלילותיו ויתברך ועודם מנידים וכל יחסנו שהוא בטבע וידעו קצת גדולתו . על כן בדבר שובלו לומר כי דרך העולם היה ומי יגיד לנו כי מתקנה ישראל לא מת אחד וגם השחין לא היה מפורסם כשמונה אחרות . לכן השמיט . אך עדיין יש לשית לב אל היסוף סדרן . ואומרה כאשר הזכרנו כי יאמר ראו נא כי כונתו יתברך לא היה שלא יכול לילול להוציאם מיד עד עשר מכות ולא באתה כי הלא ראינו שלח חשך שהוא כמאמר המתרגם בחר דעדי קביל לילול שבעלות השחר אחר ששלח חשך לילול והלך לו הביא חשך זה וזו מ"ש ז"ל שהביאו מנהיגים ולא מרו את דברו לא נתרעם חשך לילול שיעשה על ידו ולא האמר שהביאו תפקידיו ששני מיני החשך הודו זה להסתלק וזה לבא וזהו ולא מרו את דברו וא"כ איפה לו חפץ ה' להוציאם מיד היה מביא חשך קודם למכת הדם ומציאם בו שלא ירגישו ואם ירגישו לא יכלו לעכב וכן כמו שלא מרו את דברו שלשת ימים גם כי לא ימרו ימים רבים עד יבאו ישראל וכל אשר להם לאטע ואין מרגיש אך רצה לעים כס דברי אלותיו ד"ך עד"ש באח"כ כמדובר וס"ת שמה שלא שלחם עד חס העשר מכות לא היה בהשגחה לשום כס דברי אלותיו כי אם שלא יחסבו שהיה אחיות עינים או דרך כיוסף ועשה עד שהאמינו כסוף לז"א הפך כו' לומר כי לא שהיה ספק למזרים שהיתה השגחה כי הלא על ראשון ראשון הפך את תימיהם לדם כי לא יוכלו לומר שהיתה

אחותיו שהם ג' דברי' שנכתבו שהם העשר כלל המופתים שהיו אוחיות אמתים הוא בארץ שהיו הוציאם לעשות בהם ולא יכלו עד שהזדו וראיה עצמית שרפה יתברך לבחלי הוציאם עד סוף העשרה הוא מהחשך ע"כ מיד היחל בה עס היותה שמינית כאשר יבא ביאורם בס"ד :

שלח חשך וכו' הנה למען שאינו מוכיר דבר וסחין הנה נכבדו שכל זה הוא כמדברים ישראל עם הנוגים עלילותיו ויתברך כאומר הגידו בעמים עלילותיו ויתברך ועודם מנידים וכל יחסנו שהוא בטבע וידעו קצת גדולתו . על כן בדבר שובלו לומר כי דרך העולם היה ומי יגיד לנו כי מתקנה ישראל לא מת אחד וגם השחין לא היה מפורסם כשמונה אחרות . לכן השמיט . אך עדיין יש לשית לב אל היסוף סדרן . ואומרה כאשר הזכרנו כי יאמר ראו נא כי כונתו יתברך לא היה שלא יכול לילול להוציאם מיד עד עשר מכות ולא באתה כי הלא ראינו שלח חשך שהוא כמאמר המתרגם בחר דעדי קביל לילול שבעלות השחר אחר ששלח חשך לילול והלך לו הביא חשך זה וזו מ"ש ז"ל שהביאו מנהיגים ולא מרו את דברו לא נתרעם חשך לילול שיעשה על ידו ולא האמר שהביאו תפקידיו ששני מיני החשך הודו זה להסתלק וזה לבא וזהו ולא מרו את דברו וא"כ איפה לו חפץ ה' להוציאם מיד היה מביא חשך קודם למכת הדם ומציאם בו שלא ירגישו ואם ירגישו לא יכלו לעכב וכן כמו שלא מרו את דברו שלשת ימים גם כי לא ימרו ימים רבים עד יבאו ישראל וכל אשר להם לאטע ואין מרגיש אך רצה לעים כס דברי אלותיו ד"ך עד"ש באח"כ כמדובר וס"ת שמה שלא שלחם עד חס העשר מכות לא היה בהשגחה לשום כס דברי אלותיו כי אם שלא יחסבו שהיה אחיות עינים או דרך כיוסף ועשה עד שהאמינו כסוף לז"א הפך כו' לומר כי לא שהיה ספק למזרים שהיתה השגחה כי הלא על ראשון ראשון הפך את תימיהם לדם כי לא יוכלו לומר שהיתה

שאלין בירושלים : ו עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והטן והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף המזיקין ואף צבת בצבת עשויה : ו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומורה על האמת וחלופיה בגולם : ו שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה נופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמורו , שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה בא דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על עניי הרין ועל עוות הרין ועל המורים בתורה שלא כהלכה : ו חיה רעה באה לעולם על שבעות שוא ועל חלול השם גלות באה לעולם על עבדות אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה . ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית . בשביעית מפני מעשר עני שבששית . במוצאי שביעית מפני פירות שביעית . במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מתנות עניים :

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והטן והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף המזיקין ואף צבת בצבת עשויה : ו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומורה על האמת וחלופיה בגולם : ו שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה נופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמורו , שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה בא דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על עניי הרין ועל עוות הרין ועל המורים בתורה שלא כהלכה : ו חיה רעה באה לעולם על שבעות שוא ועל חלול השם גלות באה לעולם על עבדות אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה . ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית . בשביעית מפני מעשר עני שבששית . במוצאי שביעית מפני פירות שביעית . במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מתנות עניים :

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והטן והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף המזיקין ואף צבת בצבת עשויה : ו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומורה על האמת וחלופיה בגולם : ו שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה נופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמורו , שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה בא דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על עניי הרין ועל עוות הרין ועל המורים בתורה שלא כהלכה : ו חיה רעה באה לעולם על שבעות שוא ועל חלול השם גלות באה לעולם על עבדות אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה . ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית . בשביעית מפני מעשר עני שבששית . במוצאי שביעית מפני פירות שביעית . במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מתנות עניים :

אחות עינים מראה דם ולא דם ממש ש"כ למה וימת את דגתם אך באמת שנכפכו המים לדם ממש ועל כן מתו כל הדגים כמאמרנו בביאור התורה שאומר יתברך והדגה אשר ביאור תמות היה לומר אל יעלה על רוחם כי לא היה רק מראה כמעשה המכשפים בלתיים כי אם דם ממש כי הלא הדגה תמות ומי יאמר שמתה הלא הוא כי זכאש היאור וכו' וכן שרץ ארצם כמדענים ולא היאור בלבד כדרכו והראיה הוא שהיו כחדרי מלכיהם אשר אין שם נהר ואין ספק שהיו סוגרים כל יכנסו מהחון בחדריהם אלא שמהן התבוס היה עולים ורופפת השעה היתה נכקעת ועולים וכל הכנים לא הוציך להוציר כי הם הודו ולא נוסו כי אצבע אליהם היא אך על הערוב שהיו יכולים לומר שהיתה שעת משתלחת חיות אחר לא יתכן לשני סבות א' בוראם כדע כי אחר ויבא ערוב שנית כי עדיין היו הכנים בכל גבולם שהיתה עקירתם גדולה ממחט ודרך חיות לברות מהם ומהכתובים כמור' בראש שטרים הכרת הכנים מהגבול בא הערוב ועם כ"ו לא נמנעו הערוב מלכא בעוד הכני' בארץ וכו' נשמיהם ברר בהשגחה שנקפאו המים בארץ בטבע והראיה כי היו אש להכות בארצם כי תחלה תהלך אש ארצם מן השמים ואין לא חיותם יסוד האש את האויר מדי עברו ולא יקפאו המים וס"ת כי לא היתה אש חוקה לחסם יסוד האויר לא יתכן כי הלא ויד גפסם ותאגתם וכו' אין הנדר משמר עץ רעוב רק מקפלו או כופפו ואם עץ חוק ועב הוא גם כן לא ישרד רק קצת ענפיו אך אין זה רק כי האש ליהטת העצים והקדש הרעובים והכס הנדר והכרם וכן בעצים שרפים והכרם שבראש גדול' כזה חידל חומה האויר וס"ת א"כ אש כזה אין הנית מטה ושעורה ולא ייבשה ואיבדה לז"א אחר ויבא ארבה כו' ויאכ' כו' והוא מאמרנו על אומר כל אשר השאיר הנדר ועל אומרים שפלאי פלאות נעשה בהם בשעה ושעורה שהוא אצלי שעשה הוא יתברך זה למען ימצא הארבה מה יאכל וזהו אחר ויאכל כו' שהוא כדי שתחול כס מכת הארבה ועל פי דרכו יסיר השגחת המכה בנזאם תקף אחר ויבא וימותה בנזול מזרים בארצם ואדמתם בנזאם ושלא אכל גם אחר אכלו מה שבארצם את עשב אדמת כוש הקרובה רק ארצם ופרי אדמתם ויד כל כבוד כלומר אפילו פשמים וזאת וגם אשר לא היו פטר רחם רק ראשית לכל אונם כמש"ל שאשר היו לו עשרה צנים מעשרה רווקים היו מתים כלם ועוד השגחה אחרת כי גם בהיותם כואבים כי אין בית אשר אין שם מת מי יאמין יתנו כל כספם וזהבם למתיתים אותם והנה ציוס הסוא השאילום כספם וזהבם ושמתות וזהו ויד וכו' ויוציאם כו' לא מלגה מנדר באומרים כי על כסף וזהב אשר שמה' ממזרים יתם לבנם לרדוף אחריה' כמתחמה' יתור מג' ית' יותש כחם מעשה כי הלא ואין בשנתי כושל :

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והטן והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף המזיקין ואף צבת בצבת עשויה : ו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומורה על האמת וחלופיה בגולם : ו שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה נופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמורו , שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה בא דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על עניי הרין ועל עוות הרין ועל המורים בתורה שלא כהלכה : ו חיה רעה באה לעולם על שבעות שוא ועל חלול השם גלות באה לעולם על עבדות אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה . ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית . בשביעית מפני מעשר עני שבששית . במוצאי שביעית מפני פירות שביעית . במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מתנות עניים :

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והטן והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלחות ויש אומרים אף קברו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף המזיקין ואף צבת בצבת עשויה : ו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומורה על האמת וחלופיה בגולם : ו שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה נופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמורו , שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה בא דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית חרב בא לעולם על עניי הרין ועל עוות הרין ועל המורים בתורה שלא כהלכה : ו חיה רעה באה לעולם על שבעות שוא ועל חלול השם גלות באה לעולם על עבדות אלילים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ : בארבעה פרקים הדבר מתרבה . ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית . בשביעית מפני מעשר עני שבששית . במוצאי שביעית מפני פירות שביעית . במוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גול מתנות עניים :

ושבעה דברים בגולם וכו' . ק"ק דהול'ל' שבעה דברים נחכס אינו מדבר וכו' וחלופיהן בגולם ומי לא יאמין אחר כך

לא כמות אשר ששת ימי בראשית שהנברא בהם גשמות עם ואיכות וכן פי האתון שנברא גם הוא או לולא היה בו כח חיונית רוחני למעלה מכל פיהמה ומה לא היתה התנועה בעלמיתו עד אר"ל שבתוכחות אחרות לא היה יכול לעמוד וההיקש בזה בכל אשר עשרת הדברים שנבראו בין השמשות וידוע כי מכללם הלוותו אשר אין ספק אצלי כי לא על הלוותו ראשונות ידב' כי אותם מעשה אלהים היו רוחניות בתכלית שלא נתגשמו עד ריצוי אל הר סיני כמ"ש ו"ל שהדברות שדבר ה' בסיני היו הולכים ומתקיים למעלה בלוות שג' קול' ה' חוצה להבות אש הרי שקראו את הלוות להבות אש יורה שרוחניות בתכלית היותה ומה גם לספר הוזהר שהפליגו במעלות רוחניות העלוין ואינן כדברים שנבראו בין השמשות לכן ודאי אין אומרים ו"ל שהלוות נבראו בין השמשות אלא בלוות שניות שהיו בעלי רוחניות מלוכסס גשמות מעין העולם הספל כמדובר :

על פי הארץ סי' רכינו ו"ל בפ' קרח וז"ל :

אם כמות וכו' ואם כו'. ראוי לשים לב איך מתייחס העולם אל נפשות ואלת וגם מה יתן ומה יוסף שפקודת כל האדם יפקד עליהם . ועוד אומרו בריאה יברא לא ימנע או נברא או לא נברא אם נברא איך יאמר יברא ואם לא נברא לימנע מואם בריאה ויחמר יברא ה' וכו' ואם היה מתפקד כמ"ש ו"ל אם נברא אם לאו יברא עתה קשה כי הלא משנה שלימה היא עשרה דברים נבראו בין השמשות ואחר מהן הוא פי הארץ ומסי' מי קבלו המשנה אם לא מפי משה . ועוד אומר ופנתה כו' האם מבלי אין מיתות משונות וזולת זו בחר נזו :

אמנם הנה מהנראה מרז"ל כי שלשה דברים הנה כללו אשמתם זו א' שכתרו בנבואת מרע"ה ב' צבאות אהרן ג' בתורה מן השמים . על כן יאמר על נבואת משה אם כמות כל אדם ימותו אלה ע"י שליח ה' על שכתרו בשליחות משה ושלמות כהונת אהרן שהוא בקרבנותיו וספרת נגעים כרופא המבקר את החולה ומרפאו מחולאי נפשו על כן גם פקודת בקור חולים לא יפקד עליהם ועל שני הדברים אחר לא ה' שליח לא לנבואותיו ולא לכהן את אהרן . ועל אומרו שאין תורה מן השמים אלא מן הארץ בהמצאת כי כמו דר' נחשנ' להם יצא דבר לארץ מן השמים ולא ישימו לב כי נפשותם הן מן השמים והן בארץ בקרבם על כן מדה בנגד מדה נפשותם שהן מן השמים לא יעלו לשמים כ"ל ופנתה האדמה את פיה ובלעה וכו' ויורו חיים שאולה בגוף וגפס שרוחם שהוא נברא מן השמים תכלענה הארץ והנה הן אמת כי פי הארץ היה אף היה אפשר כי לא נברא בכח מספיק לבלוע ומה גם עתה נפשות רוחניות שפל השמים כבודם כי מאין ולחין תוכל הארץ לבלוע נפשות שפעל השמים כ"ל גופים חומריים בלי נפש והיה אפשר תלא נפשם ויבלעו גויותם ולא ירדו חיים ונפשם תעלה אל שרשם ע"כ אחר ואם בריאה עוד יברא ה' בזה שופתה האדמה וכו' ובלעה וכו' באופן שהגוף וגפס ירדו חיים וכו' שגם את הנפש תכלע עודנה בגופם :

א יאמר צדים לב אל הברא פי הארץ בין השמשות והוא במה שמבאר אצלנו בפ' התענה כי כל מה שנברא בין השמשות הוא כח רוחני בארץ למעלה מאיכות הע"ז פי האתון למעלה מאיכות ב"ח הכלתי מדבר הוא כח רוחני בפי האתון שהוא וכן פי הארץ אינו חור נעשה בארץ חלול שא"כ לא היה בו כח לשאוף ולבלוע ומה גם כמ"ש ו"ל שהיה בולע אפי' נפה ובכרה שהיתה שאולה ביד אשר בקצה מחנה ישראל אף הוא פה חלול אשר כח בו לשאוף ולבלוע כפי האדם השואב ובלוע בפיו פנימית כן ברא הוא ית' כח רוחני אשר כח בו לבלוע את הרשע עד שאול כאשר הוא חי והנה תלא נברא ברא אלהים את הכת הלא בלוע את הרשע אלא שלא ניתן לו רשות לבלוע ולהשחית עד כה :

ובא אל הענין אחר מרע"ה אם בריאה היא כזר כל והיה בכל א' מהשחיתים הכה שהוא שאינו מוכחין בין לדיק לרשע ויבלע גם לדיקם שא"ל אלו כ"ל יברא ה' בעל הרחמים באופן שאלה ובלעה רשעים בלבד וזהו הס' וכל אשר להם ציחוד וצוה וידעתם כי נאלץ האנשים האלה את ה' מה שאין ען אם גם לדיקם היו לדיקם גם הם כי לא תוכר ההשגחה :

פי הבאר פירש רבינו הגאון זק"ל בפ' תהי' וי' וידבר וכו' הנה בפרשת זו רצו הדעות על מה נאסח משה רבינו ע"ה

ועל כונת המקראות והנה הדרך הקרוב להתקבל יותר הוא כי הוא יתברך אחר ודברתם והיה הכה וזל פי הדבר הנה נשיר קלת בכתובים :

ובא אל דרך קצרה נאסח ומתקבל לפי דעתנו והוא ראשונה נשים לב אל אומרו לאמר כי הנה לחי' פועל שיפשה הוא ואינו לאמר לזולת : ב' למה לזה יתברך לקחת המטה אחר שהפעולה היא בדבור והלא יראה חלילה בנותן מקום לטעות שהכונה להכות ב' : ג' למה הלא היה להקל את העדה : ד' למה בחר ה' תהיה פתיחת הבאר ע"י דיבור : ה' למה הלא היה ידוע שניהם מדברים ולא ימשיך משה לבדו : ו' שהל"ל וינאמו מים ולא לשון נתינה וגם לא יאמר חיימו כ"ל מים : ז' אומר והלאה להם

מים הרי נאמר ונתן מימיו ולא עוד כי אם שתחלה ייחס הדבר אל שניהם ועתה אל משה לבדו : ח' אומרו והשקות את העדה ואת צעירם כי הל"ל וישקו ולא והשקות כאלו משקה צידו : ט' הוכיחו צעירם שהוא צללי לורך וגם הכל מיותר כי בהפסח לור ויוצו מים ודאי שיסתו העדה ובעצמם : י' אומרו ויחם וכו' כאשר לזהו מי לא ידע שהיה כאשר לזהו : יא' מה פניו אומרו שמעו נא המורים כי הלא מאמרו ז"ל מורים הלכה אז לשון שטות שקראם שוטים בלתי מתיישב צפ"ן ובלשון : יב' אומרו המן הסלע הזה גולגול וכו' מה זו תמימה היפלא מה דבר או הלא אומר ולא יעשה : יג' אומרו כולא שפלה במוצאים ולא אחר ילאו מים : יד' אומרו לכם שהיא מיותר : טו' היפלא ממשה הלא הבין מאמרו יתברך האומר אליו ודברתם ומה עלה על לבו להטות :

אמנם הנה לבא אל הביאור נזכיר מאמרו ז"ל האומרים כי אחד מהמקומות שמוטט החזיק את המרובה היה פני הסלע בני מריבת קדש תוך ארבע אמות שנאמר ויקבילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע :

והנה ראוי לשים לב על מה עשה ה' ככה ומה לורך היה דבר יחזיק ארבע אמות או את כלם וצוה נבא אל הענין והוא כי הנה ראש הוא יתברך והנה נגדו ישראל בכבוד משה ואהרן באחת ועוד הוסיפו בכבוד משה לבדו כמ"ש וירצו השם עם משה לתקן את הכל רצה הק"ה כי לצוות מה שיקבילו על משה ועל אהרן לאמר להם שהם הכבד למאונס עתה יקבילו להשקותם וזהו והקבל את העדה וכו' ע"י דבורם שיראו ויניחו כי זכותם בדבורם אדרבא תורה למאונס הקד אומרו שפ"י בואם אל המדבר הזה על פי דבורם היו מתים בלמא' וכנגד מה שהוסיפו לרוב בפרשות עם משה אחר כי מתחלה ע"י שניהם ונתן מימיו שהוא השעור שהיה מנהג הבאר שהוא לתת אף אחר תוסיף לדבר אהרן בדרך והוא לתת להם רבוי מוסלג כדי שצבת אחת ישתו העדה וצעירים כלאומר למות עם אהרן וצעירים עתה יראו כי אדרבה על ידו ירבו עד כי יחד ישתו הם וצעירים והנה לזה רצה הוא יתברך ונזהר לא יראו כל ישראל הקדוש השם הזה רק עשרים או שלשים איש אשר לפני הסלע ולא כל אלפי רבבות ישראל שצמחניהם י"ב מיל ע"כ עה עשה הפליא לעשות שארבע אמות שלפני הסלע יחזיק את כל ישראל למען יראו עיני כל ישראל את הנס הגדול הנא' ולא יאמר גם אחד שלא יראה שפ"י דבור יתן מימיו לכן עם היות שרצה הקצ"ה שפ"י דבורם ילאו רבים ולא ע"י משה לזה וקח משה את המטה בידו כדי שפ"י וצוהם לפני משה האלהים תחול קדושה במקום להחזיק מעט את המרובה ויהיו כולם תוך ארבע אמות וזה שיעור הכתובים וידבר ה' אל משה לאמר כלומר כדי לאמר ולדבר אל הסלע ולא להכות ואמר קח את המטה והקבל את העדה לא להכות בו רק כדי להקביל את העדה וזהו קח את המטה והקבל את העדה ודברתם וכו' לעיניהם שתהיה ההקבלה באופן שכשידברתם אל הסלע יהיה לעיניהם של כל העדה שיהיו כולם בפני הסלע באופן והיו עיניהם רואות ואין ארבע אמות יחזיק את כלם אם לא ע"י מטה האלהים שמהפך מקום ההוא לרוחניות שהיחזיק את כלם מעין עומדים לפניו ומשחחוו' רוחנים שהוא על היות המקום ברוחני כמפורש אצלנו על פסוק כעיר שחוצרה לה יחדיו וכו' וכן היה בלב משה לעשות וזהו ויחם משה את המטה ולא לקח בכונה להכות בו רק כאשר לזהו שהוא להקביל אל פני הסלע בארבע אמותיו על ידו שפ"י כן ויקבילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע שהוא בפניו ממש תוך ארבע אמות כי כיונתו היתה לדבר ולא להכות אף אחרי כן ויאמר וכו' והוא צדוקי מאמרו ז"ל בפסוק זה והוא כי הו' לילתי הדור אומרים משה הנה רועה את אלו יתרו חותנו כהם שנים צדוקי והוא צדי בתקומות מצרי' מים אחר צדוקי ויוליד אותנו ויתלה אותנו צדוקי על כן נתאזרו מעליו ונשפ' על כל סלע וסלע כחות וכל כח היתה אומרת אם לא האתה יודע מצוה ידוע למה תולבינו אל סלע ידוע לדבר לו הוליא לנו מו' שלפנינו וכן כל כח מורה באצבע הלא מזה או מזה עד שבעל כרחם הקבילם אל פני הסלע ההוא ולא אל סלע אחר ונזהר אין ספק כי הליגות

ההוא היה עין פלילי כעוד מחומר הליגות לסיון יתברך :

ונבא אל הענין והוא כי אחר שהקבילם אל פני הסלע ההוא איש איש מתקומו מהסלע אשר כל אחד היה מראה לו אחר בלבו הנה הן אמת פי אחר : כי צכות שנינו ילאו מים מן הסלע אף זה היה טרם ומטאו בעון הליגות הלו משא"כ אחר כך כי הלא שפצ הראוי על ידי לדיק מתמעט כאשר אין הדור ראוי לכך כעוד מתקומות רבים וע"כ אחר אם מה שהקבלתם היה מבלי היות כל כח בומר לו סלע והוא המצוי מו' האמנותי שהיה סיפק בדידנו לתת להם מים בדבורנו אף אחר היות אחרי הליגות הלו הלא להעדר זכות המקבילים לא יותן להם מים על ידינו וז"ל שמשו נא המורים כלומר עתה שהייתם מורים באצבע זה מורה סלע זה ואומר הוצא מזה זה אומר מזה המן הסלע הזה האם יהיה כח צדוקותינו עתה שנואל להיות לכם שחסרתם זכות מים ע"כ אין צריך רק ע"י

חסדי אבות

נהגו החכמים ולהכי לא בנה יסודו התנא בחכס להורות דעיקרו לאשמועינן מילי דגולס ומאן דלית ביה הני ז' יקרא גולס אצל אשר מדות חכמים בהעדרן לא יקרא גולס והני ז' סגי לשלא יהי' גולס ויכנס בכלל חכס אצל עוד יס' מעלות לחכמים :

והדר מפרש ו' דחכס ובסוף אומר וחלופיהן ומאחר דלא תקע דברי בגולס לא לימא ברישא ו' דברים בגולס . ואפשר דדייק התנא לומר כבי לאשמועינן דלא אחא אלא לאשמועינן מילי דגולס אלא דמשמע ותצחר לקין ערומים נקטינוו בחכס אמנם עוד מעלות ומדות אשר

ע"י משה האלהים ולא ע"י זכות בן אדם כי אחר אם אנסה לדבר ולא יושל הדבור על חטאים ישמו לאל מלתי ביתר נבואתי ע"כ ויד וכו' והיה פעמים כי להורות כי לא כן רצוני ית' לא הוציא בהכרח ראשונה רק טיפין טיפין. והנה אם היה עושה ע"י דבור היה מתייחס משה למשקה את העדה ואת בעירם כאמרו והשקית וכו' אך עתה שעשה ע"י המטה הוא אומר ומשת העדה וכו' כי לא הוא המשקה כ"א הם שותים מימיו ית' שע"י מטתו:

והנה לפ"ז היה נראה שלא היתה עליו חטיסה ואין האשימו כ"כ הוא יתברך אמנם הוא מאמרו ית' בחומרו להקדישו לעיני בני יס' והוא כי אחר אם לא היה רצוני לעשות גם זה ע"י דבור אף גם עתה שחטאו בדבור ההוא לא הייתי עושה להם גם שחיטוקם ד' אמות שלפני הסלע אך אין זה רק כדי שיראו יחד כולם הנסם ההוא דלא עבדו הקב"ה ניסא לשיקרא והיה לכם לשום לב על זה וז"ל לא האמתם די להקדישו לעיני וכו' כלומר בהיות מוכן לעיני כל בני ישראל כי היו כל עיניהם לפני הסלע שהוא על היותם תוך ד' אמות שיראו הכל ולא על חנם היו עיני כל בני ישראל בפני הסלע אם לא אהרן היתה להם גם זה. והוא אחר לעיני העם או העדה רק בני ישראל לרמוז עוד טענה שנית ואלא כ"א הללתי הנקראים בשם עם חטאו לא הנדקים הנקראים בשם ישראל ואגבן יודו השאר. והנה מכל האמור תקל אשמות משה ואהרן. ולולי כי הוא ית' מדקדק עם חסידיו כחוט השעירה לא הקפיד עליהם ולהורות על זה סמך ואמר המה מי מריבה וכו' והוא כי הראה דבר ה' אליהם באומר לא האמתם כי ומה גם שלא יראה מפירש שרבו בני ישראל בתלונתם את ה' רק תלונה על משה ואהרן יגזור אומר כי מה שמצינו בתורה שקרא יתברך את המקום מי מריבה ועלה על רוחו שיהיה על ריבו ית' על משה ואהרן ע"כ סמך מיד ואמר המה מי מריבה כלומר ממי מריבה הנזכר במקום אחר המה היו שהוא המים בעצמם שהיתה המריבה עליהם להנחיל להם כלומר אך לא מה שרבו אתם הוא ית' על שלא יקדישוהו בדרך נתינתם כי אין המריבה על מציאות המים ובכן לא נקראו כך על סבת משה ואהרן כי אם אדרבה על אשר רבו בני ישראל את ה' בהתקומתם על משה ואהרן כאילו רבו את ה'. וז"ל א"כ למה לקו ונענשו הלא הוא כי ויקדש בס כי שמו יתברך מתקדש כשמדקדק בחסידיו ואינו נושא להם פנים כענין בקדושי אהרן:

א בדרך אחרת אל יעלה על דמיון שמה שנקראים מי מריבה במקרא שכתוב מריבה על מי מריבה שהוא על ריבו יתברך עמהם שאם כן יקשה לך שאם על שרבו עליהם הקב"ה נקראו מי מריבה אין ואמר מריבה על מי מריבה שורה שמה שיריבה הוא ריב וזלתי מה שנקראו מי מריבה על כן אחר המה מלד עצמם מי מריבה על אשר רבו בני ישראל ואמר הכתוב מריבה על מה שרבו בני ישראל ואין עליו עון וסכל ויקדש בס כבקדוש:

וידן אמת כי קושיא הרביעי למה היה רצוני יתברך והיה ע"י דבור הנה עלתה ארוכותו בדר מה עם שאר ההערות אך עדין לא שבעה לה נפשינו בזה והנה ר"ל הרחיבו הקושיא יותר באומרים מה נשתנה רפיד' שזיה הקב"ה להכות את הכור במטה ופה ע"י דבור ואמרו כשהכנער קטן רבו מכה אותו אבל כשהוא גדול בדבור וכו' ויהיה הענין לכאורה כי ברפיד' רפו ויהיה מן התורה ועל כן חסרו להם המים ורצה הקב"ה להורות להם כי צריכין הכאה כי עדין נער ישראל וחרש בתורה ולא יוסרו לבטלי הרפות מתורה אם לא נמכות ורמו זה להם בצור שעל ידי מכות נתן מים כן גם המה על ידי מכות וחיזקו בתורה המשובה להם במקרה נער עם רבו ויהיה על הקדמה כל יקוצו אם לא יתקנו בראות יבא עמלק וילחם גם ויזנב גם כל הנמשלים כי שוט המכה את ישראל בהרפותו מן התורה הוא עמלק והוא שסמך ואמר ויבא עמלק אך אחרי כן בקדש כנר ודלו וסבלו עול תורה ובדברים לנר יוסרו וזה הורה להם באומר ודברתם וכו' ונתן מימיו ור"ל וזלתי סילוק מרים שע"י כן נסתלק הבאר שבוכותה גם היה רפיון מה מתורה שאל"כ לא החסיר להם מים:

והנה בדרך זה יש טעם מה גם אל מה ששם קרא הבאר צור ופה קראה סלע והוא כי הוא לפי מה שהוא הנמשל כי שם משל אל הכנר המתחיל ללמוד שעודנו קשה כצור ופה אל הסלע דק מצור משל אל תלמוד גדול שדברים יוסר:

אמנם הנה וזלתי אלו יש ג"כ ספיקות ראוי לשום לב אליהם. (א) מה היה כי שם פרשת בשלח וזה יתברך להכות את הכור בקדוש אקני ישראל בלד ופה וזה לדבר בקדוש כל בני ישראל: ועוד מה היה היות הקיבוץ מן ארבע אמות בקבלת ר"ל כדיוק: ועוד כי אחר שפי הבאר נגדא בין השמשות כפי הארץ למה פסי הארץ לא הוצרך לומר משה רק ופנתה האדמה את פיה גם בצלל אמה בשם אמת לזה יתברך להכות והפסע השנית למה עלה בדעתו שצריך הכאה לפתוח מה שפתחו פתוח ועוד כי אר"ל ודברתם אל הסלע שיאמר עליו פרק אחד או הלכה אחת והוא מוציא מים מן הסלע ואין יתכן שעל ידי פרק או הלכה יצאו מים מן הסלע: **והנה** לכא אל הענין נשית לב מה ענין איכות הבאר הלו כי מי שחע כוזאת הלך וילך הבאר כרגלי הממלא הנה כי ל"ח מסעות נסעו ישראל במדבר ובכל אחד מהם היה בארה של מרים עמהם נחמא היה הולך למסעיהם ממקום למקום ולא עוד אלא שאר"ל שכל נשיא בזה ח"כ שנטים בכל חניה היה רחש במשענתו על הארץ מפי הבאר עד

מקום שנטו והיו המים נמשכים בדרך ההוא כנחל מים עד מקום השנט וכן לכל הי"ב וכן אר"ל שהיו הנחלים מתפשטים עד לכת אשר לדבר את חדרתה מדגל לדגל בסירות דונה שנאמר הלכו בציאות נהר והיו דשאים ואילנות ופירות צומחים בו לרוב כמ"ל בנאות דשא ירביצני ואין זה דרך מי באר. ועוד כי אר"ל כי היה הבאר מעלה איברי' של אמורים מנחל ארנון למעלה ושועתן לפני משה ישראל כי אין זה רק כח מלאך ה' במלכות ה' ועוד נשית לב מו"ל על הפסוקים שנאמרו על הבאר והם ומדבר מנהג וכו' אמרו מן המדבר ניתנה תורה לישראל ולמה לא בארץ ישראל כדי שלא יאמר השנט שניתנה בחלקו וכו' וכן אמרו מחמתה העוסק במחנת הסורה נחלו אל ועל דרך זה דרשו כל זה על התורה וקשה דקאי בבאר ומדבר בתורה ועוד על פי דרכנו נשית לב במאמרים ו"ל על כן יאמר בספר מלחמות ה' שני תלמידי חכמים הלוחמים בדבר הלכה באויבים נעשים אזהבים בסוף הה"ד בספר שהיא תורה מלחמות ה' את וזה בסופה אהבה בסופה ואין נוצא זה מאמרו משם נסעו ויחנו מעבר ארנון שהוציא מזה נפקותא זו על כן יאמר וכו' והיכן הוזכר שם דבר הלכה והנה עוד נשית לב לכה אל הענין והוא כי הנה ידוע כי את המן אכלו לחם רוחני שמלאכי שרת בנינים ממנו ועל כן לא היה נרגש במעים רק נבלע באיברם ואין יתכן אכילה לחם רוחני מיון לנפש יסתו מי באר גשמי:

אמנם

הנה מאז רצה הקב"ה לזכות את ישראל בזה"ו ובעה"כ ויתן לנו תורה שנכתב ותורה שבע"פ ראה והנה היה מקום לדבר ולומר לא ימנע או התורה היא מן השמים עיקרה נפשית או מן הארץ אם היא מן הארץ איך תאמר כי הנפש ואם היא מן השמים איך יאמר בזה הגוף עוד שנית מה שאר"ל בתנאומא פרשת נח כי אמרו ישראל במתן תורה שלא היו חפצים רק תורה שנכתב ולא תורה שבע"פ כי לא יספיקו לקיים דקדוקים רבים ושלל זה היה מה שפירש עליהם הכר כגונית וכו' על כן אמרתי כי מה עשה ה' נתן להם את התן בזכות משה לעינת תורה שנכתב כי רוחניות המן שהוא לחם אצורים מבחינות רוחניות העליון אשר לתורה שנכתב ורוחניות הבאר מלחמת שורש רוחניות תורה שבע"פ והוא כי התורה נקראת לחם ונקראת מים תורה שנכתב הוא הלחם ותורה שבע"פ היא המים כאשר יבא ויכרה בו כי עם היות רוחני מאלו מתדבק בנפש עם כל זה מקיים הגוף כן התורה עם היותה רוחנית ומתדבקת בנפש עם כל זה מקיים גם הגוף וזה מאמר הכתוב ויען וירעיני למען הודיעה וכו' לומר הנה כל האמרו אין דבר רוחני ויון ויקיים החומר וזהפוך כי דבר ולחם מוון בגשמיים אין את החומר ואננו משקיימת בו הנפש אך לא יתבאר על כן ויען וירעיני באופן יעלה על רוחך היה צריך דבר חומרי בעצם ליישב החומר ולא דבר רוחני המתדבק בנפש ועוד יבנע החומר הנכנע ורעב ואדרבא ויאכיל את המן אשר לא ידעת להיות רוחני מאד שלא נראה כחומר למה כן ולא נתן לחם חטה להסגיר את הלב ולהחיות הגוף תלמותו ומרעבתנותו הלא הוא למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו כלומר בלי שם לווי שהוא לחם חטה ושעורה הנקרא לחם סתם בלי לווי כנודע יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' שהוא דבר רוחני כתורה שראית את הקולות בסיני ויצאום מפי ה' יהיה האדם גוף ונפש כי תלמוד מהמן שהוא לחם השמים הדבק בנפש ועל ידה נבלע באיברם ומקיימת כאשר איכותם גם היא בזה והנה כאשר האכיל את המן רוחני ואיכות קודש משתלשל מלכות רוחניות שורש תורה שנכתב למען כן השקם יתברך מי באר מים רוחני מאיכות משתלשל מרוחניות תורה שבע"פ למעלה ומה גם לחכמי האמת היודעים מה הוא הבאר והודיע' כי כאשר אין המן עם היותו רוחני ובעל לחות מה ומקיימת דרך גם עם כל זה לא היו חיים בלי מים כן בתורה שנכתב לבדה אי אפשר להקיים כי על כן שנכתב נקראת להם ושבע"פ מים כי כאשר המים מצטלים ומתקנים המאכל כן תורה שנכתב בלי תורה שבע"פ לא תסבון לנו כי שבע"פ היא המפרשת ומנסמת תורה שנכתב ולמען ישיבילו ואת צמנע מהם הבאר נסילוק מרים למען יראו כי בלעד' יצאמו למים ולא הספיק גם הנות המן גם במקום מים וכו' לא יפלא לכת אתם הבאר ממטע למטע והמשיך אותם נשיאי ישראל במשענות מפי הבאר עד מקום כל שנט ושנט ונעשה נחלים רבים ומתרחבים כלומר שכל איש יכול לימשוך מימיו לעצמו ורבה ופורץ ומתרחב לעומקו וגם מה שאמרו שיהיה משלה דשאים ופירות רבים מעין היגע בתורה שבע"פ שמלאים חדושים אין מספר וגם מה שהיה הולך ומעלה איברים מנחל ארנון לא יפלא כי גם רוחני מי וקיים הוא ועל כן הטיבו אשר דברו מו"ל שע"י פרק א' או הלכ' אחת יתן מימיו ושזבו או ודברת' אל הסלע כי הוא הדבר בעצמו ועל כן ע"י המטה כמדובר למעלה החזיקו ארבע אמות את כל ישראל והוא כי במקום הבאר שמכת תורה שבע"פ תוך ארבע אמות שם הוא ית' כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"ל של הלכה ובאותו ד' אמות ישנו פרק א' או הלכה אחת וע"י כן יתקיים מאמרו הכתוב שנים שושצין ויש ביניהם דברי תורה שגינה שרובה שנאמר או נדברו וכו' וזה ודברתם אל הסלע פרק או הלכה שידברו בין שניהם או כאשר ע"י פסק תורה למטה מחשיך שפע שורש תורה שעוסקים בה למעלה כן הבאר שהיא מרוחניות קדושת תורה שבע"פ יוציא וימשוך מימיו ע"י שכייה כשרויה מלמעלה ביניהם ומתעורר ונפתח באר המים כי הוא הוא צמיגת תורה שבע"פ כנודע והיה חפצו יתברך בזה להשריש שורש האמונה בישראל כי עין בעין יראו מעלת

תורה שבע"פ ושעל ידו ויהי האדם ושא"ל בלחה ושע"י העסק בה שפע עליון מתרבה ונמחר אל האדם וע"כ הקפיד כ"כ הוא ית' ואמר יען לא האמתם בי וכו' לכן לא תביאו בו' אל הארץ כי איכות ארץ ישראל ואיכות הבאר אחד הנה רחוק אל שכונתו ית' וכדרך זה הטיבו אשר דברו רז"ל באומרו וממדר מתנה וכו' שדרשו על התורה כי הוא הבאר וכן מה שדרשו ע"פ בספר מלחמות ה' וכו' כאשר יבא בס"ד וזהו מרגלם בפומיהו דרז"ל בסילוק מרים נסתלק הבאר ולא אמרו נתייב הבאר אך הוא כי נסתלק רוחניותו למקומו למעלה בעולם העליון. וזהו יובן למיין ענין מאמר חכמי האמת שאילו לא הכה חשה את הבאר לא היו מחלוקות ומלחמות ע"ד הלכה:

ובזה

נבא אל כוונת מאמר הנ"ל וז"ל כשהגער קטן רבו מכה אותו ומלמדו כיון שהגדיל בדבור הוא מפיסכו כך חמר הקב"ה למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו והכית נציר אבל שכניו ודברתם אל הסלע שנה עליו פ"א וכו' ע"כ. והנה על הדרך שכתבנו בו למעלה העירו כמה בערות אשר יתייבשו על הדרך הנה גס אל מה שפירשה זו ונפרסה בשלח לא נאמר והכית בבאר או ודברתם אל הבאר כ"א צור וסלע וגם השינוי כי שם נקרא צור ופה סלע. וע"פ דרכנו נבין מאמר התנא באומר כי פי הבאר נבאר בין השמעות ולא אמרו הבאר אך הוא כי הנה הבאר בעצמו הוא כה שכינה מאיכות רוחניות תורה שבע"פ כמדובר וע"כ אין מנוח לו להיות לו כה מריק ומנוח בע"ז השפע הרוחני שלו כ"א למעלה מעולם המלאכים אך התלבשות בה נאות הריק בע"ז הוא הפה שנבאר בין השמעות:

ונבא

אל הענין והוא בהקדמה נודעת כי כל עין ופסע אשר יחטא איש או אנשים נעשה כה טומאה לפי מומה הטמא החזק הוא הרפה והכה הטמא ההוא הוא נעשה מסך מצדיל בין כה המריק השפע ובין מקבלו ונעשית כללת סוגרת פי הבאר ודומה לו והנה דרפידים שרפו ידיהם מן התורה מחליהם למה שעדיין לא הורגלו בצול תורה והוא עון גדול כנודע כי על כל נחרב צ"ה כח"ש וז"ל ויתר הקב"ה על עבודת גלולים ועל ג"ע ועל ש"ד ולא ויתר על ביטול תורה ועל כן אותו עון נעשה כה קשה כזר ההלכות למחלה עינים סותם פי הבאר כי הוא קליפה המכללת בלי ספק בין מימי התורה למצטליה אך בקדש אחריו סובלם מול תורה כמה שנים ולא צטלי מרפיון ידים שרפו ידיהם ככוונה רק שעל סילק מרים שבזכותה היה הבאר להם נסתלק גם היא והנה היה ראונו יתברך כי בראותם כן שיתחילו בתורה בעולם כי אז יוכיזו המים לאיתנם ואדברת שמו לבם להתלונן ונתצטלו מהתורה והנה הביטול תורה ההוא לא היה קשה בראשון כי היו כחוסים כי אין אדם נחפס על לערו על כן הטומאה והקליפה שנעשתה צעון ההוא היתה בלתי קשה משל רפידים ולכן אם שם נחשל לצור פה נחשל לסלע רפה מחמתו ועל כן אם שם הארץ בהלכת חטה האלקים להכניע כה הקליפה הנקראת צור ההומות פי הבאר פה לא היה לריר רק דבור שהוא לשונות פרק אחד וכו' מיד נמחה מפני התורה ונפתח הבאר כי הוא הדבר אשר היה להם לעשות בסילוק הבאר ולא היה נשחם כאשר כתבנו ועל כן שם לא נחלצו בהלכת האור רק זקני ישראל הם חכמי הדור אשר לא צטלו הם מן התורה כהמון העם וזכותם עם זכות משה בחטה האלקים ישירו כה הקליפה ההיא ואל ההמון שרפו ידיהם מן התורה לא קרא אך לדבר אל הסלע פה קצת כלם כי לא היה להם להסתין עון גרוע כמאל לעבד כי כאשר הם רמי ידם מתורה שבע"פ גם היא עוצמת טוב ויבוא כלם ויכירו מעלתם וגם כי זכותם דרבים עדיף על ידי כן לא נזכר צהבאת הטמא ולא פה בקדש באר רק לור כי אין הבאה בבאר חלילה כי קדוש הוא לאלהיו רק אל האור הכה הסותם וגם פה הדבור אל הסלע להתיש כמו מלססם ולא אל הבאר כי אין הבאר מעבד כי אם העין היה מצדיל וזהו בהתקת חשלים שאמר הקב"ה למשה כשהגער קטן רבו מכה אותו וכו' והוא כי עון מה שרפו ידיהם מן התורה דרפידים היה כנער קטן שכלו ילד ומתפרש לדעת בעלם מן התורה כגוסל בה ולריר להכות לילכו בעלם להתיש אותו כי כלו ילד"ה אך כשהגדיל בתורה והוקדש והומתק ולרר בה כשפרסה ממנו אינו מגועל נפשו רק מחמתו לער מה ועל כן צדיקו מצייתים ומה גם למה שכתב הרמב"ם וז"ל צהבאות גירושין כי בהכות את הבלתי מקיים דבר תורה את ילדו הם חמים וכדבר הזה קרה לישראל כי כה הטומאה שנחשל לצור נעשה ע"י עון מה שרפו ידיהם מן התורה. הענין הנער הגיעל בה מילדו כי נטר ישראל ביותם הם והיו קלים כמחלה כנער באופן הזה האיר הוא העין חמם היותם פי הבאר קשה ובדברים לא יוסר כי אם צהבאה אך בקדש כבר גדלו בצול תורה ולא רפו מהתורה כי אם חלער ע"כ לדחות הסלע שהוא העין שאלו הרפה בדבור מספיק ועתה הרגיש שאם כן הסלע הוא העין לא הבאר נקרא סלע א"כ איך אמר ודברתם אל הסלע שנראה שמדברים אל הסלע ואומרים לו שיתן מימיו והוא אל כעון נאמר שיתן מימיו על כן אחר שנה עליו פרק אחד לומר שאינו אמור לו תן מימך רק שנה עליו להתיש ונתן מימיו הבאר הידוע:

ויע"פ

דרכנו נבאר חסרה ה' והוא המן ג' במקרא המן העץ וכו' המן הסלע וכו' המן הגורן וכו' ויהיה כי הודיע כי אין בהכחית התורה שהעוסק בה עושה פלא בענין השמיע קולו ומללי ואמתי מיטרה מה שאין כן בעוסק בהכחות ההלוציות. והוא מאמר ספר הנוהר על פסוק כי בכל חכמי בניו וכו' מאין כחוך וכו' כען אחר לויחך לנלחי אלכ מטנו הוא חכמת חלופית עץ הדעת טוב ורע לדון לפי

שכל אנושי מה הוא הטוב והרע בהקירות וכו' ולא ויהי כח"ש וז"ל אדם הראשון מין היה האם מזה אכלת לא בהכחה ההיא תכניע עון להטעור על הארץ כי אז המן הסלע הזה כולל לכל מים דרך כס לא יהיה כי אין ישתתף למו כי אז ע"י חכמה ההיא אל יושיבך ה' אלכ תלד מאין אנושי המן הגורן שהוא המסכהדרין העצום בגורן כמאמר רז"ל עליהם סכיו בגורן צונקם וכן מן היקד הם המינים שיצבה לעלור יוני של תורה בקול קולות שהם חכמי ישראל כענין שצור צלל כספ וצלה מחיר יין וחלב:

ונחזור

אל הענין והוא כי אחר שע"י הבאה נפתח הבאר עדיין עסי ישראל תלין משוגתם כי לא הכירו דרכי הבאר הכווא שהוא צהרה של מרים ושהוא מאיכות רוחניות תורה שבע"פ רק שע"י המטה ילאו מים בעלמא ולא נפקחו עיניהם ויכירו דרכיו עד עת בא וסלע איברים מחל ארנון ועל כן אז שוררו באומרו אז יסיר ישראל וכו' ולא עד כה עמכה שנים שהיה חתם כי לא הכירו ענינו עד כה כי אז הכירו כל ענינו מתפרש כאשר יבא ביארו בס"ד והוא כי הנה ארז"ל כי בנחל ארנון היו האמוריים במשרות אורים שכלל הנהל ולשמתו בעבר הלו שני סלעים וזיבך הוא יתברך בהרים ונכנסו שני הסלעים תוך פקחי המשרות ודורכים כדורך צנת ולא היו ישראל מרגישים עד שמסע בארה שירד הבאר וסלעם בלגונות ואיברים ושטחת לעיני כל ישר' ואז שררו אז יסיר ישראל וכו' עד כה הענין מו"ל וראוי לשיח לב אם יחלץ כחוב הענין במקרא ואפשר בשום לב אל אומרו ויהיו מעבר ארנון אשר צמדבר היולא מנבול האמורי כי ארנון גבול מואב וכו' מה לנו אם יולא מנבול האמורי או מנבול מואב שהוא בין מואב ובין האמורי אך הנה מו"ל שהיה הנחל רחב ו' מילין ונדבקו מלמעלה הנה שמעבר האמורי שהוא מא"י עם שבעבר מואב כי שם היו המשרות ונעשה שיה מלמעלה הנה אין ספק שהיה שהיה כלו מנבול מואב נעשה עתה מנבול שג הם כי עד חליו מו קרוב לו נקרא"הר האמורי להכניס שינוי נמלא כי הנחל שהיה כולו גבול מואב עתה קרקע של זה ושל זה עליו היה וזהו ויהיו מעבר ארנון היולא מנבול האמורי שאינו מנבולו רק יולא להלכה ועתה נקחדש כי ארנון שהיה גבול מואב כלו נעשה עתה בין מואב ובין האמורי ואין זה רק שאז נדבקו והנה אז הוכר מעלת הבאר שהעלה האיברים לשמת את ישראל ואמרה תורה הנה ע"כ שהוא על מה עקרה צוה תלם נפקותא הלא הוא כי יאמר בספר מלחמות ה' כשני מ"ח אישים וכלכה אהבה בסופה ואיך נלמדו לו הלא הוא כי ואת הנחלים הם נחלי דם בעמוקים היו בארנון שהיה עמוק ולא ישראל רואים כי וכלה ואשר ושפך הנחלים היה נוטה לשבת עד ונשפך לגבול מואב מה שלא היו ישראל רק בעבר האחר בעבר ארנון היולא מנבול האמורי ואיך ידעו ישראל אלא שמסע בארה נעה באשר הנו' צהרה שיקה הבאר האברים מהאשר הנזכר להעלות האברים ולשטחן לפני ישראל לשמחם והנה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסוף את העם וכו' הוא אשר רבו ישראל עליה ועם כל זה היה לבאר אהבה בסוף עם ישראל כי לשמחם טעה לא יאמר שטור ראשי אופייהם ואצותיהם וא"כ אופיה הוא אשר דברתי כי על כן יאמר כשגנה מ"ח בספר שלהם מלחמות אהבה בסופה כי הנה הבאר הוא תורה שבע"פ שהוא ספר מלחמות ה' ועם היות לו מלחמה מישראל אהבה בסופה עמיהם כאמור ועל כן על יד משה זה נפקחו עיניהם כי אז יסיר ישראל וכו' ולא מאז ניתן לו כי נפקחו אז עיניה וידעו מה הוא ואמרו הנה עלי באר ענו לה כלומר לא להכות במטה ראוי רק עלי באר בדבור ענו לה ודבר אליה כי לה יאמרו ולא הכאה חלילה כי הבאר הזאת אינה ביתר הבארות כי היא אשר חפרו שרים אהבה ויחבר והוא מ"ח וז"ל צ"כ כי בארות הנה היו חומים תורה והחשיפה ביתם הכניסם אל עמוק הלמוד שבהם כי ידעו עד ערובי נפשילין וזאת היא אשר כרוה נדיני העם דרפידים הם זקני ישראל עם משה וזהו צמחוק והיה צמחנותם הוא זכותיהם כמו שכתבנו למעלה כי הוקנים ההם שקצן להכות את האור לא רפו ודיקם מן התורה והראיה כי קודם מן תורה לא היו מימיה כל כך מרובים ע"כ כי עדין לא ניתנה תורה שהוא הוא כמדובר אך אמ"כ וממדר מתנה לישראל היא תורה אז על ידי כן הושפע ונתרבה הבאר ונעשה נחלים כח"ש וז"ל כי היה נעשה י"ב נחלים וזהו ממחנה נחליה ומה שבמות מרים כח"ש מים לעדה אינו שיצבו המים כי אכן במות שעלתה וגסתלקה השמיעה עם נפש מרים והוא מה שכתבנו למעלה על ולא היה מים לעדה כי מים היו אבל לא לעדה כי אם שנסתלק ועלה הבאר ואיך הכרנו זה הלא הוא כי כנס ומנחות הגיא כי ירד א"ח"כ אל עמוק נחלי ארנון סה א צדה מואב וצדו הקדש נבאו סופה כי אחר שנסתלק מרע ה מראש כסבה אז ונשקפה על פני הויסיון כח"ש וז"ל הנשקף ומיבט מהויסיון ויאה במין כצ"ה בים טבריה והוא צהרה של מרים ושוד נשבו אל כסוקים חלו במקומם בס"ד:

ער

פי האתון פירש רבינו הגאון זק"ל בפרשת בלק וז"ל וענין מראות החלחך וכל אשר קרבו עם האתון ופתיחת פיה ודבוריה יהיה כי רלס הקב"ה להסיר דברם מלב בלעם מן ידבר סרה נגד משפטו יתברך והוא כי הנה שלשה דברים היה אפשר יהיו ביד בלעם להחזיק ברעתו א' כי הוא יתברך לא ישנה לו בחירתו גם כי בזה כמה פעמים עבר לויו יתברך הלא יאמר כי לא היו שלש פעמים כי אם שנים האחת או' לא תלך עמכם והכ' אומר אם לקרא וכו' ואפס וכו' וגם בזה כשנית ויכל לומר כי אדרבא היה בו לרשות שנית יאמר כי הלא טענות לו נלחם כי טוב לקלל את שונאי ישראל. ג' כי כנסת המקום חכמים בעלת בלק כי ויעלבו צמות בעל כי שם חלקת עון אשר חטא ויוקשו וילכדו וכן נראה הפסוק כי העדר שם משה ופשה רשע וסכין' בזה על שלש אלה ראש אלהים ויוכיח כמראה זה והוא כי כנס האתון צריך החלחך בבלעם לפניו יתברך וגרוע כרבה מהאמן כערך החלחך וכרפא לו

לזכור כו' האם הוא יתברך ילטרך לראות כזו לזכור ועוד ואומר חלקי אל נח כו' כי הלא עידנו יתברך מדבר ולמה אחר ואומר פסע שלישי ועוד ואומר למעלה ויאמר חלקים אל נח ואל צניו ופס לא הזכיר כניו ועוד כי פסוק זה נאמר למעלה כמה פעמים ועוד דרך כלל ראוי לדעת על מה זה זכור צניו שבע פעמים וגם איך על ידי הקשת הוא מוכר הכרית מצלתי נלכס אל דרך כסוד :

והנה אל ענין האמור שבע פעמים יתכן על כי זאת אות הצרית מקו' כל מה שנברא צו' ימי בראשית זה ענין לפי פשוטו כי הנה נקשת כמה גוונים כמפורש בספר הזוהר ירוק וצמון וספיר ויהי' כי הפען רמז אל השך הברה המתעשרת לבא צמון הדור בבורס מה"ד הדור קשת משפטו לירות האים של פורענות אך עשה הוא יתברך שם לפועמו מדות מסד ורמזים וחמוג האודס ומגין על הארץ ועל הדורים פליה וזה היות כמין חרצט' קשתות כמובנות זו לזו לדור כי האודס היה בקשת דרוכה לולא הוא יתברך הקים קשתו בקשת לבן של מדת חסד סמוך לו וגם ירוק ככרטי שהוא מציין מד"ר כנידע וגוון אכן ספיר שהוא רמז אל מה"ד הרפס וכללות הענין כי הנה כנגד צ מדות הדין החזק' והרפס צין יו' הרגוזו מוז או מוז מלרף הוא יתבר' כלן צ מדת נגד החזק' והירוק ככרפס של רחמים נגד הרפס וזה לא יתקדשו צ מדות הדין להיות מתקדשין ומקצלין דא מן אל לפסול הרגוז כי בקשת יתחמוג צמסד וברחמים וזה ענין מאמר בבר' וז' צין אלהים הוא מדת הדין של מעלה וצין כל נפש חיה זו מה"ד של מטה של מעלה מה"ד הקשה של מטה מה"ד הרפס ע"כ והוא מה שכתבנו למצין : ונבא אל ביאור הכתובי' והוא כי הנה ירשנו ערו"ל במדבר רבה כמו שכתבנו בתחלת הפרשה כיאני והוא וצית דינו כמו וז' :

ונבוא אל הענין כי הנה הערנו כי יש שלש פעמים ויאמר אך הוא כי יש צ' סיגים בדורות אחד שאין לרש להם אות לזכור הצרית והוא כעצדה דרבי יהושע בן לוי עס רשצ' באומרו חרפה הקשת צימור כי הדיקים בהם ממש מתקיים הצרית במקום קשת וזהו וואני כנל' אני מלטרף עס צית דיני ואומר כניי חקים את צריתי וזה אתכם שיהיו אתם במקום אות ברית ועס ורשכס אשר יהיו אחריוס דומים להם : ועוד יש וזה שני שהיא לעמיד לבא שלא ילטרך לרף עמו מד"ר כי אם והקמותי אני חלקים לבדי צריתי אתכם בלי לירוף רחמים כי אומ' והקמותי חוזר אל חלקים במד' ואם תאמרו אם כן מה משמם אות צרית בעולם לר"ל חמירה אחרת לאמר זאת אות צרית אשר אני בותן כו' לא בשליש כי איכנס לריבין אות רק לדורות עולם שביני ציני ענין דור שלכם לעמיד לבא שהוא הסוג שעי' האות ישיכלו כי השמים הסיוטובו אל ה' וירחמנו וגם למען יכירו כי מרחמם אנכי ולא במקרה נתקיימו ומה טובו לפי זה דברי ר"ל שרמזו כי לא לכל הדורות בארץ אות כי דורו של רשצ' וריצ' לא יראה צימיהם הקשת שפי' נכפס לדדת חסר שהיא צצצילי אותם הדורות שבהם חסרון :

ולבא אל עמוד תואר הכתובים נעיר ואומר צין חלקים וצין כל נפש חיה ולא אחר ציני וציניכס או ציני וצין כל נפש חיה : ועוד שאומר כל נפש חיה ואומר כל כשר ויראה דבר ח' ככל והנה קשיות אלו הענינו לצ רז"ל צצ"ר לומר כי צין חלקים מד"ה הקשה וצין כל נפש חיה זו מדת הדין הרפה כמו שהעתיקו לשונם עוד ראוי לשונם לצ אל סגווי הכתובים כי תחלה אחר ציני וצין הארץ וואח"כ אחר ציני וציניכס וצין כל נפש חיה וואח"כ אחר צין חלקים וצין כל נפש חיה : אמנם שלשה כוונס הם א' מילאות הארץ הכלתי חטאת וראוי לרהם עליה לכלתי השחיתות ויתר מהצפלי חיים שנמלא היוק צלקתם וסוג שני הם הכ"ח שראוי לרחם עליהם ויתר מצני האדם שפי' לפעמים אדם בזכות בזהם יושע ה' וזהו צצ"ר אל הענין אחר הוא יתברך לענין הארץ אינו לרד שתר"ה הקשת בעולם רק היות נתינו בענין וזהו את קשתי נתתי בעין וסיתם לאות ברית ציני וצין הארץ אבל על הצריות אפשר יישוב צני האדם ואזכור הצרית כשצילס ואנני ויחיו הכ"ח או בהפך שאדם בזכות צכסה ויחיו וצפלו הוא כל ילטרך האדם לזהמה ופי"כ מה אפשר אראה להם הקשת שיראום ויתנו לב כי חייבים וירויכס תשובה ואז אזכור להם הצרי' וכן ויהי' בענין עין על הארץ ונרחמה הקשת שהיא תתראה לבני האדם שאז שפי' שיראיה צני האדם שיתנו לב לשצ שפי' נרחית מהם ויזכ שזכרתי אתכם ואבא את הכ"ח וזכו ציני וציניכס וואח"כ וצין כל נפש חיה אך אם לא תתראה שלא ישימו לב צני אדם לראות ולהביט לשצ שיהיו הקשת בעין לא יראיה רק וראיתיה אני ולא הם לא אחים מלהזכיר אלא שאז יכיה אדם בזכות בזהם שמן הכהמות אפשר עיקר וזהו צין חלקים וצין כל נפש חיה שהם צ"ח ככל אשר שהוא צצציל כל כשר תופיל זכירת הכ"ח ואחרי אומר חלקים הוא מה"ד אל נח שפי' כלטריכות עס מד"ר חין לרדק מהם קשת כ"ח בהם עולם תהיה הזכירה בדור רצצ' אחר כלא תירא אולי צצילי ילטרף רחמים תלטרך לזכות בזהם לא כן הוא כ"ח שיהיו שזין אדם ובהמ' הוא ויאמר חלקים שהוא מה"ר לבדן זאת אות הצרית והיה ציני וצין כל כשר אשר על הארץ וזהו ונבמה כאחד :

ויר קצרו של מרש"ה פירש רבינו הגאון זוק"ל צפרשת וזאת הצרכה וז' : או יהיה נותן טעם גדול אל דרך זה וכו' ומה שפירשנו כי לעול קראו הכתוב חלקים ופה עמד ה' אך יהיה הענין כי חלקים הוא השכינה ולגבי דודיה לאים ותיחם כי בחששו העצבים חוריד שפע מלמעלה אליה אך לגבי השם הגדול עמד יקרא כי על יד עבוד את ה' הוא מוריד שפע אל חלקים וזכו ואמר דאם נל איך לפת צא"י ותיחם כי הלא הוא צין שני שנתנו ויתברך כי הלא הוא עמד ה' הוא השם שנתתיו הוא כשכר וסוף על פי

הוא יתברך כי במקרה האתון עס מלאך קרה לכלעם לפני הקצ"ה והוא כי כנה טעם ח' נחראה המלאך לפני האתון במקום רחב פניו לנטות ימין ושמאל וטט האתון ויהא אותה שנית במקום שגדר מזה וגדר מזה ותלחן אל הקיר ויוסף להכותה י' במקום לר ותרכץ ויד וכו' והנה בדברים האלה קרה לכלעם עמו יתברך כי ראשונה ראה כי הוא יתברך חרצו שלופס בידו נגד כל הקמ' על ישראל עמו ככל אשר עשה לפרעה ולמלכים על אדמות ישראל ולעמלק וסיוחן ועמו וגם שלא על כלעם שלף חרצו הלא לא יכלר שראה על וצלתו וזה דומה לרפיה האתון את המלאך במרצו שלופס שטס שלא עליה הורה שהיה כל הכות נעתה הדרך עד הולך להכותה כי גם כלעם היה ראוי יטה הדרך מלשניו ויתברך שחרצו שלופס בידו נגד המלך לישראל ולא ילך בדרך ההוא באופן כי טוב טעם ודעת היה לאתון מלפני המלאך מאשר לכלעם לפני ה' וא"כ ענין זה להתראה ח' תחשב לכלעם כי מפורסם היה הדבר וכאשר באתון בהראות לפני המלאך במקום גדר מוס וגדר מזה נלמלה אל הקיר ויאשית' כלעם כן בהראות הוא יתברך אל כלעם וישם לפניו גדר מזה לאומר לא תלך עמהם שהוא לקוב כי חין גדר קציה מרחוק כי אם בהיותם לפניו ומביט צם ושי"ת לא חלך כי אם אחר ממוקומי שם ג"כ גדר מזה שאומר לא תאור את שטס וכאשר נחתת האתון היה לך להיות נחתת לאתריך וברי זו התראה הנה ונאשר האתון כשנלמה אל הקיר הכית אותה כן כאשר היה לך גדר מזה וגדר מזה כל זאת אל לז באחד שהוא לא תלך עמהם כי נדחתה ולחלת ולדדת לפרש עמהם לא חלך כי אם עס נכצדים מאלה כן היה ראוי להכות אותך וכאשר צללישית שנתראה במקום לר שאין דרך לנטות ולפרש כאשר צפסם השנית כי גלה הוא יתברך שלא יניחן בחיירתך זה ה' לך לרצון ולגלמי לכת ולהעירו על הנמשל תבע עלכוונה המלאך למה הכית וכו' ג' רגלים לרמזו כי בכל ה' שלשתי היה לך לנטות מדרך זו גם בראשונה כי לא הוא מה שידעת כי הוא יתברך עומד בחצר שלופס על הקמים כי לא ישרלף מסיו לשתטה מן הדרך כאשר בראות האתון את המלאך לפניו חרצו שלופס בידו וטט וכו' וא"כ מפתח חין כחי מדבר שלא כרגשת זה שלש רגלים כ"ל האתון הזה וכאשר אני פותח את פיה לדבר מה שאינו טבעה כן אשים בפיו מה שאינו מטבעו ורלוך ומל כן ויקמה ח' וכו' כי ג' התראות לך ומל כן ואכרייך להפך הקללה לצרכה שאך את הדבר וכו' ואתה תעשה אך לא החזירו כי רלה יתברך לנרך את ישראל על ידו כמדובר ועל הדבר השני שהיה עולה בדעתו שילכה צטטות באומר עברי צריתך צבואם להכות את מוצא כאשר התחיל לרמוז למעלה וכאשר בזה הורה כי לא פסילו תשיכחת אתנו לא יכול לעמוד ואיך יעמוד וכו' כמ"ס וז' ועל הכ' היו דברי מלאך אליו וטט לפני אולי וכו' לומר היעלה בדעתך שבהנת מקום שהוא נגד זכות ישראל יספיק למנוע ראונו יתברך מלהטיב להם זה ג"כ חינו כי הנה כאשר נטתה האתון מן הדרך האם בהטותה הוסיפה מלפני לא כן היה כי אם וטט לפני כי גם בהטותה עדין לפני היתה ומה גם כי המלאך כעלשיו של עולם אולי תאמר שנטתה מפני לגמרי אי אפשר וזהו אומר בתמימה אולי נטתה מפני לא כן היה רק תמיד היתה לפני ואם כן איפה קל וחומר לשכינה האם תוכל להטות אל חקים שלא יהיה לפניו יתברך להשגיח ברחייוס אליו כי אנה תלך מרחוק ואמר כי עתה גם אותה וכו' ואומר עתה הוא כי הנה כלעם אחר לאתון לו יש חרב צידי כי עתה הרגתיך וכו' כי דרך האתון להכותה בחל ולא בחצר כ"ל איש את שובאו וזה מאמרו הנה עד כה לב"ח חשבתך והכיתוך בחל אך עתה שפסית צ"ח מדבר בהכעיסך אותי בחצר הרגתיך כדרך איש לאיש וז"ל כי עתה ועל זה השיב המלאך כי עתה גם אותה לומר הנה נהפוך הוא כי עתה סהוד עיך כי טובה היתה האתון המלאך מחך לה' כנחוצ למעלה עתה הראוי היה שגם אותך הרגתי ואומה הסויתי ובה חרול"ל אתך תלמד שיהא את האתון מפני כבוד כלעם וצוה יאמר כי עתה גם אתה כהנה כמות ואומה חסיתת אחרי כן ולא אותך כי יותר ראוי להיות היא ולא עתה מפני כבודת השחיתת אתה ולא היה מפני כבודך כי טובה היה מחך ועל כן אחרי הרגי אותך הייתי מוכיח אותה ולא עשה כן כמו שכתבנו כי רלה הקצ"ה לברך את ישראל על ידו כאמור כי ע"כ כאשר חרה האף על כלעם שהוא משחית לחבלו נתיצב המלאך רחמים במקומו לשטן לכל וימיתנו האף וזה ואמר הנה אנכי ילאתי לשטן לומר הנה אנכי בהיותי מלאך רחמים ילאתי לשטן שלא במדתי יען כי איתו שורד והמריד הדרך לבעלך שלא תלך הוא האף שרלה להרגו אותך לבעל דרך כי כנגדי כל' ועל כן השמר לך מלגנות מאשר יאס לך ה' ועל כן השיב חטאתי כלומר לה' שלא שמתי לבני אל מה שרמז לי ה' ומה שאמרת שבאת במקו' מי שהיה חפץ לבעל דרני למה לחזוק לך טובה על זאת אם רש ציניוך אשכח' לי אז אחר לו לך וכו' ולמה לא תשוב הלא הוא כי ואפס את הדבר וכו' שכוונתו יתברך שאלך למען מדבר אשר ידבר אליך הוא מה שכתבנו שרלה הקצ"ה לומר הכרבות מפי כלעם כמדובר :

עיר קשת פירש רבינו הגאון זוק"ל צפ' נח וז"ל ויאמר חלקים וכו' ראוי לשית לב אל אומר לאמר כי אינו בעלם לאמר לולות ועוד אומרו ואני מה ענין הוי"ו צתחלה כדבור אחרי ואחרי כניי מקום וכו' למה חזר ואמר והקימותי את בריתי וכו' ועוד אומרו ויאמר חלקים כי אחר שערנו מדבר הוא יתברך למה אומר ויאמר פסע שנית ועוד אומר זאת אות הצרית וכו' למה לא זכר מחללה וגם אומר פס לדורות עולם ובהם גם האמור בשסוק הקודם הוא לדורות עולם באומרו ולא יכחת כל כשר עוד ולמה לא נזכרו דורו' עולם כי אם כזה ועוד שאמר אומרו את קשתי נתתי בעין וכו' למה חזר ואמר ויהיה בענין עין וכו' ועוד אומר חכרתי וכו' כי ענין זה כבר יצפן מהאמר למעלה ועוד אומרו והיתה הקשת בעין הרי נאמר למעלה ועוד אומרו וראיתיה

ה' משפיע על הנקרא פי ה' הוא השכינה על יד עמוד אה' נמצא שהוא בין שני שמוותיו ויתברך וא"כ איפה מה וחסור ומה יגרע צמותו בה"ל כי כ"ח אשר ימות בו ימלא גם ה' ושכינתו והוא מסובב מהם והשכינה היא ארץ החיים ובכל מקום שתהיה שם איכות א"י בלחמ' ולכן הטבתי אשר אמרתי כי תת שם כה"י ואמר עליו וס"ת הלא כל זה יהיה לנפש בלחמה כי כבוד ה' ואספה ותעלה גם עלה עמה אך גופו הנשאר על הארץ הלא יקרנו ככל אשר ימות בה"ל כי פירשה שכינה והגוף ידבקו בו חילוני'אל תאמר דבר הזה כי הלא גם ה' לא פירש מגופו כי הלא פי ה' הנזכר הוא שכינה קבר אותו והוא ויקצ' אותו צני'א וס"ת האם גוף של איש מת יקבר הוא יתצ' וגם עשה פעולה בשם' בשמי לו"א לא יעלה על דעתך שחשש מתוך עפר ארץ מואב הלילה לקדוש כמוהו כ"א שהיו הוא בלחץ מואב אך לא חשש ושמה עתה תאמר שני דברי' אחד למה נקבר במקום תחום מואב שנית שאמר שנקבר בגיו והגיו הוא עפר ארץ מואב איך נקבר בגי ולא בעפר כי הנה על אחד הלא מה שהיה צני' הוא להיות מול בית פטור שהוא להבין על עון פטור להבניעו תמורת קדושתו ועל השנית אמר אל יעלה על רוחך שנתמנתוך העפר ארץ בגי כי הנה לא ידע איש את קבורתו עד היום היה וכו' כי קברו עפר רוחני היה שנקבר צין השממות צומן שפט קדושת שבת שהיה מה שנקבר דבר משולל שכירות דקדוקי מעין אילו של על כן יאמר ה' ויחמר ויחמר שאלפים שנה ויהי רועה תחת עץ החיים בג' ויחשוב כי אומרים ו"ל ויש אומרים חץ קברו של משה כי לדעת תנא קמא גדול היה יותר קברו של משה שהוא למעל' מאיכות כל הדברים הנבראים בין השממות שהוא למה שנקרא עפר תחת כסא כבוד כלל הדברים כי עפר קבורתו ה' דבר שלא שלטת בו עין איש כי רוחני הוא והוא ולא ידע איש את קבורתו עד יום הזה הוא יום הגאולה שאו תראוהו עיני ישראל צפה שלא השיגו מקודם ואם כן הוי אומר כי לא בעפר בגי נקבר כי בעפר רוחני נגנו ואותו עפר הוא על בגי מול בית פטור להבניע קדושה והוא ויהי אחר שנשאף גוף בלי נשמה למה נגנו תוך קדושה רוחנית וטוב טוב ויהי צדק בעפר גשמי של ארץ ישראל לו"א ומשה כן מלאה ועשרים שנה צמותו וכו' והוא כי אינו כשאר כל אדם צמותו חלפו ימיו ולא יאחרו על מי שחי מאה שנה שהוא בן מאה שנה אם לא עודנו בחיים אך לא אחרי מותו לומר פלוגי בן ק' שנה אך יאמרו היה צומא' וגם לא כשאר לדיקים שימיו מתקדמים צומן סילוק כי על עשותו צהם מלות ומע"ט ימיו קיימים כחאמר ספר הזוהר על ויקרבו ימי ישראל ויקרבו ימי דוד כי גם צהם יתדבק הימים הרוממיסם בנפש בלבד אך לא בגוף אך משה גם אחר מותו ואמר עליו בןמאה ועשרים שנה ולא עוד כי אם שנה ומיו לא נבדל דברו בנפשו כשאר לדיקים כי אם ששיתיה היו דבק' גם בנפשו כי קדוש היה גם גופו והיו אומרו ומשה בן ק"ך שנה גם צמותו כי הנוף המת היה בן הסך ההוא ולא ככ"א שצומתם חלפו ימיו שלא יאמרו על מת כך וכך שנים הוא עתה כי לא יספרו לו ימיו כי אם עודנו חי אך במשה עליו ואמר כי גם צמותו הוא בן ק"ך שנה ולא בלבד תהיה קדושת הימים גם נפשו כי אם גם עם גופו לו"א צמותו שהוא נקרא מת הוא הנוף ולא בלבד הימים שאחר שגדל ופשה מלות ומע"ט כי אם כל ימיו ששמה לידתו שהוא כל ק"ך שנה ויתמה כי הלא גופו היה בנפש וזאת כי הלא על הכחה עינו ולא גם ליהל ואם כן לוי רוחני יחשב ואיך יטמן בעפר : וזוהל מה שכתבו באומרו עכ"ה אפסר לומר עוד שכיין לומר וימת שם משק וכו' ולא מיתה מחש כי אם גופו חיוני ג"כ כי אם בערך היותו עכ"ה כי מאלו לא יעבור עוד כי ויחיה ויעמוד : או יאמר וימת שם משק וגם אחרי כן הוא עכ"ה וכו' מה שגלה אחר כך שהוא מול בית פטור להקיים כה הטומאה ורובו המתואר אחר צעלפער מלקטרג על ישראל : על אילו של יצחק פירש רבינו הגאון זצוק"ל כפרסת וירא וז"ל :

וישאו

עיניו וכו' ראוי לשים לב מה ראש אברהם לדעת שחפץ ה' להמר את יצחק באיל שש' עיניו ויראנו ויקחנו לעולם תחת צנו וגם מה הענין אומר אחר והראוי ואמר והנה איל נאחו וגו' ועוד מהיתן ומה יוסף כי דע אש היה נאחו בסדר וגם שהי' בקרניו ועוד למה עשה ה' ככה להבית פטורה תחת יצחק מה לררך אל תמנעו ועוד למה צראו מבין השממות של ע"ש של בריאה ולא צראו שנה או שנתים קודם לעקידה :

והנה

לכא אל הענין נזכרה מתאמר ו"ל והוא אותו איל שנברא בין השמש' לא היה בו דבר לבטל גידיו בן עשר מיתרי נבלו של דוד עור עור אזור צמתיו של איליו קרניו של שמהל צמתן תורה של ימיו והי' ציוס ההוא יתקע צעפר גדול ע"כ והלא יראו דברים תמוהים מי נתן ללוד גידיו של אילו של יצחק והעור ללוליו ולומר שם אותו צמתיו ולמה אור עלמו בו הוא יותר מוולתו וגם דוד למה כתייחסו לו גידיו מוולתו וכן שני קרניו היתכן כי קרן מתן תורה ושופר גדול יהיו של איל והלא ארז"ל ויהי' קול השופר הולך וזיק קולו של הקב"ה אינו כקולו של צ"ו שהולך ונחלש כי אם הולך וחזק הנה כי קול שופר של מ"ת הוא קולו של הקב"ה ואיך יעלה על לב ויתן קולו של הקב"ה חוץ שופר של איל ועוד כי אחר שמימינו אש דת למן גם השופר הוי' קרן של ימין ואל של שמאל וגם נדקק בלשונו שלא אמר אילו של יצחק לא היה בו דבר לבטל אלא איל שנברא בין השממות :

אמנם

כל כוונת רז"ל הוא להשיב על מה שהקצינו למה צראו ויתברך בין השממות ולא שנה או שנתים קודם לעקידה או יליו על אברהם יקח שם מהעדר שלו או ויקח ממקום קרוב מוולתו ולא שיקרבו מן הבא לידו כלא כסף ובלא מחיר ע"כ היחל ואמר איל שנברא בין השממות ותדע מה יתרון היה לו משא"כ אם כ"י צברא ממקום אחר צומן אחר כ"כ כי לא היה צו דבר לבטל כי צברא צומן ההוא היה לו איכות אל כל הכבוד ההוא והוא

כי למה עש' קלקול אדם ואשמו מלא מקום הילכ"ר לשלוש צולס צכא חמ"ץ הנה ועל כן בכל עשרים דור שחאדם עד אברהם היו כל הדורות חכמיים וצאין כי על כן לא ילא זרע ישראל כי אם מלא והלאה ועדיין כל זה איננו שנה נגד הילכ"ר שלא תשם כמו מלא ועודנו מאזיק צומא'א דור דור והנה תקון קלקול אדם איננו עד לעמיד לבא ואיך ילא התיקון לידו גמר אם עד עבור הומן הרב שחאדם עד ימות משיחו ירבה לפסוע וכאדם יעברו הצרות ויגזר הרפ אל קלקלו הראשון ואיך יתקון ע"כ הילכך יעקד אברהם את יצחק למען חסי' עקידתו זכרון לכ"י ביום סליחה כי אז היתה עקידתו כח"ש ז"ל ופי' כן ימשוך העולם הולך ונתקן עד הסוף הוא מו"ל שאמר אברהם וי רלן שכל מה שמסתבכים ישראל בעבירות כל השנה סוכיר להם עקידת יצחק וכו' והנה אם היתה עקידתו ואלה אל הסופר על תקנים על ידה כל יתר הדברים המסתבכים מחשאו אך כאשר עלה במחשבה להשאירו לחציו הולכך להשאיר תמורתו איל לעולה למען יאשר דבר חסויים להיות תמיד נגד המנגדים על ישראל באינו רואים אפרו של יצחק והנה עדיין אפשר לומר יפי נא איל אחר עלה בסוד לעקידה ע"כ אמר שהיה צין השממות למען יוכל לתקן עני ידו ב' דברי' א' בגידיו וא' בעורו וא' כ"י קרניו כל אחד צומן המיוחד לו :

והנה

לכא אל הביאור נקדים הקדמה אחת כי הנה פנימות אשר נפנס העולם ויכללו בג' חתת ג'נופי עבירות א' כי מלבד המות נחלקנו האדם ואשמו וי"ד קללות כמ"ס בספר הוזהר ע"כ לעומתן נחברך עשק יו"ד צרכות כי מין היה אז למ"ד כופר בעיקר היה ובחינויותו יתברך כס יו"ד כנודע ליודעי חן שנית להיותו משוך בערלתו כי מזה נמשך שטוף ומה ליולאי ירכו ומה ילאו קלקלו השממות עד בא מלאך הכרית הוא אליהו להשיב לב אבות על בנים וגו' ולהסיר אותם כלרוף את הכסף שלישית המות הזה לו ולזרוע לדורותם שהיה זה על שאכל מן הפך ההוא כי גם לכל הכסדרות לא יצא שיהיה גם אכילה ממש כחש"ל כי כל הב"ח אכלו ומתים וזלת החול ומי לעולם שנאמר וכחול ארצה ימים וע"כ יסבן שכל הא' נוטל זיוו הוא ויו השכינה שכפר בה' כח"ל כי בעצמו לקח בג' דברים שניטלו ממנו ויוו קומתו חיוו ועל השנית ניטלה קומתו שהיה מניע השממה כי השומר בריתו תוארו לדיק כדעת חכמי האמת והוא יסוד עולם כך היה יסוד מניע השממה מקיים ומחבר הב' עולמות ובמשך ערלתו נגדעה קומתו מהניע איכות' השממה ועל הב' נעבר חומרו וניטלו חיוו כי בטל' תקנת השרא' שכינ' על האד' עד ימות מפתח וזה' הכהש וישוה בתחיה וך על ידי טל אורות וחי לעולם :

עוד

הקדמה ב' והיא מרז"ל כי לולא אש שכת סמוך לחשאו של אדם היה מת ציומו אלא שכתס הגין עליו ועמד ויחמר תומור שיר ליום השבת :

עוד

הקדמה ג' והיא כל מה שנברא בין השממות איכותו רס וגשא מכל יצוריו עולם והוא מה שכתבו למעלה פ' ויכלו השמים וגו' כי בא עד שכת ה' כל העולם שמים וארץ וכל צבאם כנופצלי נשמה וכבא שכת בזה רוח קדושה לעולם ויהיה כנופס בו נשמה וכמו שכתבו על פ' וביום השביעי שכת ויגפס כי נתן נפש לעולם וא"כ איפה אין ספק כי כל מה שנברא בעת ההיא אינו מאיכות כל הנברא בעולם ועודנו מתיתם לנוף בלי נשמה לנברא בעת שפט הנשמה וע"כ כל היר"ד דברים שנבראו בערב שכת בין השממות אינן באיכות הרומים למו מהנברא תחלה והוא פי הארץ אינו כאשר כי יכרה איש בור או כי יפתח איש בור כי יפול הנופל כי יעבור על פיו אך אם חמוק יהיה מפיו לא ימשיכו פי הבור עריו ויכלטנו כי אין בו רוח חיים אך פי הארץ היה גם מושכם מרחוק וכולסם ככלע פי איש כבורה צחלה בראשיתה ומה גם לרז"ל שאמרו שאפילו אם אשת אחד מהם השאילה כברה לאשה שצקצה המחנה היה פי הארץ ממשיכו אליו וכולעו וכן פי הבאר היה רוחני הולך עם ישראל בכל מסעיהם וממשיכים ממנו נהרות במשענות ושטח לעכו"ם האמוריים לפני מחנה ישראל איברים איברים וכן פי האתון אינו כיתר אתונות כ"א בו כה רוחני על הכרה בין השממות וכן השמי לוחות שהיו רוחניות בהמת וכ"א ו"ל כי צמתן תורה היו כל אחד מעשרת הדברות הולך ונחקק על הלוח שנאמר קול ה' מולך להבות אש וגם איל היו בידו ית' צמת אותם ביד משה אם נגש היו אלא שאחרי כן הלבישם ה' ליחשם בידי בני אדם וההיקש בכל שאר עשרת הדברים כאשר יתבאר במקומו בס"ד :

והנה

על דרך הזה יהיה ענין אילו של יצחק שלא על חנם יחשב אפרו לפניו ויתברך כעפרו של יצחק עצמו והוא קיים עדיין ולא על חנם היה אלפים ומאת שנה מאז עד זמן העקידה וגם היה נג"ע כל אותו הומן תחת עץ החיים שכתוך הנכאשרנוכיר מתאמר ו"ל בכמך כס"ד והנה תחת עץ החיים הוא מקום לעשמות והלדיקים מתאמר ו"ל ואיך שם ירעה איל מכהמות ארץ בנוף ויגפס האם במלא כזה אפילו למין האדם בלעדי אשר נמנו שנכנסו חיים לל"ע ואיך צמתה הבקעה בללו חחיה אך אין ספק כי לא כישר כל בהמה חיה ועוף אשר על פני כל הארץ היה אשר הוציאה האדמה ואשר שרצו המים הגשמיים היה האיל ההוא כי אם גבוה על גבוה מאיכותו ומרוח אשר נשכ הוא ויתברך על הארץ לתת לעולם חיות וקיום שהיה מהתפשטות קדושת שבת היה רוח של איל אשר לא בכל נפש בהמה וחיה :

ונבא

אל הענין והוא כי זה דרכו ויתברך כי בעת צה המחש מלא תנמים ישועת רפואה והענין כי מאז קלקול האדם הציץ ופרח קדושת

ארבע מדות נמוגתי לזקנה כו'. פירש רבינו ו"ל כפרסת דבר סיני וו"ל ואמר ומטה ידו והחזקת בו וכו' לומר כי לא תחזיקו עד ויחזיר להטיב לו וכו' משל אל הסולך בדרך בזמן עבשית וירא והבנה

הוא חסיד שיראה כי זה הוא לפניו משורת הדין שאל"כ הלא לדיק וע"כ את מי יקרא לדיק כיוי אומר את הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים ואם כן הלא ראויו יאמר יתן ולא יתנו אחרים לדיק ואם זה הוא ברוב מלדיק על מה שאינו רוצה שיתנו אחרים א"כ הרוצה שיתן ויתנו אחרים הוא לדיק ולמה אחר חסיד : (ג) אומרו יתנו אחרים והוא לא יתן ענינו רעה בשלנו כי היתכן ויהיה אדם צדקניס חרע בשלנו אך אין זה רק אדרבה מסכל היות מחשבת על ידי שת לדיק ועולה על רוחו שמה שנתן הוא מחסר משלנו ויראה לו כי כזה שהוא לא יתן ענינו יפה בשלנו : (ד) כי על דרך הצעות הראשונות ראויו ואמר יתן ויתנו אחרים ענינו יסב בשלנו ובשל אחרים לא יתן ולא יתנו אחרים ענינו רעה בשלנו ובשל אחרים ואילו חסיד ורעה לא יאמר : (ה) כי הלא מדת הנקרא לדיק חנינה צחשנה והלא אין דבר בכל מלות ה' שאין בה מדרגות לדיק ומדרגות חסיד ומדרגות רשע : (ו) כי אחר הדיקה הלא מלאה גדולה מן התורה גם יקרא רשע יתנו אחרים והוא לא יתן :

אמנם

הנה קו' הראשונה הוא מסולק' למבין והוא כי גם שיהיה אפשר לצדד לדיק בדוחק טלה על מי שאינו נותן כלום הם השתי צבות של יתנו אחרים והוא לא יתן ובזה לא יתן ולא יתנו אחרים אכן לשקר ידמה הדרך והוא כי הלא מה נשיב על ארבע מדות בהולכי' לבית המדרש ואחת מהם העושה ואינו הולך אך האמת הוא כהא דמתן הנודר מן המהולים אסור בערלי ישראל וכו' והוא למה ששורש כל איש הוא היות מחול גם אם יקטף ולא ימול מחול יקרא כי אין הערלה בו טעמית כי אם כהרעה דרשונה עליה בעלמא וההיקש בזה כל איש ישראל טעמו ורשעו הוא תורה כי אם אין ישראל אין תורה על כן כל ישראל יקראו הולכי לבית המדרש גם הבלתי הולך וכן כל ישראל טעמו ושורשם הוא עשות צדקה כד"ל כי ידעתיו וכו' לעשות צדקה וכו' וכן מנו ישראל ג' מדות מושרשות והשמים כמה רחמים וגומלי חסדים ע"כ אחר ארבע מדות בנותני צדקה גם שיש חלוקות שאין נותנין ומעין זה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות גרוסין כי אומרם ז"ל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני לתת טעם למה לא יקרא אונם כיון שמתוך כפי' מודה :

ונבא

אל הענין החשנה והוא כי הנה ראה התנא כי הנה לתת מדות בנותני צדקה הלא יאמר כי שלשה המה ולא ד' ולא בגדר שגדרום התנא כי אם יאמר כי הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן ואמר לא יתנו אחרים והוא לא יתן שני רשעים עובדי מלכות ה' יתן ויתנו אחרים לדיק ולא יקרא חסיד אם לא מתן בסתר שהנותן והמקבל לא ידעו מן נותן ומי מקבל וכוונתו בזה והרוצה שיתן ולא יתנו אחרים גם לדיק יקרא ואין עושה כן להיות ענינו רעה בשל אחרים אלא שרואה לעשות כל המצות שעיניו יפה בשלנו על כן לא יאמר לא כן הדבר כ"ל ד' מדות בנותני צדקה ולא בשלם כאשר היה עולה על לב ופירש ואמר רוצה שיתן וכו' והוא בשום לב אל ייתור מלת רוצה שיהיה די ואמר יתן ולא יתנו והוא כי אחר הלא העולה על רוחו כי יתן ולא יתנו אחרים לדיק לא היה זה רק אם יתן ולא היה שכלו אל האחרים אם יתנו אם יחדלו אך זה לא כן הוא רק רוצה שיתן ולא יתנו אחרים כי מלת רוצה חוזר אל הכל רוצה שיתן וגם רוצה שלא יתנו אחרים כי ראונו הוא בהחלט שלא יתנו אחרים זה אינו לדיק כי הלא ענינו רעה בשל אחרים כלומר אין דעתו בצדקה מצד עצמו לעשות רצון קונו וענינו ירחם רק בשביל הנאת העושה ושפע הבא אל נותנ' ע"כ הפך כל יתהנה זולתו באופן שעי"כ לא יקרא לדיק כ"ל עובר על ואהבת לרעך כמוך וכן הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן לא יקרא רשע כי אינו אלא שטובה הצדקה בעיניו אלא שענינו רעה בשלנו והוא כי אם ה' מואם מלכות לא היה הפך יתנו אחרים צדקה וגם אל יעלה על לב כי יסכל כי הנותן צדקה מתחבר כי זה מוסכל ראשון לכל ישראל אך הוא שכל כך קשה בענינו להוציא מתוך מחשבת ידו כי גם שידעו שיתוסף לו הרבה אינו מוציא ואיך בזה ענינו רעה בשלנו וקרא כי עם שידעו בודאי שיתוסף לו הוא נמנע מלתת ואשר היה נראה לך שהוא לדיק כשיתן ויתנו אחרים זה היה אם יתן בכלל הנותנים אבל כשהוא על נדיבות ויקום ויקדים לכל למען ולמרו מתנו הרואים הנה כיון שהוא מקדים חסיד יקרא וכו' יתן ויתנו אחרים שהוא נותן תחלה והא"כ יתנו אחרים שילמדו ממנו זה חסיד יקרא על קדימתו והוא מאמר שלמה נחמתי באלו' טוב עין הוא יבורך :

אך הוא על חמשה שיראים . (א) כי נתן כבר קודם לזולתו וזהו שלא אחר כי יתן או כי נותן שהוא לשון עבר . (ב) שהוא מלחמו שלו שיקנה בהיתר . (ג) שלא אחר אני אוכל פת קמה סולת ואמן לל פת קיבור כ"ל מלחמו אשר הוא אוכל : (ד) שאפילו אין לו אלא כבר לחם אחד ממנו נתן : (ה) כמעשה אלקים עם הבריות שראה יתן לו תהלה ואח"כ תאכל היא וצנה כך נתן כבר מלחמו גדל טרם יאכל הוא ועל אחר רוצה לא יתנו אחרים והוא לא יתן זה לבדו וקרא רשע ולא כאשר חשבת למשפט כי גם תואר כי יתן ותואר לרוצה שיתנו אחרים והוא ז"ל יתן :

וב

פירש רבינו הגאון זלוק' בנחשלי כ"ב על פסוק ט' על הצבא הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן וכו' וז"ל : יאמר מאמר התנא הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן ענינו רעה בשלנו והוא כי ממון אחרים בנותנים יבורך ושל עצמו לא כן וזהו ענינו רעה בשלנו שמונע ברכה משלנו וזה יאמר טוב עין לטובי' לפני בעין יפה הוא עצמו יבורך אך בזאת שלא יהיה טוב עינו לפני מוכסי אחרים שיתנו

והוא לא יתן כי אז יבורכו האחרים ולא היה כי עינו רעה בשלנו וזהו שאמר כי נתן מלחמו גדל ולא מלחם זולתו :

וב

על האו משנה פירש רבינו הגאון זלוק' צדקתו ל"ב פסוק ה' וז"ל : לא יקרא עוד לנצל לדיק וכו' ראויו לשום לב כי הלא גם עתה למי שרואה שהוא נצל לא יקראוהו לדיק וגם לא לכלי שוט ומה גם שהוא חסיד כי נצל נכלה ודבר : ועוד כי אחר שנכלה ודבר בפסל למה מייחס האין אל הלב שהוא מחשבה בלבד באומרו ולבו יעשה און עוד כי אומרו יעשה לא ילדק בלב רק מחשבה בלבד : ועוד אומרו לעשות חונק כי אחר שנכלה ודבר בפועל מה הוא החונק שיעשה : ועוד אומרו ולדבר על ה' תועה כי הלא אין בנכלות העדר הדיקה רק שרעה עינו באריו ההציון אך לא לדבר ה' תועה חלילה : ועוד אומרו להדיק נפש רשע כי אם עושה שלא יתנו העדר חילוי נפשו יקרא אך לא הדיקה . ועוד וכלי כליו רעים מה לנו מחליו אם הם רעים והטאים ולא היה לו לומר רק אם טען און נמנע ועוד מה ענין עולות בומות ואיך מהבל עמוס צאמרי שקר ועוד אומרו וצדבר אכיון משפט שהוא משולל הכנה וגבורה :

אמנם

אחר שנתן המתן צבתר אשר יהיה לעתיד שהיה הדיקה המעולה אחר כי אז יאמרו לא יאמר עוד לנצל לדיק כהא דנדרות הללו שמונע אדם את עצמו לדיק והוא נצל לפי האמת וכן לכלי יאמר עוד שוט ומפרש ואומר כי נצל וכו' והוא כי ימלאו ישראל במתי אדם ראשיהם שוכניהם לעשות מדב' של דל ואכיון והנכל נצל ממון מראה עצמו לדיק ומראה ממון בידו בחפץ נחמד וכו' ולא יתנו אחרים צביבתו והוא שמונע למה נכבד על העם להחנוד ודי לכל איש לערו בדידתו וצחמותו ואומר הכי זה לא עלי איני אומר כי הנני מוונן לתת עשרה זכב ולא כן לבד רק למען יאמרו דבריו כי בכל לבו הוא אומר לכלתי התנדב ולא על הכונע אל עצמו אך לבד הוא לכלתי חת גם הוא וזהו כי נצל נכלה ודבר פתח דבריו לומר שאין להתנדב ולהכבד על העם אך על עצמו לבד בלבד הוא שיעשה און אך כיו ימלא נדיבות לומר לא עלי איני מחיון כי הרבו עלי מאד ואצנח וכו' בלבו יעשה און ואמר עש' בלב הוא מתמסר ז"ל כי במעלי' עיניו מן הדיקה עם שאינו דובר נכל' רק שלבו לכלתי חת גדל הוא כעובד ע"ל ואמר כ"כ עם לבדך בליטל ונאמר שם ילאו אנשים בני בליטל והוא כי בע"ל המחשבה כמעשה כעובד כך במעלי' עיניו מן הדיקה מחשבתו כמעשה וכעובד דרב פנא דלופחות דרגא מתוניה ואמר מי השיבנו כעובד ע"ל ואמר לו שמה צא עני לפיך ונתעלמת ממנו וכו' וזה יאמר ולבו יעשה און ושמה תאמר אם כן לפי יעשה ההמלחה הזאת הלא הוא לעשות חונק שהוא כי תפלה נכלה ודבר שלא יתנו הקהל לעשות חונק שיראו כי מחיון אותם שלא יתנו כי ע"י כן גם הם ימניסו לומר גם זאת לא חתן כי אין עושרך כ"כ ולמה תבדו נכסוך ועוד ע"י המלאתו זאת מדבר הוא עוד טענה אחרת אחר הראותו שלא מכליו היותו רוצה ליתן הוא אומר מוסיף ואומר טענת טורמכורפוס הרשע את ר"ע באומר אם הק"כא אוכל עניים למה אינו מתרנסן משל למלך שבעם על עבדיו ואזוה שלא יאכילו הכהנים אינו עובר מלות המלך שהכוונה כי ה' לזה את המזל שלא יפסיע לו כי להרעיבו הוא חסן כי חטא לו וא"כ הנותן לדיקה הוא עובר ראון קונו ואמר כי זה האיש ימחקו צפון רעת טענה זו והוא ולדבר על ה' תועה לומר שמדבר כי תת ממון גדל הוא הוראת תועה על ה' שדרך תצות חלילה לא פריסו שאלו ככוונה על אשר חטא לו אם כן בהחלט לה' אם נפרנסנו והוא סברת טורמכורפוס כמחזר ועל ידי כן הא סיבה להדיק נפש רשע שאין לרדף לומר שלא יתנו לו כ"ל אפילו מה שדבר זה היו נותנים לו מריקוס ופוחתון ממנו ועוד משפט הנכלות עד החסיד מים שהם חטט נעוים מהלמה וזהו ומשקל למא יחסיר הנה כי הנצל הזה מראה טלפי נדיבות באומרו הנני אמן הרבה כי אם שר לי על הקהל כי לא לדים המה וקוראים אותו לדיק אחר כי בזמן ההוא לא יאמר עוד לנצל לדיק וכו' יזינו לספר ענין הנצל ע"י ענין הכילי ואמר וכלי כליו רעים והוא כי יש פסור ומראה עצמו עני שובש בלואי שחצים וכו' כליו רעים וזהו צדקתו עם ורולים להתנדב ושאלין ודורשין על הצדד ומלך כמה ימים צדבר וכו' הוא ימות יען כי זמות ומחשבות הוא עצמו וזכה מראה מדת שוט שהעם יאמרו הראיתם העני הזה לבוש בגדים לאזים ואינו דוחה הדינה רק בשוט זמות וען והמה לא ידעו כי הוא הוראה כוונת כי הוא עשיר ומראה עצמו עני ואם שמונת יען שוא עני לחבל עניוים בדברי שקר והוא כי בהמשך זמן ששאלין ודורשין עליו אם עני הוא או רמאי לא יכיר מי שיאמר פלוני מי יתן כל עני ישראל כמיוה כי יש לו ומראה עצמו עני והוא שקר כי אם שלא יחסרון דוברי רע באופן שעל ידי החיתון בומות יען נמלא ימנך מי שידבר דברי שקר נמלא זה הינוען זמות מהבל עמוס בדברי שקר או מהכל באכיון ע"י מה שזמות יען צדבר אכיון משפט והוא כי בראות האכיון התואב לכל דבר כי יאריכו לו זמן והוא ירעב הוא לוועק משפט ואומר כי משפט אלקים יעשה במעבדי הדיקה וכך יהיו הם אכזבים כמיוה באופן ימנך שאלו יאמרו האם לזה שמקללין יתן את כספיו ויניחם חת צרעו וכו' ברם לו זה הלא הוא אשר זמות יען כי וז"ל מחגיגותיו בעל ידו האריך ליהמים והוא רשע ולמה לוועק מנהמותו לבד ועל ידי כן יחבלו אותו וזהו וצדבר אכיון משפט כי על ידי מה שזמות יען נמלא מחבל עמוס צמדי דרכים אחד באשרי שקר והשני בדבר אכיון משפט כמחזר ועל האחד אחר עמוס שבו ילדק דברי שקר כי להיותו עני אינו מחזיר על כפתחים ומולאים פתח לומר כי אינו חסר מצות ועל ה' אומר וצדבר אכיון כי לכיותו תאב לכל דבר לוועק משפט כאומר וצדקתיו לספק רעת הנצל ונכלי

ואכילי הודיע מי הוא אשר יקרא נדיב בצמח והוא היראה שיתנו אחרים
 והוא יתן יותר מהם והוא נדיב נדיבות יתן אל הקהל שיתקדשו ושהוא אחרים
 על נדיבות יתקדשו הם על כל נדיבות שיתקדשו הם יקום לתת להם מנה אחת
 על כלם כי איש כזה פותח את לבם לתת באומרו שיתקדשו ושהוא על נדיבות
 יקום ולא זכות הרבים וזכות עלמו
 תלוי עליו :

אן כיון מאמרנו על מאמר התנא
 יתן ויתנו אחרים חסיד ולא לדון כי הלא
 יקשה למה יקראנו חסיד ולא לדון כי
 הלא אינו לפנינו משרת הדין אך הוא
 שאינו חפץ ויתנו אחרים וחסיד יתן הוא
 אז יתנו יחד הוא וחסיד כי אם שיתן
 הוא תחלה ואח"כ יתנו אחרים כי זה
 פותח את לבם לעשות והוא חסידות
 והוא אשר הנביא דבר כי נדיבות יעץ
 לאחרים וכלל יאריכו היותו אז ישיבו
 דבר נגד עליון כי כן כהיתמו ליעץ
 מיד יקום ויתן וע"כ נזכרים ויעשו
 כמוהו ויבחר :

אי ואמר נדיב נדיבות יעץ שהן
 שתי נדיבות שיתן ויתנו אחרים
 ואז הוא על איכות שתי הנדיבות
 יקום ויעשיר כי הכותל נדק מתעשר
 שהוא קימה כח"ס ז"ל וימח כל
 היקום הוא הממון המקום את
 האדם ואמר כי גם שם היה נותן
 הוא לבדו יעשיר כי עשר בשביל
 שתעשר זה תכפל קימתו כי על שתי
 הנדיבות יקום :

על אהבת אמנו ותמר פירש רבינו
 הגאון זק"ל בשמואל ב'
 קפיתל י"ב וז"ל ותאמר לו אל אחי
 כו' הנה מלת אל מיותרת והפך
 המכונן והראוי ואמר אל תעניני
 (ג) מה הכפל כי לא יעשה כן
 בישראל אל תעשה את הנבלה הזאת
 (ג) כי בכלל האומר האומרו ואתה
 תהיה כאחד הנבלים (ד) אומרו כי
 לא יתעני מתוך אם הוא פשוטי מילי

או אמת (ה) אומרו אל אודות הרעה כו' כי אומרו אל אודות הוא בלתי
 מוכן והראוי ואמר גדולה רעה זו מהאחרת (ו) כי הלא אדרבה גדולה
 היתה האחרת מהזאת כי היתה עבירה וזו אינה עבירה :

אי ואמר הנה אף אם לא היתה אחי אף ראו תעניני וזהו אל אחי
 אל תעניני או יאמר הלא אחרת לי שכל עמי אחותי והנה לאמר
 לך כי תעבור בערות אחותך לא תגלה חינו כן כי הנה אל אחי אתה
 אך על כל זה אין לך לעשות הרעה הזאת כ"א לכל תפגום אותי מנתולי
 תעניני שלא כדרכי אין ראו וזהו אל תעניני כי לא יעשה כן בישראל
 ואם כדרכי אל תעשה את הנבלה הזאת כי חרפה הוא גם לי גם
 לך כי ואני אהיה אוליך את חרפתו וגם תהיה כא' הנבלים בישראל
 ולא אחר נבל בישראל וגם בנקדה האל"ף בפת"ח שהוא באומרו המיוחד
 שנכללים ואמר כי הנה הראשון שעשה הנבלה הזאת היה שם בן חמור
 שעשה נבלה כזו בישראל ואתה תדמה לו שיהיה כמותו
 שנכללים הוא שם והנה לא מוסיף אל היה ולא יאשם כ"א אך אתה תדמה
 למיוחד שנכללים בהיותך מוסיף ועוד כי למה תהיה שזיק היתר
 ואכיל איסורא שאכיל לך כ"א שהיוותי מציאת המלחמה טרם תתגבר
 אחי ימאן אביך שתקמי כי אינו לפי כבודך הנה יבא עתה דבר אל
 המלך כי להיות עתה שנערה כך אם איכתך עמי לכל תסתכן כל
 יתעני מתוך כמדובר מרבותיו ז"ל כי מותרת היתה לו כי מציאת גיורת

במלחמה היתה ולא אהב וכו' ויענה שלא כדרכה לכל תתפגם מנתוליה
 באומרו כי יניח יצרו כזה ולא שיה לו כי אם גם יושבד אותה כדרכה
 אז יושבדא אמנו וכו' והנה רז"ל אמרו כי גדולה השגאה על שקרה
 לו ימא ועשאתו כרות שפכה ואפשר לדבריהם נרמו כמה שחור ואמר
 כי גדלה השגאה וגם בהיות גדלה
 בתסרון וי"ו לרמוז זה כי בתוך
 עולה גדלה השגאה כמו שקרה
 לו ימא. ולפי הפסג יהיה כי בטל
 דבר בטלה חכמה ותאמר אל אודות
 וכו' . לא אחרת זו רעה
 מאחרת כ"א אל אודות לומר הנה
 הפכתי ללעגה משפט כי הלא משפט
 האונם את הנתולה הוא שלא יכול
 לשלטה כל ימיו נמא כי אין השילוח
 סיבה נמשכת מהאונם כי אם הפכה
 והוא אל אודות כו' וסיבת רעה הגדולה
 הזאת נמשכת מהאחרת לומר אשר
 עשית עמי לשלחני לומר אשר עשית
 עמי שאמסתי יגרוש לשלחני כלומר כי
 אדרבה לא יוכל לשלטה כל ימיו
 אחרת תורה :

אי ואמר הנה חכמה שהיא תלוי
 בדבר בטל דבר בטילה אהבה
 נמא כי ביטול האהבה נמשך מהיות
 תלוי בדבר אך לא יוסק היות תלוי
 בדבר אלא לטל האהבה כביטול
 הדבר אך לא להגדיל שגא ומה
 גם יתרה על האהבה וכו' תאמר
 אלו לא היה רק העדר האהבה
 החרשתי באומרו כי סיבת העדר
 האהבה היא מחמת הביאה שבה
 בטל דבר על כן ביטלה אהבה אך
 להיות גם שגאה גדולה ויתרה אין
 סיבת זו הביאה והוא אל אודות וסבת
 הרעה הגדולה הזאת שהיא שגאה
 גדולה נמשכת מהאחרת שהיא אשר
 עשית עמי שהוא הביאה להמשיך
 לשלחני שהיא השגאה גדולה והנה
 דברי טעם היו לאותן שומעת אלא
 שלא אהב לשמוע לה :

על אהבת דוד ויונתן פי' רבינו ז"ל בשמואל ה' י"ז וז"ל :
וכראות שאל את דוד יוצא וכו' אחר כלבו אין אצירות זה אלא
 למלך אשר כלחה בו רוח ה' לבגתי החשיב את כל האדם
 לפניו על כן שאל אל אצור בן מי ה' העלם ויתן זה כפשוטו בודאי
 כי הלא הוא אשר שלח מלאכים אל ישי לבית לחם לאמר לו שלחה
 אלי את דוד בנך אך מוכרחים הם דברי רז"ל כי חש פן הוא אשר ימלך
 תחתיו ולבשנתו רוח קנאה להמיתו והיתה שאלתו אם מפרץ בא והוא
 ימלך . ואם מורה עד ומושל בלד יהיה והשיב לו שלא
 ידע וכדי שישאל לו עצמו מיד כשנא' פעולתו עורנו ראש הפלשתי
 בידו הביאו אליו ויאמר אליו בן מי אתה' הנער כלומר שבהיותך נער
 היה כך האצירות והכלחה אם אתה משרש פרץ או מורה והשיב אם
 אתה משרש על המלכות ה' כי אני בן עבדך וכן העדר עבד ואם תחת
 על ההכלחה אני בן ישי שזכות אבי סויעתני כי הוא כנועד מד' שמתו
 בעטיו של כחש ולענין השאלה אם אני מפרץ או מורה אני בית
 הלחמי ולא זרע זרע כדבר שנאמר ואתה בית לחם אפרת' צעיר להיות
 באלפי יהודה מתן לי יצא מושל בישראל שהוא מפרץ כי שם היה אלימלך
 ואצקן מנית לחם הוא בועז אני זקני' דמפרץ קא אחי ואמר כי בכלותו
 לדבר אל שאלו גנפס יונתן נקשרה וכו' והוא כי בסוף דבריו באומרו
 בים

ח סרי אבות

דאמרי פי' ק' דצמות דפלוגתא דנ"ס וז"ה היה בפירוק מאי דכתיב
 אחרי רבים להטות דנ"ה סברי כל קהם רבים הלכה כמותם וז"ס
 סברי ה"מ היבא דכי הדרי יונהו אצל ב"ס מחדדי עפי ולא נאמר
 בזה הלכה כרבים וזה עצמו מחלוקת קרח קקבך ר"ן ראשי סנהדרות
 וסבר קהם שקולים ככל ישראל אשר עם משה ואהרן וז"ס רב לבס פי'
 ריבוי הכמות הוא שיש להם כי כל העדה כלם קדושים אצל לז' רבים
 ויחמנו אצל עדת קרח כלם תכמים והם יכריעו וגמלא דמחלוקת שמאי
 והלל הוא מחלוקת קרח דאחרי רבים אש הוא בכמות או באיכות ואף
 דאך דא חדא היא זו לס"ס וסופה להפקיט וזו שלא לס"ס וכו' :
יי עונה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם
 אבינו

בית הלחמי הורה כי מפרץ קה אחי ואז נתאמת ליהונתן כי אליו נוגע המלכות מאת ה' אז הרה מחנו קבלת קחתו המלכות מחנו כי מה' היתה לו ע"כ ויאלכנו על שלמותו וכי טוב יהיה המלכות לבשל אחותו מזולתו אחר כי בין כך ובין כך אין לו מלכות מאת ה' כי בטלה מאתו ית' מלכות שאלו וזהו ויהי ככלותו לדבר

כ' יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן **יהוה רצון בלפניך יי אלהינו וארצו אבותינו שבת** בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך :

הוא

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וכו' פירש רבינו הגאון זלוק"ל בפרש' ה' סיניו ו"ל כלל הדברים כל יתעלם אדם מלכתן מעשין אחר לא עוצים ולסגל מלות ומע"ט בטרם יחשבו כי לא ידע האדם את עמו לכן לריק יאזר כגבור תלוי יוס יוס במלות התנא עליו כדמין יבוסה כי תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים וכו' ע"כ כי הכה לא על חנם המסיל עבודתו יתברך ל' מינו בעלי חיים הללו וכוונה תוארים לפעולות כל א' שנין דא מודא ותחשבה ד' מדות אשר יוהם ל' בעלי חיים הללו לחלקן ל' חלקים השנים הראשונים על מלות ע' וכו' השניים על מל"ת וכוה"ל כי שמים הכה התואר החסילות עליה על ג"ל

מלעסוק צתורה ומל"ת בראוי ובשמים רעות יתאנה המתאנה בשמיות אחת מכל מלות ה' אשר לא תשכנה הלא הכה כי הכה יש אשר לא הורגל לעסוק צתורה או מלות או להשכנה בהסידות כי יתאר זלפסה אהותני מלילני הדור כי הלא בשפות או מכל מלות אשר לא הורגלה צם הכה כל רואי ולענין לי פסיוני בשפה מחין לאין פלוגי וזכיר במלות כי לא נסה באלה ויש אחר ויתאר הלא גם לי מלות ומע"ט ואם אינו מהחסידיים גם אינו מהרשעים כי ציוניו אכני ואני טוב מרעים ודי לי כי טוב אכני מחמה ד"ל אשר לא הסיגו למדרגתי והאיד אחסיוב אהיה אני טוב מכל אדם ע"כ להסיר מלב ראשי עם הארץ התואנות האלה בא התנא ויתאר על האמת הוי עז כנמר כי לא תבוס מפני כל והוא מאמר שלמה בחכמתו כמבואר אצלנו במקומו בלומ' חכם לב יקח מלות כו' והוא שמחיר את הנמשע מן המלות מפני הכושה על אשר ולענין עליו ויתאר מי שהוא חכם לב יקח מלות ולא יסית לבו אל אשר ידברו עליו לאחר הגם פלוגי בחסידיו כי דע כי ראוי לפתים המסטיור בשפה להלעיו עליו ליעט ויתאר ודקדק בלומ' יקח מלות ולא אחר יעשה מלות ל' אל תעש' המלות דרך עראי או לפרקים כי בזה יתאם פתח הלן להחלוץ עליו רק יקח מלות קיחה עלמ' בקנין ואז בראות האויל שמים כי החזקת בעלם או ליעט ויתא' הוי לי כי דברתי דופי בהלעיו על פלוגי כי חשבתי כי ה' לפנים בלבד אך הכה הוא מחזיק בהן וורה כי בכל נפשו ובכל כחו החזיק ואני חטאתי בגדו ע"כ על החלוקה זו הזכיר התנא ויתאר הוי עז כנמר ועל טענה שאמר הכה שדי לו היותו לדיק מאשר למטה ממדרגתו אחר וקל כנשר והוא כי הכה ידענו כי אין בשוף ופרת כ"כ בזה מל גבורה כנשר כי ע"כ את ילדיו יסא על אצרתו ולא בין רגליו כשאר טובות כי אומר ויתאר כי אין פורה למעל' ממנו ויכל לקחת מעליו בלומ' כי לא יירא רק מחן יעוף מלמטה מבני אדם ע"כ ישאם על אצרתו שאם יורו המורים בקשת יהי' הוא כמטרף לתן כי יורו בו ולא צילדו אשר עליו והנה מי הכריזה את הנשר לזהות על כלם אס לך שרפה יהי' הוא בזה מכל יתר עופות וא"כ גם אתה כן רחב דרכיו ואל תאמר האם יתחייב יהי' בשרוננו בזה מכל האדם כי הכה לא ולמד מהנשר אשר לא יסקוט מלדלותו עד יגביה למעל' מכל עוף כנף ועשה כל גס אתה והוי קל כנשר כי לא תנוח עד עלות' בכשרון ע"כ האדם אשר על פני האדמה :

ואחרי אומרו סתירות התואנות מהמנהגים לבלתי עסוק במלות עשה כה וידבר על מל"ת והוא ל' משמים רעות ועבור השני' עזיר' ויהיו לו לתואנות מדי ענין א' כי יתא' הלא חטא בא לודי פתאום אשר לא בקשתו ולא עלה על לבו ומה יכולתי עשות ויש יתאנה בדרך אחרת לומר הכה יארי השאני והלכיו לני ואחתי דרך החטא לחטא לה' ונשכתי וארא' כי רע עלי המעש' ולא יכולתי כי כבר החזיק בי יארי ולא הרכנו והוא כמעשה רב עמרם סיוול עם שתי הנפרות שסם בעלייתו כי יארו פתה עד שאלץ לעלו' בסולם ונתחרט ורצה לירד ולשוב מעשות רע ולא יכול לירד עד שאלץ קורא ב' עמרם קורא ב' עמרם ואתי כולי עלמא ויצא וירד כי הוא כי אחר שהיכל הילא"ר להחזיק בו ויתא' לדיק דרכו לפשות הרע לא ויכל לו והוא אשר כתבו שאמר יעקב לרחובין לומר פחו כמים לומר פחיותך להתחיל לפשות הדבר סיבב יהי' כמים הנגרים שלא ישובו אחר כן אתה לא שבת גם כי אחר החילך ראות כי לא טוב הדבר ע"כ על הא' ב' התנא ויתאר ורץ כצבי לומר אל תתיאש מן החטא ולא יצא לך פתא' והוא כצבי כי שמים הכה קוראתיו א' כי מרחוק יצוט אס יראה כן אס וירץ לצרות וצברתו לא יתאמן כי מרחוק ממנו ותמיד יספור פניו להביט אך אס רחוק יהי' ציט וציוני כן אלה בשמים תעופף להנלל כלני מיד כי מרחוק תצוט אפשרות בא החטא והרחק ורץ ולא תאמן בעלמך שרחק והפך ראש והנעךך תמיד תבי' להביט אל החטא ותנלל מפתאותיות ועל השני אומר וגבור כארי כן תגבר על יארי כי יסיה בעיוניך כאחד מהב"ה לפני הדין וגם כי החילות בחטא תשוב ממנו :

ב' פירש רבינו הגאון זלוק"ל על הא' משנה (בשמואל ב' א' ו"ל . או יתאר מה שכתב אצלנו על משנר' יבוסה בן תימא אומר הוי עז כנמר וכו' שכלל צ' גדרו מלות עשה כאומרו עז כנמר וקל כנשר וכו' גדרו מל"ת כח

חסדי אבות

גופניות . ת"כ מין טובה כבוד הנשמה ורומה נמוכה כנגד רמת נפש פגלה כנגד הנפש והוא קלמות גר"ן :

אחינו אסתר דהני חלת כס נד הקאה והגאון והכבוד אשר מוילאין האדם מן החטא דמי שית לו מין טובה שמת בחלקו ואחילו קטלם ורומה נמוכה אחיו מנפץ כבוד ונפש פגלה קליו מתחילת חתנת

בית הלחמי הורה כי מפרץ קה אחי ואז נתאמת ליהונתן כי אליו נוגע המלכות מאת ה' אז הרה מחנו קבלת קחתו המלכות מחנו כי מה' היתה לו ע"כ ויאלכנו על שלמותו וכי טוב יהיה המלכות לבשל אחותו מזולתו אחר כי בין כך ובין כך אין לו מלכות מאת ה' כי בטלה מאתו ית' מלכות שאלו וזהו ויהי ככלותו לדבר

זה הנה את הנפש כך אס שדוד גדול ומלך אהב אותו כאוהב את נפשו הכלתי שזה אליו וזאת תהיה כונת העדר ה"ל מואהבתו שויאבו כתוב והוא כי הכה כל האותיות יש לכן בן זוג עם הוי"ו אך ה"ל אין לה בן זוג וה"ל דומה לה הכה יהונתן עם דוד כי לא היה בן זוג כאומר ועל כן אהבו כאלו היה בן זוג וזהו וזהו העדר ה"ל כאומר שהיה כאלו ענין ה"ל אין נכס כי אס שהן כאלו הם זוג אחד ועל כן היתה אהבה ביניהם ואמר כי להיות שאלו ירא סן דוד ומלך על כן ויקהו שאלו ולא נתנו לשוב בית אציו סן בהתרחק מחנו יעשה מלוכה והוא לא ידע משא"כ בהיותו עמו כי לא יערב אל לבו לעשות כן ואמר כי ויכרת יהונתן ודוד ברית ולא אחר ויכרתו כי יהונתן בקש והתחיל בדבר ולתת טעם למה הוצרך לכרות ברית וגם להיות יהונתן דורש הדבר יותר אחר בהתנתן אותו כנפשו כאומר בשביל היות אהבתו אותו כנפשו שהיה אהבה בלתי בעיית כי אין שו"י אס כהתבט בגוף לנפשו עם שזה גשמי וזאת רוחנית על כן הוצרך לכרות ברית וגם היה יהונתן דורש הכרית על כי הוא גרוע מערך דוד וצריך אל אהבתו יותר :

ג' על אהבת דוד ויהונתן פירש רבינו הגאון זלוק"ל בשמואל ב' א' . איך נפלו גבורים כו' אחר הכה דברנו על שאלו ויהונתן כי שלמים הם אחר כי גם שאר גבורים שנפלו איך היה שנפלו אך הוא בתוך המלחמה כאומר שעתידים היו ליפול בזמן הזה אלא שאירע היות בתוך המלחמה והכריזה מיהונתן כי הלא יהונתן על כמותיך חלל כנתיבה כלומר לא הטאת ועכ"ל נפלת כמי ראתי אס שאר גבורים והנה היה אפשר לומר כי אולי חטא בענין גוב שכוונה ולא מיהא באציו לזה סמך ואמר צר לי עליך אחי כו' נפלתה כו' שא"כ ודאי שמרוב אהבתו את דוד אס היה יכול להצ' אתנו שיהיה בגרמת דוד היה מצלי :

צ' לי עליך כו' הכה ידוע כי האוהבים יבחנו מלגותם מה שחזירו אוהב אותו כי אס לבו נעים ושלים באהבתו עם חברו וורה כי גם לב חברו טוב עמו וזהו צר לי עליך לומר מאשר לבי מירץ עליך כי צר לי על הענין וורה כי כן אתה היית עמי בצופן שאומר אחי יהונתן גדר אהבה היתה בינינו וכן ראיתי בעיניי כי נעמתי לי מאוד שהיית נעים וכו' לי מאוד בצופן כי נפלתה אהבתך לי מאהבת נעים והוא כי גם שהנשים ינעמו ויאהבו את בעליהן כד"ל ואל אישך תשוקתך עכ"ל לא יצטר כי צבא עליהן חבלי וולדה והיצר לה ששבעת שלא להודק כח"ט ו"ל שכל כן הוא הקרבן לידה ואך אתה נפלת' אהבתך מזה כי באהבתך לי גם צבא חבל לך מזה אהבתי שהיה ממרחק הדיק עד בא עת שרצה להטיל כך החנית ולא יותר היית אוהבני ותסם נפשיך בכפך ונתקשתי לגלות אנוי ולפריחתי שזו מדרגה גדולה מאהבת נשים :

א' יתאר כי הכה דרך שתי נשים של איש אחד לשנא זו את זו ואם יאזיר תהיה אהבה ביניהם ברחל ולאה שרחל עצמה הכניסה לביתה אין האהבה רק בהיות ששתיהן נשואות לאיש ההוא אך אס תכנס השניה ותתגרש הראשונה אין מקום לאהבה כלל אך אתה לא כן כי אני ותהי כשתי נשים צרות אחת בן מלך ויורש עזר ואני בלתי בתחומך לחלוך שהוא מעין שתי נשים צרות ואני נכנסתי לגרש אותך מהמלכות והודית לי ואחרת אתה תחלוך ואני תהיה לך למשנה ועכ"ל אהבתני הרי זו גדולה מהאהבת נשים שלא תאזיר אהבה בהכנים הצרה ותנא הראשונה :

א' יתאר מאהבת נשים לבעליהן כי האשה אל אישה תשוקת' עם היות שהוא ימשול בה כך אהבתני עם שאמשול בך שאני הייתי מולך ואתה משנה והוא יותר על הנשים כי נשים הוא כי על שבעלה אוהבה כגופו ומכבד' יותר מגופו משא"כ בנו כי בהיותו מלך ואתה משנה לי לא ה' אפשר לכבדך יותר מגופי והנה ארו"ל מאהבת נשים זו מובל ואביגיל מובל בעה"ל ואביגיל בעה"ל ויהיה הענין כי מובל הציטו מחיתת בעה"ל כאשר שמרו את הנית לכמתיו ואביגיל הציטו ממות בעה"ל שמתתו מבא נדתי' את נפשו חדינה של גינסם :

בן כלני וגבור בארי והוא כי בנ"ע יש נמשך מהם סן ילטינו עליו ויחשבוהו למתקור ומה גם אם מתחלה לא הכסיד מעשיו שעתה עליו יסחקו ויש שני עוש' אותן אך עמה בחלקו ולא ירבה לו באומרו האם אעלה על כל קדושים אשר בארץ ודי לי אהי' כאשר מבטונוים ועל שניהם אחר על הא' הוי עז

כומר נגד הלוטגים עליך ועל השניות שאמר וקל כנשר באינו אומר די לי לדלות כשאר העופות כ"א למעלה מכולן כך אתה עלה במלות על כל שאר העם ועל מל"ת יש לריך יהי' תמיד צורח מן העבירה נשמר מילרו ומציט תמיד לאחוריו אם יש בך אשר לא ידע לישמר וכו' אחריו וזהו ורץ כלני אם יראה איש מרחיק צרות יצרח ויכחולו לא ימנע תמיד מלהכך ראשו לאחוריו אם יש רודף כי לא יבטח במחולו בדבריו אך אם לא נשמר וכל לידו עביר' אחר שכבר כל לידו מי ומי היכול להכלל לזה לריך בצורת אר' וכעובדא דרב עמרם חסידא שלא יכול לימלט עד שלוח נורא כי עמרם ואף גם ציוסף ארז"ל שאמר שהי' יחידיו צבית אלמלא דיוקנו של אביו היה נכשל וכו' מאמרנו

על מאמר ריב"ז צביאור משלו יהי רלן שיהא מורא שמים עליכם כמורא צ"ו ועל זה יאמר וגבור בארי וכו' כי סוף גדר מלות עשה הוא היות קל כנשר ותכלית שלמות מל"ת הוא גביר בארי : ובוה נבא אל הענין והוא כי אמר שאול ויהונתן הנאצים והענינים לכל ואשר רוח הבריות נוהג הימנו רוח המקום נוהג הימנו אשר מתו יחד הוא כי בחייהם וצמותם לא נפרדו כי לבלתי יתאחד אחד מהשני להיות במחילה העליונה וזה בא' משני פנים או אם לא ימותו כאחד ויעצור זמן מזה לזה או אם היו מתים יחד מיתת עמ' אם האחד עביר ועולה מיד למחילתו והשני ילטרך זמן עד ינקם מלאכו וע"ד זה אם שניהם ילטרבו ליטבר זה וזה יתור מזה יהיו זמן נפרדים אך במותם יחד ובמיתת קשה המתבררת שניהם יחדיו מכל סיג המה ועליו יחד מוד בלי עיכוב ועל זה אמר בחייהם וצמותם לא נפרדו שהוא על ידי מותם כאחת וצמית' משונות ומה הי' גדר לדרשת הלא הוא כי היו שלמים במלית עשה ובמלות לא תעשה במלות עשה כי מנשרים קלו שהוא גדר התנא באומרו וקל כנש' ושלמים במלות לא תעשה כי מאריות גברו שהוא תכלית שלמות במלות לא תעשה אשר גדרו התנא באומרו וגבור בארי באופן שאין לבכות עליהם כי אם לאזכרים וכן בנות ישראל על שאול בבינה שהצדקת אומה החלנישכם שני עם ערבים וכו' ואני אכבה את יהונתן כאשר יאמר לר לי עליך אחי יהונתן כי' כאשר יצא בס"ד :

על האז משנה הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא וכו' פירש רבינו הגאון זלוק"ל בפרשת בחקותי וז"ל : יהיה ענין הכתוב בשם לב אל פסוק שאמריו והיה ערכך הוכר וכו' והיה ערכך חמשים כל כיצ' תיצות שם והיה ערכך השני' מותרות

ועוד למה לא התחיל לא מלמטה למעלה מן חדש עד צן ה' שנים ומכן ה' שנים לך' שנים וא' כ' מכ' לס' ואח"כ חס' למעלה או מלמטה למטה שיתחיל חס' ולמטה ואח"כ מס' לכ' ואח"כ מכ' לה' ואח"כ מן חדש עד ה' שנים ונס לא חסס סדר שפור המעות כי הא' הוא ל' וכו' כי וכו' ט"ו :

אמנם הנה עיקר זמן האדם הוא מן ד' עד צן ס'

כי בצר יש בו מקרא חשנה ומלות וחלפה והוא צר עונשים והוא בעיקר לחן לעסוק בתורה ומלות כי כבר הוא בן ל' לרדוף מלא כי כל עיקר האדם הוא בזמן ההוא על כן בו התחיל כי הוא העיקר וגדרו גדול מכל השאר ועוד לימדנו בחיות חשיבת העומדת להשתלם על אשר נשתלם והולך וממטט בפעולת שלמותו כי גם שוחר עושה העוש' ממטט מאשר הי' עושה ציחי שלמותו מאשר עושה מי שעדיין לא נשתלם אלא שהולך לקנות השלמות עכ"ו כיון שזה הולך וקונה ואחר הולך ומאבד יותר נחשיב את ההולך וקונה עם שעדיין לא קנה אפי' מקלת מאשר קנה והולך ומאבד עם שעודנו פועל לזק וע"כ ראוי להקדימו ולהחשיבו והוא לימוד נאה כי טוב בשינוי ה' לבכר ולהחזיק ביד אשר לו הכנה או התחלה להשיג ההכמה או הכשרון למען יחרץ לאמץ כח למען ירוץ ולא ייגע עד ושיגלו וזה כי אחרי הזכירו יתברך ערך אשר מן ד' עד בן ס' שהוא עיקר זמן השגת השלמות והכשרון במקרא ובמחנה ומלות אשר קדם קודם הכ' שנה כי בן חמש למקרא בן עשר למחנה בן י"ג למלות כי מב' שנה והלאה הוא עוסק בשלשתן ומה גם שהוא שנתים אחר החופס ומשולל ההבור וגם אומת עונשי שמים עליו כי אז ודאי שלם וגם הוא בעיקר כמו כי בן כ' לרדוף כי מאז עד ס' לזקנה הוא כללות שנות יגיעת והשגת השלמות והנה לפני הזמן הזה ולאחריו יש צ' בחיות הפכיות כי בכל השנים שלפניו שהוא מהירות הוא מוכן להשיג השלמות והולך ומתקרב אליו אך מה שלאחר ס' הוא הולך וממטט בצבדות שמים ובגייעת המלות כי הם ימי הרעה לחשות הכח ע"כ אורנו יתברך כי טוב להקדים ערך מה שמצן ה' שנים לכ' שנה מלהקדים ערך מה שמצן ס' ולמעלה כי זה הולך ועולה ומחזיק להשיג השלמות וזה הולך ופוסת מאשר קנה ולא בלבד מה שמצן ה' לבן ד' שהוא זמן הלימוד והשתלם המלות כ"א אפילו מה שמצן חודש לבן ה' שנים שאין לו לא לימוד ולא מעשה הטוב כל זה הם ימי הכנה לבא עדיהם ע"כ גם בזמן ההוא הקדים לימי הזקנה ושיבה עם היות לא יצטר מחיות בהם תורה ומלות קלת מש"כ מן חדש עד בן ה' שנים שאין בהם לא זה ולא זה כי על בחינה זו הוסיף ערך הזמן ההוא מהזמן הראשון כי זה ה' שקלים וזה ט"ו אע"פ כן לענין הקדימה הקדים זמן שמצן חדש כמזכר :

כא הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לנצרא בן שמונה עשר לחרבה בן עשרים לרדוף בן שלשים לבח בן ארבעים לבניה בן חמישים לעצה בן ששים דוקא בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוח בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם : **כב** בן בג בן אומר הפך בה והפך בה דכולא בה ובה תחוי וסיב ובלה בה ומנה לאחזוע שאין לך מדה טובה הימנה : **כג** בן הא הא אומר לפום צערא אנרא :

רבי חנניה בן עקשיא וכו'

חסרי אבות

בג לפום לערא אגרא אפשר לומר כמ"ס בכתובות דף ס"ז דסב' ר"ה דהעדה ע"י הדחק לעמ' וסדר ר"ח וסיפתו דהלכ' כר"ע וכבר ידוע דאז עס הקי"ת כדין אשה ובעלה כמחז"ל וגם המפרקים מלאים ז"ו ומפיקים נגה בהקדמה זו ואבזוריהו והנה כיבן מפסה ידינו ומלותינו הכל לבצל בביכול הקי"ת תחת מזונותיו כדן האשה דמטעה ידיה תחת מזונותיו ונמלא מה שהקב"ה משלם שכר טוב ללדיקים הוא בחסד עליון ואינו ראוי ליקרא בשם שכר מאחר דהמלא' לפיהן יסוב והן לו תחת מזונותיו וז"ל מן שכן אל לדיקים דלפי האמת מתנה בעלמא הוא דהיבזואינו שכר . אך אם אנו עושים העדפ' על ידי הדחק לדעת ר"ח דהלכה כר"ע דהוי לעמ' זה אפשר ליקרא בשם שכר וז"ל לפום לערא קסובל בעשיית מלוה ותלמוד תורה דהוי העדפה על ידי הדחק בהא רוקא אגרא יתכן לקרותו בשם שכר דהוי לעמ' כדן אשה דהלכה כר"ע אבל אי אין לער העדפה הוי לבצל ולא נכון ליקרא בשם אגרא :

בא בן י"ג למלות פירשו רש"י ורבינו עובדיה דילפי' מדכתיב איש חרבו ולוי בן י"ג שנה וכו' והר"א"ס בתשובה כלל י"ו כתב דהוא הלכה למשה מסיני ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"א סימן כ"ה בס"ד :

כב הפוך בה וכו' . פירשתי בעניותי משל' זו בפנים שונים בדרשו' פרש' בראשית בס"ד : ובה תחוי פירש מזה זל"ה ככל מושכלות האדם משכיל ומעייץ ומלא הכל רומז בחורה שהחורה הוא כמו המראה המאירה וזה וברה בכל הלירות שיעמדה כנגדם יראו בה כל אחד כפי לורחו כן החורה כל אחד ואחד מראה בה פירוש כפי שכלו ויראה בה הלורה שהוא כי יש בחורה קשים רבוא פירוש' כי כל אחד מס' נקמות קבל פירוש אחד בחורה כפי הפקט וכפי הרמז וכפי הדרש וכפי הסוד וכל נקמה תפרש החורה הפי' בקבלה וירא' בחורה הפי' שהוא כמו המראה קמראה כל לורת צני אדם בה ועס היותם לורות מתחלפות וכמו קתנא' הדרוש הזה במקומו בסייעתא דשמי' עכ"ל :

ומלבשתו

עמו ויראה פירש רבינו הגאון זלוק"ל במשלי ד"ב פסוק ח' וגם הוא פירש על משנת ר' יוחנן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו העושר שלמות שיצור לו האדם להשתדל

ואמר נבחר וכו' להורות כי אין העושר שלמות שיצור לו האדם להשתדל עליו הכפ פניית ההמון ואל נבחר וכו' לומר נבחר להמון שם מעושר רצ עם שהעושר טוב בעיניהם ואולי בעל הטעם לא כן לבו אך מה שהיה טוב בהעושר באמת הוא המשיג חן בעיני אלהים כי צוה ויבחרו כשרותו ומה יקרה מעלת ר' מנינא בן דוסא מלא חן בכל קוראיו אליו יתברך ומכאן עשירים כעלי שם טוב אשר לא יבא מעושר קולם כמחור ואל ישיאל לך צלם אדם חסן בו ה' בעלם למה לא יעשירו והלא רוב בעלי חן אך דלוס המה כי הלא נכד עיניך שני טעמים שחשקו אתה כי אין העושר אושר ח' כי הנה עשיר ורש כפסגו בדרך כל הארץ הוא המות כלומ' כפנסים בסווי ח' ערומים כלאתם מבטאמם ואל"כ מה יתקולוהו מזה ועוד טעם שנית כי הלא ע"י בחירה יסגיגו כי עשה כלם ה' מאתו ית' מוריש וזה ומעשיר לזה ואל"כ העו' לא יתייהם שנמות אל האדם וכי תאמר בלבדך הלא טוב הוא העו' כי צו יתלש חיש מרעה כי לדקא אשר יתן מעושרו הוא תליל ממות ומכאן מאורעות שבדי האדם משא"כ אשר יחס' ממנו ועל כן לשלמות יתייהם וטוב לגבר ושתדל עליו אולי יכול הושיל הנה חונן אלא טעם כי הוא חן זה תלוי בעו' כי כונה עשירים לבלתי חסור מעושרם לא יבאו צויד להמלט כי תחום עינו על מומתו ולא יכור יתן צעתו אך אשר הוא פרוס לבדו יעשה בדעת ולא רכוס יחכו לעשות כן כ"א ח' מני חלף וזהו ערוס רעה ונסתר ואחד קראתיו חן ופתאים אל"ל שלא נשמרו כי אם גם בעושרם עברו עבירות בגאונם ונענשו במלא עושרם לרשעים ולא לטובתם וגם אל תתמה על הבעל חן אם דל הוא שהיה רעה חולה יהיו כל ימיו מחלוצי עניו כי הוא לטובתו הוא כי צוה יקנה אושר מופלג וזהו עקב ענוה וכו' כי עקב ענוה הנמשכת באיכותו עניותו יקנה ירא' ה' מושרשת בו וגם עש' ונבדד וחסים כי ע"י הענוה ויראה אם יעשרנו ה' לא יירא חסיות עונתו ונענש כי ע"י חדת ענוה אשר קנה כשנכנס בליתו יקיים את התורה מעו' ולא יצטור וזהו עו' וכו' והוא מא' התלך כמבוא' אללנו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעו' כי למה שנכנס בעוני גם כי יעש' אחרי כן לא יתגלה לבעוט רק יקיימה אך אם מבטל את התורה מעו' סופה שגלות העו' תגרוס שגם אם יעני לא יספיק העוני להכניעו לקיימה רק יבטלנה מאשר נדבק בו רוע גאון בעושרו ויחנן טעם אל אומ' שע"י ענוה הנמשכת מהדלות יקנה עו' אחתי ומתמיד ואמר שע"י ענותנותו אשר קנה לא יטעו עושרו אל עקשיות גאוות רעות הנמשכת בלתי פסידם בלצותם ואל"כ לנים וכו' לומ' למה עקב ענוה כו' עו' וכו' כי הלא לנים פחים שברך עקב הם הטוית רעות המתרגשות מהעו' האדם הזה שומר נפשו ירחק מהם באופן שלא בעו' יפסיד כבוד וחסים :

פרק ששי

שני חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

רבי טאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כראי הוא לו נקרא ריע אוהב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום כמשמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי' זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה ותיקור דין ומגלין לו ריו תורה ונעשה כמעיון המתגבר ונבחר שאינו פוסק והוה צנוע וארך רוח מוחל על עלבונו ומגדלתו וסורגבתו על כל המעשים :

אמר

ומרחקתו מן החטא פירש רבינו הגאון זלוק"ל בתהלים פ"ו פסוק ב' וזל" : שמרה נפשי וכו' . לכא אל הענין נזכרה מאחרים ז"ל בגמרא שאמרו על פסוק מי יתן וכו' לבדם זה להם וכו' שאמר הקב"ה כפויי טובה בני כפויי טובה כעסה שאמרתי לכם מי יתן וכו' וכו' היה לכם לומ' חן אהב בו' והלא כמו זר נחשך נכד כלל גדול שבדינו כי הנחירה חסדית כידו של אדם להרע או להטיב והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואין היה להם לומ' חן אהב : אמנם חן ספק כי יש הפרש בין קודם הגיע האדם אל גדר חסידות שעדיין לא הכניע יארו להיו' עם היל"ט לעבוד את ה' כי מאז והלאה אינו להטות כחמירה כ"ל לקיים והתמיד מה שכבר הוא וז"ל לבדם זה כי לבדם כולל שתי הלידים כאחד לירא את ה' והוא מאמרם ז"ל על רגלי חסידיו ישמור שהקב"ה שומרם מן החטא וכן א"ר מאיר כל העוסק בתורה לשמה כו' מרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי' זכות וכן על חמורו של ר' פנחס בן יאיר אמרו ומה צהמקן של לדיקים אין וקוב"ה מביא תקלה על ידם לדיקים עלמם לא כל שכן : ונבא אל הענין כי בראות דוד ח"ע בהתוודעות צדקתו מכני שאלו אומר בלבו איני לי מכשפי חס אהרונ איני לי מנופי חס אהרונ על כן בקש רחמים על שניהם ובחשבו ושיקרי היחל הוא הכנס ויאמר שמרה נפשי מן החטא כי כבר חסיד אני ולאשר הוא חסיד דרכך הוא לשמור כי רגלי חסידיו ישמור כמדוב' ועל הבוקר פן יכרעני שאלו זה תלוי בבחירות שאלו כי בשומך את גופי פן יכרעני לריד לנטל בחירתו וכוא ברדפו אחתי היחל צהמקן ואין שם' מן החטא את מי שהיחל בו על זה הני אומ' טעם אחר והוא ש' ענודך בו' והוא בשום לב כי הראוי היה יאמר הכוונה כך ולא בועז חליך אך יאמר אל תוסיע גופי מליהרג למפני כי אם למעוך כי הלא אני עבדך ואתה אלהי ואיככה תוכל וראית את עבדך ביד הורג ולא תלינו מידו כי אין הלא שיהיה חסידותו במק המלך באבדן עבדו כי ע"כ שאל ידו יתברך במלרים על עבדו עבדי ה' לעבדים ולא הכניסו בבחירתם וגם שיהיאל אחתי חני ככנה נמלא שההנה היא חלי זה היה אם אחפון בחיים על הנוגע לי אך חלי הצטט חליך להיות חליך עובד אותך תמיד נמלא כי חניך בהליל אחתי רק מלי עבד מלך וזהו אהב אלהי הכוונה חליך כי אתה אלהי הכוונה להיות גם חלי חליך כאשר אתה חלי :

לי עזה כו' פירש רבינו הגאון זל"ל משלי ח' פסוק י"ד לי עזה ותושיה וכו' וזאת הכוונה למעלה ואמר כי התורה אומרת ראו נא צהם היקרה להולכים צהרות חלונות או כחוסיות כהולכים צהרות ה' שאלה מלחמתם בהחיות כי והוא כי שמים הנה בחינה התורה ח' עסק החכמה הנלמדת מהרב ב' כאשר יצינו בה דבר מתוך דבר וכל ח' מתוודותיה תדבר אל בני ישראל מתחלת החכמה ואומרת לי עזה וכו' לומר בשבילי שאתם עוסקים כי הוא יתברך חותן לכם עזה כי תלא להתחמה וכו' שמימן חתכם תלאו באהדות שהוא צאמרי תלא בלשון יחיד וע"י עלתו זאת עס

שנאמר לי עזה כו' פירש רבינו הגאון זל"ל משלי ח' פסוק י"ד לי עזה ותושיה וכו' וזאת הכוונה למעלה ואמר כי התורה אומרת ראו נא צהם היקרה להולכים צהרות חלונות או כחוסיות כהולכים צהרות ה' שאלה מלחמתם בהחיות כי והוא כי שמים הנה בחינה התורה ח' עסק החכמה הנלמדת מהרב ב' כאשר יצינו בה דבר מתוך דבר וכל ח' מתוודותיה תדבר אל בני ישראל מתחלת החכמה ואומרת לי עזה וכו' לומר בשבילי שאתם עוסקים כי הוא יתברך חותן לכם עזה כי תלא להתחמה וכו' שמימן חתכם תלאו באהדות שהוא צאמרי תלא בלשון יחיד וע"י עלתו זאת עס

וזהו ברוך שצחר בהם וצמקנתם דודבר מסור בידם לעשות משפט כאשר יראה בעיניהם וחביבה יחירה נודעת להם וזה רמו וצמקנתם כלומר דהאי שנין אשר יגזרו אומר בחר לו יה : א"ג אפשר במ"ס מהר"ם אלשיך במאז"ל כשעלה משה למרום מלאו להקב"ה ח' חליו' בני אומר עגלה צח שנתה וכו' עמיד לדיק אחד וכו' דהכוונה דע"י דהקב"ה כביכול מזכיר שמו יושפט שפט קדוש ורוחני על נשמתו וע"י יזכה כשיצוא לעולם לומר החידוש והדין שהוא עש"ב : וז"ל ברוך שצחר בהם להזכיר שם דע"י יקבלו אור גדול וספט רב נשמתם ויזכו לו' הדין לעת"ל וזהו וצמקנתם וגם הוא אחרות דנשמתם דע"י דבחר בהם וצמקנתם ע"י יזכו לומר ההלכה היא כמדובר :

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' : אפשר לומר לפי פשוטו שהתורה נמשלת לאשה במ"ס ציבמות דף ס"ב וכמו שדרשו רז"ל במדרש אשת חיל על החורה . וזאת מלאנו כשהוא מלי אלל אשתו כתוב צה"ח סי' ר"מ שלא יכוין להנאתו אלא כאדם שפורה חובו שהוא חייב בעושה ולקיים מצות פריה ורביה . ושמים זו לפי הפשט לריד לכיוון כשהוא מלי אלל אשתו הרוחנית קדוש' ראשונה זו תורה אמת היא צפרו' עפרעו' חובת גברא כי הוא חייב בעושה לקבוע עמים בתורה וזאת שנית לקיים פרי' ורצו' בתורה לנחש

חסדי אבות

שני חכמים בלשון המשנה ברוך שצחר בהם וצמקנתם . אפשר דרך לחות במ"ס פ' המפלת חכמים היינו ח"ק ומשני דאחא למסתח כח"ק משום דהוה מסתבר טעמיה דחולק וכו' דאין הלכה כח"ק לזה תני לה משם חכמים לומר דהלכה כח"ק וכו' התוס' ספ"ק דמנחות . ואפשר סו"ס קנו חכמים דתנן וחכמים אומרים וזהו בלשון המשנה השנויה כבר ב"ס ח"ק והיינו למסתח כח"ק כדאמר יראה הרואה דחכמים כדרי כח"ק ידע דהלכתא כוותיהו אפי' אם החולק מסתבר טעמיה : ברוך שצחר בהם דהלכה כחכמים כאשר באמת הם רבים וגם צחר בצמקנתם השנויה בלשון חכמים לפסוק כמותם כמדוב' : והנה הרב מד"ס פירש ברוך האיש שצחר בהם וצמקנתם ע"ס אמנם פשטן של דברים משמע דברוך שצחר בהם ללד עילאה ימלא . ויראה לפי פשוטו כמאז"ל חזיון דברי סופרים יותר מיינה של תורה . וז"ל ברוך שצחר בהם בחכמים וצמקנתם דייקא שהם דברי סופרים וחזיון כוונתו כינה של תורה : א"ג אפ"ס במ"ס משם רבני לרפת במאמרם ז"ל חלו ואלו דברי אלהים חיים שהקב"ה הראה למרע"ה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא ואל" דפסק ההלכה מסור לחכמי הדור וזו סופרא שצחא תפארת וגדולה דכביכול מסר הדבר לחכמים לפסוק הלכה ואמר ואמר כי הוא זה הוא יתברך מסכים והולך וזאת החור' .

עם עסק התורה אל תראו ואל תחמזו וכו' כי ה' אלהיכם ההולך לפניכם וכו' ואין זה רק עם זכות עסקיכם כי אהבת התורה לא תהיה לכם תעושה כי הוא שכיניו את כשר אך האנשים תהרגו בידכם ולא יגדל מכם לאות ותשגו

חסרי אבות

לחדש זה חידושים כמ"ג בזהר • ואפשר דה"ט דרבי במ"ק דף ו"ז דגזר שלא יטנו לתלמידים בשוק דמה ירך • בסתר אף ד"ת בסתר דכל כמה דמלינו לדמות עונת התורה להאיך מדמינו אלא דלריך דרבין חבירי • ובקטות תלמידים ובקטות מיהא חסיר לרבי • ובקטות שמי שהוא זקן ואינו יכול להוליד אפי"ה חייב בשנות אשתוה"נ לצעלי בתים שאין בהם כח להוליד ולחדש חידושים בתורה דחייבים בשנותה לקבוע עתים לתורה ואף שאינו מוליד בתורה הנה שכרו אחר ע"ד שראיתי בתשובות כ"י להרב הגדול מהר"ר אליעזר ב"ר ארמא זלה"ה סי' י' ששאל על יבם קיבץ את אשתו זה פסוקים ואין לו ממנה זרע ופירש הימנה ויבמה מבקשת חפיקה והקיבץ הרב הנו"ד חייב לפיקדה ואף שלא יוליד אין כאן פקוק והסכים עמו הרב המיסך מהר"ם גלאנטי הזקן • ובכלל הביא הרב המוסך מהר"ר כ"י ואמרת בלבדך מי יולד לי את אלה אר"ס לפולס יקיים אדם מלות עונה בזוגותו לש"ס שכל אותם וכו' אף שהיא עקרה וקיבץ אינם הולכים לאיבוד אלא ה' מלאך הממונה שישמר לעת"ל ויה' לכל אחד נוח ויהיו לו בנים רבים כל שהי' חושב האדם שהיו הולכים לאיבוד שלא היתה אשתו מתעברת כלם יהיה לו בנים ובנות ויכיר כל אחד אביו ואז תאמרי בלבדך מי יולד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה שהייתי חושב שהולכים לאיבוד ואלה מי גדל ויתברך שמו יק מרור שמתגדלים טיפית קדושות שלא נשאו באיסור כלם הם נגזרות ביהלל חד דמלכא עכ"ל הנהר כ"י שהביא הרב המוסך מהר"ם גלאנטי בתשובה כ"י הנו"ד :

ובזה אפשר לפרש פ' אשר פריו יתן בשתו ועלה לא יבול כי הנה רז"ל דרשו אשר פריו יתן בשתו לשונות ת"ת ולפ"ז אפשר לפרש ועלה לא יבול דהכוונה הגם שלא יהיה עיבור וזקן וזקנה מכאן עכ"ז ועלה לא יבול אף שלמראה עינים אין כאן פרי לא יבול ולא יגע לריק אלא וכל אשר יעשה יללית לעתיד והכל יהיה בנים ובנות כנוכר :

ורפ' קיטב דרשנו שמה כן הדבר לאשר אין בו כח להוליד בתורה עכ"פ חייב לקיים עונתה של תורה ואף שאינו מוליד על קריאתו בתורה לחדש חידושים בפועל הנראים לעין הא מיהא ע"י קריאתו מוליד מלאכים קדושים ולפ"ז אפשר לפרש פ' הנו"ד בתורה כ"א בתורה ה' חפץ ובתורתו יהנה יומם ולילה וכו' והיה כעץ שתול וכו' הנה חז"ל דבתחלת למודו של אדם הוא תורה ה' ואחר שזכה להיות גברא רבא תור' דיליה הוא וז"ל תורה ה' חפץ לחלק אישיו ישראל שאינם יכולים לחדש בתורה דאין להם כח להוליד בתורה ובתורתו ינהיג יומם ולילה לחלק חכמים היודעים המולידים בכתם והיה כעץ שתול על העוסק בתורה בכלל אשר פריו יתן בשתו לחלק חכמים המולידים וטיין בס' קנה חכמה דף מ"ה ע"ב ועלה לא יבול כנגד מי שאינו מוליד ומחדש בתורה רק גרסה נפשו לתאבד לא יבול הנה שכרו אחר וכל אשר יעשה יללית בזקן המקיים עינת אשתו ואינו מוליד וק"ו דעסקו בתורה יללית אף שאינו מוליד בלאן מבין :

חזונו' לטיין ראבון דכסס דבגמתי אין לכיון להנחל גס בעסקי החור' אין לכיון להנחל ובקס דאז"ל פ' עקרה יוחסין כל הנושא אשה לשם ממון הויין ליה בנים שאינם מהוגנים והממון אבד בן העוס' בתורה כדי לקנות ממון חידושו בתורה אינם מהוגני' ולא סליק במעשה' אליבא דהלכתא והממון שמריות ע"י התורה ונהנה בכבוד תורה אבד וכמו שאז"ל בשליחת עיניו דאסור לישא אשה לשם יופי כך אסור ללמוד ע"מ ליקרא רבי ובקס שהנושא אשה זוכה לשמחה וברכ' וקלום כמ"ס ביבמות דף ס"ב ומאיר' עיניו ומעמידו על רגליו כמ"ס שם דף ס"ג כך העוסק בתורה לשמה שאז נקרא בעל תורה זוכה בכמה מעלות : והוא אשר דיבר ר"מ כל העוסק בתורה לשמה לפרוע חובו ולפרות ולרבות בתורה זוכה לדברים הרבה דכסס שזאבתו הגשמיית זוכה בן החורה אשתו רוחניות מוכסו לדברים הרבה ודיוק לומר לדברים הרבה כלומר יותר ויח' מאשר זוכה בלשם הגשמיית וזהו הרבה וכמה דברים ודיוקם שאז"ל בין אשה ובעלה מישך שייכי בין בת"ח והחור' בחין בים וחמור נכס' אז חזין כמה מקרא' קדש ומאמרי

כח וזכו ותעושה עונת הבינה אחרת ואחרת אני צויה לי גבורה לומר כשאני צויה מלוייה אתכם שעתסקו בצנית התורה לא תהיה לכם תעושה כי אני תעשה הכל גם עם השר גם עם אנשיו כי לי הגבורה כלה ועד מחמר

רז"ל ואין להאריך : ואחר זמן רב מלאכי בס' חרדים דף ס"א ע"א שכתב כיון שהתורה נקראת אשת חיל ואז"ל אל תקרי מורשה אלא מאורסה וכל קיר השירים רמז לזיווג זה א"כ ע"י דבקוהו בה יוליד מלאך ומלאכי חסד וכו' ע"ס באורך : ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו כל' בתחילת לימודו זוכה באיזה דברים אצל העוסק לשמה ונעשה בעל תורה ומתנהג כשהוא מלוי אלה בקדושה ובטהרה ככל אזהרות רז"ל בגשמיית זוכה בכל מעלות התורה על דרך שאמרו בס' ד פט"ו דעתה יק לנו דין ארוסה ומסר לנו הלכנה אצל גשמיין מיסר הכל ועל דרך זה היא התורה בת מלך כשיודעת שבעלה החכם מתנהג עמה כדאי ועוסק בה לשמה מגלה סתריה וכל נכסיה לבעלה : **א"נ** אפשר דהעוסק בתורה לשמה דוקא היינו שלא ע"מ לקבל פרס בשום דבר כמ"ס הרב מהר"ח ז"ל אף שכוונתו לעשות נ"ר ליולדו דוקא מ"מ זוכה לדברים הרבה יותר ממה שזוכה הלומד לקבל פרס ולא עוד אלא שכל העולם כדאי הוא לו והראיה היא שנקרא ריע להקב"ה כביכול וכיון שכן הקב"ה מקיים המלות כביכול וכתביא והבנת לרעך ומאחר שכן כל העולם כולו כדאי הוא לו בודאי :

נקרא ריע אהוב אהוב את המקום אהוב את הצריות כו' • אפשר לומר דיש הפרש בין אהוב לאהוב דכשואמרו פלוני אהוב לפלוני הוא הקצת שהגדיל אהובו וכשהגדול אומר זה אהובי שבת הוא לאותו אדם שהגדול אהובו ויותר שבת אס הגדול יאמר זה אהובי שמתכבד הגדול שאותו אדם אהוב ובתחילה העוסק בתורה לשמה נקרא ריע אהוב כביכול ריע להש"ת כמ"ס למען אחריו ואהוב לצריות ולבטי' זוכה שביכול מענותותו יתברך משתבח שהוא אהוב את המקום וכיוצא בזה שמת' מהרב המופלא ח"ק מהר"ח י' עטר זלה"ה סה"י מדקדק קרא דכתי' אהובי אהובי הוא היה אומ' במענותותו יתברך כי רבה היא קאמר אהובי דביכול משתבח שאברהם אהוב אותו עכ"ל הוכן העוסק בתורה לשמה זוכה שנקרא אהוב את המקום דביכול נחמא לפי רוב ענותותו יתברך שיאמרו קזה אהובו וכן הצריות משתבחים שאהבם :

ומרבשתו עונה ויראה אפשר דהוא ע"ד ותלבש אסתר מלכות ונודע דענוה ויראה הם לאה ורחל בסוד משז"ל מה שעתה עונה וכו' כמ"ס הרב מהר"ח ז"ל גם כונת תורה לשמ' כחצ הרב שהוא לבנות פרטוף לאה עש"ב גם ע"י עסק החור' גורם ציווג וז"ל וז"ל מלכשתו עונה ויראה שהם לאה ורחל ע"ד ותלבש אסתר מלכות :

ומכשרתו להיות לדיק חסיד ישר ונאמן וכו' • יש להבין ומכשרתו להיות לדיק דהול"ל ומלכשתו עונה ויראה ולדקות וחסידות לפי הפשט דמלכשתו עונה ויראה היינו קויה' עניו וירא ה' : ואפשר במ"ס הרב מהר"ח ז"ל בשפרי קדושה הוא היה אומר קשה עונשן של מדו"ת רעות וא"ל להיות לדיק וכו' חסיד עד שסייר ממנו המדות רעות שהם גאווה ודביר אסור ותאוה ועצבות לתולדותיו עש"ב וז"ל ומלכשתו עונה ויראה דבשני מעלות הללו עונה ויראה אז יסיר כל המדות רעות הנו' דכלן תלויות בשמים זו ואחר קיובה לענוה וירא' אשר הם תבלין וסמנים יפים לדמות ולגרם מעליו המדות הרעות אינהו ואינזריהו וכל שצודיהו ואינזריהו לדיק ואס"ל חסיד ואס"ל ישר כמשז"ל דכ"כ הקציע בעלמ' המסידות עד אשר הורגל כ"כ שויר' עפ"י מדותיו והיותו אלוותו שגריהו בעיניו שהחסידו' הוא ישר עכ"ד • ובזה אפשר קצתו כונת הכתוב למען תלך בדרך טובים ואחרות לדיקס תשמור הכוג' למען תלך בדרך טובים דהיינו לפנים מקורת הדיון ובר' זו תלך עד אשר יהא נרא' בעיניך כי אין החסידות לפנים מקור' הדיון רק ואחרות לדיקס תשמור כי כ"כ נעשה קצת החסידות בקרבך קדוש שגריהו בעיניך כי זהו לדיקס מרוב הסרגל בדרך הטוב • וז"ל ומכשרתו להיות לדיק וכו' דמאחר שזכה לפנוה ויראה כי בזה תקן כל המדות רעות מפנה הוכשר ליקרא לדיק וחסיד אצל קודם שיהי' המדות רעות גברא לא חזי :

שרי ישאכר עם דבורה כי המה היו יודעי בינה לעתים ימנן לא יראה
נרמה ותורתם היתה עושה כל המלחמה והם יושבי על דרך שימו תשימים
בתורת ה' :

אי יאמר לי מלך שאומר הוא יתבדק בשבילי הוא עשה שאתה מתענין
בענין לדעת איך תמכת ההלכה
ונתתך לך בשבילי תושיה שנתה כחך
אל תחוש כי לויך בהשיגך הבינה בענין
כחשיג ענין גשמי כי הלא אני בינה
כי את עמלי אלה משיג כי אני וחכמתי
א' וטעות כחך לי היא הגבורה כי
על ידה נוסף בו כח כהיכול כד"ל
ואנכי מלאמי כח את רוח ה' כנוגע
ליוצאים חן הפך מה ש"י ביטול עסק התורה נאמר אור ילדך חש' חלילה
ומזה תבין אשר תעלה גם אלה :

אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום באת קול יולדת מהר הירד וכו'
פירש רבינו הגאון בישיבה מ"ס פסוק ג' וז"ל : קול קורא במדבר
כו' הנה אח"ל בספר הוזהר פרשה ואתחנן כי השגיחה העצירה תהיה ע"י
התורה וכן ברעיון מהימנא פירשו פסוק עני ורוכב על חמור שהיא כי
על זכות התורה יבא השמים כד"ל וישבד חמור וכן ארז"ל כי כאשר יתעסקו
במשנה תבא הגאולה דכתיב גם כי יתנו בגוים עתה אקבלם :

ונבא אל הענין והוא כי אשר אומרו כי מלכה לבנה שהוא כי תבא
הגאולה בעת הקץ ואומר הוא יתבדק הלא תאמרו למה אני
תוסם בחינה זו והלא אפשר שתזכו שחינוכה קידם עתה תאמרו למה
אני מעורר אתכם שתשיבו קודם הזמן שתזכו קודם שחינוכה לו"ל מה לעזות
ולא עשיתי כי הנה ק' קורא במדבר שהוא בת ק"ל היוצאת בכל יום תמיד
מהר תורב שהוא במדבר שאומר אני להם לבריות מעלבוניה של תורה שיע"כ

יהיה לכם חירות ש"י התורה אתם צדים ומפנים כל מחשול עון וזהו פנו
דרך ה' שתפנו לו דרך לבא לנאול אתכם כי תכשולות אשמותיכם הם
המחשבים ואשר אין לו עינות ש דמה לעברה עכ"ז ע"י התורה ושרו מסלה
לאלהינו ש"י התורה על העדר עון תדמה לדרך שמלבד שאין בה מחשולות גם
יש בה מסלה מרולפת אבני יקר
לעורר לב המלך הקדוש למחר לבא
במסלה היתה וזהו ושרו כערכה מסלה
לאלהינו :

שנאמר נוס וזה בלף חזיר
וכו' . פירש רבינו
הגאון ו"ל במשלי ו"ל פסוק כ"ו ו"ל
ארז"ל כל המרמה נפשות לאשה מיד
ליר אשילו לדיק כמשה שקבל תורה מיד ליד לא ינקה מדוניה של גהינם
והנה כמו זר נחשב לפי זה סוף הפסוק כי הלא גם משה חזרע לדיקים
היה ואמר שלא ינקה רע ואף ושוב ואמר שורע לדיקים נחלט אף אפשר
כי אומרים לדיק כמשה הוא משאף עליו של השקפה אל מולידך אף אם
יהיה זרע לדיקים שידמה לו גם בזה נחלט מהרע כאשר קרה ליוסף שלחנותו
זרע יעקב נחלט שדמה לו בנאות אביו וישב אחר :

עיר יתכן ואמר הנה לפי דרנן של בני אדם הנושא ונותן מיד ליד
לא ינקה רע קן לקו עד עשותו רעת העצירה בפועל אומנם אם
הנושאים ונותנים מיד ליד הם לדיקים אני אנטח גם כי גם שלא יבאר
מזה עון הדבור הנה זרעם הוא טיפת זרעם יהיה נחלט מלחשבל של
ימחנו עד ששוב אותה שכת זרע כי טיפת זרעם יהיה נחלט כאשר קרה
ליוסף שגם לא' שהלך לעשות מלאכתו עמה לא גטמא טיפת זרעו ותשב
באיתן קשתו והזעם כי הלא גם שציוו בשר יראו אשה יפה והלך ונחמד
לא יגמרו איבריו כי הלא זה יתנו אל לבם לנלתי ויחטאו כי נוס זהו וכו'
והוא

ח ס ר י אבות

בעלמא סיני ועוקר הרים היינו שמי שהוא סיני יס לו בקיאות גדול
ומי שהוא עוקר הרים טרד בפלפולים ולא קרא הרבה חבל מאי
דאמר הקתא שיש לו מעלת סיני שאינו שוכח תלמודו וקולו כנס"ר
שאינו פוסק :

ורדיו לטע וארך רוח ומוחל על עלבוניו. פירש כי ע"י הענוה להאריך
אפו ולהיות מוחל על עלבוניו יזכה שיקבעו הלקה כמותו כמ"ס
פ"ק דסירובין גבי ב"ה :

ומוחל על עלבוניו ומרוממתו על כל המעשים וכו' . אפשר במ"ס
הרב חוות יאיר בתשו' סי' ר"ה דאף דאסור לת"ח לחמול
על בזיונו אם הוא מפורסם בחסידות קרי כמ"ס פ"ב דכתובות דרב
שמיאל בר יאחז דהוא מרקד לפני הכלה ואפסוק עמודא דטירא וגמלא
דמילתא דאסורא לת"ח שאינו מפורסם בחסידות קלא יבזה חורתו ת"ו
אם הוחזק לקדוש ואחמתי גברא ומתנהג בחסידות קרי . ואחר שסיפ'
כל המעלות קצוה העיסק בתורה לשמה מלכות ומתקלה וחקיקר דין
ומגלין לו רזי תורה וכו' א"כ הא גברא רבא מפורסם וקדוש ואמר
לו ואז יכול להיות מוחל על עלבוניו. ולא עוד אלא שמרוממתו ומגדלתו
על כל המעשים כל' אף שמבזה פלמו במלות היא חפארתו כמו קצוה
לעמודא דטירא רש"י וכן היא קנוי' אחר כל השבחים דדוקא למי
קצוה כל המעלות קרי לזלזל עלמו במלות ומרושם ומקובצ פל זה
אף דלאחר אסור :

ג אריב"ל וכו' אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה וכו' . אפשר
במ"ס מור"ס ח"ה ריש סי' קנ"ד מי שהוא רופע וזנו'
ואשתו קובלת עליו אם יש עדים וכו' יסאומרים דכופין אותו להוטי' .
וכיון שהתורה נמשלה לאשה וחייב בפונתה וכמ"ס ח"כ אם הוא
עוסק בדברי בטלה וספרי מירס והתורה מתגרשת ממנו. גם קי"ל
בא"ה סי' פ"ז דהמודר על אשתו שאינו רואה לבא עליה אם הוא רז'
כופין להוליד אותה מידו . ואפס' קצוה כונת מ"ס אוי להם לבריות
שמעלבוניה של תורה כלפי הפורש מן התורה ועוסק בספרי מינים שהוא
עלבוץ גדול לתורה שבמקום למסוק בתורה הקדוש' בת מלך שאינו כדאי
לה רופע זונות ומבטל עונתה וז"ס אוי להם לבריות מעלבוניה של
תורה שהוא רופע זונות ועוסק בספרי מינים אוי ואצוי לו חרע שכל
מי שאינו עוסק וכו' כל' אחי' בק"י ממי שאינו עוסק בתורה והוא
כדין מורד שאינו רואה לקיים עונתה דריגא הוא דכופין אותו להוליד
וכן זה נקרא חזק שהתורה מגרשתו ואף שהוא בקל ואינו רופע זונות
והדברים ק"ו אם פוסק עלבוץ לתורה ורופע זונות ומבטל עונתה אי"ס
לה לקזה כשכלים ופיון בספ' חרדים דף ס"א :

ומרחקתו מן החטא ומקרבנו לירי זכות . כמ"ס הגיט לפדס'
דרכים ניוול מכלם והיינו דמסיק שמעמא חליבא
דכלכחא בידוע שאינו חוטא לפי שחמיד מהרהר בד"ת כמ"ס הירס' .
וזהו ומרחקתו וכו' דכיון דעוסק בתורה לשמה ודאי זוכה לכיון לאמית'
של תורה שהוא בעל תורה ואשת חיל מגלה סתרים והוא בקי בה על
אמיתתה ויגיע לפרשת דרכים וא"כ מרחקתו מן החטא וכו' וז"ס ונהנין
ממנו עלה ותושיה וכו' דכיון דבא למדריגה זו ה' עמו והלכה כמותו
גם הוא יורה הוראה בישראל ונהנין ממנו העלים ומשפסיו עם ישראל' :
או כלך לדרך זה ריש מקום לומ' דהא דקמי ומרחקתו מן החטא
ומקרבנו לירי זכות אף קלא הגיע לפרשת דרכים איירי כי העוס'
בתורה לשמה יוס יוס הוא מריות מעלות ומדות טיבו' וזה קודם שהגיע
אל כל המדות והמעלות רמות דתן בשר הכי ועכ"ז תנא תני מרחקתו
מן החטא ומקרבנו לירי זכות והענין דבפרק ה' טעל אחר ר' יוסף
תורה בין בעדנא דעסיק בה בין בעדנא דלא עסיק בה אבוי מגנא
ואצוי מללא ופריך עליה אלא מעשה דואף ואחיסופל מי לא עסקי
בתורה אמאי לא הגיעה ומכח האי אפקפתא אסיק רבא דתורה בעירי'
דעסיק בה אצינא מגנא ואצוי מללי ובעידנא דלא עסיק בה אצינ'
מגנא אצוי לא מללי והרב המופלא ח"ק מהר"ח ז' פטר זל"ה בספרו
הבהיר אור החיים פ' בחקותי תריץ יתיב הא דפריך לרב יוסף דמעול'
לא אמרינן דתורה אבוי מגנא ואצוי מללא אלא בעסיק בה לשמה
אף דואף ואחיסופל לא עסקו בה לשמה ואמאי להכי לא הגיעה עלייהו
זחד"ה ע"ס ריש פ' בחקותי ולפי דעת זא"ס מאי דקמי מרחקתו
מן החטא ומקרבנו לירי זכות דאף בתחילה עסקו בתורה אם העיס'ק
אשר עס"ק בתורה היא לשמה אף דאכתי לא טעא למעלות עיקרי'
מרחקתו מן החטא ומקרבנו לירי זכות דתורה לשמה בין בעדנא דעסי'
בה בין בעדנא דלא עסיק אבוי מגנא ואצוי מללא כדעת ר"י וכקטת
הרב הנזכר :

ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והולך . אפשר שהכוונה
שזוכה לשתי גדולות ונוראות להיות סיני ועוקר הרים .
ומעין המתגבר היינו שהוא חריף ומחודד ומפרק קופי וכו' וזכר
חדרים חדרי חכמה מתגבר והולך כמעין . ומרוב השקידה לתורה
זלממודא מאכזה אשר אכזה ועלז' בה יהיה כנהר שאינו פוסק ואין
שבחה לפניו והוא מעלת סיני ואחיה כי הא דאמרינן בעירובין דף ר"ד
בני יכודם דגלו מסכסא נהקיימה תורתן בידן ופירש"י שכו' יגיעים
לדעת טעמי שמעמא וכיון שהוא מעין המתגבר ומוליד חידושים וטעמי
תורה זוכה כי לא תשכח מפיו והוא מכלל מעלה סיני : ומאי דאמרינן

והוא כי הלא גם שילך לב האדם ידועה מהצטו אל אלהים אשר אסרה ושאחריה מרה הא מלכד אלה אשר עיניו שכלו פקחות יראה וירחק ממנה כי הנה שלשה המה בחיות אשה יפה א' בחיות עצמות ב' בחיות יופיה ועוב מרא' תיה אדמדות או לבנה ג' הנאת טעם ביאתה והנה הסס לנו אל עצמותה הלא יקון בה ותחאס צטינו כי הלא באש' דמיות' רז"ל כן הוא חמת מלא' לוא' וביה מלא דסומה גם כי יזכר נדת דותה וכוונתה במשל רז"ל המעילה שלמה לחזיר שהוא פי מלא לואה שטיו וקברו שונים כי פי חזיר כלואה עוברת דמי והיופי הדבק בה לכל מראה עיני כל רואיה ידמה לנוס ובה צאף חזיר כי הנוס נחמד למראה וקרב אל מקור משחת פי החזיר והבחינה הנה' איננה דבקה באשה יפה כי הלא לא יחסר וולתה באופן שבהסיר בחינת טוב טעמה מאשה יפה על כי גם הוא כבעורה וישארו תרי מגו תלתא מציאות עצמותה ויופיה מי פתי יסיר אליה ולא יתן אל

לצי לאמר היתכן ידבק איש עצמו וצטרו וספתים יסק פי חזיר כלואה עוברת או בחיין אשו למען על פי דרכי גנע עצמו וצטרו בזמם זהב אשר באפו והלא אולת תהיה לו וכלומה כי הן לו יאיויר היה עוקר ומושך הנוס ממקומו ומציאו אליו היה לוקח עוב אך הנוס ממקומו לא ימנע ואך תמש נוס ולהניחו יתלכך כלואה בה דבר הזה כי הלא הקרב אל אשה יפה לאסרה ויפיה נחלא שלשתה' בנוון מראיה הנשאר בה יכלך כל אשה בהמת מלא לואה והו נוס זהב צאף חזיר היא אשה יפה וזה בצפיר מכלל בחינותיה הטעם והו וסרת טעם כלומר כאשר יסולל ויוסר טעם הנאות ביאותיה על כי גם הוא בכלתי יפה ויוסף אל ב' הבחינות לצדקה :

א יאמר וסרת טעם כלומר א"כ איפה ל' יפה איש אשה כי יסקיף וירא הבחינות הנזכרים ותבטל מזה רכב עד מלא' לוא' וסרת טעם כלומר לא אחריתו אלא באשה שלא תמלא טעם וטעמה אל הדבק בה רק לתאוה אך אשר יט בה טעם שהוא לקיים מצותו יתבדך שלא תפשה על מציאות המעשה רק על הטעם לשבח או טוב ויסר הדבר ושמה תאמר הלא גם הליקויים לא ימלטו כי גם הם יבערו ויכשילו בתאות אשה יפה כי תאוה היא לעינים וידמה להם למשיגי גדול עונג נפשי צקתם אשה יפה לאשה על כן אמר תאות לריקים אך טוב שהוא לבגלי חמוד אשת הוולת על כן אשה יפה יקחו להם ולא כן הרשעים שדברא כ"כ יחמדו אשה יפה שיקו מצי תבא עברה על בעלה וימות לישא את אשתו :

ואומר והלחות ממש אלקים המה וכו' פירש רבינו הנאון זצוק"ל בפי' כי תשא וז"ל : ויפן ויורד משה מן ההר וכו' יט להקשות כי מלת ויפן מיותר . ב' אומרו שני לוחות העדות בידו כי שני לוחות שכל אחד עביו ששה טפחים וארכו ששה טפחים ורחבו ששה יחזיק שתיים בידו אחת . ג' לתא חזר להזכירם באומרו למות כתובי' כו' ומסרתי ויאר וסני לוחות העדות בידו כתובים וכו' וגם אחר אומרו משה עבריה' לתא חזר ואמר מזה ומזה . ד' מלת והלחות מיותרת כי ודאי שעליהם ידבר וגם מי לא ידע כי מעשה אלהים המה שאם לא כן מי נתן לוחות בדקע . ה' אומרו חרות על הלחות כי מהראוי ואמר חרות בלחות פי על הלחות הוא חזיר העולם ומי נתן חרותה בלחור כי הנה זו האשיות הכרית' לרז"ל לומר אל תקרי חרות אלא חירות ממלאך המות ומשיעבוד גלות שהוא על הלחות כלומר על דבר הלחות שזכות תורת הלחות אם היו בלי משגל העגל היה חירות כו' . ו' מה' היה שלא היו האותיות בולטות מעטם הלחות ולא חירות כו' :

אמנם הנה קרוב לשמוע כי עשה משה פה כשנפטר מלפניו יתבדך על דרך מאמר וז"ל עשה כשנפטר מלפני פדעה שנאמר שם ויפן וינא מעט פרעה כי אמר רז"ל שהפך פניו כלפי פרעה והי' פוסע לאחוריו מפני כבוד וזה יתכן עשה פה כי ויפן כלפי השכיב' בהר והיה פוער לאחוריו ויורד :

ויעוד יתכן כי הורה לנו מעלת הלחות כי לא הוצרך לעדות ביריד' מהלך ויורד כי אם בפניו' שפנה לרדת מיד ויורד למטה מן ההר כלו' ע"ד הארון שהיה נושא את נשואיו כ"ש הלחות עצמה . עוד שנית כי שני הלחות באחת היו בידו אחת והנה שני הדברים תמהוין שלא כדרך הטבע ע"כ אמר אלתתמה על הכפץ כי הלא נשא את נושאן כי גם שהיו בידי משה עש"ס עם כל זה לוחות כתובים וכו' לומר אחר היותן לוחות ממש היה נופר בהם רוחניות שלא כדרך הטבע כי הלא היו כתובים משני עבריה' מזה ומזה שהוא בארבע' צדיהם ואיך יתכן שבעד כלוח נשמי משהי יהיה הכתב חקוק מפלשת החקיקה מעבר אל עבר ולא יהיו האותיות הנקראים ציור מלא אחד מהופכות מהעבר השני ולא היו רק כתובים ונקראים ציור משני עבריהם ועוד גם בתוך גם כי מזה ומזה שהוא מן הצדדים נקראים משני עבריהם עם היות חקיקים מעבר אל עבר ואם כן הי' אמר כי גם בהיותם לוחות מונגשים ביד משה היה בהם רוחניות גדול מספיק להיותם נושאים את נושאם וק"ו הוא מהארון כי על היות

ואומר והלחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה . וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הדי זה שתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל בשות : ד' הלומד מתבדו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו בכור שכן מצונו ברוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיורעו שנאמר ואתה אנשי בערכי אלופי ומיורעי והלא

הלחות כתובים היה נושא את נושאיו לוחות עצמם לא כל שכן והוא מאמר ז"ל וירא משה וישלך מידו מי ראה אומיות פורחות באויר הוא רוחניות התורה אשר גם כח שמותיו של הקב"ה ושמה תאמר אם כל כך קדושה היתה בכתובת התורה שכלוחות עם שהם גשמי' אם כן חיפה איך הרוחניות שובן כתובים וכסבל מהנשמי

כי הלא גם שהספר תורה נכתב בקדושה ויש בו רוחניות קדושה אך לא בגדר שיהיה נושא את נושאיו כי כתב אשר נכתב בידי אדם בעור גשמי הוא ואם הוא על כי בלוחות היה מכתב אלהים הלא גם זה יפלא איך היה מכוון להיות מכתבו יתבדך בלוח גשמי לז"ל והלוחות מעשה וכו' לומר כי לו נכתב מכתב אלהים אחר היות הלחות גשם היה מן התימא אך אחת דע לך כי הנה כאשר והלחות עדין מעשה חלשים המה שהוא בהיותם עדין רוחניות למעלה טרם יתגשמו לשיקבל' משה או והמכתב מכתב חלשים הוא והוא מול'

נמדרש חיות כי על חקיקת הלחות נאמר קול ה' תצב כי הלחות היו אז להבות אש רוחניים וקבל הוא הדבור היה חוצב ונחקק בהם ולשמה תאמר הלא אחר התגשמו' לשיקבלם מזה גם נתעבה רוחניות הכתיבה ופרה הרוחניות על התגשמות מכן כי לא יכילו הרוחניות לז"ל חרות על הלחות לומר ראה והביטה את מעשה ה' כי נראה הוא כי הלא היה יכול לעשות אומיות בולטות מעטם הלחות אך הם היה עושה כי בהתגש' הלוח היו מתלבשים האותיות ולא מל בהם הרוחניות העצום בחלק אלוה ממעל בלתי נפרד מאינו יתבדך על כן מה עשה כתב בחרית' שהוא חזיר בלתי ממש' סבל רוחניות בחוסן שהיה החרות למעלה מאיכות הלחות וזהו חרות על הלחות לומר כי החרו' היה למעלה מאיכות הלחות וע"כ לא היה בולט עטם הלוח וכו' חומר על ולא נאמר בלחות גם ירמזו כי איכות המכתב החרות היה על הלחות עולה ונמשך ודבק למעלה בצורשי התורה ולא דבר נאמר תוך עטם הלוח כטבע כל דבר החקוק תוך עטם גמלי :

עיד יתכן באומרו חרות וכו' לומר כי לא היה כדרך החקיקים אומיות תוך לוח ששעיר עביו האומיות יחסרו מעטם הנה ציורן שהסרו' הוא על הכשאר מהלוח ולא על כלו אמר כי צוה היה חרות על הלחות כלם ולא על קצתם שהוא הנשאר מהם אחר החרית' כי לא נחסר מהם כלום והוא ענין מול' באומרים שהיה הקל נחקק על הלוח שנאמר קול ה' חוצב להבות אש כי היה חוצב ולא מחסר ועל כן מ"ה וסופך' כי גם ולא היה טפל חלק הלוח שבתוך כל מות מעלי כי הלוח לא היה חסר מעטם הלוח מה שבסביבות המד' רק מכן בקרבו ככה :

א יאמר חרות על הלחות כי הנה דרך ההורת כתב בנות כי אותם האותיות לא היתה מציאות' בעולם עד החר שחקקו בלוח תוך מקודם אינן מציאות' נמצא הן בלחות מציאות אומיות אשר נחקקו בלוחות טרם הנמצא תוך הלוח היה מציאות' בעולם למעלה חלו שחקקה מציאת' גם לעיני הכל וזה יאמר חרות על הלחות כי מה שהוא חרות מציאות' היה הוזה וקיים בהיותם על הלחות שהוא טרם האתן בלוח אשר לא כתפט ליתר חוקיקים והוא מאמר מדרש היות שובדנו למעלה' כי הדברות שילאו מפי הקב"ה בסני היה מציאותם מי וקיים ומדברת עם כל אחד מישאאל ואומר לו מקבלני את עליך ואומר לו הן ומה"כ היה נחקק על הלוח נמצא כי הויות מציאות מה שהיה חרות היה על הלחות למעלה מכן מתחלה ולא שלא היה מציאותן רק אחר חקיקתן וע"פ דרך זה יתכן יאמר וכלוחות מעשה אלהים המה מציאותם אל מעיני יתבדך יט' מאין והמכתב מכתב אלהים הוא מתייחס אליו יתבדך שכתב מל' עיר או נייר או לוח כן היו באויר חיים וקיימים דברותיו יתבדך כמול' שהיו הדברות נראות רשומות באויר וכל אדם רואים את הקולות הבה רוחניים ורגשמים באויר ואחר היותו מכתב אלהים היה חיותו הכתב חרות על הלחות לומר כי עם שחקקן ויהי חרות עודנו מציאות הרוחניות אשר נרשם בעצמו באויר לא נעדר מציאותו ומה גם לר' יוחנן שזמר כל דבור ודבור שיוצא מפי הקב"ה נצרא מלאך כי לא נתבטל המכתב בהחקק בלוח אלא בעוד שחיותו נשאר למעלה מהלחות וזהו חרות על הלחות שגם היותו חרות גם הוא המכתב ההוא על הלחות כשהיה ורז"ל אמר אל תקרי חרות אלא חרות בלוח או ממלאך המות שהוקק לומר אל תקרי שאל"כ הי"ל לחרות בלוחות על כן אמר שיהי' להם חרות' בשביל הלוחות' ע"ד על דבר שרי על חלומותיו ועל דבריו :

ואתה אנוס בערכי אלוהי ומדעי וכו' פירש רבינו הנאון זצוק"ל בתבלי' ב"ס פסוק יד וז"ל : בלע הי' וכו' : הנה האינו וקרטע הנזכר עם שלא תהרגם ואת שתבעל מותם בקרמו לפחות פלג לשונם שכל כעס יראו ויקחו מעבר וכטעם הוא כי ראיתו חמם כד ר המציל ויריב כעדת קרן זצ"י רשע מהלשים האלה אין תקנה כי הלא ימות ולילה יסיבבה על חומותיהם לשומרים מהבאים מהתן' להמריכה ואין זה עמל בקרבו שהם ב' דברים גורמים

גורמים הרבנה כי אחר שכונת בקרבה מאכזרים אלם לא ימנע מרחובת בפרהסי חוק ומרמה וכו' כי אלו עושים רשעה וכן אכזרים רשומים ומתפקדים כל השאר ומה גם כי אכזרים שהמלך עושה רעה ואיך יוכל המלך להוכיחם כי אדרבה יעזבו כלומרים כי ראשם בזהמיתו כלומר שעל כן עשות דבר רשע כאלוהו

תועלת כל שאר עדת ישראל כאשר בקרה כחמו' במקומו שיראו ויקחו מום' וסנה על זאת הי' אחיחול יכול להשיב מה זה כעשת עלי כ"כ עם היותי קרוב וקנו של בת שבע ורע אהוב ואהבה חסות על שמעי שחרשך ולא הנחת לנגוע בו יד וגם שאול הי' מבקש נפשך וצא לידך ומנחמו על כן צא במדבר עם אחיחול ואומר הנה יוחר מרגש אדם עקלי' מחט מהאזהב מהכא' רומח האויז וזהו כי לא אויז יחרפני כשמטי היית לי כדי שאשע ולא אהיה לך וגם לא משנאי כשאול שעלי הגדול היית

לי שהייתי נבחר ממנו ואעשה כאלו לא ראייתו אך ואתה אנוש בערכי שעם היותך גרוע מנדר הוש' או אדם רק בגדר אנוש השצתיך בערכי ולא עוד אלא שהעליתיך עד גדר אלוני ומיוחדני טור יחדו נחתק סוד כאשר נדברנו על סוד הסודות התורה ונבקש שוב טעם אל הסוד כמוני כמוך היינו ממתיקים הסוד ולא העדפת עלי ועכ"ל הנדלתיך כי צבית אלהים והלך צרגש כי הלא דרך המלך ללכת לבדו בדרך והעם אחריו לא תלדיו ומה גם דוד כי זולת מלכותו היה ראש הסנהדרין וראש הקבלה שוקני עם וחכמיו היו מלוין אותו ומאחריו ובראיו טגס אחיחול ויהי מהם אחר אנו לא עשיתי כן רק כאשר הרגש והקצין הולך אחר המלך כן היה אחריו כי היינו הולכים למודים וברגש וקצין מ.דולי ישראל אחר שינוי זה לא יטעה המלך אם לא לרצו אלומו כנודע ועכ"ל היית כפוי טובה :

שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וכו' פירש רבינו זלוק"ל צמטלי ד' כסוק ב' וז"ל או יאמר אל יעלה על לבך לומר למה יקפיד הוא יתנך על תורתו אשר נתן לנו המלכות ומנגמטת אללנו הלא הכנינה בסודיות אשר לה היא העיקר אללו יתנך אך בדרך היה מה לו אם כל תכונותיו יהיו מומה או מרוח מבינותיו עם היות הכנינה הוזהר לבדלתי מתייחסת אליו וגם היא כמלכות בלבד אל תוכיות סודה על כן אחר כי לקח טוב כו' בלימר גם הנלקח ונתפס ציד אשר נתתי לכם שגשמותיה כסם לשאתלמו' ולא יעלרס הגשם הלא טוב הוא ולא יעלה על רוחכם כי אחר שנתתי והלבשתי בלתי ידי כיחסי להיותכם מלובשת כי קדוש אני ואהיה בכל עותי מתנה שחבלק הנותן ידו כימנה כי גם שנתתי לכם עדיין תורתו היא לכן אל תעזבוה וזהו תורתו אל תעזבוה וזהו כי גם צדק הסיד והרוחני כשלהב' הצלתי מחשיית הדבקה בנחלת : או יאמר כי הנה בשמות רבה ארו"ל על לקחת מתנות בדם שהתורה היא מקח ולא בזהם וזה לקחת יכול שאתה לירך ליתן דמים ת"ל מתנות וצארתו שם שלא יכנה ה' מוכותיך דמיו התורה אשר זיכך השי"ת לתת לך כי אם כמתנה וזה יאמר מה אל תקול בעיניך

מעלת תורתו להדבק בה כי הלא לקח טוב כלומר דבר הנלקח וטוב גם אם היה נלקח בעלם הוא טוב ותראו שנתתי לכם כלזה' מתנת חסם כלי נכיו אל תזלזל בה על תתי אותה חסם להקטין ערכה כי הלא תורתו היא מתייתם' אלי לכן אל תעזבו לבדתי הכין שלל מתוך אחרים :

בך דרכה של תורה כו' פירש רבינו הנאמן זלוק"ל משלי י' תפסוק ח' ואילך וז"ל . עוד יתכן דרך שלישי כי צא להסביר צל נטע אשורינו אחר חכמות טעות כי היא אשה זרה לנו מפאת נפשנו הקרובה אל קדושת התורה ויאמר כי יקרה צדקים נער חסר לב חפץ חפץ נטע יבא צדיקלס עד כלל גרם גרם עמחו מדת האמת ועיקריו כי מתחלה יבא זה כעובר דרך העברה צדק משא' ומתנה ומאנה לנגוע נפשו אל פינה דמותיה ברעות רק אלל פנה ולא בפנה שלמה רק סוכצ בנכלתי נגוע אל פתנה וגם זהדרך העברה וזה"כ קי לקו דרך ביתה יעלר פסיעה אחר פסיעה יכיה כולך ומחזיק בדרך בית פנימות סברותיה המרים המאחרים ולא העברה לבד רק יעלר כמחלך בזה"ל אפדנו ועדיין יבוס מפני הרואים ללחו דרוק דרכה בפרהסיא רק בנשף צמר' ווס וכו' ויהי כי הוהל האדם ללכת דרך ביתה'ו תתן רוח אשה זרה להקביל פניו לפעמו במחנה אמונותיה והענין כי הלא אין לך עבירה שלא תדבק בה טומאה כי על כן כל העוור עבירה ויליד קטיגור מתייהם אל מקורה והנה גדולה שנגדולת הפצירות היא הטעות ובכן בלא אוש דרך ביתה או ילדו ילא כח הטומאה ההוא ולא תדבר בו כרומת רק מעיר את רוחו במדברת בו באומר בעויה פניו ותאמר לו והיא שית וזנה מקושעת בייסוי טענותיה והיא זונה כי תחת אישיה גויי הארץ תקח את זרים אלל קדושים אשר בדרך כמה לטמא' בחון טומאתה והיא נלורת לכ כי תבא אליו בפחות טענות חוסר לב או היא מקושעת כזונה מבחץ אך תכונותיה המתייהם אל הלצ הכל הוא כי היא נלורת לב בעיר נלורת וזה דרכה כי לא תתחיל לך בפסח דבריה צרוט אמונותיה רק תקדים הקדמות והכנות תחלה ולאט לך הולכת ומעקשת דרכי' וזהו הנזירה היא וזה"כ הולכת וסוררת כי הלא צניחה לא ישכנו רגליה והתחלתי רק פסם בחון מחכמה וזלחה תשתמש בהקדמותיה חשוללי אמונה דעה ונעם ברומויות שתכל מן המפורסמות ובכל זה תביאך באתם באומר לך דעה קמית מה חסרת כי לא ראית רעה אלו' בהגיע אלל כל פנה מפינותיה ורוע אמונותיה או תארכ לך למושך ברחשה ותשים כל מחמלי כח כל תרף ממנה וזהו והמיקה צו שתהזיק עד בא הדבר בלד מה בלבו ואחריו כן ונטקה לו כי תדבק בו אחרי אשר הוטמאה נפשו צה ומדמה כאלו נשקה לו שהוא דנקי' נפשיי פה אל פה שהוא משל הנפש כי הנפש מתייהם אחר הפה כד"ל ויהי האדם לנשם חיה לרוח ממללא ואחריו המדבקות צו או העויה פניה להדווח מתורת ה' וישם כל משיניו צורה ותאמר לו זכחי שלמים עלי וכו' לומר טיב לך כי תעסוק צי מדת משה וישראל כי הלא בתורה במסכתות מאלל זה לחם

שזיננה

חסרי אבות

ה בך הוא דרכה של תורה כו' . אפשר לפי מאי דק"ל דבשני רעבון אסור בצו' וגם אם הוא חולה ימתין ו' חדשים כמ"ס צא"ה ס"ו וכתב הרב קלטי הגבורים אם חולה הראוי לרפואה לריכה להמתין עד שיתרפא וגם מי שאינו צרי' אינו חייב אלל לפי מה שאומדין אותו כמבואר שם : כל קבל דנא שגה ופירש לנו דהגם בדרך גבר בעלמא ים צו מקוספסור בכמה לדדיוהאמורי' מ"מ עונת התורה ודרך אשה חשוב' כבודם צת מלך קאל וסעל מלשחו החומרית . וז"ס כך היא דרכה של תורה דעונת התורה הדמוז באומרו דרכה של תורה כמ"ס דרך גבר אינה כאשחו הגשמית אלל כך היא דרכה ועונתה של תורה ואף בשנת רעבון אשר במסכתות מאלל זה לחם לבדו פת צמלח וכו' וס"י גער וכו' שאתה חולה ותשכח עכ"ל אין גרע מעונתה וצחורה אתה עמל כמ"ס ב"ד ס"י רמ"ז אפי' עמי המאחר על הפתחים ובעל יסירין חייב לקבוע עתים לתורה . א"ב אפשר במ"ס באצות דר"ז דר"ע הי' מביא חבילה של קשים חליה מוכר ומחפרנס וחליה מתקטק צה אמרו עליו שכוני וכו' הרבה סיפוקים אינו מסתפק בהם אהת שאני שוב' בהם ואהת שאני מתחמם כנגדן ואהת שאני יכול לישן . נמאל שהיה ר"ע מכיון להיות מעלה עשן כנגדו קלא יוכל לישן כדי לעסוק בתורה וז"ס ועל הארץ תישן כדי קלא תמלא מנוחה צכרים וכספות כדי שתקום ללמוד וחיי אשר תחי' כר"ס קה"י עושה המלאות קלא יהיה יכול לישן ומלי' סיג"ה על כ"ר נרחב דמיפך הפיכוי ופינה חופפתו ומאבד תורה ותפלה וז"ס וחיי לער חסיה ובתורה אתה עמל :

והלא דברים ק"ו ומה דוד מלך ישראל קלא למד מאחיחול וכו' . אפשר במאי דק"ל דמלך שמתל על כבודו אין כבודו מחול ופסק הר"ס פ"ב דמלכים דלא חולץ ולא חולצין לאשתו דבזיון הוא לו ורצ שמתל על כבודו ק"ל דכבודו מחול וחולץ וחולצין לאשתו דבזיון בדבר מליה כי הוא טרי לחסם וז"ס מה דוד מלך ישראל שאין כבודו מתיל ונמנע ממלוה משום דבזיון הוא לו אפי"ה קרא לאחיחול רבו אף שהמלך קורא לכל אדם בשמו כמ"ס הרמב"ם כ"ס לחסם הלמד מחברו וענין לימוד אית אחד מדוד המלך שלמד פני דברים טיין צספ' מפסקה רוקח להגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא זל"ה דפריק קפיר :

כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלל תורה כו' . אפשר לפי שהבעל זוכה בירושת אשתו לז"ל כבוד חכמים ינחלו וזס"ה להנחיל אהבי יש למי שזכה לעסוק בתורה לקמה שנקרא אהוב כדתי לעיל איני מנחלת ומוריסה אותו ש"י עולמות וזהו כלפי אשר זוכה בירושת אשתו החומרית ותמימים ינחלו טוב כלפי המחזיק לת"ס כשמעון אחי עזריה וכתוב בספר שכתה הלקט דבעה"ז מלמדין למחזיק תורה וקורא וקונה עם הת"ס וזהו ינחלו טוב פזוכים בתורה ממ"ס . ואפשר שזס"ה כי לקח טוב נתתי לכם דגם התורה במקח קאכה צה פ"י מעות ומיהו תורתו אל תעזבו ותלמדו אתם בעלמכם וז"ס ואין טוב אלל תורה קנא' כי לקח טוב וכו' דדריק ותמימים ינחלו טוב מל המחזיקים כדאמרן ומייתי ראי' מקרא דלקח טוב קנא' בתורה במקח קקונו בממוט :

שאיננה בלעדי יסורין כי זה דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ועל הארץ תישן אך זה לא שגם יהיה לך אך בשל לאכל כי אם גם להאכיל לזון' כשלמים שיש בהם להניס ולבטלים כן יהיו זכריך אשר תזבח ואכלת כשלמים להאכיל וזהו ויהי לך עלי ובשדלי משא"כ ע"י תורת ה' שהיום לעשותה ומחר לטובל שבה אך חגגי היום שלמתי נדרי וע"כ לטוב לך לשנוע לחם ילאמי לקראתך לשחר פניך ואלמלאך כי קדמתי אתה ובחמקום שפי' עסק התורה על הארץ תישן מרדדים רבדתי ערשי וכו' כי כל מלכים ויועלי ארץ מלכות כבוד ילעו תחתך משמעי ופי' הכמחך ולכל תאמר הלא תורתי תהיה לנפש וכו' ויהיה גופי לבדו לו"א נפתי משכני מור אכלים וקמחן כי רוחניס עובים הנפש נהנית מהם. ואחר כך קו לקו ידית מקרבך יראת שמים ותקנה כך קנין אמונות רבות אשר שגא הי' וכו' פן תאמר בלבדך אולי ימואני אבי ששמים ויבא עלי קללה ולא ברכה ע"כ תקדמך לאמר לא תירא מפחד חלילה של העה"ז הדומה לחלילה וטוב לך גרוה דוריס עד הבקר של העה"כ ונתעלסה באהבים כי ברחוקים תלתו ית' הם המתעלסים פה וז"ל לכה לשון הליכה כלומר לך

פת במלח תאכל וטים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחי צער תחיה ובתורה אחת עמל אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא : ו אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים ששלחנך גדול משלחנם ובתוך גדול מכתרים וטאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שבר פעולתך : ו גדולה תורה יותר מן ההנהגה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות וההנהגה בעשרים וארבעה והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ואלו הן בלמוד בשמיעת האוזן בעריכת שפתיים בבית הלל בשכלות הלל באימה בענה ביראה בשמחה בשטוש חכמים בדבוק חברים בפדפול התלמידים ביישוב במקרא במשנה בתורה במיעוט שניה במיעוט שיחה במיעוט

שגג צע"ז ויזכירו חלום עד ופלא הן הייסורין את כבודו ולזהירות לו כי מן השמים יזכירוהו יהיו יסוריו כרגע כמחר לפור אל פה למען יכיר כי מה' ילאו כי אין המול מחר רק בהדרגה וכו"כ ערל לבו כי כל זה איננו שיה לן כי יהיה כלום שכור ולא ידע כי כנפשו הוא אשר טומא ומטנה נמשכה רעתו לא ישוב עד החכמה ואת ה' לזכרות לא ידרוש כי טבע כיון חכמת הטבע ולא יפנה אל ההשגחה בלופן כי רע ומר עזבו את תורת ה' ולדבק בלדקה כי רעתו רבה עד יכלו שפתותיו מלומר די :

פת במלח תאכל וכו' פירש רבינו הגאון זוק"ל במשלי י' פסו' י"ג. וגם שייך פירושו על מיעוט שינה וז"ל :

דרך פשוטו ילמדנו מוסר השכל אל יבטיח איש בעושרו לחשוב כי כן יהיה תמיד ולא יחסר לו גם עזרנו סרוח על ערשו כי הלא תנתק ותמוש היתך התקוע ויורש ותכפל רעתו כי נתלמד בעללה הפיל תרדמת שינה ולא יעש' לביתו ויגדיל שבר רעבון ביתו עוד אוסיף להוסיף אל תרגיל עצמך במותרות וזהו פקח עיניך לראות את הנולד ושבע לחם ולא תשבע כשר ויין וכיוצא בהם רק לחם לבדו הרגיש צער הדלות כי יבא ערך והוא מוסר התורה באומרו כשר לאכול ולחם בבקר לשבע שלא הזכיר שבעה כי אם על הלחם לבדו :

לך מתורתך אשר אתה כה וגרוה דוריס וכו' ואחרי שקוע כך סברה זו תבואך ותיטעך בטיט ויין אמונה מתמונותיה ויהי כי תאמר לך למה זה לא ייטב להולכים בתורת ה' אך אין זה רק כי אין האדם נביתו כלומר כי אין מלא כל הארץ כבודו חלילה שהוא א' מדעות החכמה ההיא כי רס ה' ועבים סתר לו בלופן תוכל לעשות רע כי אין משגיח חלילה ואם ירע בעיניך על האמונה הזאת כי הלא מה רבו מעשיו ונפלאותיו לכני ולס כדורות ראשונים תאמר לך לפחות הלא בדרך מרחוק וסילק השגחתו מאז החריצ ציתו ושמת תאמר הלא לא יבצר יכספי אל ביהו כי פה איס למושב לו וקל מהרה ישוב אליו כמשפט הראשון גם היא תשיב אמריה לך לרור הכסף אשר לרר מלכות כוסף אל היות לו דירה בתחתונים לקח צידו וכו' וסגור לא ופתח ואם לא תשמע אליה להיות כופר בכל ותאמין כי עוד ישוב לפחות תאמר אליך כי עתה לא יבצר מהיות ידיו מסולקת מהעולם כי מעל השמים כנודך ואם יהיה שיבה ליום הכסף הוא יום המכוסה מבני אדם יבא ביתו ואז ישיגה פה באופן שלא תשיח לבך ללכת בדרכיו יתברך כי עוז את הארץ כעת ואין משגחה חלילה ונהג על כל הדברים האלה הלא נפלא לאמר מי פתי מאשר רא' תורת ה' תמימה ושמע אליה לדברים הרעים האלה לו"א הטייתו ברב לקחה וכו' כי אחרי שברוב לקחה שלקחתו בתחילה והחזיקו בו לאט לו הטחו לשמוע את דבריה נמשך שאחרי הכנסו בחלק שפתיס תדיתו גם שאין בתוכו' עניניה ממש לא יביט רק אל חלקת שפתיה וידע חדת האמת וז"ל תדיתו והנה תחלה רע עליו המעשה קניני סברות בזרות אך יהיה כנדה בעל כרחו ועוד מעט וילך אחריה מדעתו וזהו הולך אחריה וזה פתאום כי לא תתנגה לחשוב מהשבות לאטו אם יעשה ואם יחדול כי הלא תסתגר עליו אחרי הדבקו בה וזה גם כי יכיר כנפשו היא טובה לא יחדול ודמה לשור אל טבה יבא ובהשקטו יותר יאטם לבו מהרגיש כ"כ רק כפסם שיקשקש את האויל להזכירו כי מוסר עומד לעומתו כן וירגיש התפוררת מה כי יש דין אך לא ידמה לו כשור אל טבה יבא כי לא יעריך כי בן מות הוא ומזה עד גדר

דרך רמז יאמר פן יאמר אשר סיגל תורה ומצות לרוב אשר עשרתי מלאתי חכמה ומצות עתה אנוח לי ואשיבה בתרדמות שטף קנייני בהע"ז כי הלא רע ומר המעשה וזהו אל תאהב וכו' לומר אל תאהב שינת תרדמת שטופו של ממון פן תורש מכל אשר סיגלת ולא בלבד אהבת השינה תשגא כי אם גם היומך נוטה אל עסקי העה"ז בלופן שלא תישן מעסקי העה"ז וזלתי סיהיו עיניך בלתי פקוחות על דרכי תורה ומצות כי גם מזה תשמור וזהו פקח עיניך ואם סיגלת כבר עוד תוסיף ושבע לחם אלהיך מלהמה של תורה :

א יאמר אל כל איש ואיש מתפוסף התורה אל תאהב שינה כי גם בלילה לא ישכב לבך כי אין עיקר רנה של תורה אלא בלילה פן תורש ותשכה תלמודך וזאת שנית תעשה אל תאהב מותרות ומעשני' המטמים עיני שכלך מהשכל על דבר רק פקח עיניך הם עיני שכלך ושבע לחם ולא משמטים ומתחזקים כמאחר התנא פת במלח תאכל ואפשר להחשיך בזה גם ה' שאחרי פן יאמר איש הצומר בתורה ופת במלח יאכל אני עניתי מאד כי תוסי' מתשת כחי וגם כשר ויין לא יבא אל פי כי אם הלחם אשר אני אוכל ולא על הלחם לבדו יהיה האדם וכו' האם כל איש צדיק תמים רע בעיניו שיצטרך תמיד לצרפו כמציף וכמטהר כסף לו"א אל תתמה על החסך כי סנה רע רע יאמר הקונה יתברך כללו תמיד אומר עדין אתה רע ורחץ ועבר אך ואזול לו כמול' במדש חיות על דווי ידך לגנו וכו' שהם יתברך בא אל העה"ז ומריח בלדיק ונטלו ומוליכו עמו למעלה וזהו ואזול לו שהקונה אוזל לו מפה אז יתהלל במהלל איכות הצדיק כי טוב ולמען זאת תבקש להשביחו ביותר ולא שיאמר לטוב רע חלילה :

חסדי אבות

ו אל תבקש גדולה לעצמך וכו'. אפשר בהקדים מ"ש חכמי המוס' דבעיני הגוף מאכל ומשח' ובגדי' אין לאדם להסתכל במדרג' עליונה לגדולי הדור עשירים שאיני דעי' ואבד עולמו ולא יבצע ותד' התאווה תאווה כל היום דוה לעלות במעלות שאיני כדי לו וכו' מ"ש הקנא' והתאווה והכבוד וכו' והעיני כשר לו יסגיח צמה שהוא למטה ממנו וכמ"ש בנדרים דף י' דא"ר ע' לדביתו חזי גברא דאפי' תנא לית ליה ועי' ויהיה קס ושמח רואה וסוכת פוקט ובוטח ואולם לענין המעלה' הרוחניות עסק התורה ויראת חטא ורוב הענוה וכיוצא בזה יבא את עיניו וכל מעשיו ורעיוניו לגדולים ממנו להיות עולה יום יום במעלו' חז"ז וזוה פ' כח הקודמין כונת הכ' אורח חיים למעלה למשכיל למען סוד מקאול מטה הכונה לענין אורח חיים שהוא רמז לתורה ומצות ומדו'ת שהתורה נדרשת בהן כענוה ומין עובד וכיוצא המסכי' יסתכל למעלה ביתו בגדולי יקר' לקנות מהם יום יום חוספח טובה על קלימות נפשו אמנם למען סוד מקאול בעיני העה"ז מטה יסתכל

תמיד למטה ממנו ויהי' שמה בחלקו. וגם אני שמעתי סימן לדבר בשמים ממעל ועל הארץ מתח' לכל דבר הנוגע לשמים ממעל יסתכל לעלות יום יום ועל הארץ דבר הנוגע לארץ מידי דמיון וכסו למלצב אינהו ואצויריהו מתח' יראה למעט הנאותיו ויסתכל צמה שלמטה מתח' וז"ל אל תבקש גדולה לעצמך פי' לגופך כי בזה טרדין מן אינסי אמנם גדולה לפסך לעלות במעלות נפשו' בקס וחפס חפס מחופש להסתגל בצורה ומלו' ומדות טובו' והדר מפרש ה' דאמרן אל תבקש גדול' לעצמך לא זו בלבד שלא תבקש בטובל ועירחא אלא אפי' להסתאו' בלב לכבוד המדומה אל תחמוד כבוד כי תאווה זו שרש פור' ראש ולענה מנת כוסס אך צמין גדולת הנפש בתורה מלית ומדות טובו' לפסך הוא כי לא די להסתאות בלבד להוסיף על מה שיש לך אלא יותר תלמודך עשה בפעלך כי התאווה לא תספיק אלא לריך להודרו לפקוד מתקם ולהוסיף חוס' טובה גראית לעין והוא אומר יוחר מלמודך עשה :

על

מיעוט סחורה פירש רבינו הגאון פירשט ראה ו'ל ובי ירבה מתק
וכו' ראו לשית לב אל אומר כי ירחק מתק המקום כי בכלל או'
כי ירבה מתק הדרך הוא . (ב) כי הוא כהיות איש רחוק מעיר אחת לא
נאמר כי ירחק המקום ממנו כי אם שירחק הוא מהמקום כי הלא
המקום לא יקרב ולא ירחק כי
קבוע הוא אך האל' המתנועע עליו
יזדק לומר שירחק מהמקום או יקרב
ואם כן איפה מהראוי היה לומר כי
רחק מהמקום ולא כי ירחק מתק
המקום . (ג) למה זה האריך ואמר אשר
יבחר ה' אלהיו לשום את שמו שם
כי באומר המקום יובן כי בפסוק
הפסוק דמליק מיניה ואמר ואכלת
לפני ה' אלהיו במקום אשר יבחר
לעבד שמו שם ולמה חזר פה לאומרו .
(ד) אומר כי יברכך ה' מי לא ידע כי
ברכת ה' היא העשירות :

אמנם

יתן דופי מחדת בן אדם
לכלתי החוק טובה לקונו
וספר בשבחו של מקום שמעביר
על מדותיו יתברך ומנהל את האדם
לאטו לפי שטתו מרוב ענותנותו
עוצם גדולתו והוא כי כמקרה בני

האדם בכל דורותיו תספר תורתיו שהיו נקרה לקצת עשירי עם בימים
ההם והוא כי אם יאמרו לאיש בעל עשרת אלפים דינרי זהב ונושא ונותן
בהם למה לא תקבע עתים לתורה כראובן שכל נכסיו לא יגיעו עד מאה
דינרים וטובה הלכות בכל יום כי אז יתקן העשיר ויענה עזות שומת שבה
לדבר אתו ויאמר אליו חבל עלך הלאם אשר אתה אוכל ואתה שור ולא אדם
חמור ולא איש כי לא בדעת תדבר כי הלא ראונו אשר הזכרת אלו הן מעט
אשר לפנינו בשעה אחת ביום יספיק לו לטפל בעסקו אך אנכי כי ירע
חילי וכי כביר מאלה ידי הלואי כל היום וכל הלילה יספיק לי לשאת ולתת
במעשיו כי לפעמים לאכול אין לי פנאי ומה גם עתה לעסוק בתורה הנה
כי יאמר כי אשר הטיב השם יתברך מעט אליו יאתה לעסוק בתורה אך
הוא אשר הרבה ה' להטיב לו איך ראונו לו לעסוק בתורה ה' אשר עשה לו את
החיל ההוא ואזי לאונים שכן שומעו מפי האיש ההוא כי אין הוללות
וסכליות וכפיות טובה גדולה מזו והלא בדבר הזה החשנה דברה תורה
על איש אשר נתן לו ה' הון ועושר וירבה לו מלך מעושר דן תירוש ויבשר
ומעשר בהמה אשר נתן לו ה' והנה אם חשק בית ה' היה שקוע בלבו
הראוי לו יאמר הנה אם מעט היה אשר חנני ה' הייתי הולך שמה ולמה
אגרע לכלתי לבת להחיות לו יתברך טובה על כל הטוב אשר הרבה להטיב
לי חקל וחומר מאיש רש אשר בית ה' ילך לכלתי היות לו יתברך כפוי
טובה על המעט אשר נתן ואדרבא אומר יאמר למי יאתה ללכת אל עיר
ה' אם לא למי שיוכל שאתו כי מעט הוא אך אני ירבו עלי משאתי ויהיו
עלי לטורח נמצא כי לפי רוב הטיבו יתברך את האדם ימעט מהחיות
לו יתברך טובה ואין זה כי אם שבונו אשר נתן לו ה' היה סקובה
שיוסר מלבו חשק בית ה' וקדושת המקום אשר בחר ה' לשכן שמו בו
והולך וכשמע מיראתו יתברך וזה מאמר הכתוב וכי ירבה מתק הדרך כי
לא תוכל שאתו ויראה לך כי איש אשר כל השיעור הרב לו כמון לא יתחייב
ללכת כי יהיה עליו לטורח וילאה נשוא אתה דע לך כי אין זה כי אם
שהמקום הקדוש ההוא ירחק ויהיו כי ירחק מתק המקום כי אם אתה
תמעט בחשקי הלא הוא וקדושתו ירחק מתק או יותר וזהו כי ירחק מתק
המקום וש"ת ואיך יזדק לומר שהמקום רחוק ממנו והוא בית שאין לו
בחירה לו"א אשר יבחר ה' לשכן שמו שם ולא כהומרו המקום הוא שם
ה' השוכן שם כי הוא המתרחק מתק על שלא שמת לבך לאמר האם יאבד
הואי אם אשכיר כמה בוסים ותמורים ונשאו ואני ומה גרם לך לומר כי דב
מתק הדרך כי לא תוכל שאתו הלא הוא רוב טובה אשר יברכך ה' אלהיו
נמצא כי זה הוא הנמול אשר תשלים לו יתברך כ"א לא הוה מרבה להענין
לך היות זהיר ללכת אל בית מנוחתו יתברך ועתה שהרבה לך רוב טובה
תבקש לשמוע וזהו אומר כי יברכך ה' אלהיו ועם כל זה לא אכעס בך

ואנהלך לפי שיטתך כי אתקן לך באופן שכלי לאות ועמל תבא שמה והוא כי
ונחת בכסף וכו' :
ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי וכו' פירש רבינו הגאון זקוק'ל בתגלת
אסתר ג' פסוק כ"ב וו'ל :

הורה

לנו מוסר נאה ונאמד כל
יאמר חסד כל אחד ידרוש
אחר שלום וטוב עצמו וה' ידרוש שלום
הכל כי הוא בהפך שכל עוד האדם
שם פניו להטיב אל עצמו ולא את
רעהו וגם רעהו כיוצא בו אז אין
הקצ"ה מטיב את אחד מהם כי אדרבה
המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו
דבר הוא נענה תהלה כד"ל וישב ה'
את שבות חיוב בהתפללו בעד רעהו
ואזי איפה מצות ואהבת לרעך
כמון הכוללת כל התורה כלה
אמר כי מרדכי ואסתר יחד שניהם
החיותו בטוב מדה זו שכל אחד
היה מתפלל להטיב לחבירו וה'
הטוב לשניהם והוא יוודע הדבר
למרדכי ואם היה וולתו היה מויד
למלך שיטב לו ולא רצה רק להטיב
את אסתר ויגיד לאסתר התלכה

להטיב לה שמתאז חן בעיני המלך
מרדכי שהיה חסד ויחר בטובתה
ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי כדי שיטיב לו כאשר היה באחרונה כי
עיו' גידל את מרדכי והנה ראוי לשים לב מה זה היה למלך אחשורוש שהיה
דרכו להחיות טובה ולהטיב למעטיים לו כמ"ש ו'ל כי זו ה' מטובות שנמצאו
בו ולמה זה כאשר אמר לו אסתר בשם מרדכי לא עשה לו יקר וגדולה
על זה עד שתרד שנתו מעיניו ואמר להציל את ספר הזכרונות וגו' וימצא
כתוב כי הגיד מרדכי וגו' ושאל במתמיה מה נעשה יקר וגדולה למרדכי
וקלא טוב טוב בעתה ויחסי' הגדול' והכבוד והנה המתרגם נדחק לפ' שאומר
ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי כי אין אומר בשם מרדכי חוזר אל אמירת
אסתר כ"א אל הכתיבה זו"ל המתרגם וזמרת אסתר למלכא ואיכתיב
בשם מרדכי ואפשר כי אמרה אזי לי אם אומר למרדכי שיגיד למלך כי
אולי כשיבוקש לא ימצא ויחיותו את מרדכי ומצויה דכה ואחייב את ראשו
למלך ומה גם לר"ל שאלמלא בא גבדאל ויכחש נחש במים היו מסתירי'
הדבר וימצא בדאי ואזי לי אם לא אומר שאם ימצא בדבריו איהיה מונע
טוב מבעליו ע"כ יעזוב כליותיה שלא ילך מרדכי ויגיד למלך כ"א אסתר
בשם מרדכי כי אמרה אם ימצא בדבריו בכוף סופרי מלך לכתוב בספר
אז אלו יבואו אסתר להם איך נודע אלו הדבר לכתוב אמתתן של דברים ואמר
להם אשר הגיד מרדכי ומוחק כך יודע למלך וייעיב עמו ואם לא ימצא
כן אומר כי לשמוע איון שמע מרדכי ולא יאשם וע"כ הגיד לי ולא הלך
אל המלך והנה המלך רחם שני דברים א' שלא בא מרדכי להגיד למלך
אמר בלבו לא להנאיתי עשה מאשר לא בא עלי כי אם לאסתר וירר שאינה
חולה עלי וע"כ אינו גולה את אונן רק אמר לאסתר ואלמלא אסתר חסה
עלי הייתי מת כי היא מעצמה נדבה רוחה אותה להטיב לי שנית כי
לא נודע אליו הדבר בעצם כי על בן לא הוזכרה הגדה רק אמירה לבדה
בעלמא בשם מרדכי ע"כ כשיבוקש הדבר וימצא לא נעשה עמו דבר כ"א
ויכתב כאשר אמרו כי סופרי המלך לכתוב דבר שואליו וזרשין מעשה
שהיה איך היה ואז בלי ספק הכתיבה מה שנמצא כתוב אשר הגיד מרדכי
על בנתתה ותרש וכו' אשר נקשו לשלוח יד במלך והוא כי תיקנה הכל א'
שאת שהיו לא הזכירה רק אשר הגיד מרדכי בלבד ועל הכ' להורות איך
לא להיותו בלתי עושה להנחת מלך אל הגיד למלך מה עשתה היפכה
בסדר ולא הכתיבה בנתן ופרש נקשו לשלוח יד במלך אחשורוש והגיד
מרדכי רק היפך מן המאמר אל הקודם אשר הגיד מרדכי וכו' אשר נקשו
וכוא שאלם היתה מכתבת הדברים בסדרן היה נראה במספר סדר המעשה
לא שהגיד מרדכי ע"ד כציל ממות נפש המלך אך עתה יורה כי כל
ישאו וכל חפץ כהגידו היה להחיותו חס על המלך וזהו כי הגיד מרדכי
וכו'

חסדי אבות

לו לחדש בחורה אז אם יאמר בסתם יסברו שאותו הדין הוא המוליד
ולא רבו לזה לריק דמה ששמע מרבו יאמר ע"ש רבו ובה פירש מאמ'
הירושלמי פ"ב דברכות ט"ז וז"ל המהכים את רבו סבבר הוא תלמי'
חבר וסקיל וקרי כהדי רבי' והוא מהכים את רבו זה סיכוין את שמועתו
מה ששמע מרבו בדקדוק ויאמר דבר בשם אומרו דאם אומר סתם
סוברים שהוא סלו כיון שהוא תלמיד חזר ואם נראה לו להוסיף על
דבריו רבו ויהי שאלותיהם לא יאמרו בשם רבו רק לריק לכוין
את שמועתו ולומר דבר בשם אומרו ומה שהוא מוסיף יאמר סתם חסל
דברי רבו ויהיו מזכירים :

ז במיעומו שחוק במיעוט תענוג במיעוט ד"ל אית דמפרקי במיעו'
ד"ל דרך גבר ואפשר כלפי מאי דק"ל ראי אראוי
מרצה קמי' חייב לפוקד' אף אם הוא ת"ח לו"א במיעוט שחוק במיעוט
תענוג דט"י שלא יחקק עמה ולא יתענוגו במאכל ומקשה לא תבא למחוי
במחוג ואזי יהיה במיעוט ד"א :

המתחבים את רבו והמכוין את שמועתו והאומר דבר בשם אומרו
אפשר במ"ס הרב פנים מאירות בח"א בהקדמתו דמי
שהוא תלמוד גמור ח"א ש'אמר ההלכה משם רבו דכ"ע ידעי שכל
תורתו מרבו אמנם מי שהוא תלמיד חזר דכנר זכר כי קח וכיסיג

וכו' כל' כי מה שהגיד מרדכי היה על אשר צקשו לשלוח יד במלך אחשורוש למען לא ישלחו הרשעים במלך ידיהם וע"כ כאשר וימלא כבוד אז נהרץ המלך לאמר מה נעשה יקר וגדולה וכו' אמנם נהבט הדבר כ"כ היה בלבו שאין ההטבה ראוי' למרדכי כאשר כתבנו שלא שת לבו לראות אשר היו כתובים עם היות שזיכתב בס' ד"ה לפני המלך ממש ואדברא הגדיל את המן שכתבו על הדבר כאשר מבוחר בס' ד' :

כי חיים הם למולאיהם וכו' - פירש רבינו ו"ל במשלי ד' פ' כ"ב ו"ל :

אי שיעור הכתוב מה שאלטרך להכבד תשמע הקטנה כוללת ב' א"וים כוא לדברי הקטנים אך לאמרי בהטיית חונן האמת תהפיק כי מעלמן תצא להטות גם שתיהן והנה בהטיית האוזן אשר היא ההקשבה לדברי תורתך תעלה ארובת כל חולי וכל מכת חטא וצון כי תשמע ותחי נסדך וגם תעביר רעה מנשרך כאשר הקדמנו ופירש ואמר אל יליון מעיניך וכו' לומר שט"י ההקשבה תמשך אחריה בציון שאין חטא בא על ידך והוא כי ע"י ההקשבה האוזן ימשך לשינוא ולבא ואחריהם כל איברים משכו כי הלא שניהם סרסורי דעבירה עין רואה וכל חומר ואיברים גומרים ולכן אשר לא יליון מעיניו דברי התורה וגם ישרם צדק לבו כרי ד' הסרסורים כל מעיונם אל דברי התורה ואין יסעו בדברי שקר להחטיא אותך לי כי הלא איוציק תשלים אותך ויהפכו לסרסורי דמלוק וזה אל יליון וכו' לומר ע"י ההקשבה ימשך שאל יליון מעיניך ותקנה הסרסור האחד וגם אתה ע"י הכנה זו שחרם כחוד לצבך ותקנה גם כן כי קל הוא ומה שובו אחריו באומר לצבך התורה על צ' יארם ולא אמר לבך לרמוז מאמר ירושלמי על ומלאת את לבבו נחמן לפיכך שהוא צ' הלאר' שהוא כי גם בעסקים המתייחסים לחומר וינה"ר יארפסו צמחשבות תורת ה' ומלכותי בכל טוב כונת עבודת ה' בכל פעולותיו החומריות ולא למלאות תאוותו החומרית כחאמר הרמב"ם ו"ל על צבך דרכיך דעו כי בכל פעולה גשמית יכול איש לעבוד את ה' כי יתן אל לבו בחכמה ושתו לקיים נפשו בגוסי לפסוק בתורה ובמלכות ובמלכות לקיים עונה ופריה ורביה ובהקשקש צאמר נחמא שט"י ההקשבה אל תורת ה' ימשך שאל יליון מעיניך וכו' ויהיו סרסורי דעבירה להם לחם ועבדוהו והמתיק בלשוננו משל רז"ל מהפסל הרופא שלא ירפא איברים רבים ברטיוס ח' וע"י ציטת התורה שהוא משל אל רטיוס האוזן ומלא חיים נפשו ורפואה לכל איברי בשרו כח' וז"ל על הכפס כי חיים הם למולאיהם כלומר שלא ימלא חיים אחר ימים צמחו בפועל מה שישמע כי אם מלא ימלאם שהוא שמת השמועה ומלא חיים וזהו ומולאיהם וגם לכל בשרו מרפא כח' ברטיוס האוזן הפך הרופא שלא ירפא מכות כל בשר אדם ברטיוס ח' כי הלא כל אבר מאברי כל בשר איש יחלה ויעטא ע"י חטא או עון הנעשה בו עם שלא יראה לעינו צער וזה ירפא לי כאמור :

אי ואמר הולאיהם כל' לא מלא איברים והוא כי הלא עד אשר לא יצאו לעולם כפס רוח ונשמה לא יצא מהן או מה' הנדולים ידעת התורה וישיבחהו כבודו כחאמר רז"ל שנכתב בלילה ויורה כי שחטם בע"ל שבו בו למעלה או שפסנו ידעת מאור כי יחד צהר סיני שם נמלאו וגם היו וקבל כל אחד חלקו מלא כאשר כתבנו למעלה כלל הדברים כי צא הנה נפש ורוח כל אדם איברה גדולה הם אונדים הוא התורה ואם האיש יאטם אונו תשמע תורה כל חלקי הנפש יכבו לאיברה שאבדו ויכאבו כי אבדו חיי העולם אשר היה בס וגם שבהעדרה תדבק בס רעת מות שאול ואבדו אך צהר לא מלא איברה במולאי התורה. כי לא לו היתה מעולם כי לא מאיכתה הוא אפ"י כן גם שיעיר ההטבה הוא לאשר איברה האנדה הם חלקי הנפש גם לבשר תהיה הנאה רבה וזה כי חיים למולאיהם הם הנפש והרוח אשר היתה אבודה מהם וגם לכל בשרו אשר לא למלאיה תחשב לו תהיה מרפא ע"ד שט"י האוזן החמורית תצא על ידה ההקשבה ויכיה המרפא מאשר יחלה מחמת טומאת העצירות החלואים הטבעיים כמחזור :

רפאות

ח"ו"ל

תהי לשרך וכו' פירש רבינו הגאון זאוק"ל במשלי ג' פסוק ד'ש בראשו יעסוק בתורה אל תקרי לשרך אלא לראשך והוא על חסרון ח"מ רש"ן וגם למה יכיה העוקר ויאמר שכל תרופת התורה תהיה אל מיתוס קל שצריך ולפי דרכנו הנה כתבנו כי באל' ושנות חיים כלל כל טוב העוה"ז שלא יחיה חיי צער וזלתי של חיים ועונה וזהו אפשר לומר כי גם שיגלל מחלואים רעים ומערידים אך שמים לא יעורו ממנו מחלואים מעסק התורה כצבע וזהו מקום לומר כי המה היו בכלל התנאי בה שהתורה משעת במו של אדם שא"ל בלתו וכו' כי הנה לונו להקשיב לחכמה ולתבונה ולנקשה ככסף וכמטמונים שהוא נקפירה עיונית ב' שנעסוק בה תמיד כל נשמה באומר בני תורתך אל תשכח והנה כפי הטבע תהיה העיון תעבד העביל ותוליד מוחסות צמחים וצברירי הכטן אשר משם יסעעמו כלל מהתמדת עמלו בתורה יצא צד דכא ומיכש גרם כי על כן בדרך יעקב את יששכר יהיו גרמיו כמטיל צרול לרצון בן המשפטים כחומר על צמינה זו עכ"ל גם מאלה לא תחוש כי על הא' אדברה רשאות תהי לשרך ועל הצ' ושיקוי לעלמותך כי מה עלמותך יעוקה כי אשר חשבת למחלואי חש :

אי יכיה שיעור הכתוב הלא אם כמו זר יחשב לך היות יסורין גדילים מהעוסק בתורה מנשרך הנה תחזה כי הלא דברים אמת כי הנה התורה רפאות תהי לשרך וכו' ושתיהן שלא בדרך הטבע כמחזור וז"ל תהיינה אלה לך ללות ומופת על יתר הדברים כי השגחה הנה לא בטבע שט"י עסקך בתורה ויכו לך שנית חיים :

אי ואמר כח"ל צמחיות חלון כי אין תרופה בטבע למי שילאו או נתקללו תכונת מעין ושרירי צמח רק ע"י צמח שיפחזוהו ואז יכוננו והפכו הוא לתרופת מי שנתייש גרמו כי תרופתו השמחה והמנוחה כענין ושמחה טובה תדען עלם ובמחשבה דאספסיגוס ע"י ריב"ז באופן שתרופת השרר הוא עיקר כונניות המעים ותרופת יבוסת עלם עם הפכים זה צמחה וזה צמחה ובטובה אחר ראה נא הצמחת התורה על המחזיקים בה כי רפאות תהי לשרך וגם שיקוי לעלמותך כאמת :

אי ואמר כי למישה השרר לריך דבר ממשי כהצבוסה ולעלם לריך תשקה שמוח עלמותו יאקרה וזה הפכים אחר כי שתיהן כאמת תעשה התורה מקליל לעוסק בה :

כי חיים הוא וכו' פירש רבינו הגאון זאוק"ל במשלי ג' פסוק י"ח וז"ל : ען חיים היא ארו"ל שידבר על מחזיקים בידו לומדיה ולדעת' ואמר אין לריך לומר לומדיה כי אם גם למחזיקים היא ען חיים כענין יששכר וצולין ושמעון אחי יצריה וימשל הדבר אל ען חיים ולא אמר אורך ימים למה שהעוסק בתורה בעלמו חיי עולם נעוטים בתיבו ובאיכותו כי היא צמחת חיי עולם ועליו נאמר ויחרת בהי ס והמחזיק בידו שלא ירפה ממנו גם הוא ימלא חיים אשר שידמה המחזיק הלו לנפש אילן ומשקיו ומקומו לאכול מפריו שאם יאוייר יטע איש אשל שפירותיו יהיו חיים ממש ואכל ומי לעולם מה מאד גדלו מעשיו וכן זה הדבר המחזיק ביד כלומר אשר יעמידנו ויחילנו וישקנו למען ותמיד להפריה ולסולא פירות תבונת התורה יוס יוס הוא כמעמיד ומשקה אילן שפירותיו חיים ויאלל מהן תעמידו וחי לעולם כי התורה עלמה מפרחת וקשה פירות בתלמיד חכם שהוא וגם אשר לא יהיה למחזיק ולמעו בעלם כי אם תומך ומסעד בדבר מה גם הוא יאשר לפי ערכו וזהו ותמכיה מאושר ויאמיר בה לומר חס"כ לתומך ביד עוסק בצמחת עולמה :

כי ליות חן וכו' פירש רבינו הגאון זאוק"ל במשלי א' פסוק ט' וז"ל : כי ליות יכו' צמח שכל והבין מה ענין כליות והענקים ונעוור גם על אומר בגרנותי צ"ד הריבוי וכן צראשיך לקצת ספרים והוא בהקדים כי הן ידענו כי מלמד שכל התורה כלה שמותיו של הקצ"ה וכן הם הדברים צמחיות ומוסקים :

חסרי אבות

תחנה אותך צעה"ז ומעמידתו על רגליו בשכבך תשמור עליך צקבר כנגד לא טוב היות האדם לבדו הרוחניות הקדושה משמרתו צקבר והקילות היא חשיך לעה"ז כנגד מקו"ל משמרה אחרונה אשה מספר' עם צעלה גם הרוחנית לעה"ז היא חשיך :

ומן האומר אפסך שז"ה כי צי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים ככונה כי צי לאפוקי החומרית ירבו ימך שתתעדן בחור' וימך הקלוצים ירבו שיהיו נראים כפלים וזה כמו הגשמית אך צי ויוסיפו לך שנות חיים חוס' ממע שנות חיים ולדעת ר"ע דוכה משלימין לו איכא הוספה משנות הקלוצים בעולם כגון ההי דפ"ק דחגיגה גבי נספה בלא משפט דהנהו שני יהבי לורבא מרבנן דמעביר אמילו ואפי' גם לר"ע דהנהו שני כבד היו בעולם וז"ל ויוסיפו לך שנות חיים כבד היו בעולם וזהו שנות חיים :

ח גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה צעה"ז וצעה"ז אפס' צמחי דאמרינן פ' הבא על יצמתו אשה יפה אשרי בעל' מספר ימיו כפלים וכל קבל דנא אחר גדולה תורה כלומר גדולה מן האשה חומרית דאילו בגשמית ימיו הקלוצים מתעדן בהם וגר' באלו מספר ימיו כפלים וכמה מעלות לתורה עלי' שהיא נותנת חיים ממע חוספת חיים צעה"ז ולעה"ז והרי כמה כפלים ולכל בשרו מרפא כנגד מה שזוכה לשלום בגשמית כמ"ש שם בגמרא ע"י התורה לכל בשרו מרפא ושלום בעלמיו וכנגד מ"ש פ' הוצא חוקירו לגשויכו כי היכי דתתעברו בשמאלה עושר וכבוד ואומר אורך ימים ושנות חיים ושל' ויוסיפו לך לא כמו החומרית שהיא מעמדת החיים והשלום אבל הרוחנית החוס"ק מוספא ואולא החיים והשלום. וכלפי מ"ש פ' הצע"י שיעורתו ומאירה את עיניו ומעמידתו על רגליו חנן לקמן בההלכך

ועורקים זה וזה ויתלו אל האדם כמה וכמה מלאכים קדושים הנעשים מכל
 מים והדרגה ממזר אבינו ותורת אמונו שזכור וזן הם המלילים את
 האדם מכל אדם את הנוף בע"ז ואת הנפש מכל המתקדש אחר המות:
עיר הקדמה ב' כי כחות הקדושה אשר יעשה צפסס תורה ומלות וקיומם
 הם המהדרין ומעשרין אותו

צפסס כח"ל לדיק' יוסבר' ומעשרותיו
 צדאשים ס' עשרות שלהם אשר קנו
 צמחותיהם כי צהם יתהדרו ויתעשרו
 זולת עושר אשר הא' המועיל והסתעוג
 שיקנה על ידן כעודע:

והז אלה דברי שלמה פה לומר האם
 נא בני חין ערך מוסר אביך
 ותורת אהר' כי הלא מנוחת האדם
 וטובו לג' יתחלק א' סילוק סיוק להיות
 מלרע נחלץ ב' כבוד והדר ג' עושר
 קניינו וכזה ג' אלה לך צפסס' וצפסס'
 כי הנה ליות חן הם לראשון כי בני
 ליות שומרים לראשון יתנו לך שמונת
 יתנך ומלאכי קודש שמוסרי אביך
 ומורה אהר' ולא כלבד לראש החומרי

כי אם לכל ב' ראשון לנפש וזהו ראשון ביו"ד הריבוי על לרות החומר
 צפסס' ועל לרות הנפש צבא ואל תלך מלאכה מדבר ס' יגבר משכר' כי לא
 כן הוא רק מתנת חנם וזהו ליות חן בתורת חן ומסר כד"ל ויתחנן שבו
 מתנת חנם זה הוא על העדר הכרות ועל כבוד והדר ועושר טוב הקניינו
 אחר ועוקים לגברותו וזהו כי כאשר אחר לו ענקים על לוואר שמיסהבה
 טובותיו א' כבוד והדר אשר יתהדר צס שנית הנאת רוב עושרו צס שום הון
 רב ככה יהיו תורה ומלות לעושר כי הם המהדרים ומעשרים אותו כענין
 הקדמה ה' וס' עולם הנעשים עושר אשר אחר תפענ' לחלשותיהם כפס'
 וגם צפסס' יהיו קדור הנה כי אשר הרבה לעצות שרפי קודש בהרבות
 תורה ומלות יתהדר לעיני כל רואיו כי מלאכיו אשר פעל ועשה ונללים אליו
 יתנו חנו צמיניהם וגם יהיו לו עושר שמור להטיב לו גם פה וזהו ענקים
 לגברותו ואמר לשון רבים על הנוף והנפש כמדובר צאמור ראשון:

א ע"ז זה כי הנה אשר ילך בקרב ארץ יסור ממנו ומרגליתיו להשכיר
 שומרים לראש אחר אהר' אל תירא שיקר' לה שינונו מלכותך אשר
 תעשה כהלל' לרבותי ולא תזכה לזרעם לעשות מהם ענקים יחד כי יזכו א'
 הנה וז' הנה כי אם גם כי תלך בקרב ארץ יהיו שומרים לראשון וישארו לך
 כלנה לעשות ענקים לגברותו להשתפך ולהתענג צס ולא יחסרו ואם תשמע
 מוסר אביך ולא תעוש תורה אהר':

א קרוב לזה כי המוליך ענקים בגברותו צלכתו בדרך ישמה בעשרו
 ויתהדר בתפארתם אך ילטרך להשכיר שומרים לראשון ס' יגנוסו או
 יסירו את ראש צפסס' אחר כי תורה ימוסר שהם שני מרגליות בלשון
 נהפך הוא כי הן הם הענקים וכן הם השומרים לראשון וזהו ליות חן וכו'

וענקים וכו':
א ימים צמינה כו' פירש רבינו ז"ל תסלי ג' פסוק ט"ו וז"ל: ראוי לשים
 לב מה היה סחור ומה היה תצוותה ואין יעריכנה ככסף מהרוץ והם
 טפלים אליה ולא עוד אלא שאמר שסחרה עוב מכסף שורה אך לא מהרוץ
 חלילה ועוד שהוא הורס מאמרו זה בל' יקרה היה מפנינים והלא מתהלה
 לא אחר רק שטובה היא מהרוץ שורה אך לא מפנינים:

אמנם הלא ידענו כי הקרה הכחה הוא לימוד תורה צפסס' אחר
 ידיעת תורה צבכת אסור ללמד צסכר כדבר שנתמר כאשר לוני
 וכו' מה אני צחנס וכו' ועל כן תגדל אשמת אשר לא ילמד כחאמרנו בחאמר
 הכחוב הוי כל תלמי לכו' בלא כסף ובלא מחורץ וסנה דכס' של
 עולם הוא כי הנקבה צמינים חסוב יתור מהותו צחנס כי ע"כ נרשן
 יקר חרוץ ורב פנינים כי מועטו אחר ראו עתה כי לא זה דרכה של תורה
 כי אשרי אדם מלא הכמה כלומר שאלה צחנס בדוגה ואדם מעלמו יפיק
 חבונה בלא כסף ובלא מחיר כי לא לקוטן ערכה חלילה נתקן חנס כי הן
 אמת כי טוב סחרה אם היית קונה אותה צכסף בסחורה מסחר כסף טוב
 טוב היא לקנותה מקני' וסחר כסף וקנות התצובה שהיא תבונת החכמה
 שמויעת החכמה בלב ווליד תצונה היא טובה מהרוץ כי לא מהנתן צחנס
 ירבה לך הוראת היופה בלתי יקרה כי הלא יקרה היה מפנינים ואשר
 נחת צחנס הוא כי מי יכול לשלם סכרה כי הלא כל משלך לא יסו זה
 הכולל זהו כסף ורב פנינים כחולם בלתי שום למינו ומה דמים מערבו זה
 כי הלא חר' ימים צמינה כי' לומר הלא תדמה התירא חלל טוב העה"צ
 והע"ז לרב וכו' תלמידים שהגדול עומד לימינו והקטן לשמאלו והוא בלתי
 כן התורה חלית צמינה בלל אור' ימים וצמחלה העושר והכבוד והלא
 כל חפץ וזהו וכסף ורב פנינים לא יעלו למעלה מעושר וכבוד ולא יערכו
 רק אל הטפל אליה אשר תשמאל אל המשמאלים זה ואף כל תפלים ישו
 צה בעלמה אם יחד כלס אינם מערך עלמותה ולא מערך הנלכ צמינה רק
 מערך אשר צמחלה וענין המשל הזה כי כאשר צהיות רב ביו"ד חלמידיו
 א' מהיתין א' תשמאל אשר יתפון להקרב אל הרב מחמת עלמו הלוך
 ילך אליו בדרך ישרה נכה פניו אך הקרב אליו לא תפאת עלמו רק להדק
 בתלמיד הגדול שבינו או הקטן שצמחאל לא ינא מוכח פניו רק יטה אל

הנתיב הפינה אל לוד ימינה אשר צו התלמיד הגדול או אל אשר תשמאל
 אם מנחתו אל הקטן כן הדבר הזה כי התורה היא הבלשנה בראש היות
 לקרא נעזרי דרך לכו לחמו בלחמי ובימינה אר' ימים צמחלה עושר
 וכבוד והוא כי הצד נוכח פניו ואין כל מנחתו רק להחזיק בה מלך עלמה
 כי קדושה הוא ללון תכלית או עמל

אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ואומר כי אורך
ימים ושנות חיים ושלום יסופו לך: רבי שמעון בן יהודה
משום רבי שמעון בן יוחאי אומר הנני והבח והעושר
והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים
ונאה לעולם שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה
תצא ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם
ואומר תפארת בחורים כחם והדרת זקנים שיבה ואומר
וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך צבאות בהרציון
ובירושלים וגור זקניו כבוד רבי שמעון בן מנסיא אומר
אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו
ברבי ובבניו:
חמשה

אפילו אשר למשמאלים צה סכוא על עושר וכבוד לא יתוייב במבול כי גם
 צה יש שלום שמחך שלא לשמה בל לשמה אמנם עם כל זה עשה זאת חיסה
 והחזק צה מבחינת עלמה כי הלא עץ חיים צעלם היא למחזיקים בה בעלמה
 וגם תומכיה המחזיקי' ביד לומדיהם הוא על הצמינה הטובע אליה ולת' להשתכד
 צדיקות לעיני רואיו וזהו תומכיה הוא מאושר ול"א מאושרים פ"ד שגם בתומכ' **י**
 טפאת עלמה לא יצטר משללים מכל פניה מה רק לאחד מעיר עכ"ל
 ותומכיה הרבים לא כולם יאשרו בעלם רק א' מלל מרובים:

עמרת תפארת שיבה וכו' פירש רבינו הגאון זקוק"ל במשלי י"ז פסוק
 ל"א וז"ל יש זוכה לשיבה ויש גם לבני צמס ואלו מניס
 לשיבה ויש זוכה גם לשיבה אך צמינה בלתי מהודרת מתחת עוני המדכאו
 חמנס להמלא חיש שלם בכל אלה יחד בניס ובני עושר ואורך
 ימים שכולל בני חן ומזוני חין וזכה וולתי דרך מתת ה' בתורת צדקה מתת
 ית' וז"ל עטרת שהוא בני בניס כד"ל עטרת זקנים ב"ב וגם תפארת שיבה
 שמלכד בשיבה גם הוא לו בתפארת כי העושר יבנה פאר ולא צדיקו הנה
 כל זה יחד בדרך צדקה מתתו יתבך במתת ה' תמלא ולא ע"י זכות או
 מערכה כי גם צדיק תלוי' במול לא יוסדו יחד לז' א' ויחמר למי שמחזיק
 בדרך מלות צדקה כי רבה היא תפארת:

עמרת זקנים בני בניס וכו' פירש רבינו הגאון זקוק"ל במשלי י"ז
 פסוק ו' וז"ל ארו"ל החבות עטרה לבנים דכתיב עטרת זקנים וכו' והנה
 בניס אבותם והבנים עטרה לבנות דכתיב עטרת זקנים בני בניס והנה
 ראיות היות הבנים עטרה לבנות הלא תהיה כי בכלל מתת חנה שאם
 הבני בניס עטרה לזקנים מכ"ס הבנים אך האבות עטרה לבנים חין הכחוב
 מזכיר רק תפארת אמנם הוקשה להם שמקבל אל החלוקה האשונה הנה
 היה ראוי לומר ותפארת בני בניס זקנה וגם החילו צמרת צמרת ותפארת
 על כן פירשו הכחוב שעניינו שבהם עטרה לבנות עד דור השלישי שאם
 הבן צדיק עטרה לאב ואם חין הבן צדיק רק בן הבן גם הוא עטרה לזון
 כי בני בניס הרי הם בניס וזהו עטרת זקנים בני בניס אך לא יתהפך
 שגם עד דור ג' יהיו האבות עטרה לבנים שאם האב צדיק יהיה עטרה
 לבן אך אם חין האב צדיק כי אם חוקן אינו עטרת לבן בנו והטעם כי לא
 תהיה תפארתו של איש מה שאבי אינו היה שלם כאשר בן הבן עטרה
 לזון כי סוף סוף הוא ילדו וממנו ינא ויגיל ויגיל אבי צדיק וזהו ותפארת
 בניס אבותם לומר לא יתהפך עטרת בני בניס זקנים כי הלא ותפארת
 בניס הוא אבותם בלבד אך לא זקנים ולכן שאלה שאל מהי תפארתם של בניס
 רק האבות בלבד הוא לבדו תהיה עטרת ולא חוקן לכבוד גם היה אפשר
 לומר לדעתם כי אומרו ותפארת מוסף על עטרת הנזכר והראשון נכון:

עיר דרך הפשט יאמר בענין מאו"ל על אם תשקר לי ולניני ולנכדי עד
 כאן רחמי האב על הבן עד דור שלישי והנה זו רעה חולה ורעה
 היא על האדם כי האב אצ"ל שיתפאר אם יהיה בן חסוב כ"א גם יענדנו
 עטרת לראשו ואת בן בנו להועילו ולרוממו אך הבן הן אמת שיתפאר צבכ
 אם חסוב הוא אך לא יענדנו עטרת לו להועילו כאשר אביו אליו ומה
 גם לקנו כי ישיכנו אחרי גו וז"ל עטרת זקנים עד בני בניס לא
 יתהפך כ"א ותפארת בניס אבותם להשתפך צס בלבד אך לא להועילם ולרוממו
 כעטרה לראש ואף גם התפארת לא יגיע עד דור שלישי עד זקנו וגם שתראה
 איש מחלל שמררה להטיב גם את זקנו כאשר יטיב איש את בנו וגם
 תראה אב מדיר את בנו מתבונתו והוא הפך כל האמור אל תשית לבד כי
 לא נאות לנכד שהוא הבן לבני האב שפת יתר שיתהלל אינו נאות ונודק
 אליו כי לא יעשה כן וכ"ס שלא נאזה ג"כ לבניו הוא האב לבני הבן שפת
 שקר כי מה שמורה צפססיו שלא יתנצו שפת שקר הוא כי לא יעשה כן
 רק ליסרה אותו ומיים צרצונו כי הלא יתמר היבשה ויבשק צדדים רבים
 לו להועילו או שאומר כן לפנים ושקר חליו:

וחפרה הלכנה וכושה כחמה פירש רבינו הגאון זקוק"ל ציטט' כ"ד
 פסוק ב"ב וז"ל וחפרה הלכנה וכו' צמחאל רני חסדה רח
 כפני

אמר ונגד זקניו כבוד שבת במחנה
 צדיקים. אז ואמר כי הנה אחי"ל שעתיד
 הקב"ה שיביא ראש חולה לצדיקים
 והקב"ה דורש לפניו תור' והם מראי'
 באצבעו ואומרים זה אלי וכו' :

המשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמי ואלו
הן תורה קנין אחד שמים וארץ קנין אחד אברהם קנין
אחד ישראל קנין אחד בית המקדש קנין אחד תורה קנין
אחד מנין דכתיב "קני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז
שמים וארץ קנין אחד מנין שנאמר כה אמר "השמים
כסאי והארץ הרום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה
מקום מנוחתי ואומר מה רבו מעשיך " כלם בחכמה
עשית מלאה הארץ קנייך אברהם קנין אחד מנין דכתיב
ויברכחו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים
וארץ ישראל קנין אחד מנין דכתיב עד יעבור עמך " עד
יעבור עם זו קניית ואומר לקדושים אשר בארץ המה
ואדירי כל חפצי בס בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר
מקדש ארצי כוננו דרך ואומר ויביאם אל גבול קדשו הר
זה קנתה ימינו: אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי
מהלך בדרך

היה אורן לפניו ית' שיהיו כשרגל צטוהרר וע"כ וחסרה הלכלה ובושה החמ
גד אורו ית' וזה כולל בכל העול' ממה שמלך ה' צבאות כהר ציון ובירושלם כי
גם שלא תחיתם השראה מלכותו בשאר העולם יהיה חספסות אורו כולל בכל
העולם וזהו ומפרה כו' כי מלך וכו' והוא להיותו חלקי הצבאות כי יוצר כל
הצבאות הוא וכל העולם שלו אך צדיקים יהיו לפניו ית' ולא יבואו כ"א יהיה
להם כבוד כי כל כך תהיה הארתן מעין השכינה שיהיה להם לכבוד היותר נגד
ה' וזהו ונגד זקניו כבוד כי היות השם הנו' נגד יראיו ונגד זקניו ראש חולם
להם יהיה להם כבוד ולא יבואו לפניו ית' מחפזת הארתו כאשר יבואו
ממה ולבנה כי גדול אור צדיקים מאד כי יהיו כחלק המהדרג אל הכל
ובת"ש ו"ל שפילו מלאכים יאמר לפניו קדוש:

הנה המתרגם ז"ל פירש על עיבדי הלכנה ועל עיבדי חמה ואפשר לנו לומר מעין זה וחפרה הלכנה הם המצויים ללכנה ובושה החמה אותם שהיו מוצים לחמה כי מלך ה' כו' ואם תזמר כה גם ישראל וזוים ומקדשים ללכנה ע"י זקני ישראל לו"א אין ישראל עושין עיקר ההלכנה עצמה כי אם אל השכינה הנקראת כבוד ה' שהיית דומתה כמאמר ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל לאלה להקביל פני אביהם שבשמי' ע"פ אחת בחדש דים ובאשר הפליגו רז"ל ברה"ט החדש הזה לכם וכו' וזכו ונגד זקניו הם מחכימי יע' המקדשי' את החדש וממנו פנייה הוא כבוד הוא שכינה ולא אל הלכנה עצמה :

ה' קנני ראשית דרכו וכו' פירש רבינו הגאון זקוק ל במשלי ח' פסוק כ"ב וז"ל אחרי תואמר תורפתו הקדושה כי בה ירכו בנותיו ואזרחותיו ימלא אמהם אל ופלא בעיניך כי הלא תאמר הפצילנו וואי יתבדך הנה היה על פי מדת הרחמים פשוטים ופוא כי הלא ידענו וז"ל כי טרם נברא העולם עלה במחשבה להבראות במדת הדין ורצה וואי יתבדך כי לא יתקיים ושיחק בו מדת רחמים ועל כן נאמר בתורה בראשית ברא אלהים וזח"ב ביום עשות ה' אלהים נחליו כי קדם מפעליו יתבדך לא עלה על רצונו רק דין אומרת התורה ראה כמה הרחמים אומרים אל הדקקים די כי הלא ה' שהיה מדת הרחמים לברא בלי שיחוק דין קנני מה שאין כן כשקדם שמים וארץ ואין צריך לומר בזמן מפעליו כבר שיחק דין לפעול עולם כי אם ראשית דרכו אשר היה קדם מפעליו עת היתה המחשבה להיות מפעלות אלהים לגד מזל קנני שם רחמים לברו כבודו כי אלהים שנה קדמה לעולם וזה שם לר"ל האומר שהתורה קדמה לבשא הכבוד וזכו מאז בד"ל נכון כסאף מאז :

ואמר הלא אחרתי אליכם בי מלכים ומלכותי עתלמידים חכמים ימלוכו

נני כו' והוא כי הנה אל"כ כי ז' דברים קדמו לעולם תורה וכסא"כ וישראל
היא תשובה שמו של משיח וכו' כמפורסם אללוי ופה נב"ר גם המרו שם כי
תורה קדמה לכסא הכבוד שנאמר קדם ומעליו מזו קדם לב"ה נכון
סאך מזו והנה יודע כל עשר יודעי דת ודין כי מבלי כס"ה לא היה
בוא אל הכרה עולם גשמי מתכלית הרוממות אך נשתלשלה ההויה ע"י
ה' כבודו גם ידענו כי האליל רוממותו הוא דרכו ית' מתייחס אליו חז"כ
ועול פגולה גשמית רק ע"י השתלשלות כמדובר והוא יתברך ערכ יברא
לס גשמי האליל רוממותו מאתו ית' הוא את כסא כבודו וזה מתייחס
לדרכו יתברך ואח"כ לברא את שהוא גשמי חוץ מדרכו הולך השתלשלה
יודע ונבא אל הענין כי הנה אמרים מאחר תורה הקדושה הבינו
אז גם שראונו אלכלם שחרחרות מלוכנסת התגשמות מה אל אהל
יוניכם כי הנה חין ערבי גבוה מעל גבוה הוא עד חין מקר כי הלא
שהוא ית' האליל כס"ה להיות על ידה הסגת השתלשלות הכריזה אל"כ

קודם לעולם שזכללם כס"ה שבשלי
גאמר נכון כסאך מאז וכו' ראשית מה
שהוא דרכו להאציל רוממות כי די החל
השם הגדול הזה להאצילבכסא הכבוד
כלה שגם הוא דרכו כי אצילות רוחני
נמחן הוא כנוגע ואח"כ שגמי הוא
ית'נסיכה ומשתרר' בעילמו' כלם הוא
המה ד' עולם הנשמות שחת כס"ה
ועולם המלאכי' שלמטה ממנו ועולם
הגנבלים השפל וזהו מעולם נסבתי
ולא מהשלישי לכד רק מראש מקדמי
ארץ שהוא מאותו ראש ואותן אשר במה
קדמי ארץ הוא ועולם הנשמות' הוא כראש
מזון המלאכים ומעולם הגנבלים שהם
קדמי ארץ הוא השפל שגמיים קדמו
לו מלמעלה למטה כי אינספק כי עולם
הנשמות הוא בערך השנים שלמטה
ממנו בערך הראש אצל גופה'אדם וא"כ
אופי' לא יפלא בעיניך אחר דברתי כי
כי מלאכים יתלכו לשדר מעברות כי
הלא נסבתי על כולם כמדובר :

ויברכהו ויאמר וכו' פ' רבינו ז"ל בפ' לך וז"ל ויברכו בו הכה אר"ל
 צ"כ כי ע"ז ששטאו נסתלק סביבה עד רקיע ז' כאשר מנאס
 צפ' צ"אז' כי ה' סולק' מהארץ לרקיע ראשון והגוי לשני עד שהשני סולק
 ז' ובשגור אברהם ע"י וכומו הורידה לשני' יאחק לה' יעקב לרבינו ב' ונבא
 אל המיזבוח וכו' כי הנה ידענו כי העולם על לך החסד נברא וכו' מתקיים ואמר
 ברוך אברהם לאל הוא בעל החסד שבחמת החסד אל ברא העולם והיה כבודו מלא
 כל הארץ וגרמו' המצות להסתלק עד השניעי' שם שנברא צמדת אל שהוא חסד
 ועוד מעט ה' מסלק גם חסד ואנדר העולם וכן ברוך אלהים ששם היותו מסולק
 עד השניעי' שהוא עליון הספוק וכוות' שפ' ז' לא נמצא מוצרך והטעם שזה אברהם
 להיות ברוך הוא קודם נביאיו וארץ כי מחלה ה' עונם כחזרת חסד חסם
 ועוד מעט ה' מסתלק גם משם וכו' העולם אחד שמים וארץ ואברהם קנאס בדמי
 חסדיו הניבים כאלו שזים וארץ שלו כי הוא מקיימ' בלא תורה חסד חסם ונמדה
 כנגד מה עשה עזר כי ברוך אל עליון ששם היותו עליון צדקו ע"ז לא משם משפיע
 עליו כ"א גם צד מדק למסד לארץ להוסיף וזהו אשר מן לרד נידוך והוא כי
 דרכו ית' סיפקוד על לבא המרום שמשכון שבתו מכניש את השר תחלה ואח"כ
 ואז מלכי האדמה על האדמה את לא עשה כי להכניע את שרי המלכים במרום
 ואח"כ לומר לך השמר כ"א גם את מלכי האדמה נתן אחסר למטה בידך נמלה כ"א
 צה"ז ברוך עזרת רחמים עד רקיע עליון וגם ה' ה' עמן גם בשרו מתחת:
ויברכהו אל ברא השם ב' פ' רבינו צה"לס' פ"ה כ"ג ד"ז ו"ל ויביאם ב'

לֹא אָמַר וַיֹּלֶכְסָ"ל וַיִּבְרָא לְאִשְׁרוֹת כִּי מוֹשֶׁה שָׂכַח בְּאִי הָיָה
וַיִּבְרָא אֵלָיו אֵל גְּבוּל קִדְשׁ הוּא תֹזֵם אִי שֶׁאֵין הַמֵּס הַיֵּה גְבוּל הַזֵּנוּס וְאֵל
יִעֲלֶה עַל רִמְחָךְ כִּי לֹא יִקְרָה גְבוּל קִדְשׁ רַק הַמִּזְוִיָּה אֲשֶׁר עַם הַאֱלֹהִים כִּי הָיָה
הָרָז וְהַחֲדָר גְּבוּל מוֹה יֵשׁ לוֹ שְׂבוֹת כִּי הָרָז זֶה קִנְיָה אֲמוֹתָ וַיִּגְדּוּ יוֹת' אֵךְ כָּל שֶׁאֵר
אִי לֹא יִבְאֵר מִהִקְרָא גְבוּל קִדְשׁ. אִזּוּ יִאֲמַר אֵל תַּתֵּמָה אִם רִאשִׁית גְּבוּל אִי אֲנִי
קוֹרֵא גְבוּל קִדְשׁ כִּי דַע אִיפֹס כִּי אִלֵּ"ל הָרָה הַמִּזְוִיָּה כִּי"ל גַּם הָרָז זֶה שֶׁגְּבוּל אִי
קִנְיָה וַיִּמְנו וַיִּמְנו מִאֲחַל עֲמִין מִאֲחַל ע"פ עַד לֹא עָשָׂה אֲרֹן וְחֻמּוֹתָ כִּי תַחֲלֵת בְּרִיטָתָה
שֶׁל עוֹלָם לֹא הָיָה כִּי"ל אִי"ל וְאִם כִּי נִפְשָׁטָה מוֹשֶׁה לְאֶרֶץ חֲדָשׁ עַד לֹא עָשָׂה אֲרֹן
וְחֻמּוֹתָ כִּי תַחֲלֵת עָשָׂה אֲרֹן וְאִם כִּי מוֹלֵת וַיִּדְוֶה כִּי עַל־מֵס חֲסֵד יִבְנֶה שְׂבוֹת וַיִּמְן
נִחַל שֶׁהַחֲדָר הַעוֹלָם בְּיִמְיָן־חֲסֵדוֹ הָרָז זֶה קִנְיָה וַיִּמְנו בְּזֹאֲפֵן כִּי גַם הָרָז זֶה שֶׁתַּחֲלֵת
תַּחֲסֹם הַאֲרֹן גְּבוּל קִדְשׁ יִקְרָא וְמוֹשֶׁה הֵיחָל הוּא יוֹת' וַיִּגְרַשׁ מִשְׁמִיחַ גּוֹיִם עַל־
עַמּוֹ וְלֹא ע"י חֲלָף לְכִוִּית כִּי עַם גְּבוּל קִדְשׁ וַיִּאֲמַר עַל הַגִּרְגָּשִׁי שֶׁהָיָה מִלִּפְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהֵלֶךְ לְמַחֲשֶׁק אֲרֹן וְהַשְׂתָּדִים מוֹ' גּוֹיִם וַיִּפְשֹׁט חֲלָלִים בַּחֲבֵל כְּחֵלֶה שְׂבוֹת
אִי עֲמָה וַיִּשְׁקֵן בְּהַלְלִיָּה שֶׁ אֵלָיו וְאֵלָיו אֵת שְׂבָעִי וְשֶׁאֵל. אִזּוּ יִאֲמַר וַיִּבְרָא
אִי גְבוּל קִדְשׁ כו' בַּחֲסֵל כִּי בִי"ט קִנְיָן אִי שֶׁאֵל' הָרָז זֶה קִנְיָה וַיִּמְנו וַיִּבְנֶה
יִאֲמַר כִּי וְכֹת בִּיבֹ"ה גְּבוּלָה וְכֵבֶה שְׁפִיחֵה הַאֲרֹן וְכֹוּ וַיִּבְרָא וְכו' מִי הַיִּנְיָס
הָרָז זֶה כו' הָיָה זִכִּית בִּיבֹ"ה וְשֶׁ"ת כִּי אֵין כָּל הַקְדוּשָׁה הַהוּא רַק אִזּוּ שֶׁנִּבְנֶה בִּיבֹ"ה
אֵךְ לֹא תִקְדָּשׁ אֲשֶׁר עֲרִין לֹא הָיָה עֲמִין כִּי"ל הוּא הָרָה הַמִּזְוִיָּה דַּע לָךְ כִּי לֹא
בֵּן הוּא כִּי הָרָז זֶה עוֹדֵנוּ הָרָה לְכִוִּיתוֹ הָרָז זֶה בְּיִתּוֹד קִנְיָה וַיִּמְנו אֲמוֹת. אִזּוּ יִאֲמַר
וַיִּבְרָא אֵל גְּבוּל קִדְשׁ הוּא הָרָה הַמִּזְוִיָּה וְשֶׁ"ת הָאֵם לְקִדְשׁ יֵשׁ גְּבוּל תְּלִילָה הֵלֵךְ
מִלֵּא כָּל הַאֲרֹן כְּכֹוֹד לוֹ"ל אֲמַת הוּא אֵךְ מִה שֶׁקִּרְאָתָה לֹה גְבוּל קִדְשׁ עַל יִתְרֹן
שֵׁם לוֹ עַל הַשָּׂאֵר כִּי הָרָז זֶה קִנְיָה וַיִּמְנו וְשֶׁ"ת לֵאמֹר תִּאֲמַר וַיִּבְרָא שְׂבוֹת שֶׁהָיָה
הַמִּזְוִיָּה כְּכֹוֹד וְכֵט וְלֹא הוֹלֵךְ כִּי"ל הַבִּנְיָה אֵל הָרָה הַמִּזְוִיָּה וְהֵלֵךְ אֵל כְּכֹוֹ
הַאֲרֹן שְׂבַע שְׁמִים בְּרַצֵּז וְקָשָׁה וְתַלְמִחָה לוֹ"ל אֲמַת שֶׁלֵּא הִתֵּיב רַק הַבִּנְיָה כִּי
הָיָה לֹא בְּחֻרָם יִרְאוּ אֲרֹן כִּי הֵלָךְ וַיִּגְרַשׁ מִשְׁמִיחַ גּוֹיִם וְכו':

אֲרִי"י בֵּן קִסְמָה כו' פִּי רִצִּי וְלֵב כִּי שְׂמוֹת וו"ל. וַיִּאֲמַר ה' אֵל אֲחֵרִן וְגו'
הָיָה הוּא יוֹת' לֹא אִלֵּ"ל בְּזִמְזִים מִחֲדָבָר יִמְלִאֲוּ רַק יוֹךְ לְקִרְאָתָה
הַמְדָּבָר־הָ אֵלָּה שֶׁהָיָה לִיטוֹ דֶּרֶךְ תַּחֲסֹם כְּכִידוֹ לְהַקְבִּילוֹ וְזִהוּ הֵלֶךְ וַיִּפְגַּשְׁהוּ וְגו'
הָיָה בְּאִזְמִירוֹ' זֶה יוֹרֵה כִּי אֲחֵרִן פָּגַשׁ בְּזִמְזִים וְלֹא מִשֶּׁה בּוֹ עַד וַיִּפְגַּשְׁהוּ ה' הַשְׂעִיר

ולמה לא יתהוה וישיק לו ולא אמר וישקו איש אחיו ויתקן ויחמ' מה שכל אללנו על ר"י בן קיבמא באומרו מלאני אדם מ' ונתן לי שלום שהוא כי להיות ר"י טרוד בגירסא לא יתייהם למולא את שנגדו כי לא שם לבו אהם האחר מלא אחיו וע"כ הקדים לו שלום וזה יאמר כה כי הנה מכה היה מתבודד ומה גם בזה האלהים כי שם נגלה אליו הוא ית' והיה מקום קדוש אך אהרן לא היו מעייניו רק לבקש את משה ולא כי' מטרוד עלמנו בגירסא על כן הוא היחל ויפגשו וישק לו וזה יאמר ויפגשו את משה ולא יתייחסו לפגשים זה בזה אלא שהיה בזה האלהים מקום התנכלו כי מן הסתם הי' מתבודד עם ועל אהרן יתייחס לפגוש בו ולכן וישק לו ראשונה טרם הסתלק משה מהתבודדותו : **ג** כי רבי' ז"ל על ר"י בן קיסמ' במשלי ח' פסו' ו' וז"ל או יאמר ענין עלת ר"י בן קיסמא וכו'. קמו אשר הוריתי אתכם באומר שמעו כי נגידים לדבר וכו' בלדקה כל אחרי פני כו' גם אם יאמר לכס כסף ע"י לימוד התורה אשר לוייתו ואח"כ לא תאמרו הנה למדתי חכמה עתה חלכתי לי אל תקום העדרה ואלחמדה לכם ויעשרונו כי הלא ודעת מחרון הוא כה' כי תבחר בדעת ולימוד יותר לעלמך מאלפי זהב וכסף ולא תגלה רק למקו' תורה שתיבה לומר וקונה דעת תמיד וש"ת הלא במקו' העדרה ותישיב וימור ואזכה שעי' תתכלד התורה משא"כ

במקום רבויה כי אדרבה טובה חכמה מכנינים כי לא כפנינים הוא שהשיכותן מחמת מועטות כי אדרבה כי במקום רבויה תגדל השינויה ומה שייחסתי אהיה לטובה מכנינים הוא בערך בחינה זו באומר אך לא בערך שינוי כי הלא זאת התורה כל הפלים לא ישו זה : גם פ"י רבינו ז"ל על ר"י בן קיסמא במשלי ו"ג פסוק ו' ח' ז"ל : או יאמר ריש וכו' ענין לימוד ר"י בן קיסמא שמהם להיות ראש לע"ה וכוונתו ממין לדור עם חכמים וזה מאמר שלמה בהכמתו והקדים ואמר בני אם לא הגעת לדלות רב לא תירא שדלות תפרישך מלקבל אשר אישעך אם עודך מתפרנס דרך כבוד אך אם גדל כאב דלמות מאד שאתה מתפרנס בקלון הנה ודאי שדריש וקלון פורע מוס' כי על כיוצ' בזה נאמר עניות לא הניח מדה טובה לישראל אך שמע בקולי אישעך ודע כי וטומר תוכחת יכבוד תחת קולנו כי סוף הכבוד לבא כלומ' וקבל נא תוכחתי ולא יעלךך ריש וקלון ממדה טובה זו וכו' כי הנה תאמר נהיה היא תחיה הכוב תמיד בנוסג שבעולם הוא הממון גם שעינקה אל החומר הלא גם תעדר לכנס שעי' ממון יפסד ויפסד כלביונים ותעדר לכנס ולנשמה ולזכר תחיות נשכך וכו' וכו' תראה ארכוב לריש וקלון אשר לך בראות מלוא עומדת לעומתך שבה יתוקלל ויחזק וכו' כי הלא תועב' כפולים הוא סור מרע מעלמם שהם משוללי חכמה כלומ' ולכן ישאך ילדך ללכת אליהם לראש לקבו' התאמה נהיה ותהיה ארכוב ללדתו וקלונך כי תעשיר ותכבוד ותסיר מרע שהם שמי תועלות בא' אך שמע נא תוכחתי ומוסרי ואל יכיה הריש וקלון אשר לך פורע מוסרי זה וכו' כי הולך אל חכמים יחכם ולכן אל תלך למקום תורה כ"א תחפון להיות רועה ורואש לכסילים לתקן ריש וקלון ולכסירם מרע דע כי תבא אל גדר שפלטך ירעון וילמדך גם אתה כי ורוע כפילים ירוע : **מורה** לו תורת פיר פ"י רבינו בהללן זקוק"ל בכתבים ק"פ פסוק ע"ב וז"ל : או יאמר טוב לי כי עונתי בראשיתי ביסורי עוני למען ע"י יסורין אלמד חקך ושמה תאמר הלא לאים כמוך שאתה מפור נותן ללדקה טוב היה לך שבזמן שהיית עני שהיה הכנה לתורה היית עשיר כי היית מרבה לדקה גם שלא היית לומד ל"כ תורה ל"א טוב לי כל' לי שאני נותן לדקה רוב' זכות תורה מאלפי זהב וכסף שהייתי נותן לדקה מרובה והטעם הוא להיות פיר וכו' כי אפי' כל מה שתלמיד ויתקן מחדש מדעתו הכל נאמר מפני יתבר' בסיוי נמלא שכל מה שאני עוסק ומחדש בתורה הכל הוא תורת פיר אך הלאך גם שמקיים מלות מי ה' עכ"י בפעולה בלדקה אני עוסק בדברי פיו ותבדך : **או** יאמר כי הנה ארז"ל על פסוק ואני צעוני כינעתי לבית אלהי וכו' שפירש ע"י התפרנסים כעני דפת ותדרין וכו' ואלו גזומי כל הכא בידו אלפי זהב וכסף והנה התענה עניו רב ולא שום לו כי קלף עליו ה' על שמענו מעני עמו ולא רלה שיכנה בממונהו כ"ה נמלא הלך עניו חנם אמר טוב לי כי עניתי שאם לא הויתי לי לז"ה ויעיל לי לממן אלמד חקך שהוא הכנה רבה כנודע ואינו מילר על שנתחלף תועלת העיוני מאזור בעבר בלר לגנינוי אדרבה טוב לי תורת פיר שאקנה בעיוני מאלפי זהב וכסף שהכניתי לעש' בהם אשר וזמתי : **בהתהלך** תנחה אותך וכו' : פ"י רבינו ז"ל במשלי ו' ככ"ב וז"ל : או יאמר הלא יחייני לעסוק תמיד בתורה שנתע"י כעניי

ובקבר תשמרני הלא יתחנן לבני באומרי האם איש או מלאך היות שנתע"י בזה"ו ושתשמרני בקבר ואדרבה בעסקי זה יהיו לי יסורין כר"ה בן דוסא ודומה לו ואם כח רוחני כמלאך הוא למה בהתמידו בה לא תשיחתי ואשקוט מבהמת לבי על דלותי לז"ה הלא בהיותך בגוף עכור בעה"ז חייך כנאי שתדבר נך שהיא למעלה ממלאך עד אין קץ כי היא חכמתו יתברך בל"י נפרדת ממנו אך כאשר

ופגע בי אדם אחר ונתן לי שלום והחזירתי לו שלום . **אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אסרתי לו טעיר גדולה של חכמים ושר כופרים אני אמר לי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דנרי זהב אסרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וכל זהב שבועלם אין אני רר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מליון לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר בהתהלך תנחה אותך בשבכך תשבור עריך והקיצות היא תשיך בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה בשבכך תשבור עריך בקבר והקיצות היא תשיך לעולם הבא וכן כתוב בספר תהלים על יד דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיר מאלפי זהב וכסף ואומר לי הכסף ולי הזהב נאם י" צבאות : כל מה שבא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ואומר י' ימלך לעולם ועד : רבי הנניא וכו'**

והקיצות בתמיה שאז גזך ויהי וך כמאמר אליהו שהקצ"ה עושה להם כנפים שהוא אללי שיכיו זכים כמלאכים בעלי כנפים או תוכן שהיא תשיך ותאמר לך כי נר וכו' לומר דע לך כי צעטוך מלוא הוא נר כי עכב בתורה היא מלוא מקצות כנודע וקיום המלוא שאתה מקיים הוא נר שהוא מלאך מאיר לך כי כל מלוא נעשית מלאך וע"כ אל תתמה . **סנהדרין** אותך צעה"ו ומליאות התיירה עלמה היא אור גדול מהמלוא שהיה נר למעלה ממלאך הנעשה במלוא עד אין קץ וע"כ אל תתמה מהיו' לה כה לשמור עליך צבדך ועל הייסורין ועניו שהיה לך בזה ג"כ אל תתמה כי' ודרך חיים לעה"ב תוכחות מוסר . או יאמר הלא לוייתך נאור בני מלות אציק שתדבק במעשה המלות אך אל תטוש מלעסוק בגמרא שהוא תורת אחר רק קשרם כיו' כמסרם למעל' כי הלא בלעזי לורך ידוע' המגמר אל מעשה המלות כמאמר למעלה הלא עסק התורה זכותו רב עד צ"י וזהנה תרלכו כמעט בזה כי הלא המלוא אינה מגינה עליך רק בשעת עשותך אותה או בלכתך לעשותה או בצ"ה מעשות אותה כי הולכי דרך מלוא אינן נזקקין כי' חכמה בתורה שאמרת קשרם על לך תמיד שיהיה לך תמיד כה בהתהלך אפי' בהיותך מתהלך שאינו הולך בדרך מלוא רק מתהלך ומטייל גם שם תנחה אותך וז"ל בהתהלך ולא אמר בלכתך שאלו לא הטפלת רק במלוא מה תעשה בהתהלך ואינמלוא מזומנת לך עם אדע"י התורה תזכור מאמר למדת ותהיה רגל ולא עוד הלא גם בליל שאינו עוסק בה תשמך כי בשבכך כהיותך יסן בעל מן התורה תשמור עליך מן ההיוקין הק"ש שקרית קודם היסון ולא בלנד תועיל לך מה שתקרא טרם היסון לשמך בשבכך כ"א גם לבשתקין כי והקלות היא תשיך ויהיה מאמר דוד ע"ה אם זכרתיו על ילעווי בלשמות אהגב דך שהוא אם זכרתיו צק"ש על ילעווי הלא תפרד נכסי מגופי מתוך ד"ת שאדבר בשכתי גופי שעי"כ הוט של חכד נגמד חלל בכוזב חלי כי בידך אכידת רוחי ועי"כ בכוזב בנקר ממלך חלי תוכלג השכע והדבקות עד שאני בלשמות כהוגה ומדבר דך כאלו רוח נבואי שלי מתנבא ומסיח דך וזה יאמר היא תשיך שעי"כ ק"ש שתקרא על מטרך תועיל לך עד שבהקידך תבא אליך נשכך בשפט דבקות מאתו ית' שכל אשר תעסוק בתורה בלשמות' השיב דברים נבואי' כאלו אתה משיח אתו ית' וז"ל תשיך שמי' חיהך עם וילךך ולא אמר תשיח אתך וכו' כי הלא לך ע"י התורה בלדוי מה שאתה לריך אהיה צ"כ להאיר לך במעשה המלות הלא המלות היא אור נר המאירה עיני עמושה המלוא אשר נעלמו מעיני הצלתי המעשה וידמה העושה מלוא ולא ידע כירושם ודקדוקים אשר בנפשות"ם הוא הגמ' ועושה מלות אנשי' מלומד' כמו שביד נר בלתי דלוק כי בחושך ילך וכמשל הנו' למעלה מי הגיד לנו גיוח תפילתך קבורת חזרתו ונמקום התהלת לחיות שיער הראש לחלוא גמ' ובלעזי זה גם לאשר ידע בכל אלה כ"כ דקדוקים ויפוי מלוא יעדרו ממני בלתי התעסקו בגמ' וזא אל משייתו חדר בחדר כנודע וז"ל כי נר מלוא כו' וכו' כי נר יקרא בכל המקרא הכלי שבו הכתיבה כד"א ועשית את נרותיהם הן הפזיזות לומר כי נר בלי אור היא המלוא בהיותה משוללת תורת פ' והתורה היא אור נר המאירה עיני עמושה המלוא אשר נעלמו מעיני הצלתי פוטק בתורה רק במלות לבדן וא"כ מלל זה תבחר ותקרב גם עמך המורה עם עשיית המלות בראשית מאמרי נאור בני מלות אציק ואל תטוש תורת אחר ושמה תאמר הלא יקשה ממני עול תורה על עול מלות כי הלא התעסקו במלות הלא הכלי גם לקנות חיי העה"ב והנה איננו נקנה וזלתי ע"י ויסורין כי הוא מהב' דברים שלא ניתנו אלא ע"י יסורין תורה וא"י וע"כ והנה צעק המלות יש לי כה' היא עה"ב ויהיו לי יסורין ואם גם אעסוק בתור' הלא יוכפלו חלי א' מפתח העה"ב שנית מפתח התורה ימי ישימו אל תטוש כי הלא ודרך חיים תוכחת מוסר כי בשנים תהיה בטוח בעלם בחיים הנלאי' כאלו אתה הולך מעתה בהם וזהו גמ' הם ב' תוכחות של מוסר תוכחת שמלד העה"ב שעי' מלות ותוכחת שעי' התורה וז"ל תוכחות ל' רבים ולכן אל תקוץ גם : **כל הנקרא בשמי כו'** פירש רבינו ז"ל בישעיה מ"ג פ"ו וז"ל כל הנקרא כו' הנה רשע"ג צסר ר' ונתן אמר ג' נקראו בשמו של הקב"ה לדיקו' משיח וירושלם לדיקום דכתיב כל הנקרא בשמי כו' ואפשר שלא כל כוג לדיקום יקראו בשמו ש"כ מה יתרון של משיח שיקרא בה האם גרע מכל לדיק שבים ע"כ אהשכן כי הנה נשמות הדיקום לא כלן מגדר א' כמה יש נפשו מאלילות יש מדריתא יש מיזיר' יש מעשים ואפשר כי בא ללמד בל יעלה על דומתו כי כל הטוב האמור למעל' לא לכל כוג לדיקום ויהי רק לאשר נשמות מעולם האלילות אז על הרוב אשר מעולם שאלם בראשית לז"ה לא כי הוא כ"א דיכל הנק' בשמי הוא אשר מעולם האלילות שעי"כ שמו כרצו בין אשר לכבודי בראתיו שהוא מעולם הכריאם בין אשר לרתי' שהוא מעולם היצירה אפי' אשר מעולם העשיה וזהו אף עשייתו וש"ת ח"כ איכה זה כל האדם ומה צאת להוליד לז"ה הוליד גם עור כו' לומר שאפי' מי שהוא לריך וכו' עור הנו' למעלה שרוסכ רבות ומאטים עיניו לצלתי תקוון מי שהוא חרס ואינוס לו ש"עט אנו מעמט ולתקן כי זה אין רוח ס' נוסה הימנו לכל הטוב האמור למעלה :